

Vergaderjaar 2009–2010

32 123 VIII

Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) voor het jaar 2010

Nr. 2

MEMORIE VAN TOELICHTING

INHOUDSOPGAVE

A.	ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGSWETSVOORSTEL	2		24. Kinderopvang	216
				25. Emancipatie	225
B.	BEGROTINGSTOELICHTING	3	4.	De niet-beleidsartikelen	231
1.	Leeswijzer	3		17. Nominaal en onvoorzien	231
2.	Beleidsagenda	7		18. Ministerie algemeen	233
				19. Inspecties	235
				20. Adviesraden	237
3.	De beleidsartikelen	61	5.	De bedrijfsvoeringsparagraaf	240
	1. Primair onderwijs	61			
	3. Voortgezet onderwijs	82	6.	Paragraaf inzake baten-lastendiensten	243
	4. Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	96		1. Dienst Uitvoering Onderwijs	243
	5. Technocentra	115		2. Nationaal Archief	249
	6. en 7. Hoger onderwijs	118	7.	Verdiepingshoofdstuk	252
	8. Internationaal beleid	139			
	9. Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	148	8.	Bijlagen	306
	11. Studiefinanciering	158		1. Moties en toezeggingen	306
	12. Tegemoetkoming studiekosten	171		2. RWT's en ZBO's	341
	13. Lesgeld	179		3. Afkortingenlijst	342
	14. Cultuur	182		4. Begrippenlijst	345
	15. Media	196		5. Trefwoordenregister	356
	16. Onderzoek en wetenschapsbeleid	204			

A. ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING BIJ HET BEGROTINGS- WETSVORSTEL

Wetsartikel 1 (begrotingsstaat ministerie)

De begrotingsstaten die onderdeel uitmaken van de Rijksbegroting, worden op grond van artikel 1, derde lid, van de Comptabiliteitswet 2001 elk afzonderlijk bij de wet vastgesteld. Het onderhavige wetsvoorstel strekt ertoe om de begrotingsstaat van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap voor het jaar 2010 vast te stellen.

Alle voor dit jaar vastgestelde begrotingswetten samen vormen de Rijksbegroting voor het jaar 2010. Een toelichting bij de Rijksbegroting als geheel is opgenomen in de Miljoenennota 2010.

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de uitgaven, verplichtingen en de ontvangsten voor het jaar 2010 vastgesteld. De in de begroting opgenomen begrotingsartikelen worden in onderdeel B van deze memorie van toelichting toegelicht (begrotingstoelichting).

Wetsartikel 2 (begrotingsstaat baten-lastendiensten)

Met de vaststelling van dit wetsartikel worden de baten en lasten en de kapitaaluitgaven en -ontvangsten van de baten-lastendiensten Dienst Uitvoering Onderwijs en het Nationaal Archief voor het jaar 2010 vastgesteld. De in de begrotingen opgenomen begrotingsartikelen worden toegelicht in onderdeel B (begrotingstoelichting) van deze memorie van toelichting en wel in de paragraaf inzake de diensten die een baten-lastenstelsel voeren.

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
R. H. A. Plasterk

B. BEGROTINGSTOELICHTING

1. DE LEESWIJZER

De begroting 2010 bevat de volgende onderdelen:

- a. de beleidsagenda;
- b. de beleidsartikelen;
- c. de niet-beleidsartikelen;
- d. de bedrijfsvoeringsparagraaf;
- e. de diensten die een baten-lasten stelsel voeren;
- f. het verdiepingshoofdstuk;
- g. de bijlagen.

a. De beleidsagenda

De beleidsagenda verbindt de belangrijkste beleidsdoelen van het Ministerie van OCW. Nieuw is dat deze is opgezet aan de hand van de doelstellingen en projecten van OCW uit het beleidsprogramma van het kabinet.

In de begroting 2009 stond aan het einde van de beleidsagenda een overzicht van de belangrijkste beleidsprioriteiten voor de komende periode, alsmede de instrumenten die daarvoor worden ingezet en de prestatiegegevens waarmee de voortgang op deze prioriteiten wordt gemeten. Dit overzicht is opgedeeld en hangt direct onder de genoemde doelstellingen en projecten uit het beleidsprogramma «samen werken, samen leven». De belangrijkste aspecten van de kwaliteit en de prestaties van het onderwijsstelsel, waaronder de Lissabon-doelstellingen, zijn door middel van grafieken in beeld gebracht. Deze tabellen en grafieken vormen de schakel tussen de beleidsagenda en de verschillende beleidsartikelen.

Met ingang van deze begroting is een overzicht opgenomen met de beleidsdoorlichtingen die OCW het komende jaar gaat uitvoeren.

b. De beleidsartikelen

Elk beleidsartikel is in principe opgebouwd volgens de standaardindeling:

- algemene beleidsdoelstelling;
- tabel budgettaire gevolgen van beleid;
- operationele beleidsdoelstellingen;
- overzicht beleidsonderzoeken.

Er is in deze begroting veel aandacht besteed aan de formulering van een samenhangend geheel van doelstellingen en bijbehorende prestatiegegevens, die een stabiele uitgangspositie vormt voor de beleidsverantwoording tijdens deze kabinetsperiode. De begroting 2010 bouwt voort op de verbeteringen die in de begroting 2009 ten aanzien van de prestatiegegevens zijn gerealiseerd. Vergeleken met de begroting 2009 is de samenhang tussen de doelstellingen in de verschillende begrotingsartikelen verbeterd. In de doelstellingen staat de leerling, de docent, de wetenschapper of de cultuurparticipant centraal. In alle onderwijsartikelen zijn de belangrijkste functies van het onderwijs (kwalificatie, differentiatie, integratie), en de belangrijkste randvoorwaarden (toerusting, kwaliteit instellingen en docenten, toegankelijkheid) in de doelstellingen verwerkt. De doelstellingen in de cultuurartikelen maken een duidelijker onderscheid tussen de deelname aan cultuur en het aanbod daarvan. De doelstellingen zijn zoveel mogelijk onderbouwd met relevante en

zinnvolle prestatiegegevens (indicatoren of evaluatieonderzoek) waaraan streefwaarde of streefrichting is verbonden. Waar we een onderbouwing van doelstellingen met prestatiegegevens zinvol achten, maar nog niet over gegevens beschikken, is een ontwikkelperspectief geformuleerd.

In de gehele begroting is invulling gegeven aan motie Douma (Tweede Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 29 949, nr. 11): beleidsdoelen zijn geformuleerd in termen van te realiseren maatschappelijke effecten en daarvan afgeleide prestatiegegevens. Waar hiervan is afgeweken, wordt in het artikel een motivering gegeven volgens het principe «pas toe of leg uit» (comply or explain). Voor de volgende beleidsartikelen kunnen (nog) geen zinnvolle en relevante prestatiegegevens met streefwaarden worden weergegeven:

- Art. 5 Technocentra. Het Platform Bèta-Techniek evalueert jaarlijks de jaarverslagen van de technocentra. De evaluatie van de jaarverslagen over 2008 verschijnt in het najaar van 2009.
- Art. 8.3.2 Internationaal beleid. Prestatie-indicatoren zijn hier weinig zinvol, het is niet goed mogelijk om een kwantitatieve relatie te leggen tussen de Nederlandse inzet in internationaal overleg met vele actoren en het bereiken van internationale doelen. Uiteraard is er wel kwalitatieve informatie beschikbaar, ondermeer rond belangrijke vergaderingen van de EU en de UNESCO.
- Art. 11, 12 en 13 Studiefinanciering, WTOS, Lesgeld. De doelstellingen op deze beleidsterreinen worden onderbouwd met kengetallen van onder andere de onderwijsdeelname en het verwachte rendement, en van het aantal ontvangers of gebruikers. Hierbij zijn geen streefwaarden vastgesteld. Het streven van de overheid is gericht op het waarborgen van de financiële toegankelijkheid van het onderwijs en niet dat zoveel mogelijk studerende gebruik maken van deze instrumenten. De onderwijsdeelname en het rendement zijn het resultaat van een breed scala van factoren, waarbij de beschikbaarheid van studiefinanciering of WTOS een relatief beperkte rol speelt.

Ook in de begroting 2010 is de invloed van het beleid op de gewenste maatschappelijke situatie niet altijd rechtstreeks of volledig vast te stellen, het betreft immers complexe beleidsproblemen en ingewikkelde causale relaties. Een van de belangrijkste functies van de opgenomen indicatoren is dat zij een positieve of negatieve trend, soms in internationaal perspectief, kunnen signaleren. In deze begroting zijn de prestaties van het beleid zo goed mogelijk in beeld gebracht, maar enige terughoudendheid bij de beoordeling van de indicatoren is altijd geboden: het zijn indicaties van de uitkomsten van het beleid. Niettemin zijn in deze begroting de maatschappelijke doelstellingen en prioriteiten op creatieve wijze en met ambitie geformuleerd en zo adequaat mogelijk onderbouwd met meetbare prestatie- en effectgegevens.

In het constituerend beraad van 22 februari 2007 is vastgesteld dat de minister voor Jeugd en Gezin medebetrokken is bij een aantal beleids-terreinen waarvoor andere bewindspersonen primair verantwoordelijk zijn. Een en ander is vervolgens nader toegelicht (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 31 001, nr. 3).

De minister voor Jeugd en Gezin is medebetrokken bij het beleid ten aanzien van de WMO, AWBZ, kinderopvang, voorschoolse opvang, leerlinggebonden financiering, de TOG-regeling en preventie in het SZW-domein, interlandelijke adoptie en interlandelijke kinderonvoering,

aanpak jeugdcriminaliteit, strafzaken Raad voor de Kinderbescherming, Halt, JJI's en jeugdreclassering en huiselijk geweld.

Medebetrokkenheid in deze impliceert dat de minister voor Jeugd en Gezin door de primair verantwoordelijke bewindspersonen op deze terreinen actief geïnformeerd wordt over en vanuit het kabinet als eerste betrokken wordt bij beleidsonderwerpen en dossiers die raken aan de verantwoordelijkheid van de minister van Jeugd en Gezin voor een integraal jeugd- en gezinsbeleid. Ook houdt dit in dat de minister voor Jeugd en Gezin pro-actief alle zaken aankaart bij zijn collega-bewindspersonen, en bij bovengenoemde onderwerpen in het bijzonder, die hij in het belang van de jeugd en het gezin acht.

Naar aanleiding van de motie Bakker c.s. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 391, nr. 3) is per beleidsartikel een tabel opgenomen waarbij per operationele doelstelling vanaf 2009 wordt aangegeven hoeveel middelen juridisch verplicht zijn, hoeveel middelen bestuurlijk gebonden en hoeveel middelen niet juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden.

Dienst Uitvoering Onderwijs

Vanaf 1 januari 2010 vormen CFI en IB-Groep samen de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). M.i.v. van ontwerpbegroting 2010 zal in de tabellen budgettaire gevolgen van beleid bij programmakosten-overig geen onderscheid meer zichtbaar zijn.

c. Niet-beleidsartikelen

Er zijn vier zogenaamde niet-beleidsartikelen:

- nominaal en onvoorzien
- ministerie algemeen
- inspecties
- adviesraden

d. Bedrijfsvoeringsparagraaf

In deze paragraaf wordt ingegaan op de interne bedrijfsvoering. Hierin wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste ontwikkelingen op dit gebied. Daarnaast worden knelpunten beschreven die mogelijk een risico vormen voor de realisatie van de beleidsdoelstellingen en wordt aangegeven welke beheersmaatregelen hierbij worden genomen. Voor wat betreft de externe sturing komen dit jaar specifiek punten als ontwikkelingen in de uitvoering, de administratieve lastendruk, evidence based onderwijsbeleid en het rijksbrede subsidiekader aan de orde.

e. Diensten die een baten-lasten stelsel voeren

Dit onderdeel bevat de cijfermatige overzichten van baten-lastendiensten «Dienst Uitvoering Onderwijs» en het «Nationaal Archief».

f. Verdiepingshoofdstuk

In dit onderdeel worden per beleidsartikel de mutaties getoond tussen de stand ontwerpbegroting 2009 en de ontwerpbegroting 2010. De ondergrens voor het toelichten van mutaties is € 2,2 miljoen. Een aantal mutaties is centraal toegelicht (loonbijstelling, prijsbijstelling, intensivering, ombuigingen).

g. Tabel budgetflexibiliteit

Conform de toezegging tijdens het wetgevingsoverleg over ontwerp-begroting 2009 is met ingang van ontwerp-begroting 2010 een tabel budgetflexibiliteit opgenomen alsmede de bestuurlijk gebonden componenten.

h. Bijlagen

De volgende bijlagen zijn bij de begroting opgenomen:

- Overzicht moties en toezeggingen
- Overzicht RWT's en ZBO's
- Afkortingen
- Begrippen
- Trefwoorden

2. BELEIDSAGENDA

Inleiding

Deze beleidsagenda gaat over de tweede helft van de regeerperiode van het kabinet Balkenende IV. Om de ambities en beleidsdoelen uit het Coalitieakkoord te realiseren, is al het nodige gedaan. Wat moet er nog gebeuren in de resterende tijd van deze kabinetsperiode en hoe gaat OCW dit aanpakken? En, welke gevolgen heeft de economische crisis voor het OCW-beleid? Met deze beleidsagenda wil het kabinet daar een antwoord op geven.

Onderwijs

Het kabinet gelooft in de kracht van goed onderwijs. Mensen hebben goed onderwijs nodig om bestaanszekerheid op te bouwen. En op de (steeds internationaler wordende) arbeidsmarkt is goed onderwijs een voorwaarde om te slagen. Ontwikkelingen in onze maatschappij, als vergrijzing en bevolkingsdaling, zijn van invloed op het onderwijs. Deze ontwikkelingen heeft het kabinet in het achterhoofd bij het nadenken over goed onderwijs, nu en in de toekomst.

Veranderingen in het onderwijs hebben tijd nodig, resultaten van beleid zijn niet van de ene op de andere dag zichtbaar. Toch zien we in het onderwijs nu al meer aandacht voor structuur en prestaties, zoals het kabinet zich in 2007 tot doel stelde. Rekenen en taal worden weer centraal gesteld in het onderwijs, er is meer controle op onderwijstijd en contacturen en er is aandacht voor de verdere ontwikkeling van de leerling in doorlopende leerlijnen. Ook is er een nieuwe gestrengheid en meer ambitie in het onderwijs gekomen. Niet ieder kind kan zich optimaal ontplooien in een omgeving waar de docent samen met de leerling op zoek gaat naar wat de leerling kan en wil. Sommige leerlingen hebben meer kaders en sturing nodig.

Leraren

Bij alle ambities voor goed onderwijs past de overheid enige bescheidenheid. Leraren hebben de hoofdrol. De economische teruggang zorgt voor tijdelijke verlichting van de situatie op de onderwijsarbeidsmarkt. Het afgelopen jaar is het arbeidsaanbod voor de vervulling van de vacatures verruimd. De sector heeft weer iets om te kiezen. Dat is goed voor de kwaliteit van het onderwijs. Het is zaak om deze nieuwe leraren ook voor langere tijd aan het onderwijs te binden, zodat zij niet het onderwijs de rug toekeren zodra de economie weer aantrekt. Voor de iets langere termijn blijven de zorgen om lerarentekort in kwantitatieve en kwalitatieve zin echter onverminderd van kracht. Immers de vergrijzingproblematiek in het onderwijs en daarmee de hoge vraag naar bevoegde en bekwame docenten zal nog vele jaren duren. Het actieplan Leerkracht van Nederland biedt een antwoord op deze structureel hoge vraag naar leraren en de daarmee gepaard gaande druk op de kwaliteit van het onderwijs. Door leraren meer scholingsmogelijkheden en een verbeterd salaris- en loopbaanperspectief te bieden worden de voorwaarden geschapen om hen voor de sector te behouden en nieuwe mensen te interesseren voor dit boeiende en uitdagende beroep.

De eerste stappen in de uitvoering van dit actieplan zijn gezet, in de vorm van een convenant met de sociale partners en de kwaliteitsagenda «Krachtig meesterschap». Er is gestart met het inkorten van de carrièrelijnen, verhoging van de schaaluitloopbedragen en invoering van de

Beleidsagenda

functiemix in de randstad voor voortgezet onderwijs. In 2010 wordt dit convenant verder uitgewerkt. Zo wordt de positie van de leraar versterkt door het vastleggen van de «professionele ruimte» van de leraar in sectorwetten en via de lerarenbeurs voor scholing. Ook wordt in 2010 verder geïnvesteerd in de beloningsmaatregelen voor leraren. Bovendien werken we in 2010 aan het verder verbeteren van de kwaliteit van de lerarenopleidingen in het hbo (kennisbases en kennistoetsen) en wordt de educatieve minor ingevoerd. Met de introductie van die educatieve minor hoopt het kabinet bachelorstudenten aan de universiteit al vroeg te interesseren voor het leraarschap.

Wikiwijs kan een belangrijke bijdrage leveren aan de professionalisering van leraren. Wikiwijs maakt het beroep aantrekkelijker, omdat leraren zelf weer aan het roer komen te staan. Met Wikiwijs kunnen leraren zelf digitaal lesmateriaal ontwikkelen. Docenten zijn hierdoor eigenaar van de inhoud. Zij kunnen materiaal vinden, plaatsen, aanpassen, met elkaar hun expertise en inzichten delen, en natuurlijk het materiaal gebruiken in hun lessen. In de loop van het schooljaar 2010/2011 komt Wikiwijs beschikbaar voor het hele onderwijs.

Rekenen en taal

In 2007 wilde het kabinet de leerprestaties van alle leerlingen voor rekenen en taal aantoonbaar verbeteren. Voldoende kunnen lezen, schrijven, spellen en rekenen is niet alleen nodig voor een geslaagde schoolcarrière, maar ook om goed te kunnen functioneren in onze samenleving. Samen met de scholen werkt het kabinet er daarom aan rekenen en taal weer tot de kern van het onderwijs te maken. Zo wordt ook in 2010 geïnvesteerd in schakelklassen in het basisonderwijs waarin leerlingen een jaar lang extra taalonderwijs krijgen. Verder komen er vanaf augustus 2010 wettelijke referentieniveaus. Deze niveaus geven leraren en scholen houvast bij het opnieuw uitwerken van hun reken- en taalbeleid. De referentieniveaus schrijven voor welke taal- en rekenvaardigheden leerlingen op verschillende momenten van hun schoolloopbaan moeten beheersen.

Aanval op de schooluitval

Het kabinet wilde in 2007 het aantal schooluitvallers halveren, van 71 000 in 2002 tot 35 000 in 2012. Om deze halvering te halen, moet de schooluitval jaarlijks cumulatief met 10% verminderen; 10% in schooljaar 2007/2008, oplopend tot een reductie van 40% in het schooljaar 2010/2011 (in cijfers zichtbaar in 2012). De doelstelling voor het schooljaar 2009/2010 is een vermindering van 30%, ten opzicht van het aantal in schooljaar 2005/2006 (in cijfers zichtbaar in 2011).

Om dit doel te halen, heeft het kabinet een aantal maatregelen genomen. Eén van deze maatregelen is het verruimen van de mogelijkheden om door te stromen naar een hogere opleiding. Ook kunnen leerlingen weer makkelijker opleidingen «stapelen». Met name voor de groep laatbloeiers kan deze laatste maatregel effectief zijn. Het kabinet heeft besloten om de maximale verblijfsduur voor de leerlingen af te schaffen. Verder komen er «plusvoorzieningen» voor «overbelaste» jongeren. Deze voorzieningen zijn een combinatie van onderwijs, zorg, en ondersteuning bij het vinden van werk. De vorming van «plusvoorzieningen» wordt ook in 2010 financieel gestimuleerd in samenwerking met Jeugd en Gezin.

Beleidsagenda

Passend onderwijs

Sommige leerlingen hebben extra ondersteuning nodig bij het volgen van onderwijs vanwege een beperking. Een deel van de leerlingen volgt daarom onderwijs op het (voortgezet) speciaal onderwijs. Een ander deel van deze leerlingen neemt (met behulp van de zogenaamde «rugzak») deel aan het regulier onderwijs. Het doel van het kabinet is dat zij gebruik kunnen maken van een kwalitatief hoogstaand onderwijs- en zorgaanbod dat bij hen past zodat ze zich optimaal kunnen ontwikkelen. Hierdoor kunnen meer leerlingen van deze groep een diploma halen of duurzaam naar de arbeidsmarkt worden begeleid waardoor de instroom naar de WAJONG wordt verminderd. Het proces om te komen tot passend onderwijs wordt op dit moment opnieuw vormgegeven, waarbij de inhoud en kwaliteit van het zorgaanbod weer centraal wordt gesteld. In september zal de Tweede Kamer hierover een specifiek plan van aanpak ontvangen.

De basis op orde in het mbo

De Mbo-instellingen staan voor een ingrijpende opgave. Steeds duidelijker komt het belang van gedegen bedrijfsvoering naar voren. Mbo-instellingen dienen de bedrijfsvoering op orde te hebben, variërend van goede klachtenregelingen tot adequate leerplichtregistratie, van goede roosters tot voldoende lessen, van inbedding van de medezeggenschap in de organisatie tot het professionaliseren van personeel. Dit doet een sterk beroep op de sturingskracht van bestuurders. In dat licht zal dit najaar gestart worden met gesprekken met individuele besturen over de prestaties van hun instelling en de algehele bedrijfsvoering.

Maatschappelijke stages

De bedoeling van de maatschappelijke stage is om leerlingen te leren zich als actieve burgers op te stellen. Eigen initiatief van leerlingen staat daarbij voorop. De inzet van het kabinet is dat alle leerlingen die in 2011/2012 beginnen op het voortgezet onderwijs, een maatschappelijke stage doen. In het schooljaar 2008/2009 was 96% van de scholen met de maatschappelijke stage aan de slag. In 2010 ligt de nadruk op de verdere inbedding in de school en een betere samenwerking van scholen onderling en met de organisaties die de stages aanbieden. Signalen uit het veld (via maatschappelijke stageteams, de pilots en tijdens bijeenkomsten in het land) hebben aanleiding gegeven om het voorgenomen aantal uren maatschappelijke stage terug te brengen. Voorafgaand aan Prinsjesdag heeft de Tweede Kamer hierover een brief ontvangen waarin dit verder is uitgewerkt. Een en ander is in deze begroting verwerkt.

Goed onderwijs, goed bestuur

Kinderen hebben recht op onderwijs van goede kwaliteit. Zeer zwakke scholen bieden dat niet en zijn dan ook ongewenst. Het kabinet wil in deze kabinetsperiode het aantal zeer zwakke basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs halveren. Verder moet voorkomen worden dat zwakke scholen afglijden naar «zeer zwak» en moet gezorgd worden dat de periode dat ze zeer zwak zijn, wordt verkort. Op dit moment is er een toename van het aantal zeer zwakke scholen in het primair onderwijs te zien. Om dit aan te pakken wordt het «Actieplan zeer zwakke basisscholen» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 293, nr. 28) uitgevoerd. Dit betekent dat onder andere alle zeer zwakke scholen binnen één jaar een tussenbeoordeling krijgen van de kwaliteit. Ervaren schoolleiders worden gekoppeld aan collega's van zwakke scholen voor het uitwisselen van kennis en ervaring. In het voortgezet onderwijs is al een afname van het aantal zeer zwakke scholen te zien, maar verdere inzet blijft noodza-

kelijk. Hiervoor is het «Actieplan zeer zwakke scholen in het voortgezet onderwijs» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 289, nr. 55). In 2010 worden deze plannen verder ter uitvoering gebracht. Het wetsvoorstel «Goed Onderwijs, Goed Bestuur in po en vo» creëert de mogelijkheid om in het uiterste geval een school te sluiten om te voorkomen dat leerlingen onnodig lang slecht onderwijs krijgen. Bestuurders van scholen en instellingen zijn verantwoordelijk voor goed onderwijs op hun school. Het kabinet is verantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijsstelsel. Bovengenoemd wetsvoorstel erkent deze rol van de overheid. Het wetsvoorstel ligt nu ter behandeling in de Tweede Kamer. Het streven is dat het in 2010 van kracht wordt.

Menselijke maat

Onderwijsinstellingen moeten overzichtelijk zijn, zodat iedereen in en rond de school de verantwoordelijkheid voor de school samen kan invullen. Daarover gaat het bij de «menselijke maat». Op 28 november van 2008 heeft OCW een brief aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 135, nr. 16) gestuurd, met daarin een aantal maatregelen die de keuzevrijheid en legitimiteit in het onderwijs garanderen. Eén van de concrete maatregelen die in de brief wordt aangekondigd, is de fusietoets. Deze toets verplicht instellingen en besturen hun fusievoornemens aan de minister ter beoordeling voor te leggen. Bij het nemen van een beslissing over een fusievoornemen vraagt de minister een onafhankelijke commissie om advies, tenzij er redenen zijn om dit niet nuttig of nodig te achten.

Hoger Onderwijs, Onderzoek en Wetenschap

Wetenschappelijk onderzoek draagt bij aan oplossingen voor problemen in de maatschappij. Hoe beter het onderzoek, hoe groter de kans op een oplossing. Daarom heeft het kabinet besloten om de beste wetenschappers de ruimte te geven voor onafhankelijk en vernieuwend wetenschappelijk onderzoek, door middelen meer in competitie in te zetten en actieve deelname van Nederlandse kennisinstellingen in de Europese onderzoeksruimte te stimuleren. Om het dreigende verlies van potentieel als gevolg van de economische crisis tegen te gaan, heeft OCW samen met het ministerie van EZ in 2009 een programma opgezet om kenniswerkers en onderzoekers uit bedrijven voor Nederland te behouden. Zij kunnen tot eind 2010 worden ingezet bij publieke kennisinstellingen voor onderzoek op het gebied van belangrijke maatschappelijke thema's.

Het kabinet verwoordde voor het hoger onderwijs de ambitie om de uitval te verminderen en de onderwijskwaliteit te verbeteren. In 2008 heeft OCW resultaatafspraken gemaakt met universiteiten en hogescholen over minder uitval en meer studiesucces, onder andere door middel van het verhogen van de contacttijd en het verhogen van het niveau van docenten. Deze resultaatafspraken moeten aan het eind van deze kabinetsperiode leiden tot een zichtbare verbetering van kwaliteit en studiesucces in het hoger onderwijs. Om deze resultaten te halen, is het nodig dat studenten meer uit hun studie halen, betere resultaten boeken en bewuster voor een opleiding kiezen. Daarom wordt de intake aan het begin van de studie verbeterd (via studiekeuzegesprekken) en wordt bij wet het principe «eerst je bachelor dan je master» ingevoerd voor alle wo-opleidingen. Daarnaast is een nieuw accreditatiestelsel geïntroduceerd, gebaseerd op het uitgangspunt «verdiend vertrouwen». Ook investeert het kabinet in 2010 extra in excellent onderwijs, dat zich internationaal met topopleidingen kan meten. De eerste subsidies zijn

toegekend voor experimenten met excellentie binnen het Sirius-programma. Verder zijn er de experimenten «Open Bestel». Hiervan wordt in 2010 de eerste tussenevaluatie naar de Tweede Kamer gestuurd. In 2015 volgt de eindevaluatie.

In de zomer van 2009 wijzen de eerste gegevens over de nieuwe inschrijvingen voor het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs op een aanzienlijke stijging van eerstejaars studenten ten opzichte van eerdere ramingen. Dit is gezien de wenselijkheid van een goed opgeleide bevolking en de doelstelling om circa 50% hoger opgeleiden te hebben in 2020 een verheugende ontwikkeling. De investeringen van de ho-instellingen en het kabinet in meer studiesucces en kwaliteit gaan hun vruchten afwerpen. In deze tijd van economische recessie heeft deze ontwikkeling ook een dempend effect op de (toename van) de werkloosheid.

Een aanzienlijke stijging van eerstejaars studenten vormt een uitdaging voor hogescholen en universiteiten. Er moet voldoende huisvesting en onderwijscapaciteit zijn en de kwaliteit van de opleidingen moet goed blijven. Conform de gebruikelijke systematiek (waarbij universiteiten en hogescholen meer geld krijgen naarmate er meer studenten komen) vindt in het voorjaar – aan de hand van definitieve gegevens per 1 oktober over het aantal inschrijvingen – nadere besluitvorming plaats.

Kinderopvang

Goede kinderopvang is van groot belang voor ouders die arbeid en zorg combineren en biedt ontwikkelingskansen voor de kinderen. Het kabinet werkt daarom aan het realiseren van een sluitend systeem voor kinderopvang, peuterspeelzaalwerk en voor- en vroegschoolse educatie. De kinderopvang groeit snel en dat is positief, maar dat mag niet ten koste gaan van de kwaliteit. Uit onderzoek naar het kwaliteitsniveau (NCKO, 2009) blijkt dat het niveau ten opzichte van de vorige meting (2005) is gedaald. Het NCKO constateert dat vooral het opleidingsniveau en de deskundigheid van personeel bepalend zijn voor kinderopvang van goede kwaliteit. Samen met de kinderopvangsector zet het kabinet daarom in op een verbetering van het personeelsbestand. Daarnaast wordt in 2010 het systeem van gastouderopvang herzien, om deze zorg te professionaliseren en misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen. Er blijft ruimte voor kwalitatief goede kleinschalige opvang in huiselijke kring, ook bij de vraagouder thuis, waardoor de keuzevrijheid van ouders voor verschillende vormen van kinderopvang gewaarborgd blijft. Een goede aansluiting van kinderopvang op het onderwijs is van belang voor ouders, maar ook voor de kinderen en voor scholen. Samenwerking zal daarom gestimuleerd worden en innovatieve concepten krijgen de ruimte.

Emancipatie

Het kabinet staat voor gelijke kansen voor iedereen in onze samenleving, vrouwen en mannen, hetero en homo. Er is al een hoop veranderd. Zo is tussen 2004 en 2008 het beloningsverschil tussen mannen en vrouwen binnen de overheid verminderd van 4% naar 2,6%, het aantal vrouwen in topposities is gestegen van 12% naar bijna 20% en ook de arbeidsparticipatie van vrouwen stijgt gestaag. We zijn er echter nog niet; emancipatie blijft onze aandacht nodig hebben. Daarom gaat het kabinet in 2010 door met het uitvoeren van het bestaande emancipatiebeleid.

Media

De eigenheid van het Nederlandse omroepbestel wordt erkend en beschermd in de Erkenningwet. Deze wet, waarin de regels voor erkenning en financiering van omroepverenigingen zijn vastgelegd, wordt in 2010 van kracht. De publieke omroep onderbouwt daarnaast in een nieuw beleidsplan zijn multimediale strategie voor de erkenningsperiode 2010–2015. Op basis hiervan sluit de minister van OCW een meerjarige prestatieovereenkomst met de publieke omroep. Deze overeenkomst gaat over het aanbod en het publieksbereik van de diverse platforms (radio, televisie, themakanalen, internet en overige nieuwe diensten).

Dalende oplagen en teruglopende advertentie-inkomsten zetten de perssector steeds verder onder druk. Het kabinet onderkent de urgentie van deze problematiek en doet er iets aan, omdat de pers (met name dagbladen, nieuwsbladen en opiniebladen) nog altijd een belangrijke functie vervult bij de nieuws- en informatievoorziening aan grote groepen burgers. De financiële voeding van het Stimuleringsfonds voor de Pers wordt hervat, zodat hij zijn reguliere taken kan blijven vervullen. Daarnaast stelt het kabinet extra middelen beschikbaar aan het fonds om daarmee innovatie binnen pers en journalistiek te stimuleren. Het kabinet geeft daarmee uitvoering aan het advies van de Tijdelijke Commissie Innovatie en toekomst Pers (commissie Brinkman) van juni 2009. Bovendien stelt het kabinet extra middelen beschikbaar aan het fonds voor een tijdelijke regeling, waarmee circa 60 jonge journalisten bij krantenredacties aan de slag kunnen. Deze regeling heeft een looptijd van twee jaar.

Monumentenbeleid

Nederland beschikt over een rijk erfgoed. Tot op heden is de monumentenzorg vaak gericht op behoud en bescherming hiervan. Dat is waardevol, want op deze wijze is veel cultureel erfgoed behouden. Maar het monumentenbeleid moet ook beter inspelen op de kwaliteit van de omgeving én aansluiten op maatschappelijke vraagstukken, zoals de herstructurering van aandachtswijken.

Daarom is samen met burgers, sectororganisaties en overheden een nieuwe visie op monumentenzorg ontwikkeld. In 2010 start het wetgevingstraject om deze plannen voor een gemoderniseerde monumentenzorg uit te werken. Het is de bedoeling dat deze wet nog deze kabinetsperiode van kracht wordt.

Rijk cultureel leven

Het kabinet streeft naar een hoogwaardig cultuuraanbod dat voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk is. In het cultuurbeleid van het kabinet staan de ontwikkeling van talent en de vergroting van deelname aan cultuur centraal. Vooral jongeren moeten meer in aanraking komen met cultuur. Daarom gaat het nieuwe Fonds voor Cultuurparticipatie in 2010 aandacht besteden aan de positie van amateurkunst, cultuureducatie en volkscultuur. Verder vergroot het kabinet het culturele aanbod met de oprichting van het Nationaal Historisch Museum.

Wat betekent de economische crisis voor OCW

Ook voor de beleidsterreinen van OCW heeft de recente economische crisis consequenties. Net als veel burgers en bedrijven in Nederland moet het kabinet kiezen waar het geld wel en niet aan wordt uitgegeven. OCW wil het primaire proces zoveel mogelijk te sparen. In totaal draagt OCW in 2010 voor € 142 miljoen bij aan bezuinigingen van het kabinet en de dekking van de tegenvallers op de eigen OCW-begroting. Voor een volledig overzicht van de bezuinigingsmaatregelen wordt verwezen naar paragraaf «aansluiting ontwerpbegroting 2009 en 2010».

Iedereen is het er echter over eens dat investeren in onderwijs, cultuur en wetenschap van groot belang is, ook als het even minder gaat. Als de economie op enig moment aantrekt, moeten we beschikken over goed opgeleide mensen die direct weer aan het werk kunnen. De behoefte aan hoogopgeleide arbeidskrachten neemt nu en in de toekomst alleen maar toe. Ook mogen de jongeren van vandaag niet de verloren generatie van morgen worden.

Het kabinet kiest er daarom voor om ook in 2010 te investeren in de leraren, rekenen en taal, het terugdringen van de schooluitval in het onderwijs en de doorlopende leerlijnen. Bovendien wordt in 2009 en 2010 extra geïnvesteerd in onder andere schoolgebouwen (€ 155 miljoen op de OCW begroting en € 10 mln op de Aanvullende Post) en het middelbaar beroepsonderwijs (€ 250 miljoen). Naast geld voor onderwijs is er ook extra geld beschikbaar voor de tijdelijke inzet van «kenniswerkers» (€ 280 miljoen) en monumenten (€ 44 miljoen). Verder stelt het kabinet extra geld beschikbaar voor de aanpak van jeugdwerkloosheid (€ 250 miljoen). Een volledig overzicht van de stimuleringsmaatregelen vindt u bij paragraaf «aansluiting ontwerpbegroting 2009 en 2010».

Per saldo worden aan het einde van deze kabinetsperiode vele honderden miljoenen extra geïnvesteerd in onderwijs, cultuur en wetenschap. Het kabinet streeft ernaar om de ontwikkeling van onderwijs, innovatie en kennis in een nader af te spreken lange termijnpad op tenminste het niveau van het OESO-gemiddelde te brengen. Dit biedt ruimte voor nieuw beleid in de jaren na 2010 en geeft volgende kabinetten een «handreiking» voor het onderwijs-, cultuur- en wetenschapsbeleid.

Tot slot: bijdrage OCW aan kabinetsdoelstellingen en -projecten

Om inzichtelijk te maken op welke manier OCW in 2010 bijdraagt aan de ambities van het kabinet, is de beleidsagenda ingedeeld op basis van de doelstellingen en projecten uit het beleidsprogramma «Samen werken, Samen Leven». De tekst in de beleidsagenda wordt verhelderd door een schakeltabel, waarin de relatie wordt gelegd tussen de doelstellingen, de daarbij horende indicatoren en de beleidsartikelen.

Kwaliteit Onderwijs

37. Verhogen van de kwaliteit van het onderwijs door basis-, voortgezet, en beroepsonderwijs naadloos op elkaar en op het hoger onderwijs aan te laten sluiten

Het doel van het kabinet is om de opbrengst van het onderwijs en in het bijzonder dat van het taal- en rekenonderwijs te verhogen.

Rekenen en taal

Begin 2008 heeft de expertgroep «Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen» haar eindrapport uitgebracht (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 332, nr. 1). De kern van dit rapport is het voorstel om het «referentiekader nederlands en rekenen/wiskunde» in te voeren. Dit referentiekader brengt meer eenduidigheid in het taal- en rekenonderwijs. Hierdoor wordt duidelijk wat er van leerlingen verwacht wordt op het gebied van rekenen en taal. Leraren, schoolleiders, bestuurders en de sectororganisaties in het po, vo, mbo en hbo hebben zich eind 2008 positief uitgesproken over het «referentiekader».

OCW wil bereiken dat, door de implementatie van het «referentiekader» én de hieraan ondersteunende beleidsinterventies op het gebied van taal en rekenen, in 2010 de gemiddelde leerprestaties van alle groepen leerlingen voor taal en rekenen aantoonbaar zijn gestegen ten opzichte van het peiljaar 2005.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Duidelijk vastleggen wat leerlingen aan het einde van de basisschool, het speciaal onderwijs en de middelbare school op het terrein van taal en rekenen moeten kennen en kunnen. Het «referentiekader» wordt hiervoor het ijkpunt. Dit wordt vastgelegd in een bovensectorale wet.
- Aan de hand van het «referentiekader» objectief en valide vaststellen of basisschoolleerlingen en leerlingen in het speciaal onderwijs voldoen aan de beheersingsniveaus van taal en rekenen.
- De examenprogramma's in het voortgezet onderwijs ijkken aan de hand van het «referentiekader» en de introductie van een rekentoets voor die opleidingen waar geen wiskunde in zit.
- In het mbo centrale examinering invoeren voor taal en rekenen, geijkt aan het «referentiekader». Er wordt gestart met mbo niveau 4.
- De pabo's ondersteunen bij de ontwikkeling van een «kennisbasis» met bijbehorende normering en toetsen voor taal en rekenen, aan de hand van het «referentiekader».
- Een nulmeting uitvoeren bij het speciaal onderwijs om te bepalen wat het huidige niveau op het gebied van rekenen/wiskunde en Nederlandse taal is.

In totaal wordt hier voor de jaren 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011 ruim € 115 miljoen voor uitgetrokken. In het kader van het deltaplan taal en rekenen mbo komt hier vanaf 2010 nog eens jaarlijks € 50 miljoen bij.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
<i>Taal en rekenen</i> Gemiddelde vaardigheidsscores in groep 8 (basisschool) voor	<i>Taal en rekenen</i>	<i>Taal en rekenen</i>	<i>Taal en rekenen</i> Art. 1, OD 1.3.2
a. taal – woordenschat	a. 250 (2008)	a. ≥ realisatie voorgaand jaar	
b. taal – spelling	b. 250 (2008)	b. ≥ realisatie voorgaand jaar	
c. taal – begrijpend lezen	c. 250 (2008)	c. ≥ realisatie voorgaand jaar	
d. rekenen (bron: Cito – Jaarlijks Peilingsonderzoek van het Onderwijsniveau) ¹	d. 250 (2008)	d. ≥ realisatie voorgaand jaar	
Percentage 15 jarige leerlingen met lage leesvaardigheden. (bron: PISA 2006)	15,1% (2006) <i>Nieuwe PISA resultaten voor 2009 komen in 2010 beschikbaar.</i>	8% (2015) (EU Lissabondoelstelling) Tenminste stabilisatie van de leerlingprestaties in het vo ogv taal in internationale en longitudinale onderzoeken zoals PISA, PIRLS en VOCL ten opzichte van het beeld in het meetjaar 2003. <i>Vanwege beschikbare gegevens is de berekeningsmethode voor lezen anders dan voor rekenen. De methode wordt in 2010 herzien, hierdoor zijn er nu geen streefwaarden geformuleerd.</i>	Art. 3, OD 3.3.2
Percentage leerlingen (derde klas vo) op of boven referentieniveau 2 F begrijpend lezen (bron: COOL 2008)	75% (2008)	<i>Vanwege beschikbare gegevens is de berekeningsmethode voor lezen anders dan voor rekenen. De methode wordt in 2010 herzien, hierdoor zijn er nu geen streefwaarden geformuleerd.</i>	Art. 3, OD 3.3.2
Percentage leerlingen (derde klas vo) op of boven referentieniveau 2 F rekenen/wiskunde (bron: COOL 2008)	55% (2008)	<i>Vanwege beschikbare gegevens is de berekeningsmethode voor lezen anders dan voor rekenen. De methode wordt in 2010 herzien, hierdoor zijn er nu geen streefwaarden geformuleerd.</i>	Art. 3, OD 3.3.2

¹ De in eerdere begrotingen opgenomen indicatoren voor taalvaardigheid- en rekenvaardigheid in groep 8, gebaseerd op het NWO Cohort-onderzoek, zijn vervangen door deze indicatoren. Deze gegevens zijn gebaseerd op onderzoek dat het Cito tot en met 2011 uitvoert. Daarmee zijn jaarlijks gegevens beschikbaar over de taal- en rekenvaardigheid (in plaats van driejaarlijks). Het gaat om een nulmeting. Zodra de uitkomsten van de vervolgmeting beschikbaar zijn, zal in overleg met de PO-raad bekeken worden of meer exacte streefwaarden mogelijk zijn.

Gewichtenregeling primair onderwijs

Het kabinet stelt sinds het schooljaar 2009/2010 extra geld beschikbaar voor scholen in zogenoemde impulsgebieden. Dit zijn gebieden met een opeenstapeling van problemen zoals lage inkomens en lage opleidingsniveaus, beide veroorzakers van verhoging van het risico op onderwijsachterstanden. Met het extra geld wil het kabinet deze onderwijsachterstanden bestrijden, onder andere door middel van vroegschoolse educatie (zie ook doelstelling 39). Verder wil het kabinet op basis van een wetenschappelijke effectmeting bepalen hoe extra onderwijstijd kan bijdragen aan de reductie van taal- en rekenachterstanden.

Om deze doelen te bereiken gaat OCW in 2010:

- Extra geld toekennen aan scholen die zijn gehuisvest in een impulsgebied. Dit zijn niet alleen stedelijke gebieden, maar ook plattelandsgebieden. Deze impulsgebieden worden vastgesteld bij ministeriële regeling op basis van de «Armoedemonitor» van het SCP/CBS. Deze

Beleidsagenda

regeling wordt na vier jaren geëvalueerd; de eerste evaluatie vindt plaats in 2011. Scholen in de gebieden waar de problemen het grootst zijn, krijgen dus ook de meeste middelen om het onderwijsaanbod en de kwaliteit daarvan fors te verhogen.

- Subsidie beschikbaar stellen voor scholen met achterstandsleerlingen. Deze scholen gaan in samenwerking met andere basisscholen uit de buurt, de gemeente en het voortgezet onderwijs, extra onderwijstijd aanbieden voor taal en rekenen. Voor 2010 is een bedrag van € 12 miljoen beschikbaar.
- Door het wetenschappelijk meten en monitoren van de effecten van genomen maatregelen inzicht krijgen in wat er nodig is om met extra onderwijstijd de onderwijsachterstanden in te lopen.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
<i>Gewichtenregeling</i> Reductie taalachterstand doelgroep-leerlingen aan het einde van de basisschool: a. begrijpend lezen b. woordenschat (Bron: COOL-cohortonderzoek NWO)	<i>Gewichtenregeling</i> a. 0% (2008) b. 0% (2008)	<i>Gewichtenregeling</i> a. – 20% (2011) b. – 20% (2011)	<i>Gewichtenregeling</i> Art. 1, OD 1.3.3

In de periode 2001–2005 nam de taalachterstand af (– 21%). De reductie van de taalachterstand was gebaseerd op twee gegevens: taalvaardigheid en begrijpend lezen. Het eerste gegeven is niet meer beschikbaar. Daarom wordt overgestapt op een nieuwe definitie met als streefwaarde een reductie van 20% ten opzichte van 2008. In de oude definitie ging het om een reductie van 40% ten opzichte van 2001.

Onderwijstijd voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs

In december 2008 heeft de commissie Onderwijstijd aanbevelingen gedaan over de onderwijstijd in het voortgezet onderwijs. Op 27 maart 2009 is de beleidsreactie op de aanbevelingen van de commissie naar de Tweede Kamer gestuurd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 289, nr. 56). De aanbevelingen van de commissie Onderwijstijd worden nadrukkelijk gezien als een totaalpakket dat een zo goed mogelijke balans biedt tussen de verschillende belangen. De volgende aanbevelingen zijn integraal overgenomen.

- De wettelijke norm voor onderwijstijd wordt in alle leerjaren (met uitzondering van het examenjaar) vastgesteld op 1000 uur. Dit is een realistische norm, die nageleefd kan worden en per saldo leidt tot méér onderwijstijd dan tot dusverre het geval was.
- De definitie van onderwijstijd wordt aangepast, zodat er méér, al dan niet eigentijdse, vormen van onderwijs onder vallen.
- De betrokkenheid van ouders, leerlingen en leraren bij de kwalitatieve invulling van het onderwijsprogramma wordt vergroot (instemmingsrecht medezeggenschapsraad, tevredenheidonderzoek, verantwoording bevoegd gezag).
- De zomervakantie in het voortgezet onderwijs wordt met een week ingekort tot zes weken, de vrijgekomen vijf dagen kunnen door de school worden ingezet als roostervrije dagen verspreid over het jaar. Welke dagen dat zijn, wordt in overleg met de medezeggenschapsraad bepaald. De zomer-, kerst- en meivakantie worden centraal vastgesteld, voor de overige vakanties geeft de overheid geen adviesdata meer.

Om deze aanbevelingen in te voeren, gaat OCW in 2010:

- Starten met het opstellen van een wet om bovenstaande aanbevelin-

gen in te voeren. De bedoeling is dat de nieuwe wet onder een aantal randvoorwaarden per 1 augustus 2011 ingaat. De invoering start met een aantal pilots gericht op meer inspraak voor de ouders, leerlingen en leraren (horizontale verantwoording) in het schooljaar 2009/2010.

Voor de bve-sector streeft OCW naar naleving van de 850 urennorm (programmering en realisatie) bij 100% van de bol-opleidingen. Om de voortgang te monitoren, is in 2009 een evaluatie uitgevoerd naar de onderwijstijd in de bol- en bbl-opleidingen. In 2010 wordt een rapportage met de uitkomsten van deze evaluatie naar de Tweede Kamer gestuurd.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
<i>Onderwijstijd</i> Mate waarin vo en vso scholen en mbo opleidingen aan de normen voor onderwijstijd voldoen (bron: Inspectie van het Onderwijs)	<i>Onderwijstijd</i> 28% (2007/2008) (dit percentage is gebaseerd op oude definitie onderwijstijd van 1040 uur, m.u.v. het examenjaar)	<i>Onderwijstijd</i> Het streven is dat het overgrote deel van de scholen in 2011 voldoet aan de nieuwe norm van 1000 uur, (m.u.v. het examenjaar).	<i>Onderwijstijd</i> Art. 3, OD 3.3.2
Mate waarin mbo opleidingen aan de normen voor onderwijstijd voldoen (bron: Inspectie van het Onderwijs)	91% (2007/2008)	100% (2011)	Art. 4, OD 4.3.2

Verminderen aantal zeer zwakke scholen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs

Het streven is en blijft dat in 2011 het aantal zeer zwakke scholen primair onderwijs, voortgezet onderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs is gehalveerd. Verder moet voorkomen worden dat zwakke scholen afglijden naar «zeer zwak» en moet de periode dat ze zeer zwak zijn, worden verkort.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Het toezicht op zwakke en zeer zwakke scholen intensiveren.
- Zeer zwakke scholen volgen een verbetertraject. De Inspectie van het Onderwijs voert, binnen een jaar na de start van dit traject, een tussentijds beoordelingsonderzoek uit naar de onderwijskwaliteit.
- Zwakke scholen gaan, gelijk aan de zeer zwakke scholen, ook een verbeterplan maken.
- Besturen van zeer zwakke scholen ondersteunen bij de start van het verbetertraject. Deze scholen kunnen dan gebruik maken van een analyseteam van externe experts. Deze experts helpen de school de oorzaken van het slechte functioneren te achterhalen. Bijvoorbeeld de bestuurlijke context, de organisatie en de omgeving van de school. De PO-raad ondersteunt in samenwerking met de WEC-Raad de scholen bij dit verbeterproces.
- Zorgen dat het mogelijk wordt om een schoolleider van een zwakke school te koppelen aan een schoolleider van een onderwijsinstelling die de zaken goed op de rails heeft (twinning). De bedoeling is dat hierdoor voorkomen wordt dat de school «afglijdt» naar «zeer zwak».
- Zorgen dat scholen in het voortgezet onderwijs een beroep kunnen doen op het «steunpunt zeer zwakke scholen» van de VO-raad. Het steunpunt ondersteunt de (zeer) zwakke scholen bij het opstellen van het verbetertraject.
- Met de indiening van het wetsvoorstel «Goed onderwijs, goed

Beleidsagenda

bestuur» wil de minister van OCW de mogelijkheid krijgen de bekostiging van een basisschool of een school voor (voortgezet) speciaal onderwijs in het belang van de leerlingen te beëindigen wanneer er sprake is van aanhoudend slecht onderwijs. Als het wetsvoorstel wordt aangenomen, dan krijgt de minister ook de mogelijkheid het bestuur van een school een aanwijzing te geven als er sprake is van bestuurlijk wanbeheer.

Indicator	Meest recente gereali- seerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
<i>Zeer zwakke scholen</i> Percentage zeer zwakke scholen	<i>Zeer zwakke scholen</i>	<i>Zeer zwakke scholen</i>	<i>Zeer zwakke scholen</i>
a. in het basisonderwijs	a. 1,5% (01-01-2009)	a. 0,65% (01-01-2011)	a. Art. 1, OD 1.3.2
b. in het speciaal basisonderwijs	b. 6,4% (2005/2006)	b. 3,2% (2010/2011)	b. Art. 1, OD 1.3.3
c. in het (voortgezet) speciaal onderwijs	c. 5% (2005/2006)	c. 2,5% (2010/2011)	c. Art. 1, OD 1.3.3
d. in het voortgezet onderwijs (bron: Inspectie van het Onderwijs)	d. 1,8% (01-01-2008) <i>Voor b. en c. zijn nog geen nieuwe realisatiecijfers beschikbaar. De eerstvol- gende meting betreft schooljaar 2008/2009.</i>	d. 1,4% (2010/2011)	d. Art. 3, OD 3.3.2

Realiseren passend onderwijs

Uitgangspunt van het kabinet is dat iedere leerling het onderwijs krijgt dat bij hem of haar past. Dat geldt ook voor de leerlingen die extra zorg nodig hebben: Voor hen geldt daarnaast dat ze ook een zorgaanbod krijgen dat bij hen past, zodat ze zich optimaal kunnen ontwikkelen. In de afgelopen jaren is de nadruk bij het project om dit passende onderwijs te realiseren gericht geweest op de bestuurlijke en juridische kant. In juni 2009 is met de Tweede Kamer besproken dat gekomen wordt tot een heroverweging van het proces passend onderwijs waarbij de inhoud en kwaliteit van het geleverde zorgaanbod voor de leerling meer centraal komt te staan. Ouders en onderwijspersoneel vormen hierbij belangrijke actoren. Waar mogelijk zal de leerling die extra zorg nodig heeft in het regulier onderwijs opgevangen moeten worden. Het is dan wel van het grootste belang dat het onderwijspersoneel zich ook handelingsbekwaam voelt. Daarom is dit een specifiek aandachtspunt in dit proces. Een bijzonder aandachtspunt is ook de groei van het aantal geïndiceerde leerlingen in relatie tot de beschikbare middelen. In 2007 is de begroting voor dit doel met structureel € 140 miljoen verhoogd. Het kabinet heeft toen besloten de uitgaven voor speciale leerlingenzorg binnen dit verhoogde budgettaire kader moet blijven. Inmiddels is gebleken dat het aantal geïndiceerde leerlingen verder is gegroeid. Door deze groei wordt het beschikbare budgettaire kader naar verwachting overschreden met een bedrag van € 30 miljoen in 2010 oplopend tot circa € 70 miljoen structureel in 2014. In overleg met het onderwijs wordt een model uitgewerkt met gebudgetteerde financiering voor de speciale leerling-zorg voor kinderen in het (v)so en kinderen met een rugzak (lgf). De huidige beschikbare middelen kunnen op een meer transparante, en meer doelmatige wijze ingezet worden. Hierover zullen afspraken gemaakt worden.

Voorzien is dat in september 2009, na overleg met het veld, in het Plan van Aanpak Passend Onderwijs maatregelen worden opgenomen om de overschrijding te dekken.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
<i>Passend onderwijs</i> Dekking passend zorgaanbod po, vo en (v)so ¹ : specificatie indicatoren nog nader te bepalen. Dekkingsgraad zorg- en adviesteams (bron: Nederlands Jeugdinstituut)	<i>Passend onderwijs</i> n.n.t.b. (2008): PO 69% (bovenschools) VO 95% BVE 82%	<i>Passend onderwijs</i> n.n.t.b. 100% (2011)	<i>Passend onderwijs</i> Art. 1, OD 1.3.3 Art. 3, OD 3.3.3 Art. 4, OD 4.3.3

¹ De indicator(en) voor passend onderwijs worden nog aangepast. Deze zijn op het moment waarop deze Beleidsagenda wordt opgesteld nog niet beschikbaar. De indicatoren zullen worden aangegeven in het plan van aanpak over deze nieuwe benadering die de Tweede Kamer parallel aan deze begroting ontvangt.

Leven Lang Leren

Door het teruglopen van de economische activiteit is de arbeidsmarkt-situatie verslechterd en is de werkloosheid toegenomen. Het kabinet wil scholing door middel van een (om)scholingsbonus en de inzet van het «ervaringscertificaat» (EVC) stimuleren om de inzetbaarheid van mensen te vergroten. Leerwerkloketten en regionale samenwerkingverbanden van werkgevers, werknemers, gemeenten, UWV WERKbedrijf en het onderwijs, moeten resulteren in een blijvende infrastructuur op het terrein van leren en werken. Het investeren in een dergelijke infrastructuur voor leren en werken draagt bij aan het beter van de grond krijgen van een leven lang leren. Daarnaast studeert het kabinet op een langeretermijnstrategie om een leven lang leren te stimuleren. Het kabinet doet dat mede op basis van het advies dat de Denktank Leren en Werken, voorgezeten door Roger van Bortel, op 1 juli jl. op verzoek van OCW en SZW heeft uitgebracht. Dit advies bevat concrete aanbevelingen (bijvoorbeeld het wettelijk vastleggen van leren in de arbeidsrelatie) om de leercultuur onder volwassenen te versterken.

Verder wordt in 2010 de publiciteitscampagne rond het «ervaringscertificaat» voortgezet om werknemers en werkgevers te activeren en te informeren. Het kabinet wil dat er in de periode 2008–2011 90 000 leerwerktrajecten bij komen, waarvan 50 000 trajecten gericht op werkzoekenden, met werkloosheid bedreigde werknemers en werkende jongeren zonder een startkwalificatie.

Doelstelling 11. Hoger onderwijs met meer kwaliteit en minder uitval

Het kabinetsbeleid is gericht op het creëren van een ambitieuze studiecultuur in het hoger onderwijs. De basiskwaliteit moet omhoog, excellentie moet meer bevorderd worden en het studiesucces moet verbeterd worden. Dat laatste betekent onder andere dat minder studenten zullen uitvallen.

Om deze doelen te bereiken gaat OCW in 2010 :

- De uitvoering van meerjarenaafspraken (2008–2011) met universiteiten en hogescholen over reductie van uitval, meer differentiatie (ambitieuze programma's) en verbetering van de kwaliteit van docenten monitoren. De voortgang van de afspraken wordt jaarlijks gevolgd via Kennis in Kaart. De voortgang is ook onderwerp van jaarlijks bestuurlijk overleg tussen de minister van OCW, de VSNU en de HBO-raad. De Inspectie van het Onderwijs voert een kwalitatieve evaluatie van de meerjarenaafspraken uit. Deze evaluatie wordt betrokken bij de eindafweging die OCW in 2011 over de meerjarenaafspraken zal maken.
- De uitvoering van meerjarenaafspraken met de hogescholen in de Randstad over het studiesucces van niet-westerse allochtone studenten monitoren. Niet-westerse allochtone studenten maken een enorme inhaalslag. De afgelopen tien jaar is het aantal niet-westerse allochtone studenten in het hoger onderwijs verdubbeld. De groeiende doorstroom naar het hoger onderwijs toont hun doorzettingsvermogen en ambitie. Vooral omdat niet-westerse allochtone studenten vaak via een lange weg het hoger onderwijs bereiken. Toch blijft het studiesucces vaak nog achter. Daarom heeft OCW sinds 2008 hierover meerjarenaafspraken gemaakt met de hogescholen in de randstad. Ook deze meerjarenaafspraken, die in principe een periode van zes jaar bestrijken, worden begin 2011 door OCW heroverwogen op grond van een uitgebreide audit. In 2010 zullen er ook voorbereidende gesprekken met de universiteiten in de Randstad worden gevoerd. Deze zullen in 2011 ook meedoen aan het arrangement.
- Via het convenant LeerKracht inzetten op het verhogen van het opleidingsniveau van hbo-docenten, als onderdeel van de meerjarenaafpraak met de hogescholen. Om dit te bereiken kunnen docenten nu gebruik maken van de lerarenbeurs én zijn extra middelen in het hbo ingezet oplopend tot € 12 miljoen in 2012. Doel hiervan is in 2014 70% van de hbo-docenten een master- of eerstegraadsniveau (in 2008 57%) te laten bereiken en in 2017 10% gepromoveerd te laten zijn of deel te laten nemen aan een promotietraject. De gedachte hierachter is dat een hoger opleidingsniveau van docenten de onderwijskwaliteit verhoogt.
- Daarnaast is het kabinet in 2008/2009 gestart met twee tranches experimenten met studiekeuzegesprekken voor het begin van de hbo- of wo-opleiding en een verbeterde studiekeuzebegeleiding. In 2010 zullen de eerste, betekenisvolle uitkomsten daarvan beschikbaar komen.
- Starten met projecten gericht op excellentie in de masterfase. In 2009 liep de eerste tranche van het Siriusprogramma, met projecten gericht op excellentie in de bachelorfase. In 2010 starten projecten in de masterfase (totaalbudget € 10 miljoen (www.siriusprogramma.nl)). Zowel de middelen voor de bachelor- als de masteropleidingen worden competitief verdeeld. In de periode 2009–2014 wordt het programma uitgebreid met in totaal € 11 miljoen.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
% studie-uitval (uit wo) en studiewitchers (binnen wo) na het (verwijzende en bindende) eerste bachelorjaar in bachelor-2 en -3 (bron: VSNU /1 cijfer HO)	12% (studenten die zijn gestart met studeren in 2005) peildatum: 2008 <i>In de meerjarenafpraak was een percentage van 14 genoemd; na een update van de brongegevens komt dit uit op 12%. Het doel is dit percentage te halveren in 2011.</i>	6% (2011)	Art. 6/7, OD 6.3.3
% wo-studenten dat in vier jaar de bachelor afrondt (bron: VSNU/1 cijfer HO)	48,% (studenten die zijn gestart met studeren in 2004) peildatum: 2008	> 70% (2014)	Art. 6/7, OD 6.3.3
Rendement van hbo-studenten na 6 jaar studie (bron: HBO-raad/1 cijfer HO)	76% (studenten die zijn gestart met studeren in 2002) peildatum: 2008	90% peildatum: 2013	Art. 6/7, OD 6.3.3
Kwaliteit docenten: % hbo-docenten met minimaal een mastergraad (bron: Personeels- en mobiliteitsonderzoek overheidspersoneel 2006)	57%, waarvan 4,8% phd peildatum: 2008	70% in 2014, waarvan in 2017 10% gepromoveerd of deelneemt in een promotietraject	Art. 6/7, OD 6.3.2

Doelstelling 38. Voldoende gekwalificeerd onderwijspersoneel nu en in de toekomst

Leraren moeten meer ruimte krijgen voor hun belangrijkste taak: het geven van goed onderwijs. Eind november 2007 kwam het kabinet met een actieplan: «LeerKracht van Nederland» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 45). Hiermee reageert het kabinet op het advies van de commissie Leraren en het advies van de Onderwijsraad «Leraarschap is eigenaarschap» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 53). In 2008 hebben de bewindspersonen van OCW met de sociale partners in het onderwijs een convenant over het actieplan gesloten.

OCW gaat in 2010 de maatregelen uit het actieplan Leerkracht van Nederland verder uitvoeren.

- Leraren worden beter beloond (met een sterk accent op opleiding en prestaties) en krijgen een beter loopbaanperspectief. In het convenant «Leerkracht van Nederland» zijn per sector afspraken gemaakt over de invoering van meer hogere leraarsfuncties («functiemix»). In 2010 worden de carrièrelijnen verder ingekort en stelt OCW geld beschikbaar voor een start met de landelijke functiemix. Voor de Randstad-regio's was per 1 januari 2009 al extra geld beschikbaar voor hogere leraarsfuncties in het vo en het bve. In 2010 komt daar nog extra geld bij.
- De positie van leraren op school wordt versterkt door:
  - verankering van de «professionele ruimte» van de leraar in de sectorwetten;
  - de lerarenbeurs voor scholing. Elke leraar in het po, vo, bve en hbo kan éénmaal in zijn loopbaan een beroep doen op deze beurs. De nieuwe regeling lerarenbeurs voor scholing verruimt de mogelijkheden voor leraren om een bachelor- of masteropleiding te volgen. Ook voorziet de nieuwe regeling in een subsidie voor de opleiding van onbevoegde zij-instromers. OCW verwacht dat deze beurs een positief effect heeft op de professionaliteit van leraren, op de kwaliteit van het onderwijs en op de aantrekkelijkheid van het beroep.
- Verhogen van de kwaliteit van de opleidingen voor leraren (kwaliteitsagenda «Krachtig meesterschap») en uitbreiden van de kweekvijver voor academisch geschoolde leraren. De lerarenopleidingen leggen gezamenlijk vast wat het eindniveau is, inclusief normen en examens. Samenwerkingsverbanden van lerarenopleidingen en scholen in het po, vo en bve kunnen een startsubsidie aanvragen voor projecten die excellentie bevorderen bij het opleiden van (aankomende) leraren. Opleiden in de school wordt structureel verankerd. Een beperkt aantal opleidingen krijgt geld voor het opleiden en begeleiden van studenten die hun opleiding voor een belangrijk deel op de werkplek volgen. Voor studenten in het wetenschappelijk onderwijs komen aantrekkelijke routes naar het leraarschap. De invoering van de educatieve minor zorgt ervoor dat bachelors al in een beperkt tweedegraadsgebied als leraar kunnen worden aangesteld en vervolgens doorstromen naar de masteropleiding die leidt tot eerstegraads bevoegdheid. In samenwerking met het bedrijfsleven start de pilot «eerst de klas» om een aantal zeer getalenteerde wo-masters eerst 2 jaar in het onderwijs te laten werken, waarna zij kunnen instromen in het bedrijfsleven. Dit naar analogie met het Engelse Teach First en het Amerikaanse Teach for America. Overigens leert de ervaring aldaar dat meer dan 50 % langer in het onderwijs blijft.
- Extra ruimte maken voor innovatie in het onderwijs. In het schooljaar

Beleidsagenda

2010/2011 starten experimenten op po- en vo-scholen. Doel is te onderzoeken met welke innovaties de kwaliteit van het onderwijs behouden blijft, ook als er in de toekomst minder (gekwalficeerde) docenten beschikbaar zijn. (o.v.v. toekenning FES-middelen) In de bve-sector worden experimenten op het terrein van teambeloning gestart.

Het kabinet trekt voor deze plannen honderden miljoenen per jaar extra uit, oplopend tot ruim € 1 miljard in 2020.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Aantal openstaande vacatures voor leraren en managers in po, vo en bve, in fte's (bron: Arbeidsmarktbarometer po, vo, bve).	1 440 (0,7%)	Kleiner dan 2 200 (2009) (< 1%)	Art. 9, OD 9.1

Project 8. Aanval op de schooluitval

Het kabinet wil schooluitval voorkomen en het aantal schoolverlaters halveren tot maximaal 35 000 nieuwe vsv'ers in het schooljaar 2010/2011. De doelstelling is vertaald in een percentage reductie per schooljaar. De doelstelling voor het schooljaar 2009/2010 is een vermindering van 30% ten opzichte van het aantal in schooljaar 2005/2006 (in cijfers zichtbaar in 2011).

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Scholen (bve-instellingen en scholen in het voortgezet onderwijs) stimuleren zodat zij programma's ontwikkelen en/of maatregelen nemen die leiden tot een vermindering van het aantal vsv'ers. Het gaat dan om maatregelen voor: een soepele overgang vmbo-mbo, loopbaanoriëntatie en begeleiding (LOB), zorg op school, aantrekkelijker onderwijs, meer maatwerktrajecten en meer ruimte voor leren met de handen. Meer informatie over deze «aandachtsgebieden» is opgenomen in de uitvoeringsbrief «Aanval op de schooluitval: een kwestie van uitvoeren en doorzetten».
- Extra aandacht besteden aan een soepele overgang van vmbo naar mbo. Er zijn experimenten gestart waarbij de laatste twee jaar van het vmbo en de eerste twee jaren van de niveaus 1 en 2 van het mbo nauw op elkaar aansluiten.
- Meer ruimte bieden aan vmbo-scholieren die het best leren met hun handen. Vmbo-scholen en roc's gaan samen programma's ontwikkelen voor leerlingen die graag met hun handen werken. Aandachtspunten hierbij zijn het regionale bedrijfsleven (vanaf het derde leerjaar gaan de leerlingen werken bij bedrijven in de regio), meer techniekonderwijs en integratie vmbo-mbo. De vakcolleges bieden een zesjarige opleiding aan die leidt tot een startkwalificatie (mbo-2).
- Zorgen voor meer maatwerktrajecten om uitval te voorkomen. Maatwerktrajecten zijn bedoeld voor jongeren tot 23 jaar uit de «zwakkere» groepen van de beroepsbevolking die wel een startkwalificatie kunnen halen. In deze trajecten werken scholen en onderwijsinstellingen intensief samen met bedrijven, kenniscentra, gemeenten en CWI.
- 20 000 werkende jongeren alsnog aan een startkwalificatie helpen, door middel van EVC- en/of duale trajecten.
- De verblijfsduur van het vmbo verruimen. In 2009 heeft het kabinet besloten de maximale verblijfsduur af te schaffen. Met deze verruiming krijgen ook leerlingen die wat meer tijd nodig hebben de kans het diploma te halen, voordat zij doorstromen naar het vervolgonderwijs.

Om deze maatregelen uit te kunnen voeren zijn tussen december 2007 en juli 2008 vierjarige convenanten met scholen (bve-instellingen en scholen in het voortgezet onderwijs), gemeenten en het ministerie van OCW afgesloten in alle 39 RMC-regio's (RMC staat voor Regionale Meld- en Coördinatiefunctie). Contactgemeenten van RMC-regio's hebben de regie: zij maken afspraken met scholen en andere «regiopartners», creëren een regionaal netwerk en samenhang tussen de schakels in de jeugdketen, coördineren verzuimmeldingen, en doen de registratie en doorverwijzing.

Om bovenstaande acties te kunnen uitvoeren, is in 2010 in totaal € 81 miljoen beschikbaar. Voor de convenanten is circa € 34 miljoen beschikbaar. Scholen ontvangen € 2000 per nieuwe vsv'er minder. De convenantafspraken zijn op basis van «no cure, no pay». Naast het geld uit de

Beleidsagenda

convenanten, is er geld beschikbaar voor het uitvoeren van vsv-programma's; in 2010 circa € 23 miljoen, waarvan € 7 miljoen voor de G4. De onderwijsinstelling kan in samenwerking met de RMC-contactgemeente een aanvraag indienen voor extra middelen om in te zetten voor deze specifieke programma's in de regio. De G4 ontvangen deze middelen rechtstreeks. De complexiteit van de vsv-problematiek bij de G4 vraagt om meer regie van deze gemeenten. Circa € 24 miljoen is beschikbaar voor vmbo-trajecten en een aantal andere hierboven genoemde maatregelen. Via het beleidsprogramma voortijdig schoolverlaten worden de maatregelen op macroniveau tweejaarlijks gemonitord.

In samenhang met de aanpak van jeugdwerkloosheid en het kabinetsstandpunt op het WRR-advies, besteedt het kabinet apart aandacht aan de zogenaamde «overbelaste» jongeren. Voor deze groep worden plusvoorzieningen opgezet. Plusvoorzieningen zijn een combinatie van onderwijs, zorg, en arbeidstoeleiding.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Het aantal nieuwe vsv'ers per kalenderjaar (nationale indicator). (bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 26 695, nr. 44)	48 800 (2008)	35 500	Art. 4, OD 4.3.4

Doelstelling 40. Het fors uitbreiden van het aantal brede scholen

Het kabinet wil het aantal brede scholen fors uitbreiden. Specifiek wil het kabinet een dekkend aanbod van brede scholen in de 40 aandachtswijken. De doelstelling om 1 200 brede basisscholen te hebben gerealiseerd in 2011 is in 2009 al gehaald. Daarom ondersteunt het Rijk gemeenten in hun nieuwe ambitie om te streven naar 1 500 brede scholen in het primair onderwijs in 2011. Daarnaast wordt er gestreefd naar een uitbreiding van het aantal brede scholen in het voortgezet onderwijs naar 460 brede scholen in 2011.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Zorgen dat er voldoende personeel beschikbaar is voor brede scholen, door middel van het inzetten van combinatiefuncties. Via de «Impuls brede scholen, sport en cultuur» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 234, nr. 12) is het de bedoeling dat er in 2012, 2 500 combinatiefuncties zijn. Naast geld van de ministeries van OCW en VWS, worden deze combinatiefuncties ook gefinancierd door de deelnemende gemeenten. Met deze structurele formatieplaatsen kunnen brede scholen onder andere het binnen- en buitenschoolse sport- en culturaanbod in het primair en voortgezet onderwijs vergroten. In 2010 is vanuit OCW voor de combinatiefuncties ruim € 26 miljoen beschikbaar. Gemeenten dragen hiervoor € 15 miljoen bij vanuit het accres van het Gemeentefonds.
- Gemeenten ondersteunen bij het realiseren van multifunctionele accommodaties. In 2009 was er voor zulke accommodaties in het primair onderwijs € 28 miljoen beschikbaar. Multifunctionele huisvesting vergroot de samenwerking in brede scholen. In 2009 is een aantal projecten gehonoreerd en deels gestart. In 2010 en 2011 zullen de in het kader van deze regeling gehonoreerde projecten verder worden uitgevoerd.
- Bestaande en startende brede scholen ondersteunen. In 2009 is het «Landelijk Steunpunt Brede Scholen» opgericht. Het steunpunt is een duidelijk aanspreekpunt voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs, gemeenten en overige partners van de brede school en biedt ondersteuning aan (startende) brede scholen door vragen te beantwoorden of door een adviesbezoek af te leggen. Vanaf 2010 worden de ondersteuningsactiviteiten verder uitgebouwd.
- Onderzoek uitvoeren. In opdracht van OCW is in 2009 gestart met een meerjarig onderzoek naar de effecten van brede scholen op de ontwikkeling van kinderen. Dit onderzoek loopt door in 2010. De eerste resultaten worden in 2011 verwacht.
- Continue voorlichting geven aan scholen, gemeenten en andere partners, bijvoorbeeld via de website www.bredeschool.nl. In 2010 en 2011 is er speciale aandacht voor voorlichting, communicatie en uitwisseling van expertise over de ontwikkeling van de brede school in het voortgezet onderwijs.
- Als proef werken aan een bundeling van geldstromen (van instanties waar scholen mee samenwerken; Rijk, gemeenten en derden), vooral via het vereenvoudigen van de verantwoording.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Het aantal combinatiefuncties in en om de brede school (bron: SGBO, monitor combinatiefuncties)	184 (2008) Tussenstreefwaarde 2010: 1 000	2 500 (2012)	Art. 1, OD 1.3.4
Aantal brede scholen po (bron: Jaarbericht brede scholen in Nederland)	1 200 (2009)	1 500 (2011)	Art. 1, OD 1.3.4
Aantal brede scholen vo (bron: Jaarbericht brede scholen Nederland)	410 (2009)	460 (2011)	Art. 1, OD 1.3.4

Doelstelling 41. Een maatschappelijke stage voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs

Goed onderwijs bereidt leerlingen voor op hun rol in de samenleving. Met de invoering van een maatschappelijke stage voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs, wil het kabinet leerlingen laten ervaren hoe mooi het is om iets voor een ander te doen. De maatschappelijke stage creëert een win-win-situatie. De leerling ervaart wat het betekent om iets voor een ander te doen, ontmoet andere mensen en maakt kennis met maatschappelijke sectoren. De vrijwilligersorganisatie kan voordeel halen uit de frisse blik en creativiteit van jongeren. De samenleving heeft baat bij (jonge) mensen die in staat zijn om over de grenzen van hun eigen wereld heen te kijken en het normaal vinden om iets voor een ander te doen zonder daar geld voor te vragen.

In het schooljaar 2011/2012 wordt de maatschappelijke stage onderdeel van het kerncurriculum. De afgelopen jaren is veel bereikt, zoals ook bleek tijdens de maatschappelijke stage tour door Nederland die staatssecretaris van Bijsterveldt april jongstleden heeft gehouden. In die week bezocht zij leerlingen, leraren, stagebieders en stagemakelaars. Zij deelden enthousiast hun ervaringen en vele mooie voorbeelden van maatschappelijke stage in de praktijk.

Halverwege het invoeringstraject is 96% van de reguliere vo-scholen al aan de slag met de maatschappelijke stage. In schooljaar 2008–2009 is uitgebreid ervaring opgedaan in 20 pilotprojecten. Binnen pilotverband hebben 60 000 deelnemende leerlingen inmiddels tenminste 30 uur maatschappelijke stage gelopen. De maatschappelijke stage staat goed op de rails maar we zijn er nog niet.

In 2010 ligt de nadruk op:

- Het versterken van de structurele samenwerking tussen scholen, maatschappelijke organisaties, en gemeenten. Zo worden instrumenten uitgewerkt om lokaal vraag en aanbod beter op elkaar af te stemmen.
- Stimuleren van meer stageplekken onder andere door initiatieven voor nieuwe vormen van stageplekken te stimuleren, bijvoorbeeld met praktijkvoorbeelden via www.maatschappelijkstage.nl.
- Betere begeleiding op maat onder andere door creatieve vormen van begeleiding te stimuleren, bijvoorbeeld begeleiding door mbo of hbo studenten of door werknemers in het kader van maatschappelijk betrokken ondernemen.
- Betere inbedding op school o.a. door de relatie met burgerschapsvorming te benadrukken.
- Communicatie.

Signalen uit het veld (via maatschappelijke stageteams, de pilots en tijdens bijeenkomsten in het land) hebben aanleiding gegeven om het voorgenomen aantal uren maatschappelijke stage terug te brengen. Voorafgaand aan Prinsjesdag heeft de Tweede Kamer hierover een brief ontvangen waarin dit verder is uitgewerkt. Een en ander is in deze begroting verwerkt.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Percentage leerlingen van alle vo-scholen dat een maatschappelijke stage loopt. (bron: Senter Novem)	35% (2009) Hier is een nieuwe indicator ontwikkeld; eerder werd het aantal scholen gemeten, nu het aantal leerlingen.	100% (2011/2012)	Art. 3, OD 3.3.4

Doelstelling 42. Het invoeren van gratis schoolboeken

In het schooljaar 2009–2010 zijn de gratis schoolboeken ingevoerd. Zo is een belangrijke stap gezet in het verder verlagen van de schoolkosten voor ouders. Van leraren en ouders in de medezeggenschapsraad wordt verwacht dat zij de komende tijd kritisch zullen nagaan of scholen correct met de ouderbijdrage omgaan. In het jaar 2009 en 2010 voert de Inspectie van het Onderwijs een themaonderzoek uit naar de schoolkosten voor ouders. De resultaten zullen deel uitmaken van de evaluatie van de invoering van gratis schoolboeken in 2011.

Doelstelling 59. Het tegengaan van radicalisering

Radicalisering kan de veiligheid op scholen beïnvloeden. OCW is verantwoordelijk voor het veiligheids- en radicaliseringsbeleid op scholen en de rol van onderwijs bij de aanpak van radicalisering. In augustus 2007 is het rijksbrede actieplan tegen polarisatie en radicalisering naar de Tweede Kamer gestuurd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 29 754, nr 103). Het doel van dit programma is het voorkomen en terugdringen van polarisatie en radicalisering in Nederland.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Instellingen en docenten voorzien van voldoende informatie op het gebied van polarisatie en radicalisering. De campagne hierover wordt voortgezet en de back-office van Nuansa, het «Kennis- en Adviescentrum Polarisation en Radicalisering van het ministerie van BZK», wordt verder ingevuld. Over de voortgang van het project «Veilige publieke taak Onderwijspersoneel» wordt in 2011 in een brief aan de Tweede Kamer gerapporteerd.
- Het ontwikkelen van beleid om de sociale veiligheid op scholen te verbeteren. Het aantal pilots voor verplichte registratie van (gewelds)incidenten wordt uitgebreid. De Tweede Kamer krijgt in 2010 een brief over de voortgang.

Het kabinet stelt in de huidige kabinetsperiode in totaal € 28 miljoen beschikbaar voor het voorkomen en terugdringen van polarisatie en radicalisering. Dit bedrag staat op de begroting bij BZK. Scholen en instellingen kunnen hun voorstellen indienen bij BZK.

OCW heeft geen eigen indicatoren voor deze doelstelling, maar sluit aan bij de doelstelling van BZK op dit terrein.

Kinderopvang

Doelstelling 39. Het realiseren van een sluitend systeem voor kinderopvang voor 0-4 jarigen

Harmonisatie kinderopvang en voorschoolse educatie

In een stelsel waar peuterspeelzaalwerk, kinderopvang en voorschoolse educatie op elkaar zijn afgestemd, worden zoveel mogelijk kinderen met een taalachterstand bereikt. Het doel is om aan het einde van de kabinetsperiode het aanbod van voorschoolse educatie binnen elke gemeente op orde te hebben. Met het oog hierop wordt, onder voorbehoud van de parlementaire behandeling, per 1 augustus 2010 de Wet ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie van kracht. Vanaf die datum krijgen gemeenten de wettelijke verantwoordelijkheid om voorschoolse educatie aan te bieden aan jonge kinderen met een taalachterstand. De gemeenten hebben een inspanningsverplichting om al deze kinderen te bereiken.

Op hoofdlijnen betekent dit:

- Er komt een landelijk kwaliteitskader voor peuterspeelzalen. Hiervoor wordt de regelgeving over de kwaliteit in lijn gebracht met die van de kinderdagverblijven. In het kwaliteitskader wordt onder andere het opleidingsniveau, de groeps grootte en de leidster-kindratio geregeld. Hiervoor wordt in 2010 € 35 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd.
- De GGD gaat toezicht houden op de kwaliteit van peuterspeelzalen. Daarvoor wordt vanaf 2010 structureel € 6,5 miljoen aan het gemeentefonds toegevoegd.
- Om peuterspeelzalen financieel toegankelijk te houden voor ouders die gebruik maken van de voorschoolse educatie, is vanaf 2009 structureel € 20 miljoen toegevoegd aan het gemeentelijk onderwijsachterstandenbeleid. Ook wordt het budget van gemeenten voor voorschoolse educatie in 2010 met € 30,5 en vanaf 2011 structureel met € 43,5 miljoen verhoogd, in aanvulling op het geld dat al bestemd is voor de voorschoolse educatie. De bedoeling is een breder en beter aanbod van voorschoolse educatie te realiseren, waaronder de uitbreiding naar vier dagdelen voorschoolse educatie.

Beheersbaar houden stelsel kinderopvang

Goede kinderopvang is van groot belang voor ouders die beiden werken en biedt ontwikkelingskansen voor kinderen. Om het stelsel beheersbaar te houden en misbruik en oneigenlijk gebruik te voorkomen, heeft het kabinet in 2008 een professionalisering van het systeem van gastouderopvang aangekondigd per 1 januari 2010. Daarnaast worden er verschillende uurprijzen geïntroduceerd voor de verschillende vormen van opvang. De keuzevrijheid van ouders voor verschillende vormen van kinderopvang blijft bij deze wijzigingen gewaarborgd.

Om dit doel te bereiken treedt in 2010 de wetswijziging Wet kinderopvang in werking. Dit houdt het volgende in:

- Gastouders moeten voldoen aan deskundigheidseisen. Er blijft ruimte voor kwalitatief goede kleinschalige opvang in huiselijke kring, ook bij de vraagouder thuis.
- Er vindt rechtstreekse controle op de kwaliteitseisen plaats. Per 1 januari 2010 houdt de GGD niet alleen toezicht op het gastouderbureau, maar ook op de kwaliteit van de opvang bij de gastouder zelf.
- Er komt één landelijk register voor kinderopvang, waarin alle formele opvang is opgenomen die aan de eisen voldoet. Eind 2010 moet dit

Beleidsagenda

register gevuld zijn. De Belastingdienst bepaalt op basis van de inschrijving in het register of ouders recht hebben op kinderopvang-toeslag.

- De betaling van de gastouder verloopt na invoering van het wetsvoorstel via het gastouderbureau. Dit maakt betere controle door de Belastingdienst mogelijk, waardoor misbruik en oneigenlijk gebruik wordt tegengegaan.
- Vanaf 2010 worden de uitvoeringskosten van het gastouderbureau transparant gemaakt voor de ouder en de gastouder.

Investeringen in kwaliteit

In het Coalitieakkoord staat dat het kabinet wil investeren in de kwaliteit van de kinderopvang. Kinderopvang van goede kwaliteit hangt nauw samen met het opleidingsniveau en de deskundigheid van het personeel. Het NCKO-rapport «Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven in 2008» over de pedagogische kwaliteit in kindercentra komt tot dezelfde conclusie.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- De kwaliteit van medewerkers in de kinderopvang verbeteren via het programma «Excellente kinderopvang» van het Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK). Het BKK ontvangt voor de jaren 2009 tot en met 2012, in totaal € 40 miljoen subsidie om gericht te werken aan de vaardigheden van de pedagogisch medewerkers.
- Zorgen dat de opleidingen en de kinderopvangpraktijk beter op elkaar aansluiten. Hiervoor wordt het «pedagogisch kader kinderopvang» een belangrijk uitgangspunt van het opleidingscurriculum. Vanaf 2009 heeft het BKK hiervoor mensen en geld beschikbaar.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Percentage doelgroepkinderen onder 2 en 3 jarigen dat deelneemt aan een VVE-programma (bron: Sardes, 2008)	62% (2008) Tussenstreefwaarde 2009: 70%	100% (2011)	Art. 24, OD 24.3.3
Leidster/kind-ratio peuterspeelzalen (bron: Regioplan 2007)	1 op 9,2 (2007)	1 op 8 (2011)	Art. 24, OD 24.3.3
Opleidingsniveau leidster peuterspeelzalen minimaal SPW3 of equivalent (bron: Sardes 2009)	98% (2008)	100% (2011)	Art. 24, OD 24.3.3

Hoogstaande wetenschap

Doelstelling 12. Het versterken van de internationale reputatie van de Nederlandse wetenschap

De huidige internationale reputatie van onze onderwijs- en onderzoeksinstellingen is hoog en moet hoog blijven. Dit is goed voor de Nederlandse kenniseconomie en het houden van een goede aansluiting bij de zich ontwikkelende Europese Onderzoeksruimte. Door middelen meer in competitie in te zetten en actieve deelname van Nederlandse kennisinstellingen in het Europese Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling (KP7) en het nieuwe Europees instituut voor innovatie en technologie te stimuleren, wil het kabinet ruimte bieden aan excellente wetenschappers en aan grensverleggend onderzoek. Het kabinet wil er daarmee tevens voor zorgen dat ons wetenschappelijk onderzoek tot de wereldtop blijft behoren en de kans op meer vernieuwende doorbraken wordt vergroot. Dit kan alleen worden bereikt wanneer er voldoende wordt geïnvesteerd in talent en in excellent wetenschappelijk onderzoek. Het beleid voor de komende jaren staat in het teken van de uitvoering van de voornemens uit de strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid «Het Hoogste Goed» en de internationaliseringsagenda «Het Grenzeloze Goed».

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- De «Vernieuwingsimpuls» uitbreiden. Hierdoor krijgen onderzoekers meer ruimte om hun eigen onderzoek te bepalen, onderzoeksgroepen te vormen en te kiezen waar zij hun onderzoek willen doen. Met de universiteiten en NWO is afgesproken dat hier vanaf 2009 structureel € 100 miljoen voor beschikbaar is. Vanaf 2010 wordt dit € 150 miljoen. Dit geld wordt door NWO in competitie verdeeld op basis van kwaliteit. In 2013 wordt de «Vernieuwingsimpuls nieuwe stijl» geëvalueerd. Op basis van de evaluatie wordt besloten over de toekomst van de regeling.
- Universiteiten stimuleren om hun onderzoekersopleidingen zo in te richten dat promovendi vrijer zijn in de keuze van onderwerp en promotor. Voor 2010 is een bedrag van € 11 miljoen beschikbaar voor het pilot programma graduate schools. Door dit bedrag in één pilotronde te besteden, kunnen meerdere scholen participeren in het project. Na de pilot kan een meer structureel programma worden opgezet. Hiervoor is vanaf 2011 € 15 miljoen beschikbaar.
- De toename van het aantal benoemingen van vrouwelijke hoogleraren ondersteunen (Nederlandse streefwaarde voor 2010 is 15%, waarde in 2007 was 11,2%¹). Voor het vervolg van het vrouwelijke talentprogramma Aspasia is met ingang van 2009 € 4 miljoen beschikbaar. Uit de «Vernieuwingsimpuls» is 2 miljoen euro speciaal voor vrouwen bestemd.
- Grootschalige onderzoeksinfrastructuren ondersteunen. Grootschalige onderzoekscentra zijn van belang voor (top-)onderzoek, en voor het aantrekken van (buitenlandse) onderzoekers en studenten. Op Europees niveau heeft het European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI) een concrete roadmap opgesteld met Europese prioriteiten. In aansluiting hierop is een «nationale roadmap grootschalige onderzoeksfaciliteiten» uitgewerkt. Hierin is besloten om vijf onderzoekscentra te financieren uit de enveloppenmiddelen van NWO (€ 63 miljoen). Daarnaast is uit de Fes-enveloppe voor grootschalige researchinfrastructuur een investeringsimpuls ter hoogte van

¹ Overigens bedraagt de in EU-verband overeengekomen streefwaarde 25% in 2010.

Beleidsagenda

€ 169 miljoen beschikbaar gesteld voor een zestal grote onderzoeks-faciliteiten. Twee daarvan lopen via de OCW begroting.

Indicator	Meest recente gereali-seerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Versterking van de kwaliteit van het Nederlandse wetenschappelijk onderzoek, mede blijkend uit citatiescores (mondiale gemiddelde = 1) (bron: NOWT/CWTS)	1,34 (2003–2006) (= mondiale top-3)	Behorende tot de top 3 mondiaal.	Art. 16, OD 16.1
Verbetering en versterking van het promotiestelsel en vergroting van het relatief aantal promoties (bron: VSNU en CBS)	1,61 (2008)	> 1,61	Art. 16, OD 16.3.3
Versterking van de positie van vrouwen in de top van de weten-schap, waaronder vergroting van het aandeel vrouwelijke hoogleraren. (bron: VNSU/WOPI)	11,6% (2008)	15% (2010)	Art. 16, OD 16.3.3

Doelstelling 14. Het versterken van het innovatief vermogen van de Nederlandse economie

Wetenschappelijke kennis levert een belangrijke bijdrage aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken en aan het tot stand brengen van nieuwe producten en diensten. Dit vergt een stevige inbedding van onderzoek en wetenschap in de samenleving. Nederland heeft sterke instellingen op dit punt (onder andere TNO, GTI's), maar de kloof tussen wetenschap, samenleving en economie moet nog beter overbrugd worden. Deze doelstelling sluit nauw aan bij het Europese beleid dat gericht is op het versterken van de kennisdriehoek van onderzoek, onderwijs en innovatie, via het Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling (KP7) en het Europees Instituut voor Innovatie en Technologie (EIT). Deze ambitie klemmt te meer in tijden van crisis waarin met name ook de private R&D onder druk komt te staan.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- In het kader van het Aanvullend Beleidsakkoord zorgen dat private kenniswerkers in Nederland actief kunnen blijven en kunnen bouwen aan de innovatieve kracht van Nederland. Om verlies van kennis en hoogwaardige werkgelegenheid tegen te gaan en de private kennisinfrastructuur op peil te houden en zelfs te versterken wordt door OCW samen met het ministerie van EZ twee maatregelen genomen:
  - € 180 miljoen beschikbaar om onderzoekers voor Nederlandse bedrijven te behouden door ze maximaal anderhalf jaar onderzoek te laten doen bij publieke kennisinstellingen naar maatschappelijke relevante thema's. Ook jonge onderzoekers kunnen deelnemen aan de projecten.
  - maximaal € 100 miljoen voor omvangrijke research en developmentprojecten in de hightech sector. Hierdoor worden de effecten van de kredietcrisis voor deze sector verzacht en wordt de concurrentiepositie van Nederland verstevigd.
- Versterken van de valorisatie. Het kabinet wil dat in het onderzoek, het onderwijs en het bedrijfsleven meer wordt geïnvesteerd in het «te gelde maken» van wetenschappelijke kennis. Op termijn moeten de bijdragen aan valorisatie uitgroeien tot 2,5% van de publieke onderzoeksmiddelen.
- Verder versterken van praktijkgericht onderzoek door hogescholen. Ten opzichte van 2009 wordt het budget voor praktijkgericht onderzoek in 2010 en 2011 opgehoogd met € 9,8 miljoen per jaar. Vanaf 2012 bedraagt de verhoging structureel € 17,5 miljoen (enveloppemiddelen Coalitieakkoord).
- Vraagsturing bij TNO en GTI's verder invoeren. Hierdoor sluit de kennis van deze instellingen nog beter aan bij de maatschappelijke en economische vraag. In 2010 wordt de invoering van de vraagsturing geëvalueerd.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Percentage Raak-projecten met lectoraatsdeelname (bron: SIA, juni 2009)	95% (peildatum: 2009) (De streefwaarde voor de indicator samenhang RAAK-lectoren is inmiddels gehaald. Deze indicator is vooral van belang in de startfase van de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek door hogeschoolen. Nu de lectoren en de RAAK-regeling inmiddels een vaste waarde in het hoger onderwijs zijn, neemt deze indicator in belang af. Gezocht zal worden naar een nieuwe indicator die aansluit bij de huidige ontwikkelingsfase van het praktijkgericht onderzoek)	95% (2011)	Art. 6, OD 6.3.4
Internationale wetenschappelijke kwaliteit op basis van de relatieve Nederlandse citatiescore (mondiale gemiddelde = 1) (bron: NOWT/CWTS)	1,34 (2003–2006) (= mondiale top-3)	Mondiale top 3	Art. 16, OD 16.1

Project 2. Nederland ondernemend innovatieland

Het doel van het project Nederland Ondernemend Innovatieland (NOI) is om de concurrentiekracht van Nederland te versterken en maatschappelijke vraagstukken aan te pakken. Hiervoor is de interdepartementale programmadirectie Kennis en Innovatie opgericht (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 406, nr. 112). Binnen de directie zijn drie programmalijnen uitgezet:

De langetermijnstrategie NOI is de eerste programmalijn. Hierin staan toekomstbeelden voor maatschappelijke sectoren en voor de economie geschetst. Daarnaast zijn hierin beleidsperspectieven opgenomen om deze toekomst onder handbereik te brengen. Eén van de manieren om maatschappelijke opgaven aan te pakken is via de maatschappelijke innovatieprogramma's (MIAs) – de tweede programmalijn. In deze programma's wordt geïnvesteerd in nieuwe ideeën, oplossingen en toepassingen in maatschappelijke sectoren. Dwars door de maatschappelijke innovatieagenda's zien we gemeenschappelijke thema's: hardnekkige belemmeringen voor innovatie, waardevolle methoden, etc. Deze transsectorale belemmeringen pakken we aan in de derde programmalijn: versterking innovatief vermogen en een betere benutting van innovatie om maatschappelijke vraagstukken op te lossen.

Het streven binnen deze drie programmalijnen is om zeven maatschappelijke innovatieagenda's uit te voeren, op het gebied van gezondheid, energie, water, veiligheid, duurzame agroproductie, onderwijs en duurzame mobiliteit. Daarbij is de doelstelling dat in de MIAs gebruik wordt gemaakt van het instrument SBIR om ook MKB te betrekken. Daarnaast wordt ingezet op de oprichting van een expertisecentrum Launching Customer. Tenslotte willen we bereiken dat er oplossingen zijn gevonden voor arbeidsmarkttekorten van technici en technologen, via de Taskforce Technologie, Arbeidsmarkt en Onderwijs in de vier regio's: Rotterdam, Zuid-Limburg, Twente en Eindhoven.

Om dit doel te bereiken gaat OCW/EZ in samenwerking met acht betrokken departementen bij NOI in 2010:

- Twee maatschappelijke innovatieprogramma's starten op het gebied van onderwijs en duurzame agro- en visserijketens. Een verkenning naar de mogelijkheden om maatschappelijke innovatieprogramma's te starten op het terrein van duurzame mobiliteit en duurzaam bouwen.
- Mid-term reviews uitvoeren voor de maatschappelijke innovatieagenda's zorg, energie, water en veiligheid. Bij een positieve beoordeling wordt het geld vrijgegeven dat gereserveerd is voor deze agenda's op de Aanvullende Post van de Rijksbegroting.

Rijk cultureel leven

Doelstelling 73. Alle jongeren zijn vertrouwd met cultuur en kunstvormen en met de Nederlandse geschiedenis

Het kabinet wil dat alle jongeren tot 18 jaar vertrouwd raken met cultuur en kunstvormen en met de Nederlandse geschiedenis. Deze doelstelling heeft het kabinet verder uitgewerkt in «Kunst van leven», de hoofdlijnennotitie over het cultuurbeleid, (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 28 989, nr. 44).

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- Zorgen dat er een Nationaal Historisch Museum komt in Arnhem. Het museum heeft als doel laagdrempelig en aantrekkelijk de geschiedenis van Nederland te presenteren. Voor het Nationaal Historisch Museum is € 5 miljoen beschikbaar in 2010 en € 12 miljoen structureel.
- Zorgen dat scholen beter kunnen voldoen aan de kerndoelen en eindtermen op het gebied van kunst en cultuur. Dit gebeurt onder meer door een cultuurkaart voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs. Vanaf schooljaar 2008/2009 is er voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs een cultuurkaart, als opvolger van de ckv-bon, beschikbaar. De cultuurkaart is op twee belangrijke punten anders dan de ckv-bonnen. Ten eerste is er met de cultuurkaart *een groter budget* voor cultuureducatie beschikbaar: € 15,- per leerling per schooljaar voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs. Dankzij het VSB-fonds wordt bovendien – in ieder geval in de schooljaren 2008/2009 en 2009/2010 – het bedrag voor ckv-leerlingen met € 10,- verhoogd tot € 25,- per leerling per schooljaar. Ten tweede is de cultuurkaart *voor alle vakken en leerjaren* te gebruiken; dus niet alleen voor de kunstvakken, maar ook voor vakken als Frans of geschiedenis. Streefcijfer voor het schooljaar 2009/2010 is een besteding van 80% van de tegoeden van de cultuurkaart. Dat zou hetzelfde gebruik zijn als van de ckv-bonnen. Gedurende de komende jaren wordt het gebruik van de cultuurkaart nauwlettend gevolgd.
- De «Regeling sport, cultuur brede school» leidt tot 2 500 fte combinatiefuncties in 2011. Hierin is ruimte voor 150 fte voor combinatiefunctionarissen cultuur. Deze mensen gaan in de «brede school» verbindingen leggen tussen onderwijs en cultuur. OCW wil zorgen dat in 2010 zoveel mogelijk gemeenten meedoen. De maatregelen die OCW in 2010 gaat inzetten om dit te bereiken, staan beschreven onder doelstelling 40.
- De canon van Nederland is vanaf schooljaar 2009/2010 als inspiratiebron in de kerndoelen voor de bovenbouw van het primair en de onderbouw van het voortgezet onderwijs opgenomen. De Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) heeft een handreiking bij de canon ontwikkeld. Deze handreiking wordt de basis voor een nascholingsmodule over de canon.
- Uitwerken van het programma voor leesbevordering «Kunst van Lezen» dat kinderen en jongeren wil verleiden om meer (literatuur) te gaan lezen. In 2010 is hiervoor € 3 miljoen euro beschikbaar. Over de voortgang en de resultaten wordt de Tweede Kamer begin 2010 geïnformeerd.
- Het Fonds voor Cultuurparticipatie krijgt olopend tot 2012 ruim € 27 miljoen euro voor het bevorderen van de cultuurparticipatie. Deze middelen zijn tevens bedoeld om culturele instellingen in staat te stellen de canon aantrekkelijk te presenteren. Het Fonds voor Cultuurparticipatie is op 1 januari 2009 van start gegaan.

Beleidsagenda

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Verzilveringspercentage van de cultuurkaart (bron: CJP)	Streefwaarde: 70% (2009). <i>In november 2009 komen nieuwe realisatiecijfers beschikbaar.</i>	80% (2011)	Art. 14, OD 14.3.1

Doelstelling 74. Het aanbod van de publieke omroep is cross-mediaal en richt zich op een breed en divers publiek

Het kabinet wil dat burgers toegang hebben tot een breed en pluriform media-aanbod. Daarbij past een sterke publieke omroep en een onafhankelijke en pluriforme pers. Het mediagebruik verandert onder invloed van digitalisering. Om effect te sorteren strekt het mediabeleid zich uit over het hele medialandschap. Het richt zich op alle hedendaagse vormen van contentproductie- en distributie: publieke en commerciële omroep, kranten en opiniebladen en journalistieke en culturele uitingen op internet.

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

- In 2010 gaat de nieuwe concessieperiode voor de publieke omroep (2010–2020) en de erkenningsperiode voor de omroepverenigingen in. Deze laatste loopt van 1 september 2010 tot 1 januari 2016. De nieuwe concessieperiode volgt op de vaststelling van spelregels voor de multimediale taak van de publieke omroep (2008) en de erkenning van afzonderlijke omroepverenigingen (2009).
- In 2010 dient de landelijke publieke omroep een beleidsplan in voor de periode 2010–2015. Daarin is onderbouwd op welke wijze de publieke omroep zijn wettelijke, multimediale taak wil gaan vervullen. Op basis van het beleidsplan maakt de minister van OCW voor september 2010 prestatieafspraken met de publieke omroep. Deze gaan over het aanbod en het bereik van de diverse platforms (radio, televisie, themakanalen, internet en overige nieuwe diensten).
- Uiterlijk 1 januari 2010 besluit de minister of Max en LLiNK als volwaardige omroep erkend worden en of nieuwkomers aan de eisen voldoen om toe te treden als aspirant-omroep. Naast het ledental, moeten nieuwe omroepen echt iets toevoegen aan het bestaande aanbod.
- Naar aanleiding van de motie van der Ham/Remkes/Van Dam (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 804, nr. 60) onderzoekt OCW of het wenselijk is om de zendtijd voor kerken en levensbeschouwelijke organisaties te integreren met de taken van omroepverenigingen en taakorganisaties. Naar aanleiding van motie Vendrik (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700, nr. 55) bekijkt het kabinet voor de volgende erkenningsperiode (2015–2020) of de spelregels voor de erkenning van omroepen veranderd moeten worden.
- Prestatieafspraken maken met de Wereldomroep, gebaseerd op het beleidsplan van de Wereldomroep voor 2010–2015 en een evaluatie door een (afzonderlijke) visitatiecommissie over de periode 2005–2010.

Mediawijsheid

- De activiteiten van het expertisecentrum voor mediawijsheid voortzetten en uitbouwen, onder meer via loketten bij «beeld en geluid» en de bibliotheken. Het budget voor het expertisecentrum loopt op tot maximaal € 2 miljoen in 2010.

Financiering

- Voor de financiering van de regionale en lokale omroepen zijn de provincies en gemeenten verantwoordelijk. Vanaf 1 januari 2010 geldt voor deze overheden niet alleen een wettelijke «bekostigingsplicht» voor de regionale omroep maar ook voor de lokale omroep.

Beleidsagenda

Pers

- De perssector (met name dagbladen, nieuwsbladen, opiniebladen) wordt geconfronteerd met dalende oplagen en teruglopende advertentie-inkomsten. Om de sector te ondersteunen hervat OCW gedurende deze kabinetsperiode op basis van de Mediawet (art. 8.8) de reguliere steun aan het Stimuleringsfonds voor de Pers na bijna 20 jaar, via de jaarlijkse dotatie.
- In een brief aan de Tweede Kamer in het najaar 2009 reageert de minister van OCW op de aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers (commissie Brinkman). Naast het stimuleren van innovatie in pers en journalistiek gaat het om wet- en regelgeving, samenwerking tussen omroep en pers en onderzoek ten behoeve van de sector.
- De regeling voor jonge journalisten wordt van kracht, die kranten-redacties in staat moet stellen om één tot twee jonge journalisten in dienst te nemen en te houden. Deze regeling wordt uitgevoerd door het Stimuleringsfonds voor de Pers en heeft een looptijd van twee jaar.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Mediawijsheid – expertisecentrum	Het centrum is in 2008 gestart met onder meer online dienstverlening via de site www.mediawijsheidkaart.nl . Tot en met mei 2009 hebben zich 140 partijen bij het centrum aangesloten.	In 2011 is er een breed netwerk op het terrein van media-educatie (mediawijsheid-expertisecentrum) van minimaal 150 aangesloten organisaties.	Art. 15, OD 15.1

Een geëmancipeerd Nederland

Doelstelling 36. Het kabinet geeft een nieuwe impuls aan het emancipatiebeleid en aan het homo-emancipatiebeleid

De bedoeling van het emancipatiebeleid is meer vrouwen aan de top, het vergroten van de maatschappelijke- en arbeidsparticipatie van vrouwen en het wegwerken van beloningsverschillen tussen vrouwen en mannen. Voor lesbiennes en homo's wil het kabinet de veiligheid en de sociale acceptatie vergroten. Voor de vernieuwing van het emancipatiebeleid en het lesbisch- en homo-emancipatiebeleid is in deze kabinetsperiode een extra bedrag oplopend tot € 10 miljoen in 2011 beschikbaar. De activiteiten staan beschreven in de nota «Meer kansen voor vrouwen» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 420, nr. 50) en de nota «Gewoon homo zijn» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 017, nr. 33).

Om dit doel te bereiken gaat OCW in 2010:

Meer kansen voor vrouwen

- Koploperovereenkomsten financieel ondersteunen. In 2010 worden de bestuurlijke afspraken uitgevoerd die gemaakt zijn met 25 «koplopergemeenten». Deze afspraken gaan over de maatschappelijke participatie van vrouwen uit etnische minderheden. Verder hebben 12 gemeenten en 2 provincies afspraken gemaakt om de combinatie van arbeid en zorg «tussen 7 en 7» te vereenvoudigen. Voor uitvoering van deze koploperovereenkomsten is in deze kabinetsperiode ongeveer € 5 miljoen beschikbaar voor maatschappelijke participatie en € 2,5 miljoen voor tijdbeleid «7 tot 7».
- Inzetten op een verhoging van de arbeidsdeelname van vrouwen met een baan van ten minste twaalf uur per week van 58% in 2007 naar minimaal 65% in 2011. Hiervoor is de taskforce DeeltijdPlus ingesteld. SZW stelt gedurende deze kabinetsperiode € 5 miljoen beschikbaar voor de taskforce.
- De werking van het charter «Talent naar de top» ondersteunen. In 2011 moet het aandeel vrouwen in topposities van het bedrijfsleven 20% zijn. Hiervoor is een taskforce, stichting en monitoringscomité «Talent naar de top» ingesteld. In 2010 gaat een aantal toonaangevende bedrijven en overheidsinstellingen concrete streefwaarden voor het vergroten van het aantal vrouwen aan de top formuleren.
- De beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen verminderen. Hiervoor is afgesproken dat bij de overheid het beloningsverschil van 4% in deze kabinetsperiode wordt gehalveerd. Inmiddels is het beloningsverschil verminderd naar 2,6%. De minister van BZK is als eerste verantwoordelijk voor de realisatie van deze doelstelling.
- Vergroten van de emancipatie van allochtone mannen door het oprichten van vadercentra. Vadercentra zijn plekken waar mannen leren samenwerken en van gedachten wisselen over onderwerpen die elders niet zo gemakkelijk aan bod komen, zoals het omgaan met de emancipatie van hun vrouwen. Daarnaast is er aandacht voor de rol die mannen spelen in de opvoeding van hun kinderen. Het voornemen is om in 2010 en 2011 te starten met tien nieuwe vadercentra.
- Vergroten van de aandacht voor seksuele weerbaarheid. In 2010 wordt er meer aandacht besteed aan de seksuele weerbaarheid van jongens en de seksuele weerbaarheid op internet.
- Het kabinet heeft de SER gevraagd in het najaar van 2010 met een advies te komen over de sociaaleconomische effecten van «Tijden van de samenleving». Naast aandacht voor openingstijden van private en

Beleidsagenda

(semi-)publieke dienstverleners (zoals kinderopvang en huisartsen) wordt hierbij aandacht gevraagd voor tijden op de (brede) basisschool en tijden van tussenschoolse en buitenschoolse opvang, omdat die tijden regulerend werken voor ouders met kinderen.

Gewoon homo zijn

- Koploperovereenkomsten financieel ondersteunen. In 2010 worden «koploperovereenkomsten» met de vier grote steden en veertien middelgrote gemeentes uitgevoerd. Deze overeenkomsten gaan over het vergroten van de sociale acceptatie van homoseksuelen. Hiervoor is in deze kabinetsperiode ongeveer € 1 miljoen beschikbaar. De bedoeling is dat er in 2011 minimaal 50 gemeenten zijn met een actief homo-emancipatiebeleid.
- Gay & straight – alliances financieel ondersteunen. In 2010 worden de «gay & straight-alliances» uitgevoerd. Deze allianties zijn gesloten tussen homo-organisaties en organisaties in de sectoren arbeid, onderwijs, sport en ouderenzorg. Hiervoor is in deze kabinetsperiode ongeveer € 1,5 miljoen beschikbaar.
- Een bijdrage leveren aan de dialoog over homoseksualiteit. Deze dialoog wordt gevoerd door allochtone jongeren en in levensbeschouwelijke kringen. De dialoog gaat in 2010 verder.
- Een bijdrage leveren aan de landelijke «Uit-de-kast-kom-dag» in 2010.
- Om invulling te geven aan de Nederlandse voorbeeldfunctie, een grote internationale conferentie over het homobeleid organiseren.

Indicator	Meest recente gerealiseerde waarde t.o.v. streefwaarde 2008	Streefwaarde 2011	Verwijzing Artikel én OD
Arbeidsparticipatie vrouwen (≥ 12 uur) (bron: Emancipatiemonitor 2008)	59% (2008)	> 65% (2011)	Art. 25, OD 25.1
Aandeel vrouwen in topposities rijksoverheid (bron: SJR, Ministerie van BZK)	19,6% (2008)	25% (2011)	Art. 25, OD 25.1
Beloningsverschil tussen mannen en vrouwen bij de overheid (bron: Emancipatiemonitor 2008)	2,6% (2006)	2% (2011)	Art. 25, OD 25.1
Sociale acceptatie van homoseksuelen (bron: SCP)	85% (2006) Recentere gegevens worden in de zomer van 2010 verwacht.	> 85% (2011)	Art. 25, OD 25.1
Economische zelfstandigheid van vrouwen (bron: Emancipatiemonitor 2008)	43 % (2006) <i>Verwachting voor 2008 is 46 %. Deze schatting is o.b.v. toegenomen arbeidsparticipatie en een stijging in het gemiddeld aantal uren per week. Definitieve cijfers van het CBS over 2008 volgen in 2010 en overgenomen in de Emancipatiemonitor 2010. Er is t.o.v. vorige jaren een toenemende economische zelfstandigheid van vrouwen te zien.</i>	60 % (2011)	Art. 25, OD 25.1

Bijlage bij de beleidsagenda: indicatoren en kengetallen van (kwaliteit en prestaties van) het onderwijsstelsel

Toelichting

Onderstaande figuren illustreren de kwaliteit en het functioneren van het onderwijsstelsel als geheel. Het betreft een selectie van de stelselindicatoren die ook zijn opgenomen in de publicatie Bestel in Beeld. De gegevens zijn waar mogelijk geactualiseerd voor het jaar 2008.

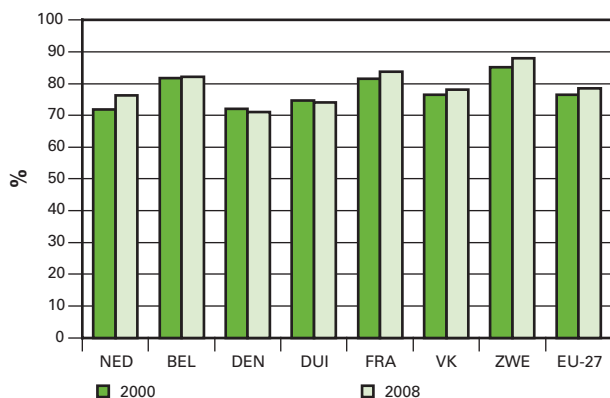
Stelselindicatoren dienen enerzijds ter verantwoording (op hoofdlijnen) aan de Tweede kamer over de kwaliteit en de resultaten van het onderwijsstelsel en anderzijds voor het signaleren van risico's en kansen in het stelsel: is het bestaande beleid toereikend om afspraken over stelsel-doelen na te komen.

Vijf van de 12 hier opgenomen stelselindicatoren sluiten aan bij de afgesproken EU benchmarks in het Lissabonproces. Hiermee plaatsen we ons stelsel in een internationale context. Doel hiervan is te leren van wederzijdse ervaringen en waar mogelijk verbeteren van de eigen prestaties.

Dit geldt ook voor de zesde indicator: onderwijsuitgaven per deelnemer. De overige indicatoren zeggen iets over de kwaliteit van scholen en hun toegevoegde waarde, de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt en de beschikbaarheid van voldoende onderwijspersoneel. Het betreffen belangrijke prioritaire thema's uit de beleidsagenda.

1) Lissabon-doelstelling: Opleidingsniveau

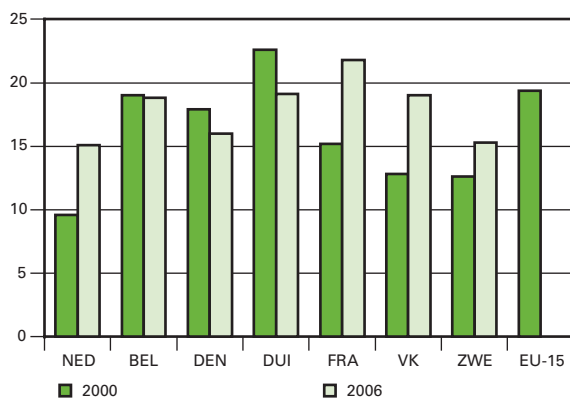
Percentage 20-24 jarigen met tenminste hoger secundair onderwijs (bron: Eurostat).

Doelstelling: 85% in 2010; Zie artikel 3 en 4

3) Lissabondoelstelling: Leesvaardigheid

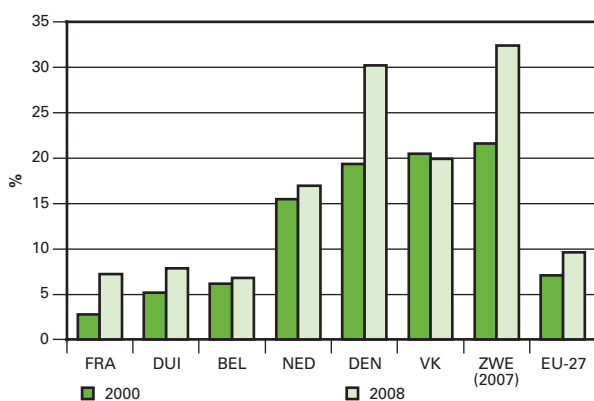
Percentage 15-jarige leerlingen met lage leesvaardigheden (bron: PISA)

Doelstelling: 9% in 2010; Zie artikel 3 en 4

5) Lissabondoelstelling: Leven lang leren

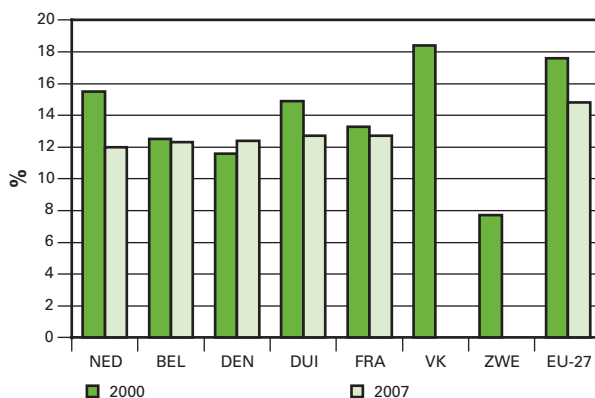
Percentage 25-64 jarigen dat deelneemt aan leeractiviteiten (bron: Eurostat)

Doelstelling: 20% in 2010; Zie artikel 4

2) Lissabon-doelstelling: Voortijdig schoolverlaten

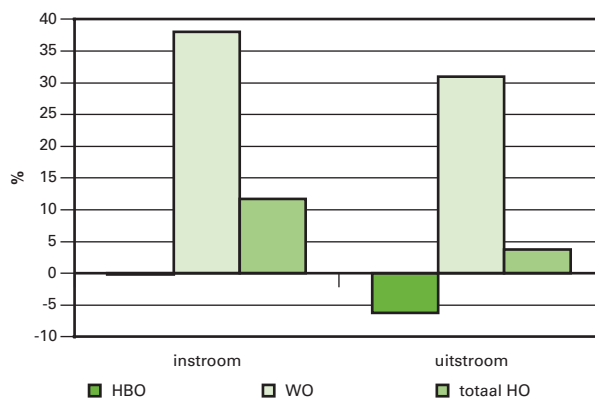
Percentage 18-24 jarigen dat geen onderwijs volgt en geen startkwalificatie heeft behaald (bron: Eurostat)

Doelstelling: 8% in 2010; Zie artikel 3 en 4

4) Lissabondoelstelling: Bèta-Techniek

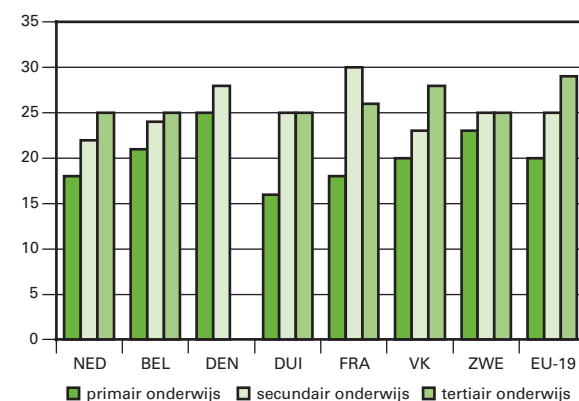
Verandering (% 2008 t.o.v. 2000) instroom en uitstroom Natuur en Techniek (bron: CFI)

Doelstelling: 15% meer uitstroom in 2010 t.o.v. 2000; Zie artikel 6 en 7

6) Onderwijsuitgaven per deelnemer

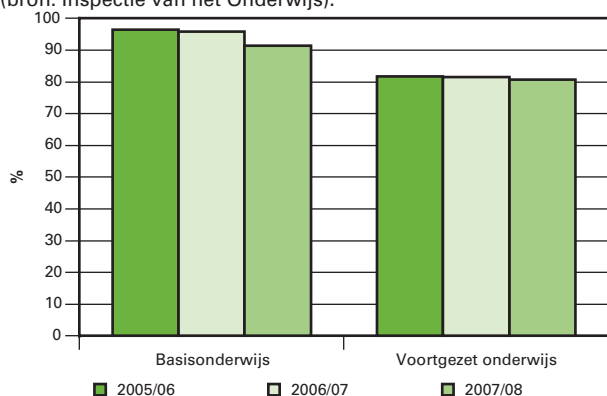
Als aandeel van het Bruto Binnenlands Product per hoofd, 2005 (bron: OESO)

Kengetal; geen streefwaarde; Zie voor uitgaven/deelnemer artikelen 1-7

7) Toegevoegde waarde scholen

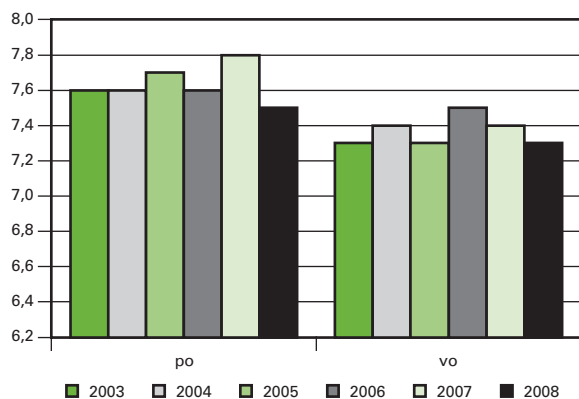
Percentage scholen met voldoende opbrengsten t.o.v. het niveau dat o.g.v. samenstelling leerlingpopulatie mag worden verwacht (bron: Inspectie van het Onderwijs).

Kengetal, geen streefwaarde; Zie ook artikel 1 en 3

9) Oordeel ouders over kwaliteit school van hun kind

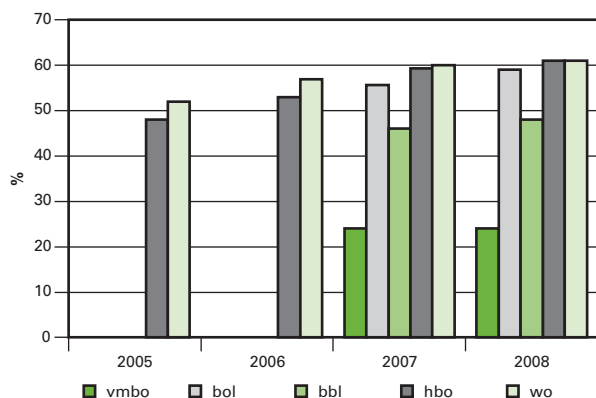
Rapportcijfer ouders (bron: OCW Onderwijsmeter)

Doelstelling: tenminste rapportcijfer 7,5 in 2010; Zie artikel 1 en 3

11) Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt

Percentage afgestudeerden dat aangeeft dat de opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt (bron: ROA)

Zie voor streefwaarden bij deze indicator artikel 1, 3, 4, 6 en 7

8) Kwaliteitskenmerken scholen

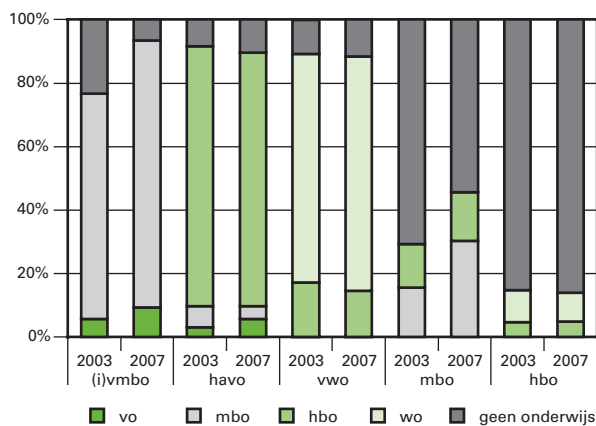
Percentage scholen dat voldoende scoort op diverse kwaliteitskenmerken (bron: Inspectie van het Onderwijs)

Zie voor streefwaarden bij deze kwaliteitskenmerken artikel 1 en 3

10) Doorlopende leerlijn

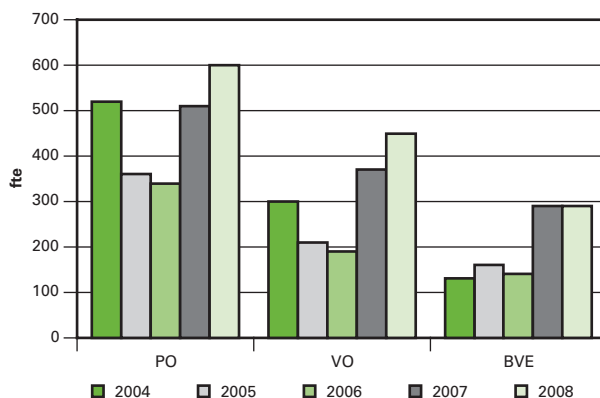
Percentage gediplomeerden naar bestemming (bron: onderwijs-matrix)

Zie voor streefwaarden bij deze indicatoren artikel 3

12) Openstaande vacatures

Aantal vacatures voor leraren en managers in fte (bron: Arbeidsmarktmonitor)

Doelstelling: totaal aantal vacatures < 2 200 fte in 2009; Zie artikel 9

Overzicht beleidsdoorlichtingen 2010

Voor 2010 zijn de onderstaande beleidsdoorlichtingen gepland. Hiermee geeft OCW invulling aan de eis beleidsdoelstellingen te evalueren. In elk beleidsartikel is een meerjarenoverzicht van beleidsdoorlichtingen opgenomen. Daar vindt u ook een toelichting op beleidsdoorlichtingen en onderliggende evaluatie- en monitoronderzoeken.

Beleidsartikel/Onderwerp	AD/OD	Start- en einddatum
1. Primair onderwijs Kwaliteitsagenda PO Passend onderwijs	OD 2 OD 3	2010–2011 2010–2011
3. Voortgezet onderwijs Voldoende toegeruste scholen (personele en materiele bekostiging)	OD 1	2010
4. Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie Beleidsdoorlichting Leren & Werken	OD 3	2010
6 en 7. Hoger onderwijs Internationalisering	OD 2	2010–2011
9. Arbeidsvoorwaarden en Personeelsbeleid Actieplan LeerKracht	AD	2008–2011
11. Studiefinanciering Internationale studentenmobiliteit	OD 5	2010
13. Lesgeld Les- en cursusgeld, onderwijskaart	AD	2010–2011
14. Cultuur Kunstenbeleid: waarborgen aanbod en participatie	OD 1	2010–2011
15. Media Beleidsdoorlichting Mediabeleid	AD	2009–2010

Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010

Deze beleidsagenda sluit af met de financiële paragraaf *Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010*. Deze paragraaf presenteert conform de rijksbegrotingsvoorschriften de belangrijkste budgettaire veranderingen op de OCW-begroting.

Als gevolg van de economische crisis heeft het kabinet in het aanvullend beleidsakkoord aanvullende maatregelen gepresenteerd. Maatregelen die gericht de economie stimuleren én bijdragen aan houdbare overheidsfinanciën op de lange termijn. De budgettaire gevolgen hiervan (zowel intensiveringen als herschikkingen) worden apart gepresenteerd.

Tabel 1 Bijstellingen t.o.v. geautoriseerde uitgavenbegroting 2009 (x € 1 miljoen)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2010	36 331,9	36 542,2	36 452,0	36 756,3	36 939,2	37 131,4
Stand geautoriseerde ontwerpbegroting 2009	35 173,3	35 048,5	35 210,8	35 381,2	35 558,7	35 764,6
Totaal verschil	1 158,5	1 493,7	1 241,2	1 375,1	1 380,5	1 366,7
Enveloppe	0	225,5	229,5	229,5	229,5	229,5
Stimuleringsmiddelen aanvullend beleidsakkoord	227,7	484,9	27,1	20,4	6,3	4,6
Herschikkingen aanvullend beleidsakkoord	- 115,5	- 141,9	- 353,0	- 375,0	- 378,3	- 378,1
Leerlingenontwikkeling	12,4	44,7	159,3	185,6	193,6	247,8
Autonome raming studiefinanciering	- 74,8	- 39,6	- 45,3	25,9	- 0,4	- 57,2
Ramingsbijstelling Kinderopvang	14,0	2,0	2,0	1,0	2,0	3,0
Ramingsbijstelling Kinderopvang sociaal medische indicatie	0	28,2	28,2	28,2	28,2	28,2
Prijlsbijstelling tranche 2009: hogere juridisch verplichting	44,9	17,5	17,7	17,8	17,9	18,0
Eindejaarsmarge 2008/2009	234,8	0	0	0	0	0
Intertemporele compensatie	- 49,3	19,6	13,2	7,9	7,5	1,2
Kasschuif OV-kaart	- 185,2	0	0	0	0	0
FES-middelen	- 0,1	- 32,6	- 6,3	17,0	12,7	14,6
Boetetaakstelling high trust	0	- 0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,5	- 0,5
Taakstelling arbeidsproductiviteit	0	0	0	- 3,6	- 7,2	- 7,2
Versobering bedrijfsvoering rijksdienst	0	- 0,2	- 5,1	- 5,6	- 7,3	- 14,1
Tegemoetkoming voor stadsherstellerters	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
Weglek onderwijs: maatregelen AWBZ	2,0	10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Overheveling middelen monumenten	0	23,0	23,0	23,0	23,0	23,0
Meevallers/ramingsbijstellingen	10,0	1,0	0,9	- 0,5	- 0,7	- 0,7
Totaal bijstellingen	122,8	643,6	102,7	183,0	138,4	124,1
<i>Technische verschillen:</i>						
Loon- en prijsbijstellingen	1 112,0	1 125,7	1 130,4	1 134,8	1 137,3	1 139,5
Overige technische verschillen	- 76,4	- 275,6	8,1	57,3	104,9	103,2
Totaal technisch	1 035,7	850,2	1 138,5	1 192,1	1 242,1	1 242,7
Totaal verschil	1 158,5	1 493,7	1 241,2	1 375,1	1 380,5	1 366,7

Toelichting:

Enveloppe

Dit zijn de enveloppemiddelen tranche 2010 uit het Coalitieakkoord die zijn toegevoegd aan de OCW-begroting. Deze middelen zijn inclusief het LNV aandeel, die zijn overgeboekt naar de begroting van LNV (zie overige technische verschillen). De onderverdeling van de enveloppen wordt in

Beleidsagenda

tabel 2 en 3 toegelicht. In de beleidsartikelen wordt dieper ingegaan op de bestemming en besteding van deze middelen.

Stimuleringsmiddelen aanvullend beleidsakkoord

In het aanvullend beleidsakkoord heeft het kabinet voor 2009 en 2010 extra middelen beschikbaar gesteld ten gunste van de OCW-beleidsterreinen. Tabel 4 licht de maatregelen uitgebreid toe.

Herschikkingen aanvullend beleidsakkoord

De noodzaak tot houdbare overheidsfinanciën op de lange termijn heeft ook voor de OCW-begroting geleid tot herschikkingen. De herschikkingen dienen enerzijds ter dekking van tegenvallers en anderzijds dragen ze bij aan de tekortreductie vanaf 2011. Onder tabel 5 worden deze maatregelen uitgebreid toegelicht.

Leerlingenontwikkeling

De referentieraming 2009 wijst uit dat de leerlingen- en studenten-aantallen in totaal de komende jaren hoger zullen uitvallen dan vorig jaar geraamd. De huidige ramingsbijstelling bestaat zowel uit het verwerken van de eerder «afgetopte» ramingen van vorig jaar als uit de bijstellingen van de leerlingen- en studentenaantallen uit de nieuwe referentieraming. Deze reeks loopt op van € 12,4 miljoen in 2009 tot € 247,8 miljoen in 2014. De verdeling hiervan over de artikelen komt in het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk aan bod.

Autonome raming studiefinanciering

De autonome raming voor studiefinanciering is structureel verlaagd. Dit is met name het gevolg van de doorwerking van de meevaller in 2008 en een meevaller op de omzettingen van de prestatiebeurs naar gift in 2009. Vanaf 2009 is de bijstelling beperkter van omvang, grotendeels veroorzaakt door een verwachte toename van het gebruik van de aanvullende beurs als gevolg van de economische recessie.

Ramingsbijstelling Kinderopvang

Het ramingsmodel kinderopvang laat zien dat de kosten voor de kinderopvang iets hoger uitkomen dan verwacht.

Ramingsbijstelling Kinderopvang sociaal medische indicatie

In de vorige ramingen is de sociaal-medische indicatie (SMI) vanaf 2010 abusievelijk niet meegenomen. SMI betreft de afdrachten aan het gemeentefonds waarmee gemeenten kinderopvangtoeslag kunnen uitkeren aan gezinnen waarvan één van de partners werkt en de thuiszittende partner als gevolg van sociaal-medische indicatie niet in staat is om de kinderen op te vangen.

Prijsbijstelling tranche 2009: hogere juridisch verplichting

Voor sommige sectoren is OCW verplicht om dit jaar een hogere compensatie voor prijsontwikkelingen af te dragen dan volgens de gebruikelijke systematiek ontvangen wordt. Voor 2009 is deze compensatie € 45 miljoen. Structureel gaat het om ongeveer € 18 miljoen.

Eindejaarsmarge 2008/2009

Dit betreft middelen die in 2008 op de OCW begroting nog niet tot uitgaven hebben geleid en zijn doorgeschoven naar 2009. In de eerste supplettoire wet 2009 is toegelicht welke posten dit betreft. Voor zover het niet om overlopende betalingsverplichtingen gaat, worden deze ingezet voor de uitvoeringsproblematiek.

Beleidsagenda

Intertemporele compensatie

Om de OCW-begroting over de jaren heen sluitend te maken is er tevens een kasschuif van 2009 naar latere jaren.

Kasschuif OV-kaart

Bij najaarsnota is besloten om een deel van de OV-kaart verplichting voor 2009 reeds in 2008 te betalen. Dit betreft dus een vermindering van de betalingsverplichting voor het begrotingsjaar 2009.

«Fonds Economische Structuur»-middelen (FES-middelen)

De FES-middelen worden toegelicht in het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk.

Boetetaakstelling High Trust

Deze post betreft de verwerking van de taakstelling «boetebeleid: naar high trust» uit het Coalitieakkoord.

Taakstelling arbeidsproductiviteit

Zoals in de voorjaarsnota reeds is gemeld, wordt er een arbeidsproductiviteitskorting opgelegd vanaf 2012. De korting is analoog aan de taakstelling op het ambtelijk apparaat zoals die technisch is voorbereid door de SG's bij de start van dit kabinet.

Versobering bedrijfsvoering rijksdienst

In het kader van de versobering van de bedrijfsvoering is een taakstelling ingeboekt vanaf 2010 van € 0,2 miljoen oplopend tot € 14,1 miljoen in 2014. De inhoudelijke uitwerking gaat via de lijn van categorie-management op het gebied van huisvesting, facilitair personeel en organisatie en ICT.

Tegemoetkoming voor stadsherstellers

Vanaf 2009 wordt er voorzien in een tegemoetkoming voor stadsherstellers. Stadsherstel wordt hiermee gecompenseerd voor de heffing van vennootschapsbelasting. Structureel gaat het om € 2 miljoen.

Weglek onderwijs: maatregelen AWBZ

Verwacht wordt dat maatregelen bij de AWBZ leiden tot een hoger beroep op voorzieningen voor zorgleerlingen. Hiervoor wordt de OCW-begroting gecompenseerd met € 10 miljoen structureel vanaf 2010.

Overheveling middelen monumenten

Dit zijn middelen ter compensatie van het beëindigen van de vrijstelling overdrachtsbelasting monumentenpanden. Dit bedrag zal de eerstkomende twee jaar worden ingezet voor het versneld inlopen van restauratieachterstanden bij de rijksmonumenten. Voor de periode daarna zullen de desbetreffende middelen worden ingezet voor de prioriteiten zoals aangegeven in de beleidsnotitie Modernisering Monumentenzorg.

Meevallers/ramingsbijstellingen

Dit is een saldering van de mee- en tegenvallers aan de uitgavenkant van de begroting.

Loon- en prijsbijstellingen

Deze worden toegelicht in het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk.

Beleidsagenda

Overige technische verschillen

De overige technische bijstellingen betreffen grotendeels desalderingen met de ontvangsten en overboekingen met andere departementen, waaronder het LNV-aandeel uit de enveloppen.

Zie voor de meerjarenraming van de uitgaven per artikel het verdiepingshoofdstuk (samenvatting).

Enveloppen

Onderstaande tabellen tonen de verdeling van de enveloppenmiddelen over respectievelijk de pijlers uit het beleidsprogramma en de OCW-beleidsterreinen.

Tabel 2 Enveloppe per pijler (x € 1 miljoen)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Enveloppe Innovatie, Kennis en Onderzoek (pijler 2)		28,0	33,0	33,0	33,0	33,0
Enveloppe Onderwijs (pijler 4)		175,8	174,8	174,8	174,8	174,8
Enveloppe Cultuur en monumenten (pijler 6)		19,2	19,2	19,2	19,2	19,2
Enveloppe Participatie, onderkant en armoede (pijler 4)		2,5	2,5	2,5	2,5	2,5
Totaal uitdeling		225,5	229,5	229,5	229,5	229,5

Tabel 3 Enveloppe tranche 2010 per artikel (x € 1 miljoen)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
PO		62,8	62,8	62,8	62,8	62,8
VO		37,3	37,4	37,4	37,4	37,4
BVE		40,8	40,8	40,8	40,8	40,8
HBO		38,0	38,0	38,0	38,0	38,0
WO		14,0	19,0	19,0	19,0	19,0
Cultuur		18,6	17,5	17,5	17,5	17,5
OWB		10,0	10,0	10,0	10,0	10,0
DE		4,0	4,0	4,0	4,0	4,0
Totaal uitdeling		225,5	229,5	229,5	229,5	229,5

Toelichting:

De tranche 2010 uit de verschillende enveloppen is aan de OCW-begroting toegevoegd. In de beleidsartikelen wordt dieper ingegaan op de bestemming en besteding van deze middelen. De oploop van de overige enveloppen voor 2011 en verder is conform de afspraak uit het coalitieakkoord gereserveerd op de aanvullende post bij het ministerie van Financiën. Besluitvorming over deze tranche vindt in het voorjaar 2010 plaats.

Stimuleringsmaatregelen

Onderstaande tabel toont het stimuleringspakket uit hoofde van het aanvullend beleidsakkoord van 25 maart 2009 voor de OCW-beleidsterreinen.

Beleidsagenda

Tabel 4 Intensiveringspakket (x € 1 miljoen)							
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Totaal
<i>Arbeidsmarkt: jeugdwerkloosheid</i>							
Stageoffensief kbb's	6,0	12,0	2,0				20,0
School Ex programma	9,0	7,0					16,0
Totaal Arbeidsmarkt: jeugdwerkloosheid	15,0	19,0	2,0				36,0
<i>Onderwijs: versterking mbo</i>							
Opvang conjuncturele effecten in het MBO	75,0	125,0					200,0
Versterken onderwijsarbeidsmarkt	10,0	10,0					20,0
Plusvoorziening overbelaste jongeren (WRR)	15,0	15,0					30,0
Totaal Onderwijs: versterking mbo; zij-instromers, werkscholen, wijk scholen	100,0	150,0					250,0
<i>Kennis: versterking kennisinfrastructuur; tijdelijke inzet kenniswerkers</i>							
	20,0	120,0					140,0
<i>Bouw: onderhoud en bouw scholen</i>							
Energiebesparing en binnenmilieu in het primair onderwijs	25,0	76,9					101,9
Energiebesparing en binnenmilieu in het voortgezet onderwijs	10,0	40,9					50,9
Uitvoeringskosten (m.n. CFI)	1,2	1,0					2,2
Totaal Bouw: onderhoud en bouw scholen	36,2	118,8					155,0
<i>Verlenging aflopende innovatieprogramma's: beroepsonderwijs in bedrijf netwerkschool</i>							
		4,4	2,4	2,4	2,4	2,4	14,0
<i>Verlenging aflopende innovatieprogramma's: ITER NL2</i>							
		4,0	4,0				8,0
<i>Grootschalige researchprojecten/leraren: nederlands centrum voor biodiversiteit</i>							
	4,7	10,0	8,4	6,9			30,0
<i>Grootschalige researchprojecten/leraren: surfnet7</i>							
	6,8	11,7	6,3	7,2			32,0
<i>Maatschappelijke innovatieprogramma's: hersenen & cognitie</i>							
	2,0	4,0	4,0	3,9	3,9	2,2	20,0
<i>Snelle uitvoering FES-projecten</i>							
	43,0	43,0					86,0
Totaal FES	56,5	77,1	25,1	20,4	6,3	4,6	190,0
Totaal op OCW begroting	227,7	484,9	27,1	20,4	6,3	4,6	771,0
<i>Middelen niet op de OCW-begroting</i>							
Arbeidsmarkt: EVC, scholing (SZW)	50,0	97,0					147,0
Kennis (EZ)	140,0						140,0
<i>Energiebesparing en binnenmilieu (aanvullende post FIN)</i>							
		10,0					10,0
<i>Bouw: monumenten (WWI)</i>							
	13,0	31,0					44,0
<i>FES: Grootschalige researchprojecten/leraren: Innovatie impuls (AP FIN)</i>							
	0,5	6,5	6,5	6,5			20,0
Totaal middelen niet op OCW-begroting	203,5	144,5	6,5	6,5	0	0	361,0
Totaal intensiveringspakket voor het beleidsterrein OCW	431,2	629,4	33,6	26,9	6,3	4,6	1 132,0

Toelichting:

Arbeidsmarkt: jeugdwerkloosheid

Het kabinet stelt voor de periode 2009–2011 € 250 miljoen beschikbaar voor de aanpak van jeugdwerkloosheid. Het actieplan Jeugdwerkloosheid moet vooral in de regio's uitgevoerd worden. Het kabinet gaat daarom met dertig regio's (met een Werkpleinplusvestiging) convenanten sluiten. Hierin staan concrete maatregelen voor iedere regio om de jeugdwerkloosheid te bestrijden. Basis hiervoor is een regionaal plan van aanpak. Alle partijen die kunnen bijdragen aan het creëren van participatiemogelijkheden van jongeren, kunnen in de regio aankloppen voor ondersteuning, ook onderwijsinstellingen. Daarnaast streeft het kabinet ernaar om 10 000 extra gediplomeerde mbo-leerlingen met een slecht arbeidsmarktperspectief niet van school te laten gaan maar een jaar langer door te laten leren, via het School Ex (School Exit en Extension) programma. Gelet op de economische crisis lopen zij relatief het grootste risico om na het behalen van een diploma werkloos te worden als ze de arbeidsmarkt betreden. Bovendien werken de 17 samenwerkende kenniscentra voor beroep en bedrijfsleven nauw samen met het UWV Werkbedrijf om voldoende BPV-plaatsen (stage- en leerbanen) te realiseren (het «stageoffensief»). Zo kunnen jongeren hun opleiding afronden dan wel starten. Inclusief de reeds bestaande middelen op de OCW-begroting is voor het stageoffensief in totaal € 23 miljoen beschikbaar.

Het kabinet zet met het actieplan Jeugdwerkloosheid tot slot ook in op het verbinden van jeugdzorg, onderwijs en arbeidsmarkt, via het stimuleren van de inrichting van «plusvoorzieningen» voor overbelaste jongeren. Hiervoor wordt zowel in 2009 als 2010 € 30 miljoen beschikbaar gesteld. OCW en Jeugd en Gezin stellen hiertoe een tijdelijke stimuleringsregeling plusvoorzieningen op. Dit sluit nauw aan op de aanbevelingen uit het WRR-rapport «Vertrouwen in de school».

Onderwijs: versterking mbo

Er komt in 2009 en 2010 extra geld beschikbaar voor de versterking van het mbo. Met deze middelen wordt ten eerste het mbo in staat gesteld de conjunctuureffecten op de omvang en de samenstelling van de deelnemersaantallen in het mbo op te vangen. Verwacht wordt dat mbo deelnemers door de economische crisis vaker zullen kiezen voor scholing in plaats van voor de arbeidsmarkt. Ook zullen veel mbo'ers overstappen van de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarin het leren vooral in de praktijk plaatsvindt, naar de beroepsopleidende leerweg (bol) waarin het leren vooral op school plaatsvindt.

Verder wordt met deze middelen in 2009 en 2010 extra geïnvesteerd in de «plusvoorzieningen». Het kabinet wil de kansen voor overbelaste jongeren vergroten. Dit zijn leerlingen die gebukt gaan onder een opeenstapeling van problemen, variërend van beperkte vaardigheden en gedragsproblemen tot gebroken gezinnen, schulden, verslaving of criminaliteit in de directe omgeving. Ten slotte wordt een impuls gegeven aan de regionale aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt.

Kenniswerkers

Het gaat hierbij om het behoud van onderzoekers/kenniswerkers voor Nederland door het tijdelijk detacheren van R&D-medewerkers uit het bedrijfsleven bij publieke kennisinstellingen. Ook onderzoekers die nieuw toetreden tot de arbeidsmarkt kunnen van de maatregel profiteren, doordat ze langer in dienst van de kennisinstellingen kunnen blijven. De activiteiten waarop de onderzoekers worden ingezet zijn allemaal

gekoppeld aan maatschappelijke en wetenschappelijke prioriteiten. SenterNovem en NWO beoordelen de voorstellen.

Bouw: onderhoud en bouw scholen

Het kabinet heeft in het aanvullend beleidsakkoord extra geld gereserveerd voor scholenbouw en onderhoud. De economie krijgt op korte termijn een impuls door te investeren in energiebesparing, duurzaamheid, het binnenklimaat van scholen en innovatie bij de verbetering van schoolgebouwen.

In 2009 en 2010 wordt exclusief uitvoeringskosten ruim € 100 miljoen geïnvesteerd in het primair onderwijs en bijna € 51 miljoen in het voortgezet onderwijs. In 2009 en 2010 wordt € 44 miljoen ingezet voor de restauratie van monumenten. Het gaat hier vooral om industriële en kerkelijke monumenten die een woonbestemming of woninggerelateerde bestemming krijgen. Tevens is € 10 miljoen gereserveerd op de aanvullende post bij Financiën, hierover vindt nog nadere besluitvorming plaats in het najaar.

FES

In het aanvullend beleidsakkoord is beschreven dat het kabinet naast extra uitgaven ter stimulering van de economie ook FES-middelen inzet voor maatschappelijke innovatie, grootschalige researchprojecten/leraren, de innovatieagenda energie en het verlengen van aflopende innovatieprojecten. Voor OCW betekent dit concreet dat de komende jaren geïnvesteerd gaat worden in een aantal projecten. Zo is er € 20 miljoen op aanvullende post gereserveerd voor het oplossen van toekomstige lerarentekorten: voor experimenten/pilots ter bevordering van innovatie van het onderwijsproces. De investeringen in grootschalige researchprojecten gaan (bij OCW) naar de projecten Surfnet 7 (€ 32 miljoen) en NCB Biodiversiteit (€ 30 miljoen). Maatschappelijke innovatie wordt doorvertaald in Hersenen en cognitie (€ 20 miljoen) dat zich o.a. richt op vroege herkenning van jongeren met gedragsproblemen en de vraag hoe kinderen leren en hoe deze kennis in het onderwijs gebruikt kan worden. Tenslotte wordt een tweetal aflopende innovatieprojecten verlengd, namelijk ITER-NL 2 (€ 8 miljoen) en vanuit het oude project Beroepsonderwijs in Bedrijf zal de komende jaren een experiment met het concept Netwerkschool worden uitgevoerd (€ 14 miljoen).

Herschikkingen

Het kabinet heeft besloten over het budgettair kader voor 2009 en verder. De noodzaak tot houdbare overheidsfinanciën op de lange termijn heeft ook voor de OCW-begroting geleid tot herschikkingen. Onderstaande herschikkingen dienen enerzijds voor dekking van tegenvallers en hiermee een sluitende OCW-begroting. Anderzijds dragen ze bij aan de tekortreductie vanaf 2011.

Eerst komen de herschikkingen aan bod die direct op de OCW-begroting neerslaan, hierna volgen de herschikkingen ten laste van de aanvullende post bij Financiën. Het gaat dan met name om enveloppemiddelen voor OCW.

Beleidsagenda

Tabel 5: Herschikkingen (x € 1 miljoen)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Herschikkingen op de OCW-begroting</i>						
Gerichte inzet middelen Bestuur & Management primair onderwijs	0	- 38,1	- 90,3	- 92,3	- 89,9	- 89,2
Groeiregeling BAO – voortaan op bestuursniveau	0	- 9,0	- 46,0	- 46,0	- 46,0	- 46,0
Vervangings-/wachtgeldopslag versoberen	0	- 5,0	- 10,0	- 10,0	- 10,0	- 10,0
Kasritme schoolboeken VO	0	0	- 3,5	- 10,0	- 10,0	- 10,0
Kasritme maatschappelijke stage	- 7	0	0	0	0	0
Invoering maatschappelijke stage: aanlooperperiode	0	0	- 13,0	- 13,0	- 13,0	- 13,0
Educatiemiddelen uit participatiebudget	0	0	- 35,0	- 35,0	- 35,0	- 35,0
Innovatiearrangement	0	0	- 20,0	- 20,0	- 20,0	- 20,0
Reisvoorziening MBO	- 15	- 30,0	- 30,0	- 30,0	- 30,0	- 30,0
Dynamisering onderwijsopslag	0	- 10,0	0	0	0	0
Deltaplan Beta/techniek	0	0	- 14,0	- 14,0	- 14,0	- 14,0
Niet EER-studenten	0	- 4,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0
Korting rijksbijdrage academische ziekenhuizen	0	- 20,0	- 20,0	- 20,0	- 20,0	- 20,0
Aanvullende beurs 1e jaars HO-studenten na 5 maanden P-beurs	0	0	- 40,0	- 52,0	- 52,0	- 50,0
Uitvoeringskosten WSF/WTOS	0	0	- 1,5	- 1,5	- 1,5	- 1,5
Cultuurprofijt	0	- 2,0	- 2,0	- 2,0	- 2,0	- 2,0
Digitalisering	0	- 3,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0
Gratis musea	0	- 5,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0
ESA/grote technologische instituten	0	0	- 0,4	- 4,4	- 4,4	- 4,4
Inzet vrije deel eindejaarsmarge	- 83,5	0	0	0	0	0
Diverse herschikkingen	- 10,0	- 15,8	- 12,3	- 9,8	- 15,5	- 18,0
Totaal herschikkingen op de OCW-begroting	- 115,5	- 141,9	- 353,0	- 375,0	- 378,3	- 378,1
<i>Herschikkingen ten laste van de enveloppe</i>						
Technische universiteiten, samenwerking	0	- 10,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0	- 5,0
Dynamisering onderwijsopslag	0	- 4,0	- 14,0	- 14,0	- 14,0	- 14,0
Beperken duur maatschappelijke stage	0	0	- 25,0	- 25,0	- 25,0	- 25,0
Publieke omroep	0	0	- 25,0	- 25,0	- 25,0	- 25,0
Totaal herschikkingen op de enveloppe (aanvullende post FIN)	0	- 14,0	- 69,0	- 69,0	- 69,0	- 69,0
Twee jaar niet indexeren WSF/WTOS	0	0	- 5,9	- 12,8	- 15,0	- 17,6
Totaal herschikkingen op de aanvullende post SFB (FIN)	0	0	- 5,9	- 12,8	- 15,0	- 17,6
Totaal taakstellingen	- 115,5	- 155,9	- 427,9	- 456,8	- 462,3	- 464,7

Toelichting:

Herschikkingen op de OCW-begroting

Gerichte inzet middelen bestuur en management primair onderwijs

Scholen krijgen sinds de invoering van de lumpsum middelen voor het professionaliseren van bestuur en management. Inmiddels is gebleken dat de professionalisering van besturen een belangrijke stap heeft gezet. Uit dien hoofde kiest het kabinet ervoor deze middelen niet langer toe te kennen en in te zetten voor de problematiek. Voor kleine basisscholen blijft nog wel een professionaliseringsbudget bestaan.

Groeiregeling basisonderwijs, voortaan per bestuur

Het basisonderwijs kent een groeiregeling waarbij basisscholen per maand (indien een bepaalde groeidrempel wordt overschreden) een aanvraag voor groeiformatie kunnen indienen. Nu wordt het bereiken van de groeidrempel op schoolniveau bekeken. Besturen met daalscholen én

Beleidsagenda

stijg scholen worden niet gekort voor de daling op de daalscholen, maar krijgen wel de groei op de groeischolen vergoed. Met ingang van 1 augustus 2010 wordt op bestuursniveau bepaald of de groeidrempel wordt gehaald.

Vervanging/wachtgeldopslag versoberen GPL VO

In de vergoeding voor de personele lasten zit een component «vervangings-/wachtgelduitgaven». Gezien de realisatie van de uitgaven kan deze worden gekort.

Kasritme schoolboeken VO

Deze reeks komt voort uit de wijzigende kasritmes bij de invoering van de «gratis» schoolboeken.

Kasritme maatschappelijke stage

Als gevolg van aanpassing van het kasritme kan het budget voor de maatschappelijke stage in 2009 verlaagd worden met € 7 miljoen.

Invoering maatschappelijke stage: aanlooperperiode

Het vorige kabinet had dit budget beschikbaar gesteld om de opzet van maatschappelijke stage op scholen te stimuleren. Deze middelen vallen vanaf 2011 structureel vrij omdat bij alle scholen de maatschappelijke stage is ingevoerd.

Deel educatiemiddelen uit participatiebudget

De bijdrage vanuit de educatiemiddelen aan het participatiebudget wordt verlaagd.

De resterende middelen zullen worden verdeeld over basisvaardigheden (met name laaggeletterdheid), vavo (tweede kans onderwijs) en NT2. Om de doelstellingen en afspraken te realiseren zal op deze terreinen met name prestatiegericht worden beloond.

Gezien deze bezuiniging en de impact hiervan op de continuïteit van het educatieonderwijs in combinatie met een aantal andere ontwikkelingen in het MBO, heeft het kabinet verder besloten om de introductie van de marktwerking voor educatiemiddelen uit te stellen. Tevens wordt de oormerking van dit budget voor educatie en de bestedingsverplichting bij de roc's met 3 jaar (tevens het maximum) verlengd. Daarmee zal de wettelijke taak van roc's voor educatie gedurende deze periode gehandhaafd blijven. De follow up (de ingang van vervallen oormerking en bestedingsverplichting) wordt bij AMvB geregeld. Hiertoe zal een wetswijziging worden voorbereid.

Tot 2013 zijn er schotten tussen het educatiebudget en inburgeringsbudget. In overleg met WWI zal voor mogelijke onvoorziene knelpunten bij het daadwerkelijk bedienen van doelgroepen in de praktijk gezamenlijk naar goede oplossingen worden gezocht.

In de periode naar 2013 zal in overleg met alle partijen voorbereidingen worden getroffen voor de daadwerkelijke invoering van de marktwerking voor het educatieonderdeel in het p-budget.

Innovatie arrangement

De regeling innovatiearrangement wordt nog één jaar verlengd. Vanaf 2011 worden de voor dit doel bestemde middelen ingezet ter dekking van de problematiek. Dit levert structureel € 20 miljoen op.

Beleidsagenda

Reisvoorziening MBO

Vanwege met name uitvoeringsproblemen en de noodzaak tot prioritering worden ook de middelen die oorspronkelijk bedoeld waren voor de tegemoetkoming in de reiskosten voor 16 en 17-jarige MBO-ers anders aangewend.

Dynamisering onderwijsopslag

Deze reeks komt voort uit een deel van de oploop van de enveloppen-middelen, die aanvankelijk gereserveerd waren voor de dynamisering van de onderwijsopslag.

Deltaplan bèta/techniek

Het huidige programma loopt in 2010 af. Het nieuwe programma zal vanaf 2011 in afgeslankte vorm worden voortgezet. Met ingang van 2011 wordt een bedrag van € 14 miljoen ingezet voor de budgettaire problematiek. Per saldo resteert nog € 46 miljoen per jaar, waaronder middelen voor het sectorplan natuur- en scheikunde.

Niet-EER studenten

De bijdrage aan het hoger onderwijs voor studenten uit de niet-Europese Economische Ruimte (exclusief studenten uit ontwikkelingslanden) wordt versoberd.

Korting rijksbijdrage academische ziekenhuizen

Dit betreft een beperkte doelmatigheidskorting op de rijksbijdrage aan academische ziekenhuizen.

Aanvullende beurs voor eerstejaars HO-studenten na vijf maanden prestatiebeurs

De aanvullende beurs wordt onder het prestatiebeursregime gebracht 5 maanden ná aanvang van de studie (was een jaar). Om ook na 2014 de besparing van € 50 miljoen te blijven realiseren, vindt enerzijds een verdere uitbreiding plaats van de maatregel Niet-EER studenten en anderzijds een beperkte efficiencykorting bij de hogescholen en universiteiten.

Extensivering WTOS/uitvoeringskosten SF

Bij de uitvoeringskosten WTOS valt € 1,5 miljoen euro vrij.

Cultuurprofijt

Het flankerend beleid bij cultuurprofijt, namelijk de innovatieregeling, wordt met € 2 miljoen verlaagd. De matchingregeling cultuurprofijt van € 10 miljoen die is gekoppeld aan de generieke korting van instellingen, blijft gehandhaafd.

Digitalisering

Er wordt in 2010 voor € 3 miljoen en vanaf 2011 voor € 5 miljoen structureel gekort op het budget voor digitalisering cultuur dat betrekking heeft op e-cultuur, infrastructuur en nieuwe media.

Gratis musea

Het voornemen om kinderen tot en met 12 jaar gratis naar musea te laten gaan, wordt nu niet uitgevoerd. Eerst worden voor een bedrag van maximaal € 5 miljoen kleinschalige experimenten uitgevoerd. De resultaten zijn beschikbaar voor een volgend kabinet om een goed onderbouwde beslissing te nemen.

Beleidsagenda

ESA/grote technologische instituten

Dit betreft een efficiencykorting op de grote technologische instituten en een korting op bijdragen aan programma's bij ESA.

Inzet vrije deel eindejaarsmarge

Het vrije deel van de eindejaarsmarge wordt ingezet voor uitvoeringsproblematiek.

Diverse herschikkingen

Binnen de OCW-begroting vinden enkele herschikkingen en herprioriteringen plaats, nodig om het meerjarige budgettaire beeld sluitend te krijgen. Een deel van de prijsbijstelling wordt ingezet voor de begrotingsproblematiek. Daarnaast wordt een korting toegepast op de vraaggestuurde middelen aan SLOA-instellingen en stichting Kennisnet. Ook vinden in 2009 en 2010 minder groeitoekenningen plaats en wordt in 2010 en 2011 versoerd op het bestedingsplan voortgezet onderwijs. Ten slotte wordt de ophoging van de middelen bedoeld voor de lectoren op de lerarenopleidingen gedeeltelijk verminderd.

Herschikkingen ten laste van de enveloppe

Technische universiteiten, samenwerking

De extra middelen uit het Coalitieakkoord voor de federalisering van de drie technische universiteiten zijn later, te weten vanaf 2011, beschikbaar. Daarnaast worden deze middelen vanaf 2011 verlaagd met € 5 miljoen.

Dynamisering onderwijsopslag

Deze reeks komt voort uit een deel van de oploop van de enveloppenmiddelen, die aanvankelijk gereserveerd waren voor de dynamisering van de onderwijsopslag.

Beperken duur maatschappelijke stage

Naar aanleiding van signalen vanuit scholen en maatschappelijke organisaties wordt het voorgenomen aantal uren maatschappelijke stage voor met name vmbo aangepast. Een en ander is verwerkt in de begroting, waarmee € 75 miljoen als structurele inzet beschikbaar blijft.

Publieke omroep

De aanvullende middelen die het kabinet beoogd had voor kwaliteit en vernieuwing van het aanbod van de publieke omroep worden minder verhoogd. Het betrof oorspronkelijk € 100 miljoen structureel vanaf 2011 en zal nu € 75 miljoen structureel bedragen.

Herschikkingen op de aanvullende post SFB

Twee jaar niet indexeren WSF/WTOS

Vanwege de crisis-maatregelen worden de WTOS en de studiefinanciering gedurende twee jaar niet geïndexeerd. Omdat dit een wetswijziging vergt, levert deze maatregel pas vanaf 2011 vrijval op.

Ontvangsten

Tabel 6 Bijstellingen t.o.v. geautoriseerde ontvangstenbegroting 2009 (x € 1 miljoen)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2010	2 126,4	2 047,9	1 981,7	2 067,5	2 133,5	2 208,2
Stand geautoriseerde ontwerpbegroting 2009	1 971,0	1 969,5	1 920,3	1 981,4	2 066,6	2 126,4
Totaal verschil	155,4	78,4	61,4	86,1	67,0	81,7
Autonome raming studiefinanciering	17,0	7,1	2,9	- 1,0	- 1,9	- 2,7
Leerlingenontwikkeling	- 2,9	4,5	24,3	33,8	33,6	48,7
FES-middelen	56,5	44,5	18,8	37,4	19,0	19,2
Dagarrangementen en combinatiefuncties	15,0	0	0	0	0	0
Kasschuif Schutte	3,5	0	0	0	0	0
Meevallers/ramingsbijstellingen	10,0	0	0	0	0	0
Totaal bijstellingen	99,0	56,1	46,0	70,2	50,7	65,2
Technische bijstellingen	56,4	22,3	15,4	15,8	16,2	16,5
Totaal technisch	56,4	22,3	15,4	15,8	16,2	16,5
Totaal verschil	155,4	78,4	61,4	86,1	67,0	81,7

Toelichting:

Dagarrangementen en combinatiefuncties

Binnen de «regeling dagarrangementen en combinatiefuncties» wordt voor 2009 verwacht dat er € 15 miljoen aan niet-bestede middelen van gemeenten wordt ontvangen. Deze worden ingezet voor uitvoeringsproblematiek OCW.

Technische bijstellingen

Het betreft hier een bijstelling van de autonome ramingen en reclameopbrengsten en desalderingen met de uitgaven.

Zie voor de meerjarenraming van de ontvangsten per artikel het verdiepingshoofdstuk (samenvatting).

3. DE BELEIDSARTIKELEN

ARTIKEL 1. PRIMAIR ONDERWIJS

1.1 Algemene doelstelling: het primair onderwijs zorgt dat leerlingen in de eerste fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het beste past bij hun talenten. Het legt bovendien de basis voor de huidige en toekomstige deelname van deze leerlingen aan de samenleving.

Omschrijving

Alle kinderen hebben recht op passend en kwalitatief goed primair onderwijs in voldoende toegeruste scholen (*Grondwet, artikel 23: Staatsblad. 2002, nummer 200*). De overheid houdt daarvoor een stelsel van (speciale) basisscholen en scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs in stand en waarborgt de kwaliteit van het onderwijs. Voor leerlingen die extra zorg nodig hebben, heeft de overheid als taak om ondersteuning te bieden en onderwijsachterstanden te voorkomen (*Wet op primair onderwijs en Wet op de expertisecentra*). De overheid verplicht ouders door middel van de Leerplichtwet om hun kinderen onderwijs te laten volgen.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs aansluit bij de talenten en de ambities van individuele leerlingen en bij wat de maatschappij nodig heeft. In het bijzonder is hij verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs, de rechtmatige besteding van onderwijsmiddelen en het borgen van de onderwijskwaliteit. De instrumenten die hij tot zijn beschikking heeft zijn wet- en regelgeving, bekostiging, subsidies, toezicht en dialoog met belanghebbenden. Deze belanghebbenden worden door de minister in een positie gebracht die hen in staat stelt maximaal bij te dragen aan goed onderwijs. Hij doet dat door wetten en regels uit te vaardigen voor goed bestuur.

Met ingang van 1 januari 2011 is de minister ook verantwoordelijk voor het onderwijs op de BES-eilanden: Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

De minister voor Jeugd en Gezin (JenG) is verantwoordelijk voor zorg in de school vanuit het gemeentelijke en preventieve domein. In de beleidsvorming over de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg werken de ministers van OCW en JenG nauw samen, omdat de school de vind- en werkplaats is van kinderen en jongeren met problemen.

Externe factoren

Het onderwijs wordt ook bepaald door de inzet van leerlingen, ouders, leraren, schoolleiders, bestuurders, toezichthouders, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld jeugdzorg), andere overheden en bedrijven. De minister is daarom ook afhankelijk van de beschikbaarheid, de capaciteiten en de faciliteiten van deze actoren. Andere factoren die de minister slechts beperkt kan beïnvloeden, maar waarvan hij wel afhankelijk is, zijn: de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt, de demografische ontwikkelingen (zoals veranderingen in de samenstelling van de leerlingenpopulatie en het lerarenbestand) en de conjuncturele ontwikkelingen.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 1.1 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
1. Posities op internationale ranglijst «gemiddelde wiskundeprestaties» in groep 6 van het basisonderwijs. Bron: TIMSS	5/6 Peildatum: 1995	9 Peildatum: 2007	Top 5 Peildatum: 2011	
2. Positie op internationale ranglijst «gemiddelde leesvaardigheid» in groep 6 van het basisonderwijs. Bron: PIRLS	21 Peildatum: 1995	12 Peildatum: 2006	Top 5 Peildatum: 2011	
3. Percentage leerlingen op basisscholen met havo of vwo advies. Bron: COOL-Cohortonderzoek(NWO)	38 Peildatum: 2005	41,5 Peildatum: 2008	43 Peildatum: 2011	45 Peildatum: 2014
4. Rapportcijfer ouders over de kwaliteit van de school van hun kind. Bron: Onderwijsmeter	7,5 Peildatum: 2001	7,5 Peildatum: 2008	Tenminste 7,5 Peildatum: 2010	Tenminste 7,5 Peildatum: 2012

* De relatieve indicator over de resultaten van leerlingen uit begroting 2009 is geschrapt; er wordt gewerkt aan een meer absolute indicator.

Toelichting:

In tabel 1.1 zijn vier indicatoren opgenomen die een beeld geven van de prestaties van de leerlingen en de scholen in het basisonderwijs. Deze informatie wordt verzameld via internationaal steekproefonderzoek (TIMMS, PIRLS) en nationaal steekproefonderzoek (COOL-Cohortonderzoek NWO). Het TIMMS-onderzoek vindt één keer in de vier jaar plaats. Het eerstvolgende onderzoek is in 2012 beschikbaar en betreft 2011. Het PIRLS-onderzoek is vijfjaarlijks. Het eerstvolgende gaat over 2011. Het COOL-Cohortonderzoek (NWO) is driejaarlijks. Het eerstvolgende onderzoek betreft 2011. Van het speciaal basisonderwijs en het speciaal onderwijs zijn geen vergelijkbare resultaatsgegevens bekend.

- 1.-2. Deze indicatoren brengen het nationale prestatieniveau in vergelijking met andere landen in beeld. Het is de ambitie dat het Nederlandse basisonderwijs tot de internationale top 5 behoort als het gaat om wat leerlingen presteren op gebieden als taal en rekenen. Nieuwe gegevens over 2011 zijn beschikbaar in 2012.
3. Nederland streeft ernaar dat op termijn (na 2020) de helft van de Nederlandse beroepsbevolking tussen de 25 en 44 jaar hoger opgeleid is. Om deze doelstelling te bereiken, is het gewenst dat meer leerlingen in het primair onderwijs een hoger prestatieniveau bereiken en dat zij dat niveau ook vasthouden in het voortgezet onderwijs. Omdat de streefwaarde voor 2008 (40%) is gerealiseerd, wordt de streefwaarde voor 2011 verhoogd naar 43% en voor 2014 naar 45%.
4. Aan ouders wordt tweejaarlijks gevraagd naar hun tevredenheid over de school van hun kind. In 2008 is het rapportcijfer een 7,5. Het is de ambitie om dit cijfer in de toekomst ten minste op een 7,5 te houden. In 2010 zullen nieuwe gegevens beschikbaar zijn.

De beleidsartikelen (artikel 1)

1.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 1.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	9 282 969	9 625 284	9 459 204	9 432 764	9 384 639	9 321 037	9 261 073
Waarvan garantieverplichtingen	20 500	0	0	0	0	0	0
Totale uitgaven	8 981 019	9 626 500	9 460 420	9 433 980	9 385 855	9 322 253	9 262 289
Programma-uitgaven	8 974 817	9 621 502	9 455 659	9 428 802	9 380 679	9 317 077	9 257 113
<i>Leerlingen volgen onderwijs op vol- doende toegeruste scholen voor primair onderwijs</i>	<i>8 531 243</i>	<i>8 994 910</i>	<i>8 980 140</i>	<i>8 757 032</i>	<i>8 717 774</i>	<i>8 652 619</i>	<i>8 591 592</i>
• Personele bekostiging	7 411 429	7 779 540	7 712 843	7 573 517	7 544 738	7 490 210	7 440 481
• Materiële bekostiging	1 089 307	1 149 157	1 146 968	1 141 244	1 131 574	1 122 476	1 113 213
• Verbeteren binnenmilieu	1 354	27 515	79 647	2 747	2 747	2 035	0
• Onderwijspersoneelsbeleid	4 603	4 408	4 427	3 517	5 083	5 083	5 083
• Invoering persoonsgebonden nummer	4 116	5 224	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• Humanistisch vormend en godsdien- stonderwijs	1 963	5 737	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000
• Aanpak (zeer) zwakke scholen	160	989	2 400	2 400	0	0	0
• Overig	18 311	22 340	21 855	21 607	21 632	20 815	20 815
<i>Leerlingen volgen onderwijs van hoge kwaliteit</i>	<i>43 127</i>	<i>60 086</i>	<i>65 234</i>	<i>54 093</i>	<i>41 571</i>	<i>43 155</i>	<i>43 155</i>
• Verbeteren van taal- en reken- opbrengsten	13 421	26 244	31 150	29 730	31 912	32 624	32 624
• Excellentie en talentontwikkeling	920	2 964	3 095	3 131	0	0	0
• Verbreding techniek in het basison- derwijs	7 875	8 352	4 955	100	0	0	0
• Cultuur en school	16 774	18 483	18 483	10 782	0	0	0
• Overig	4 137	4 043	7 551	10 350	9 659	10 531	10 531
<i>Leerlingen kunnen zonder drempels het primair onderwijs volgen dat het beste past bij hun talenten en specifieke behoeften</i>	<i>353 439</i>	<i>398 141</i>	<i>259 415</i>	<i>425 374</i>	<i>425 743</i>	<i>425 688</i>	<i>425 688</i>
• Passend onderwijs en LGF	39 258	65 040	93 726	91 955	91 990	91 989	91 989
• Onderwijsachterstandenbeleid GOA/OAB, VVE en schakelklassen	283 542	280 190	111 469	277 922	278 506	278 452	278 452
• Segregatie	2 092	1 862	1 830	1 859	1 609	1 609	1 609
• Onderwijsvoorzieningen voor jonggehandicapten	0	20 646	22 204	23 862	23 862	23 862	23 862
• Veiligheid op school	21 614	23 158	22 928	22 918	22 918	22 918	22 918
• Overig	6 933	7 245	7 258	6 858	6 858	6 858	6 858
<i>Leerlingen krijgen een beter aanbod van aansluitende voor-zieningen in en om de school</i>	<i>5 776</i>	<i>39 235</i>	<i>11 072</i>	<i>15 405</i>	<i>16 030</i>	<i>16 030</i>	<i>16 030</i>
• Brede scholen	970	31 082	11 047	11 057	11 682	11 682	11 682
• Dagarrangementen en combinatie- functies	673	8 000	0	0	0	0	0
• Tussenschoolse opvang	3 937	0	0	4 348	4 348	4 348	4 348
• Overig	196	153	25	0	0	0	0
<i>Voorcalculatorische uitdelingen</i>	<i>0</i>	<i>80 300</i>	<i>95 152</i>	<i>139 778</i>	<i>142 442</i>	<i>142 466</i>	<i>143 499</i>
<i>Programmakosten-overig</i>	<i>41 232</i>	<i>48 830</i>	<i>44 646</i>	<i>37 120</i>	<i>37 119</i>	<i>37 119</i>	<i>37 149</i>
• Uitvoeringsorganisatie DUO	32 807	37 120	32 671	25 121	25 152	25 094	25 124
• Overig	8 425	11 710	11 975	11 999	11 967	12 025	12 025
Apparaatsuitgaven	6 202	4 998	4 761	5 178	5 176	5 176	5 176

Tabel 1.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 1 (x € 1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ontvangsten	71 404	66 539	5 936	1 661	1 661	1 661	1 661

* Ten opzichte van begroting 2009 is de tabel iets gewijzigd. Bij het instrument «schoolbegeleiding» was een aflopend budget opgenomen voor wachtgeldverplichtingen. Dit budget is nu opgenomen onder het instrument «overig» van de eerste operationele doelstelling. De middelen om de positie van de ouders te versterken zijn hier ook onder opgenomen. De enveloppenmiddelen «leer- en hulpmiddelen» waren eerder al incidenteel opgenomen onder het instrument «verbeteren taal- en rekenopbrengsten» en zijn nu ook meerjarig daar opgenomen. Daar staan nu ook de middelen voor kwaliteitszorg. Het geld voor faciliteiten voor zieke leerlingen is opgenomen onder «overig» van de derde operationele doelstelling. De middelen voor buitenschoolse opvang lopen af en zijn nu opgenomen onder «overig» van de vierde operationele doelstelling. De uitgaven voor de uitvoeringsorganisaties CFI en IBG zijn opgenomen onder DUO.

Coalitieakkoord en aanvullend beleidsakkoord

In het *Coalitieakkoord* zijn voor artikel 1 (primair onderwijs) enveloppengelden gereserveerd. Uit de enveloppe «onderwijs» gaat het om een bedrag van € 31,3 miljoen in 2008 oplopend tot indicatief € 185,1 miljoen in 2011. Tranche 2011 is nog op de aanvullende post bij het ministerie van Financiën gereserveerd. Tranche 2010 van de enveloppe «onderwijs» betreft € 62,8 miljoen. Uit de enveloppe «kinderopvang» ging het om € 53,5 miljoen in 2008 en € 41,5 miljoen in 2009 voor voor- en vroegschoolse educatie. Verder zijn in het coalitieakkoord en in daaropvolgende Nota van Wijziging middelen beschikbaar gesteld voor het actieplan «LeerKracht van Nederland». Deze middelen worden toegelicht in artikel 9 (arbeidsmarkt- en personeelsbeleid). In de vorige begroting en in deze begroting is hiervan in totaal structureel € 195,7 miljoen overgeboekt naar artikel 1 (primair onderwijs). De beleidsambities in deze begroting zijn vanuit deze indicatieve invulling geformuleerd. Het gaat om de ontwikkeling van het taal- en rekenonderwijs, het passend onderwijs, het onderwijsachterstandenbeleid en de voor- en vroegschoolse educatie, de brede scholen en het lerarenbeleid. De maatregelen zijn toegelicht in dit beleidsartikel en in beleidartikel 9 (arbeidsmarkt- en personeelsbeleid).

In het *aanvullende beleidsakkoord* zijn intensiveringen opgenomen voor onderhoud en bouw van scholen. Voor het primair onderwijs gaat het om € 104 miljoen verdeeld over 2009 en 2010. Deze middelen zullen vooral worden ingezet voor klimaatverbetering en energiebesparing. In paragraaf 1.3.1 worden deze uitgaven verder toegelicht.

In het *aanvullende beleidsakkoord* zijn ook ombuigingen opgenomen die moeten bijdragen aan het herstel van de overheidsfinanciën op de lange termijn. Voor het primair onderwijs is gekozen voor maatregelen waarbij het primaire proces zoveel mogelijk wordt ontzien. Met ingang van 1 augustus 2010 zal de groeiregeling in het basisonderwijs worden aangepast. Hiermee wordt circa € 46 miljoen bespaard. Verder wordt per 1 augustus 2010 de vergoeding voor Bestuur en Management voor het hele primair onderwijs grotendeels stopgezet. Ook vervalt het resterende budget voor het vangnet lumpsum. De totale besparing bedraagt circa € 90 miljoen. Deze maatregelen worden verder toegelicht in paragraaf 1.3.1. Tenslotte zal met ingang van 2013 circa € 5 miljoen worden omgebogen door diverse kleinere maatregelen.

De beleidsartikelen (artikel 1)

Tabel 1.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	9 315 861	9 251 904	9 201 118	9 137 492	9 076 465
Totaal juridisch verplicht	9 042 681	9 044 921	8 994 220	8 930 629	8 871 637
Totaal bestuurlijk gebonden	273 180	206 829	206 523	206 008	203 873
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	154	375	855	955
<i>Leerlingen volgen onderwijs op voldoende toegeruste scholen voor primair onderwijs</i>					
• Juridisch verplicht	8 882 648	8 737 890	8 697 143	8 633 501	8 574 509
• Bestuurlijk gebonden	97 492	19 122	20 611	18 618	16 583
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	20	20	500	500
<i>Leerlingen volgen onderwijs van hoge kwaliteit</i>					
• Juridisch verplicht	30 476	18 245	8 730	9 485	9 485
• Bestuurlijk gebonden	34 758	35 718	32 711	33 540	33 540
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	130	130	130	130
<i>Leerlingen kunnen zonder drempels het primair onderwijs volgen dat het beste past bij hun talenten en specifieke behoeften</i>					
• Juridisch verplicht	129 532	288 786	288 347	287 643	287 643
• Bestuurlijk gebonden	129 883	136 584	137 196	137 845	137 745
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	4	200	200	300
<i>Leerlingen krijgen een beter aanbod van aansluitende voorzieningen in en om de school</i>					
• Juridisch verplicht	11 072	15 405	16 030	16 030	16 030
• Bestuurlijk gebonden	25	0	0	0	0
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	11 047	15 405	16 005	16 005	16 005
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	25	25	25

* De programma-uitgaven zijn exclusief de «voorcalculatorische uitdelingen» en de «programmakosten overig». De enveloppenmiddelen die nog niet juridisch zijn verplicht, zijn opgenomen als bestuurlijk gebonden.

1.3 Operationele beleidsdoelstelling

1.3.1 Leerlingen volgen onderwijs op voldoende toegeruste scholen voor primair onderwijs

Motivering

De overheid heeft de verantwoordelijkheid om scholen goed toe te rusten, zodat scholen in staat zijn te voldoen aan eisen voor toegankelijkheid en kwaliteit. De scholen en de schoolbesturen moeten kunnen inspelen op specifieke omstandigheden en onderwijs op maat bieden.

Besturen ontvangen hiervoor een lumpsumbekostiging; één budget voor de personele en de materiële kosten. Het geld kan vrij worden besteed aan het onderwijs en de zorg.

Het onderwijsverslag 2007/2008 van de Inspectie van Onderwijs laat zien dat het primair onderwijs er als geheel goed voorstaat. Op sectorniveau ziet de Inspectie van het Onderwijs geen continuïteitsrisico's. In 2009 zal de lumpsumbekostiging worden geëvalueerd.

Instrumenten

- **Personele bekostiging**

De basis voor de personele bekostiging van de scholen is het aantal leerlingen, de gemiddelde leeftijd van de leraren en het opleidingsniveau van de ouders. Voor de bekostiging van vervangers van bijvoorbeeld zieke leraren (Vervangingsfonds) en voor de verzekering van de wachtgelden (Participatiefonds) geldt een beperkte verzekeringsplicht. Het huidige

De beleidsartikelen (artikel 1)

stelsel blijft voor alle schoolbesturen van kracht. De eerder voorgenomen pilot om te experimenteren met een andere vorm van bekostiging gaat niet door, omdat er onvoldoende aanmeldingen waren. Werkgevers- en werknemersorganisaties hebben aangegeven dat zij naar mogelijkheden willen zoeken om het huidige stelsel te moderniseren.

Met ingang van 1 augustus 2010 zal de groeiregeling in het basisonderwijs zo worden aangepast dat de omvang van de groeitoekenning niet langer op schoolniveau wordt berekend, maar op bestuursniveau. Een groot deel van de tussentijdse leerlingengroei komt daarmee niet meer in aanmerking voor een groeitoekenning, omdat die leerlingengroei wegvalt tegen een leerlingendaling op andere scholen onder hetzelfde bestuur. Op het totale personele groeibudget voor het basisonderwijs van € 75 miljoen wordt hiermee circa € 46 miljoen bespaard. Op diezelfde datum wordt ook de vergoeding voor Bestuur en Management voor het primair onderwijs grotendeels stopgezet. Alleen de kleine basisscholen zullen hiervoor nog middelen ontvangen. Hiervoor is nog ongeveer € 5 miljoen beschikbaar (de «kleinescholentoeslag»). Ook vervalt het resterende budget voor het vangnet lumpsum. De totale besparing bedraagt ongeveer € 90 miljoen.

- **Materiële bekostiging**

Het Rijk verstrekt schoolbesturen een lumpsumbekostiging voor de materiële instandhouding van scholen. Deze bekostiging is gebaseerd op een programma van eisen. Eens per vijf jaar vindt een evaluatie van de programma's van eisen plaats. Deze evaluatie toetst of de bekostiging adequaat is. De eerstvolgende evaluatie is in 2011.

- **Verbeteren binnenmilieu basisscholen**

Tot en met het schooljaar 2012/2013 is jaarlijks € 2,7 miljoen beschikbaar voor een bewustwordingscampagne en een (eenmalige) financiële bijdrage voor verbeteringen in het binnenmilieu van scholen. De scholen ontvangen bij een bezoek van de GGD een informatiepakket, een CO2-meter en een bouwtechnisch advies. Daarnaast wordt in totaal € 104 miljoen uitgetrokken voor grootschalige aanpassingen in de schoolgebouwen: € 26,2 miljoen in 2009 en € 77,9 miljoen in 2010. Deze middelen zullen vooral worden ingezet om in de bestaande bouw het binnenklimaat te verbeteren en zuiniger om te gaan met energie. In 2009 en 2010 komen er regelingen om scholen hierbij te ondersteunen. Om er zeker van te zijn dat de middelen snel worden ingezet, wordt gestart met gemeenten die al concrete plannen hebben. Daarnaast zal er geld zijn voor innovatieve projecten.

- **Onderwijspersoneelsbeleid**

De instrumenten en activiteiten die voor specifiek onderwijspersoneelsbeleid worden ingezet, worden toegelicht in artikel 9 (arbeidsmarkt- en personeelsbeleid). Hierin zijn ook de maatregelen beschreven uit het «Convenant LeerKracht van Nederland» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 53). Deze maatregelen zijn gericht op de aanpak van het tekort aan leraren en schoolleiders, het versterken van de positie van de leraar en het verbeteren van de kwaliteit van het leraarberoep en daarmee de kwaliteit van het onderwijs. Het geld dat hiervoor is gereserveerd staat deels op artikel 1 onder het instrument «personele bekostiging» en deels op artikel 9 (arbeidsmarkt- en personeelsbeleid).

De beleidsartikelen (artikel 1)

- Invoering persoonsgebonden nummer

Vanaf medio 2009 zullen de scholen hun leerlinggegevens uitwisselen met de Basisregistratie Onderwijs (BRON). Als deze uitwisseling goed verloopt, is de school «aangesloten op» BRON. Scholen worden hierbij zorgvuldig begeleid door het centrale loket BRON. Achter dit loket werken de IB-Groep en CFI samen in de helpdesk, het relatiebeheer en de kennisbank. Als eind 2010 alle scholen volgens de planning zijn aangesloten, dan zal de bekostiging op basis van het persoonsgebonden nummer plaatsvinden.

- Godsdienstonderwijs en humanistisch vormingsonderwijs

In 2009 is er € 5 miljoen beschikbaar gesteld voor humanistisch vormend en godsdienstonderwijs op de openbare basisscholen. Voor 2010 en latere jaren wordt dit bedrag verhoogd naar maximaal € 10 miljoen. Het geld is met name bedoeld voor de salariskosten van de leraren die het onderwijs verzorgen en wordt toegekend aan de samenwerkende landelijke organisaties op het gebied van het godsdienstonderwijs en humanistisch vormingsonderwijs. Hiermee wordt invulling gegeven aan het amendement van Jan Jacob van Dijk c.s. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008/2009, 31 700, nr. 79).

- Aanpak (zeer) zwakke scholen

Het doel is het aantal zeer zwakke basisscholen in 2011 te halveren en de periode dat een school zeer zwak is te verkorten tot maximaal één jaar. Daarnaast is het van belang te voorkomen dat zwakke scholen afglijden naar zeer zwakke kwaliteit. In de brief aan de Tweede Kamer van 11 februari 2009 staan de plannen uitgewerkt om dit te realiseren (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008/2009, 31 293, nr. 28). Hiervoor wordt zowel in 2010 als in 2011 € 2,4 miljoen uitgetrokken.

Scholen die door de Inspectie van het Onderwijs als zwak zijn beoordeeld moeten een verbeterplan maken. Zeer zwakke scholen krijgen binnen één jaar van het verbetertraject een tussenbeoordeling over de kwaliteit. Als een school niet langer «zeer zwak» is, kunnen er nog wel redenen zijn voor een aangepast toezichtarrangement.

Besturen worden inhoudelijk ondersteund bij de aanvang van het verbetertraject zeer zwakke school. Hiervoor faciliteert de PO-raad een analyseteam dat onderzoekt welke factoren hebben geleid tot de zeer zwakke kwaliteit. Ervaren schoolleiders worden gekoppeld aan collega's van zwakke scholen voor uitwisseling van ervaring en kennis («twinning»).

Besturen, bovenschools management en schoolleiders moeten zich tijdig bewust zijn van de (zwakke) onderwijskwaliteit. Daarom moeten zwakke scholen voor 2011 het instrument «vroegtijdige signalering van de onderwijskwaliteit» kunnen toepassen. De PO-raad is gevraagd de (zeer) zwakke school te faciliteren bij het verbeterproces.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 1.4 Indicatoren

Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
Het percentage scholen waar de leraren efficiënt gebruik maken van de geplande onderwijstijd. Bron: Inspectie van het Onderwijs	92,4 2003/2004	96,6 2007/2008	97% 2008/2009	97% 2010/2011

De beleidsartikelen (artikel 1)

Toelichting:

Deze indicator geeft een indicatie van de mate waarin scholen gebruik maken van de onderwijstijd. De Inspectie van het Onderwijs bekijkt of lessen op tijd beginnen, of niet te veel tijd wordt besteed aan klassenorganisatie en of leerlingen niet te lang op hulp hoeven te wachten. Het percentage scholen dat efficiënt omgaat met de onderwijstijd is in de afgelopen jaren sterk gestegen. De Inspectie van het Onderwijs noemt het percentage hoog. Omdat de eerdere streefwaarde (96%) is gerealiseerd, is de streefwaarde verhoogd naar 97%. Naar verwachting zal dan bereikt zijn wat maximaal haalbaar is. De streefwaarden vallen binnen de marge van steekproefonderzoek.

Meetbare gegevens over de personele bekostiging zijn opgenomen in artikel 9 (arbeidsmarkt- en personeelsbeleid).

Tabel 1.5 Leerlingen primair onderwijs (x 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Leerlingen basisonderwijs							
– geen gewicht	1 312,7	1 339,6	1 331,1	1 315,6	1 301,8	1 285,4	1 268,8
– 0.25	37,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– 0.3	91,1	121,5	120,7	119,3	118,0	116,5	115,0
– 0.4	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– 0.7	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– 0.9	47,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
– 1.2	62,9	83,9	83,4	82,4	81,6	80,5	79,5
Subtotaal	1 552,9	1 545,0	1 535,1	1 517,3	1 501,4	1 482,5	1 463,3
Leerlingen trekkende bevolking	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
Totaal	1 553,3	1 545,4	1 535,5	1 517,7	1 501,8	1 482,9	1 436,7
Leerlingen in het speciaal basisonderwijs	44,1	43,4	42,7	41,7	40,5	39,1	37,6
– waarvan anderstalige leerlingen	8,3	8,2	8,1	8,0	7,7	7,5	7,2
Leerlingen in het (voortgezet) speciaal onderwijs	66,3	68,0	69,5	70,9	72,0	72,8	73,6
– waarvan anderstalige leerlingen	11,5	11,6	11,7	11,7	11,7	11,6	11,5
Ambulant begeleide leerlingen	39,2	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2	40,2

Bron: Referentieraming 2009, raming op teldatum 1 oktober van de respectievelijke jaren.

NB: De gewichtenregeling is herzien per 1 augustus 2006. Hierdoor zijn twee nieuwe gewichten (0.3 en 1.2) ingevoerd en zal geleidelijk tot en met 1 oktober 2009 de oude gewichtenregeling worden afgebouwd. De leerlingen in het (v)so zijn inclusief visueel gehandicapten leerlingen (circa 640 leerlingen). De vergoeding van de meerkosten, samenhangend met het aantal geïndiceerde leerlingen, kent met ingang van 01-08-2008 een plafond.

Tabel 1.6: (Gesaldeerde) uitgaven per leerling, excl. IBG, CFI en apparaatskosten (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
WPO: basisonderwijs en speciaal basisonderwijs	4,7	4,8	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9
WEC: (voortgezet) speciaal onderwijs	20,1	20,2	20,3	20,0	19,6	19,8	19,7
Primair onderwijs	5,3	5,4	5,6	5,5	5,5	5,6	5,6

Bron: Referentieraming 2009, raming op teldatum 1 oktober van de respectievelijke jaren.

NB: De berekeningswijze is als volgt: gesaldeerde uitgaven in constante prijzen gedeeld door het aantal leerlingen per 1 oktober van de desbetreffende jaren.

Tabel 1.7: Aantal scholen in het primair onderwijs

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Scholen voor basisonderwijs	6 891	6 891	6 891	6 891	6 891	6 891	6 891
Scholen voor speciaal basisonderwijs	313	313	313	313	313	313	313
Scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs	323	323	323	323	323	323	323
Totaal Primair onderwijs	7 527	7 527	7 527	7 527	7 527	7 527	7 527

Bron: CFI-tellingen, op peildatum 1 oktober van de respectievelijke jaren.

1.3.2. Leerlingen volgen onderwijs van hoge kwaliteit

Motivering

Het primair onderwijs moet het voor de leerling mogelijk maken naar die vorm van voortgezet onderwijs te gaan die het beste aansluit bij zijn of haar capaciteiten. Dit vraagt om kwalitatief goed primair onderwijs. De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op de kwaliteit van het onderwijs en rapporteert hierover jaarlijks in het Onderwijsverslag.

Uit het Onderwijsverslag 2007/2008 blijkt dat de meeste scholen in het primair onderwijs het goed doen. Zo is de onderwijskwaliteit van ruim 90% van de basisscholen voldoende. Toch blijft vooral de kwaliteit van het taal- en rekenonderwijs een belangrijk aandachtspunt. Al in het Onderwijsverslag 2006/2007 concludeerde de Inspectie van het Onderwijs dat bij een groeiend aantal leerlingen de basisvaardigheden ontoereikend zijn om goed in de samenleving te kunnen functioneren. Nader onderzoek in 2007/2008 wijst uit dat de taal- en rekenprestaties van leerlingen samenhangen met de kwaliteit van de onderwijsleerprocessen.

Goede beheersing van taal en rekenen vormt voor alle leerlingen de basis van een succesvolle schoolcarrière, en daarmee hun verdere loopbaanontwikkeling. De basisvaardigheden taal en rekenen staan dan ook centraal in de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs «Scholen voor morgen» (november 2007) (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 293, nr.1). De activiteiten die in 2010 worden ondernomen vloeien voort uit die Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs en zijn daarmee een voortzetting van het in 2007 ingezette beleid.

Instrumenten

- Verbeteren van taal- en rekenopbrengsten
- Om het taal- en rekenonderwijs duurzaam te verbeteren is in 2010 ongeveer € 31 miljoen beschikbaar. De middelen worden onder andere ingezet voor de implementatie van referentieniveaus, zoals is geadviseerd door de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. De referentieniveaus worden in 2010 vastgelegd in wet- en regelgeving. De referentieniveaus bieden scholen meer duidelijkheid en focus bij het taal- en rekenonderwijs. Om leraren te ondersteunen worden ze in 2010 vertaald naar tussendoelen, leerlijnen taal en rekenen, leerlingvolgsystemen en toetsen. In het kader van doorlopende leerlijnen kunnen scholen in pilots met name werken aan de aansluiting met het voortgezet onderwijs. Voor leerlingen die zwak zijn in taal en rekenen, worden de consequenties van de referentieniveaus zorgvuldig in kaart gebracht. Hierna kunnen eventueel trajecten worden ingezet om ook deze leerlingen zoveel mogelijk de referentieniveaus te laten halen.

De beleidsartikelen (artikel 1)

In 2008 konden samenwerkende basisscholen, met de focus op taalzwakke en rekenzwakke scholen, via het Projectbureau Kwaliteit (PK!) van de PO-raad subsidie aanvragen voor meerjarige taal- of rekenverbetertrajecten waarmee bewezen effectieve aanpakken werden verspreid en toegepast. Eén van de centrale concepten hierbij is opbrengstgericht werken. Het gaat daarbij om het meten van de resultaten op leerling-, groeps- en schoolniveau; hiervan te leren en het onderwijs duurzaam te verbeteren. De Inspectie van het Onderwijs ziet toe op de mate waarin basisscholen opbrengstgericht werken, onder andere aan de hand van de inrichting van de kwaliteitszorg op scholen. In het schooljaar 2006/2007 werd op slechts 39% van de scholen de kwaliteitszorg als voldoende beoordeeld. Om deze reden is in de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs de ambitie geformuleerd het percentage scholen met voldoende kwaliteitszorg in drie jaar tijd te laten stijgen tot 70%. In totaal werken 1000 basisscholen aan een taalverbetertraject en 425 aan een rekenverbetertraject. Daarnaast werken ongeveer 160 scholen voor speciaal onderwijs en speciaal basisonderwijs aan een verbetertraject. Deze trajecten lopen door in 2010.

PK! ondersteunt de scholen en de schoolbesturen hierbij en stimuleert het leren van elkaar om een duurzame beweging op gang te brengen. Vanuit dat perspectief wordt eveneens gewerkt aan het verspreiden van de meest succesvolle aanpakken naar scholen die niet mee (konden) doen aan een verbetertraject.

- **Excellentie en talentontwikkeling**

Talentvolle leerlingen worden niet altijd herkend en uitgedaagd. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat juist bij cognitieve toptalenten relatief vaak sprake is van onderpresteren op het gebied van taal en rekenen. Om excellentie te stimuleren is in 2009 een subsidieregeling opgesteld voor lokale innovatieve projecten die de aandacht voor excellentie op basisscholen duurzaam verstevigen. Deze lokale projecten lopen door tot en met 2011. Ook de landelijke projecten voor excellentie, die ten goede komen aan alle scholen, lopen door in 2010. Voorbeelden hiervan zijn een digitale topschool, het versterken van banden tussen basisscholen en universiteiten, en het ontwikkelen van instrumenten om talentvolle leerlingen tijdig te herkennen.

- **Verbreding techniek in het basisonderwijs**

Het in 2004 gestarte Nationale Actieplan Bèta/Techniek gaat in 2010 zijn laatste jaar in. Het Platform Bèta Techniek voert in dit kader voor het primair onderwijs drie programma's uit. Het programma Verbreding Techniek in het Basisonderwijs (VTB) richt zich op de implementatie van bètatechniek op 2500 basisscholen. VTB-pro is een programma waarin 10 000 zittende en aankomende leraren worden geschoold in bètatechniek. Talentenkracht is een onderzoeksprogramma gericht op vroege signalering van talenten bij drie- tot vijfjarige kinderen. De middelen voor het programma VTB-pro en Talentenkracht maken deel uit van artikel 1 van de begroting (Primair Onderwijs), de overige middelen voor het Nationale Actieplan Bèta/Techniek staan op de begrotingsartikelen van Hoger Onderwijs (artikelen 6 en 7).

Vanaf 2011 zal het Manifest Wetenschap en Techniek tot uitvoering worden gebracht. Daarmee zal in de periode 2011 tot en met 2016 verder gebouwd worden aan het verduurzamen van de plaats van wetenschap en techniek in het primair onderwijs.

De beleidsartikelen (artikel 1)

- Cultuur en School

Het doel van de Regeling versterking cultuureducatie in het primair onderwijs is scholen in de gelegenheid te stellen hun visie op cultuur-educatie in het lesprogramma te bepalen en deze visie in samenwerking met hun culturele omgeving te vertalen in een samenhangend geheel van cultuureducatieve activiteiten. Tot en met het schooljaar 2010/2011 staan de middelen op artikel 1, daarna op artikel 14 «Cultuur».

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 1.8 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
1. Gemiddelde taalvaardigheidsscores in groep 8 van het basisonderwijs:				
a. woordenschat	250	250	≥ 250	≥ realisatie voorgaand jaar
b. spelling	250	250	≥ 250	≥ realisatie voorgaand jaar
c. begrijpend lezen.	250	250	≥ 250	≥ realisatie voorgaand jaar
Bron: Cito – Jaarlijks Peilingsonderzoek van het Onderwijsniveau	Peildatum: 2008	Peildatum: 2008	Peildatum: 2009	Peildatum 2011
2. Gemiddelde rekenvaardigheidsscores in groep 8 van het basisonderwijs.	250	250	≥ 250	≥ realisatie voorgaand jaar
Bron: Cito – Jaarlijks Peilingsonderzoek van het Onderwijsniveau	Peildatum: 2008	Peildatum: 2008	Peildatum: 2009	Peildatum 2011
3. Percentage scholen dat systematisch de kwaliteit evalueert van haar opbrengsten en het leren en onderwijzen.	39	52	58	70
Bron: Inspectie van het Onderwijs	Peildatum: 2006/2007	Peildatum: 2007/2008	Peildatum: 2008/2009	Peildatum: 2010/2011
4. Percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerk instructie.	96,7	95	96	98
Bron: Inspectie van het Onderwijs	Peildatum: 2003/2004	Peildatum: 2007/2008	Peildatum: 2008/2009	Peildatum: 2010/2011
5. Rapportcijfers ouders over de kwaliteit van de leraar van het kind.	7,7	7,7	7,7	7,7
Bron: Onderwijsmeter	Peildatum: 2005	Peildatum: 2008	Peildatum: 2010	Peildatum: 2012
6. Percentage zeer zwakke scholen in het basisonderwijs.	1,4%	1,5%	1,1%	0,65%
Bron: Inspectie van het Onderwijs	Peildatum: 01.01.2006	Peildatum: 01.01.2009	Peildatum: 01.01.2010	Peildatum: 01.01.2011

Toelichting:

De in eerdere begrotingen opgenomen indicatoren voor taalvaardigheid- en rekenvaardigheid in groep 8, gebaseerd op het NWO Cohortonderzoek, zijn vervangen door indicatoren 1 en 2. Deze gegevens zijn gebaseerd op onderzoek dat het Cito tot en met 2011 uitvoert. Daarmee zijn jaarlijks gegevens beschikbaar over de taal- en rekenvaardigheid in plaats van driejaarlijks. Deze indicatoren sluiten ook aan bij de Kwaliteitsagenda PO.

1. De eerste meting over 2008 is een nulmeting. De gemiddelde taalvaardigheidsscores zijn daarbij vastgesteld op 250 punten. Het streven is de vaardigheidsscores ieder jaar te verbeteren. Zodra ook de

uitkomsten van de vervolgmeting beschikbaar zijn, zal in overleg met de PO-raad bekeken worden of meer exacte streefwaarden mogelijk zijn.

2. De eerste meting over 2008 is een nulmeting. De gemiddelde rekenvaardigheidsscores zijn daarbij vastgesteld op 250 punten. De indicator rekenvaardigheid is opgebouwd uit drie onderdelen:
  - a) getallen en bewerkingen,
  - b) breuken, procenten en verhoudingen en
  - c) meten, meetkunde, tijd en geld.Het streven is de vaardigheidsscores ieder jaar te verbeteren. Zodra ook de uitkomsten van de vervolgmeting beschikbaar zijn, zal in overleg met de PO-raad bekeken worden of meer exacte streefwaarden mogelijk zijn.
3. In de Kwaliteitsagenda «Scholen voor morgen» is de doelstelling opgenomen om het percentage scholen waar de kwaliteitszorg voldoende is te laten stijgen van 39% in 2006/2007 naar 70% in 2010/2011. Scholen met voldoende kwaliteitszorg evalueren jaarlijks hun opbrengsten en regelmatig hun onderwijsleerproces. Deze manier van opbrengstgericht werken komt de kwaliteit van het onderwijs ten goede.
4. Het kwaliteitskenmerk «instructie» is samengesteld uit drie aspecten: «de leraren realiseren een taakgerichte werksfeer», «de leraren leggen duidelijk uit» en «de leerlingen zijn actief betrokken bij de onderwijsactiviteiten». Van de basisscholen behaalt 95% hierbij een voldoende niveau. Het streven is om voor het schooljaar 2008/2009 een waarde van 96% te realiseren. De streefwaarden vallen binnen de marge van steekproefonderzoek.
5. Ouders beoordelen de kwaliteit van de leerkracht van hun kind met een 7,7. Het streven is om dit niveau minimaal te handhaven. In 2010 zijn nieuwe gegevens beschikbaar.
6. Volgens de Inspectie van het Onderwijs is op 1 januari 2009 1,5% van de basisscholen zeer zwak. Het is de ambitie om het aantal zeer zwakke scholen in 2011 gehalveerd te hebben.

1.3.3. Leerlingen kunnen zonder drempel onderwijs volgen dat het beste past bij hun talenten en specifieke behoeften

Motivering

Sommige leerlingen zijn zonder extra ondersteuning niet of niet goed in staat om (regulier) onderwijs te volgen, bijvoorbeeld leerlingen met leerproblemen, grote leerachterstanden of leerlingen met een handicap of stoornis. Voor kinderen met laag opgeleide ouders, die een grotere kans hebben op onderwijsachterstand, en voor scholen in achterstandsgebieden (impulsgebieden) biedt de gewichtenregeling extra middelen voor de basisscholen. Voor leerlingen met een handicap of stoornis zijn er speciale basisscholen en scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs. Leerlingen met een indicatie voor (voortgezet) speciaal onderwijs kunnen ook, met een rugzakje (leerlinggebonden financiering, LGF) naar een reguliere basisschool. Het doel is dat ook deze leerlingen, naast kwalitatief goed onderwijs, een zorgaanbod krijgen dat bij hen past, zodat ze zich optimaal kunnen ontwikkelen.

Voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben, wordt in de beleidsuitvoering nauw aangesloten bij het beleidsprogramma van de minister voor JenG. Hij is namelijk verantwoordelijk voor de zorg in de school die vanuit het gemeentelijke en preventieve domein wordt geleverd.

Scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs zijn op veel grotere schaal dan reguliere scholen zwak of zeer zwak. Uit een recent onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs, «De kwaliteit van het speciaal basisonderwijs (2009)», een onderzoek naar de kwaliteitsverbetering van zwakke en risicovolle scholen in de periode 2006/2008, valt (voorzichtig) af te leiden dat de maatregelen bij die scholen succes lijken te boeken. De uitdaging is om deze verbetering ook in het (voortgezet) speciaal onderwijs te realiseren.

Instrumenten

- Passend onderwijs

In de afgelopen jaren is bij het proces om passend onderwijs te realiseren de nadruk gelegd op de bestuurlijke en juridische kant. In juni 2009 is met de Tweede Kamer afgesproken dat er een heroverweging komt van dit proces, waarbij de inhoud en de kwaliteit van het geleverde zorgaanbod voor de leerling weer centraal komt te staan. Ouders en onderwijspersoneel zijn hierbij belangrijke actoren. Waar mogelijk zal de leerling die extra zorg nodig heeft, in het regulier onderwijs opgevangen moeten worden. Het is daarbij van het grootste belang dat het onderwijspersoneel ook handelingsbekwaam is. Daarom is dit een specifiek aandachtspunt in dit proces.

Naar aanleiding van deze heroverweging wordt een nieuw plan van aanpak gemaakt. Deze zal de Tweede Kamer tegelijk met deze begroting ontvangen.

Voor «passend onderwijs» zijn enveloppenmiddelen beschikbaar. Voor 2010 gaat het om een bedrag van € 45 miljoen. In het plan van aanpak zal worden toegelicht hoe deze middelen worden ingezet.

Een bijzonder aandachtspunt is de groei van het aantal geïndiceerde leerlingen in relatie tot de beschikbare middelen. In 2007 is de begroting voor dit doel met structureel € 140 miljoen verhoogd. Het kabinet heeft toen besloten dat de uitgaven voor speciale leerlingenzorg binnen dit verhoogde budgettaire kader moeten blijven. Inmiddels is gebleken dat het aantal geïndiceerde leerlingen verder is gegroeid. Door deze groei wordt het beschikbare budgettaire kader naar verwachting overschreden met een bedrag van circa € 30 miljoen in 2010 oplopend tot circa € 70 miljoen structureel in 2014. In overleg met het onderwijsveld wordt een model uitgewerkt van gebudgetteerde financiering voor de speciale leerling-zorg voor kinderen in het (v)so en kinderen met een rugzak (lgf). Op dit moment wordt nagedacht over te treffen aanvullende maatregelen om tijdig een eventuele overschrijding te dekken. De huidige beschikbare middelen kunnen op een meer transparante en meer doelmatige wijze ingezet worden. Hierover zullen afspraken worden gemaakt. Voorzien is dat in september 2009 na overleg met het veld, in het plan van Aanpak Passend Onderwijs maatregelen worden genomen om de overschrijding te dekken.

Voor het (voortgezet) speciaal onderwijs worden heldere criteria geformuleerd om de opbrengstgerichtheid te vergroten. Het wetsvoorstel hiervoor zal naar verwachting eind 2009 aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Hierdoor zal ook het wetsvoorstel «Goed Onderwijs, Goed Bestuur» van toepassing worden op het voortgezet speciaal onderwijs.

Met ingang van 1 augustus 2009 zijn de kerndoelen voor het speciaal onderwijs van kracht geworden. Eind 2009 zal een wetsvoorstel worden ingediend dat scholen verplicht het ontwikkelingsperspectief van

De beleidsartikelen (artikel 1)

leerlingen te bepalen en te bewaken, dat uitstroomprofielen voor het voortgezet speciaal onderwijs vastlegt en dat het onderwijs opdraagt de leerlingen te leiden naar het uitstroomprofiel dat bij hen past. Het motto is «een reguliere startkwalificatie waar dat kan, een andere passende kwalificatie waar dat niet kan». Daarnaast wordt gestreefd naar het openstellen van zoveel mogelijk routes voor leerlingen om dat te realiseren. Hiervoor worden diverse samenwerkingsconstructies tussen scholen voor regulier en speciaal onderwijs juridisch mogelijk gemaakt.

Om de reken- en taalprestaties van leerlingen te verbeteren, kunnen scholen voor speciaal (basis-) onderwijs, net als scholen voor regulier basisonderwijs, meedoen aan de taal- en rekentrajecten van de PO-raad. Met uitzondering van de groep meervoudig gehandicapte en zeer moeilijk lerende leerlingen worden voor het speciaal (basis-) onderwijs ook referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen/wiskunde vastgesteld.

Om dit passend onderwijs te realiseren wordt ook beleid ontwikkeld om juist de leraren hierin te ondersteunen. Uiteraard wordt daarbij aangesloten bij het actieplan Leerkracht van Nederland.

Tenslotte worden pilots uitgevoerd om de positie van de ouders te versterken.

- Onderwijsachterstandenbeleid

Gewichtenregeling

Onderwijsachterstanden bij kinderen kunnen ontstaan door sociale, culturele en economische omstandigheden. Om deze achterstanden te voorkomen en te bestrijden ontvangen basisscholen extra geld op basis van de gewichtenregeling. Deze regeling kent extra budget toe aan leerlingen met een bepaald gewicht (0,3 of 1,2). De gewichten zijn afhankelijk van het opleidingsniveau van de ouders. De drempel in de gewichtenregeling is vastgezet op 6%. De middelen zijn opgenomen in de lumpsum en staan in tabel 1.2 onder «personele bekostiging». Daarnaast worden met ingang van schooljaar 2009/2010 extra middelen beschikbaar gesteld voor de impulsgebieden. Dit zijn gebieden waar een gerichte inzet van middelen nodig is als gevolg van een opeenstapeling van problemen. Deze gebieden zijn gebaseerd op de Armoedemonitor van het SCP/CBS.

Verder wordt het instrument «onderwijstijdverlenging» ingezet ter bestrijding van taal- en rekenachterstanden bij achterstandsleerlingen. Hiervoor is de Subsidieregeling onderwijstijdverlenging basisonderwijs gepubliceerd (Staatscourant 23 april 2009, nummer 77). Dit instrument heeft een tweeledig doel. Ten eerste het verhogen van de leerlingprestaties door het aanbieden van extra leertijd aan achterstandsleerlingen. Ten tweede het voorkomen van onderpresteren door een goede overgang van primair onderwijs naar voortgezet onderwijs. De projecten zijn gericht op taal en rekenen. De extra leertijd kan bijvoorbeeld via een «zomerschool», een «weekendschool» of een «verlengde schooldag» worden aangeboden. Op basis van pilots zal wetenschappelijk worden gemeten welke maatregelen onder welke omstandigheden het meeste effect hebben. Voor de regeling is in 2010 bijna € 12 miljoen gereserveerd, in 2011, 2012 en 2013 jaarlijks bijna € 15 miljoen.

Voorschoolse educatie en vroegschoolse educatie

Eind juni 2009 is het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie ingediend bij de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar

De beleidsartikelen (artikel 1)

2008–2009, 31 989, nr. 1–3). Het is de bedoeling dat het wetsvoorstel met ingang van 1 augustus 2010 in werking treedt. Het wetsvoorstel regelt dat gemeenten aan alle kinderen die dat nodig hebben voorschoolse educatie moeten aanbieden die voldoet aan de kwaliteitseisen. Ook krijgen gemeenten de opdracht om met betrokken organisaties bindende afspraken te maken. Deze afspraken gaan onder andere over het werven en het leiden van kinderen naar voorschoolse educatie en over de doorlopende leerlijn van voor- naar vroegschoolse educatie. Het wetsvoorstel regelt ook de harmonisatie tussen peuterspeelzalen en kinderopvang. Dit wordt toegelicht bij artikel 24.

Op 27 mei 2009 is een convenant getekend met de vertegenwoordigers van MOgroep Kinderopvang, MOgroep Maatschappelijke Dienstverlening & Welzijn, de Branchevereniging Kinderopvang, Boink, LPP en de VNG. Deze organisaties hebben bijna € 1,1 miljoen aan subsidie ontvangen om gemeenten, peuterspeelzalen en kindercentra voor te bereiden op de nieuwe eisen van het wetsvoorstel.

Vanuit de enveloppe «kinderopvang» is in 2010 € 75 miljoen en vanaf 2011 € 100 miljoen extra beschikbaar voor voorschoolse educatie. Van deze investeringen is € 44,5 miljoen in 2010 en € 56,5 miljoen vanaf 2011 onderdeel van het Gemeentefonds. Daarnaast is er vanuit de enveloppe «kinderopvang» ongeveer € 20 miljoen structureel beschikbaar. Deze middelen zijn meerjarig overgeboekt naar artikel 1. Hiermee komt de eigen bijdrage van ouders, waarvan het kind deelneemt aan voorschoolse educatie in een peuterspeelzaal, op gelijkwaardig niveau met de ouderbijdrage in de kinderopvang, zoals die bijdrage geldt voor kinderen met ouders uit de laagste inkomens.

Het ondersteuningstraject bij de Agenda Focus op vroegschoolse educatie is in 2009 van start gegaan. Scholen worden ondersteund om uiterlijk in 2011 in de groepen 1 en 2 vroegschoolse educatie aan te bieden aan de leerlingen die dat nodig hebben. Scholen kunnen hiervoor het geld inzetten dat zij via de gewichtenregeling ontvangen.

- **Segregatie**

Het is belangrijk dat kinderen van verschillende afkomst zoveel mogelijk met elkaar kunnen opgroeien en samen naar school gaan. Middelen zijn beschikbaar voor het uitvoeren van pilots in zeven gemeenten om na te gaan welke instrumenten het meest effectief zijn bij het bevorderen van gemengde scholen. Het aantal pilot-gemeenten zal in 2009 worden uitgebreid. Gemeenten, scholen en ouders worden gestimuleerd een bijdrage te leveren aan het verminderen van de segregatie in het basisonderwijs en om de contacten tussen Nederlandse leerlingen met een niet-westerse achtergrond en autochtone leerlingen te vergroten. Het Kenniscentrum Gemengde Scholen en de Stichting Kleurrijke Scholen evenals twee voor dit doel benoemde «ambassadeurs» bieden daarbij ondersteuning.

- **Onderwijsvoorzieningen voor jonggehandicapten**

Met ingang van 1 januari 2009 is de verantwoordelijkheid voor onderwijsvoorzieningen voor jonggehandicapten overgeheveld van de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid naar de minister van OCW en daarmee ook het beschikbare budget. Het gaat om vervoer, gebruik van een doventolk en diverse hulpmiddelen, die de leerling of student met een handicap in staat moet stellen deel te nemen aan het onderwijs.

● Veiligheid op school

OCW subsidieert het Centrum School en Veiligheid. Dit centrum informeert en adviseert onderwijsinstellingen, besturen, ouders en leerlingen over school en veiligheid, waaronder de aanpak van pesten. Ook kunnen scholen op maat ondersteuning krijgen van de Kwaliteitsteams Veiligheid. Daarnaast werkt OCW aan de invoering van een wettelijke verplichting voor scholen om incidenten te gaan registreren. Tot slot zijn er structurele middelen beschikbaar voor de inzet van schoolmaatschappelijk werk en voor plaatsen voor kinderen met ernstige gedragsproblemen (Op de Rails). Deze maatregelen sluiten tevens aan bij de doelstellingen van het project «Veiligheid begint bij voorkomen».

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 1.9 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
1. Dekking passend zorgaanbod po, vo en (v)so (N.B. wordt herzien, zie toelichting).	wordt herzien	wordt herzien	wordt herzien	wordt herzien
2. Percentage zeer zwakke scholen: a. in het speciaal basisonderwijs b. in het (voortgezet) speciaal onderwijs. Bron: Inspectie van het Onderwijs	6,4% 5% Peildatum: 2005/2006	n.b.* n.b.* Peildatum: 2006/2007	5% 3,5% Peildatum: 2009/2010	3,2% 2,5% Peildatum: 2010/2011
3. Percentage doelgroepkinderen onder 4- en 5-jarigen aan wie een VVE-programma wordt aangeboden. Bron: Landelijke monitor VVE, Sardes	68% Peildatum: 2005	63% Peildatum: 2008	70% Peildatum: 2009	100% Peildatum: 2011
4. Reductie taalachterstand doelgroepkinderen aan het einde van de basisschool (oude definitie). Bron: NWO Cohortonderzoek	0% Peildatum: 2002	- 21% Peildatum: 2005	n.b.* Peildatum: 2008	n.b.* Peildatum: 2011
5. Reductie taalachterstand doelgroepkinderen aan het einde van de basisschool (nieuwe definitie): a. begrijpend lezen b. woordenschat. Bron: NWO Cohortonderzoek	0% 0% Peildatum: 2008	0% 0% Peildatum: 2008	- 20% - 20% Peildatum: 2011	- 30% - 30% Peildatum: 2014

* n.b: niet beschikbaar, omdat het desbetreffende onderzoek niet ieder jaar plaatsvindt.

De indicator over het percentage scholen onder geïntensiveerd toezicht is geschrapt. De keuze van indicatoren van indicatoren sluit nu aan bij die in de Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs.

Toelichting:

1. Deze indicator voor passend onderwijs wordt nog aangepast. Deze is op het moment waarop de begroting wordt opgesteld nog niet beschikbaar. De aangepaste indicatoren zullen worden opgenomen in het plan van aanpak over de nieuwe benadering van passend onderwijs dat de Tweede Kamer tegelijk met deze begroting ontvangt.
2. In de Kwaliteitsagenda is de ambitie geformuleerd om het aantal zeer zwakke scholen terug te dringen. Zie ook tabel 1.8.
3. Zowel in de brieven aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800VIII, nr. 169 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 322, nr. 24) als in het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie (Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 31 989) wordt uitgegaan van het aantal doelgroepkinderen aan wie een

VVE-aanbod wordt gedaan en niet van het aantal doelgroepkinderen dat feitelijk deelneemt. De indicator in de begroting is daarvoor aangepast. Het percentage van 70% in 2009 is als streefwaarde opgenomen in de nota van toelichting bij het Besluit doelstelling en bekostiging onderwijsachterstandenbeleid 2006–2010. Voor 2010 is er geen streefwaarde met het veld afgesproken.

4. In de periode 2001–2005 nam de taalachterstand af (– 21%). De reductie van de taalachterstand was gebaseerd op twee gegevens: taalvaardigheid en begrijpend lezen. Het eerste gegeven is niet meer beschikbaar. Daarom wordt overgestapt op een nieuwe definitie (indicator 5).
5. In deze begroting wordt gestart met twee nieuwe gegevens: begrijpend lezen en woordenschat. Het jaar 2008 is hiervoor het nieuwe startmoment (nulmeting). Het streven is om in 2011 de taalachterstand te reduceren met 20% ten opzichte van 2008. Ten opzichte van 2002 (volgens de oude definitie) blijft het streven dan een reductie van 40%.

1.3.4. Leerlingen krijgen een beter aanbod van aansluitende voorzieningen in en om de school

Motivering

De samenhang in de voorzieningen, zoals in een brede school in het primair onderwijs, vergroot de ontwikkelingskansen van 0- tot 12-jarigen, vergemakkelijkt de combinatie van arbeid en zorg voor de ouders van deze kinderen en draagt bij aan het voorkomen van achterstanden, uitval en leer- en gedragsmoeilijkheden.

De samenwerking met externe partners zorgt ervoor dat de sociale participatie van leerlingen toeneemt, versterkt de ontwikkelingskansen voor leerlingen (maatwerk voor leerlingen met achterstanden, maar ook in het kader van talentontwikkeling). Bovendien zorgt deze samenwerking ervoor dat de school goed aansluit bij de belevingswereld van leerlingen.

Verschillende voorzieningen sluiten nu nog onvoldoende op elkaar aan: scholen, opvang- en zorginstellingen, sport- en cultuuraanbieders, medeoverheden en overige partners stuiten op knelpunten bij het realiseren van meer samenhang in het aanbod. Het kabinet ondersteunt lokale initiatieven en stimuleert dat er meer brede scholen ontstaan.

Met ingang van deze begroting wordt «de brede school in het voortgezet onderwijs» toegelicht in artikel 1.

Instrumenten

● Brede scholen

Brede scholen ontstaan vanuit lokale initiatieven. OCW steunt deze initiatieven door middel van onderzoek, verschillende activiteiten op het terrein van voorlichting en communicatie (bijvoorbeeld via www.bredeschool.nl) en gerichte ondersteuning via het Landelijk Steunpunt Brede Scholen.

De komende tijd worden de initiatieven die zijn genomen om de ontwikkeling van brede scholen, met name in de zogenaamde 40 krachtwijken, gecontinueerd. De doelstelling om 1200 brede basisscholen te hebben gerealiseerd in 2011 is in 2009 al gehaald. Daarom ondersteunt het Rijk gemeenten in hun nieuwe ambitie om te streven naar 1500 brede scholen in het primair onderwijs in 2011. Vanuit de enveloppen is hiervoor geld beschikbaar, vooral voor de realisatie van combinatiefuncties. In 2010 is vanuit het primair onderwijs € 6,1 miljoen, vanuit voortgezet onderwijs € 3,5 miljoen en vanuit cultuur € 1,3 miljoen beschikbaar. Gemeenten

De beleidsartikelen (artikel 1)

dragen € 15,4 miljoen bij vanuit het accres van het Gemeentefonds. Aan gemeenten wordt ook een structurele bijdrage gevraagd. In de eerste tranche (aanvang 2008) zijn de middelen ten goede gekomen aan de G30. De samenstelling van de volgende tranches is bepaald op basis van het gemeentelijke inwoneraantal onder de 18 jaar. In de tweede tranche (aanvang 2009) zijn 99 gemeenten gestart met het aanstellen van combinatiefunctionarissen. In het jaar 2010 zal de derde tranche gemeenten van start gaan. Het einddoel is 2500 fte's combinatiefuncties te realiseren in 2012.

In 2009 is de Regeling stimulering aanpassing huisvesting brede scholen gepubliceerd. Deze regeling, waarvoor € 28 miljoen (deels FES-middelen) beschikbaar is, is specifiek bedoeld voor het meer multifunctioneel maken van scholen voor primair onderwijs. In 2010 en 2011 zullen de in het kader van deze regeling gehonoreerde projecten worden uitgevoerd. Het in 2009 gestarte meerjarig onderzoek naar de effecten van brede scholen in het primair onderwijs met een wijkprofiel of een kansenprofiel op de ontwikkeling van kinderen, zal ook de komende jaren doorlopen. Het Landelijk Steunpunt Brede Scholen is gestart in april 2009. Het steunpunt voorziet in de ondersteuning van gemeenten en scholen (primair- en voortgezet onderwijs) bij het ontwikkelen van brede scholen. Vanaf 2010 zullen de ondersteuningsactiviteiten in de volle breedte worden uitgevoerd. In 2010 en 2011 zal er speciale aandacht zijn voor voorlichting, communicatie en uitwisseling van bovenlokale expertise ten aanzien van de brede school ontwikkeling in het voortgezet onderwijs.

- Tussenschoolse opvang

Scholen zijn verantwoordelijk voor het (laten) organiseren van een overblijfvoorziening. Dit wordt via de lumpsum bekostigd. Daarnaast is er geld beschikbaar voor de scholing van overblijfmedewerkers en voor voorlichting, onderzoek en communicatie. Dit budget wordt voor 2010 overgeheveld naar artikel 24.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 1.10 Indicatoren

Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
1. Aantal brede scholen: – in het primair onderwijs – in het voortgezet onderwijs. Bron: Jaarbericht brede scholen in Nederland	600 260 Peildatum: 2005	1 200 410 Peildatum: 2009	– – Peildatum: 2009	1 500 460 Peildatum: 2011
2. Het aantal combinatiefuncties in fte in en om de brede school. Bron: SGBO-monitor	0 Peildatum: 2007	184 Peildatum: 2008	1 000 Peildatum: 2010	2 500 Peildatum: 2012
3. Aantal geschoolde overblijfmedewerkers tussenschoolse opvang per schooljaar. Bron: CFI	6 637 Peildatum: 2007	6 645 Peildatum: 2008	6 800 Peildatum: 2009	6 800 Peildatum: 2010

De beleidsartikelen (artikel 1)

Toelichting:

1. Het kabinet ondersteunt de gemeentelijke ambitie om in 2011 in totaal 1200 brede scholen in het primair onderwijs te hebben en om in het voortgezet onderwijs het aantal brede scholen te verhogen tot een aantal van 460 in 2011.
2. Deze indicator betreft het aantal combinatiefuncties. Dit zijn functies voor professionals die bij één werkgever in dienst zijn, maar werkzaam zijn *in of ten behoeve van* meerdere sectoren. Het betreft met name het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en de cultuur- en sportorganisaties. Eind 2008 heeft de éénmeting voor de eerste tranche gemeenten (G30) plaatsgevonden. De deelnemende gemeenten hebben toegezegd ook mee te werken aan de «Outcomemonitor».
3. Deze indicator geeft aan in hoeverre er gebruik is gemaakt van de «regeling scholing overblijfm medewerkers». Scholing van overblijfm medewerkers draagt bij aan de verbetering van de kwaliteit van tussenschoolse opvang. De streefwaarde is gebaseerd op de beschikbare middelen die voor dit doel zijn bestemd.

1.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 1.11 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek Onderwerp	AD of OD	Start Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Innovatie en kwaliteitszorg	1.3.2	Start: 2008 Afgerond: 2009	
	Onderwijsachterstanden	1.3.3	Start: 2008 Afgerond: 2009	
	Kwaliteitsagenda PO*	1.3.2	Start: 2010/11 Afgerond: 2011	
	Passend Onderwijs**	1.3.3	Start: 2010/11 Afgerond: 2011	
	Brede scholen	1.3.4	Start: 2014	
Effectenonderzoek ex post	Evaluatie lump sum en versterking financieel management	1.3.1	Start: 2009 Afgerond: 2010	
	Peiling prestaties leerlingen (Cito)*	1.3.2	Start: 2008 Afgerond: 2009, 2010, 2011	
	Experimenten excellentie (Onderwijsbewijs)*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2012	
	Effecten taal- en rekenverbeterprojecten*	1.3.2	Start: 2008 Afgerond: 2011	
	Pilot 15% onderwijstijd voor vreemde taal	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2012	
	Taalpilots*	1.3.3	Start: 2006 Afgerond: 2010	
	Pilots segregatie	1.3.3	Start: 2008 Afgerond: 2012	
	VVE (Pre-COOL-cohort)	1.3.3	Start: 2010 Afgerond: 2019	
	VVE-pilots Groningen, Drenthe en Limburg	1.3.3	Start: 2008 Afgerond: 2010	
	Experimenten VVE (Onderwijsbewijs)	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2012	
	Passend onderwijs: stelsel-effecten (NWO-BOPO)**	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2011	
	Passend onderwijs: school-effecten (NWO-BOPO)**	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2011	

De beleidsartikelen (artikel 1)

Tabel 1.11 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Onderzoek Onderwerp	AD of OD	Start Afgerond	Vindplaats
Passend onderwijs: leerling-effecten (NWO-BOPO)**	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2011	
Effecten wijziging gewichten-regeling (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2010 Afgerond: 2011	
Effecten pilots uitbreiding onderwijstijd	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2012	
Effecten brede scholen	1.3.4	Start: 2008 Afgerond: 2013	
Overig evaluatieonderzoek			
Bureaucratie-monitor	1.3.1	Start: 2008 Afgerond: 2010	
Monitor Onderwijsnummer	1.3.1	Start: 2007 Afgerond: 2010	
Ouderbetrokkenheid	1.3.1	Start: 2008 Afgerond: 2012	
Monitor jaarrekeningen PO	1.3.1	Start: 2009 Afgerond: 2011	
Functioneren schoolbesturen (NWO-BOPO)	1.3.1	Start: 2009 Afgerond: 2012	
Relatie personeelsbeleid en onderwijskwaliteit (NWO-BOPO)	1.3.1	Start: 2009 Afgerond: 2011	
Draagvlak Kwaliteitsagenda PO onder besturen, directies en leerkrachten*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2010, 2011	
Monitoring Regeling excellentie (SLO)*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2012	
Perceptie, implementatie en gebruik van referentieniveaus (NWO-BOPO)*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2010, 2012	
Verbeteren professionaliteit opbrengstgericht werken, samenwerken en leren van elkaar (NWO-BOPO)*	1.3.2	Start: 2010 Afgerond: 2011	
Scholen en basisvaardigheden (NWO-BOPO)*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2010	
Stimuleren excellentie op scholen (NWO-BOPO)*	1.3.2	Start: 2009 Afgerond: 2010, 2012	
Passend onderwijs (werk-programma ECPO)**	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2011	
VVE-monitor	1.3.3	Start: 2007 Afgerond: 2010	
Rol gemeenten en schoolbesturen bij VVE (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2010 Afgerond: 2011	
Harmonisatie en onderscheid peuterspeelzaal en kinderopvang (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2010, 2012	
Aansluiting VVE op school-loopbaan (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2010, 2012	
Lange termijnontwikkeling onderwijsachterstanden (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2009 Afgerond: 2010	
Locale Educatieve Agenda (NWO-BOPO)	1.3.3	Start: 2010 Afgerond: 2012	
Monitor combinatiefuncties	1.3.4	Start: 2008 Afgerond: 2011	

De beleidsartikelen (artikel 1)

Toelichting:

Naast kwantitatieve gegevens, zijn voor de mate waarin de operationele doelstellingen worden behaald, ook kwalitatieve gegevens relevant. In deze tabel zijn de geplande kwalitatieve onderzoeken opgenomen. Uit het onderzoeksoverzicht blijkt dat onderzoek op basis van pilots/experimenten een flinke impuls heeft gekregen. Dat sluit goed aan op één van de aanbevelingen van de Commissie Dijsselbloem: voordat beleid generaal wordt ingevoerd, is experimenteren zeer gewenst.

In het schooljaar 2010–2011 worden twee nieuwe beleidsdoorlichtingen uitgevoerd, één over de Kwaliteitsagenda PO en één over Passend Onderwijs. Voor de beleidsdoorlichting Kwaliteitsagenda zal in ieder geval gebruik worden gemaakt van de evaluaties in de tabel met een*. Voor de beleidsdoorlichting Passend Onderwijs zal gebruik worden gemaakt van de evaluaties met een**.

Voor operationele doelstelling 1.3.1 wordt een beleidsdoorlichting gepland aan de hand van de uitkomsten van de evaluatie lump sum en versterking financieel management. De materiële bekostiging wordt eens in de 5 jaar geëvalueerd. De lumpsumbekostiging is relatief kort geleden ingevoerd. In 2009 vindt het eerste effectonderzoek plaats.

ARTIKEL 3 VOORTGEZET ONDERWIJS

3.1 Algemene doelstelling: het voortgezet onderwijs zorgt dat leerlingen in deze fase van de doorlopende leerlijn hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en vervolgonderwijs kunnen volgen dat het best past bij hun talenten. Het bereidt hen voor op volwaardige deelname aan de samenleving en een bij hun talenten passende (toekomstige) positie op de arbeidsmarkt.

Omschrijving

Het voortgezet onderwijs begeleidt leerlingen naar en kwalificeert voor een voor hen passende vervolg- en/of beroepsopleiding en biedt de leerlingen daarvoor verschillende leerroutes aan (van praktijkonderwijs tot vwo). Verder heeft het voortgezet onderwijs de taak hen naar de arbeidsmarkt (pro) of een diploma te leiden (overige schoolsoorten), die passen bij hun talenten en wensen. Dat vraagt niet alleen bijzondere aandacht voor leerlingen met gedrags- en opvoedingsproblemen, maar zeker ook voor leerlingen met speciale talenten of leerlingen die in algemene zin uitblinken. Daarnaast heeft het voortgezet onderwijs de taak om voor kwalitatief goed onderwijs te zorgen. De Kwaliteitsagenda voortgezet onderwijs «Onderwijs met ambitie» kan leiden tot een zichtbaar beter onderwijs door extra inzet op een beperkt aantal samenhangende prioriteiten (en basisvoorwaarden). De geformuleerde prioriteiten zijn:

1. Rekenen en Taal. Basiskwaliteit op orde: aantoonbare verbetering van de taal- en rekenprestaties.
2. Uitblinken. Uitblinken op alle niveaus en een passende kwalificatie voor alle leerlingen.
3. Burgerschap. Burgerschapsvorming voor alle leerlingen onder andere door maatschappelijke stages.
4. Professionele ruimte. Ruimte voor de leraar (de middelen hiervoor staan bij artikel 9 Arbeidsmarkt- en Personeelsbeleid).
5. Examens. Goede en betrouwbare examens.
6. Verbetercultuur. (Zeer) zwakke scholen weer goed, goede scholen nog beter.

De prioriteiten zijn nader toegelicht in de operationele doelstellingen.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs maximaal aansluit bij de talenten en ambities van individuele leerlingen én bij wat de maatschappij nodig heeft. In het bijzonder is hij verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs, de rechtmatige en doelmatige besteding van de onderwijsmiddelen en het borgen van de onderwijskwaliteit.

De instrumenten die hij tot zijn beschikking heeft, zijn: wet- en regelgeving, bekostiging, subsidies, toezicht en dialoog met belanghebbenden. Deze belanghebbenden worden door de minister ondersteund op een manier die hen in staat stelt maximaal bij te dragen aan goed onderwijs. Hij doet dat door wetten en regels voor «goed bestuur».

Met ingang van 1 januari 2010 is de minister ook verantwoordelijk voor het onderwijs op de BES-eilanden: Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

De minister voor Jeugd en Gezin is verantwoordelijk voor zorg in de school vanuit het gemeentelijke en preventieve domein. In de beleidsvorming over de samenwerking tussen onderwijs en jeugdzorg werken de ministers van OCW en JenG nauw samen, omdat de school de vind- en werkplaats is van kinderen en jongeren met problemen.

Externe factoren

Het onderwijs wordt ook bepaald door de inzet van leerlingen, ouders, docenten, schoolleiders, bestuurders, toezichthouders, branche-organisaties, maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld jeugdzorg), andere overheden en bedrijven (stages en aansluiting op de arbeidsmarkt). De minister is daarom afhankelijk van de beschikbaarheid, capaciteiten en faciliteiten van deze actoren. Andere factoren die de minister slechts beperkt kan beïnvloeden, maar waarvan hij wel afhankelijk is, zijn: ontwikkelingen op de (internationale) arbeidsmarkt, demografische ontwikkelingen in de leerlingen- en studentenpopulatie en conjunctu-rele ontwikkelingen.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 3.1 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde	Streefwaarde 2
1. Percentage 20–24 jarigen met tenminste hoger secundair onderwijs Bron: Eurostat, Lissabondoelstelling	71,9%	76,2%	85%	
	peildatum: 2000	peildatum: 2008	peildatum: 2010	
2. Percentage 15 jarige leerlingen met lage leesvaardigheden Bron: PISA 2006	9,6%	15,1%	11%	8%
	peildatum: 2000	peildatum: 2006*	peildatum: 2012	peildatum: 2015
3. Het percentage vsv'ers van de totale bevolking 18–24 jaar Bron: Eurostat	15,5%	12%	8%	
	peildatum: 2000	peildatum: 2008	peildatum: 2010	
4. Rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de school van hun kind Bron: OCW, Onderwijsmeter 2008	7,3	7,3	7,5	
	peildatum: 2005	peildatum: 2008	peildatum: 2010	

* Onderzoek wordt om de drie jaar uitgevoerd.

Toelichting:

1. De streefwaarde van 85% van de 20–24 jarigen met tenminste hoger secundair onderwijs is een Europese afspraak waaraan Nederland zich heeft gecommitteerd (Lissabon-doelstelling). Het behalen van een startkwalificatie (hoger secundair onderwijs = mbo-2, havo, vwo) is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de beleidsterreinen Voortgezet onderwijs en Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (artikel 4).
2. Nederland heeft in 2000 als doel gesteld het toenmalige percentage leerlingen met een lage leesvaardigheid (9,6%) te handhaven. In de Kwaliteitsagenda voortgezet onderwijs wordt aangegeven dat wordt gestreefd naar een percentage van 8% in 2015.
3. Het onderwijsbeleid is erop gericht het aantal voortijdig schoolverlaters te reduceren. Het beleid om uitval te voorkomen is opgenomen in het beleidsterrein Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (artikel 4). Vmbo-leerlingen die wel hun diploma hebben gehaald maar niet doorstromen in het vervolgonderwijs hebben nog geen startkwalificatie en behoren derhalve ook tot voortijdig schoolverlaters.
4. Ouders worden jaarlijks gevraagd naar hun tevredenheid over de school van hun kind. Het is de ambitie om het rapportcijfer 7,5 in 2010 te behalen en in de toekomst op z'n minst te behouden.

De beleidsartikelen (artikel 3)

De indicator «Percentage scholen van het voortgezet onderwijs met voldoende opbrengsten ten opzichte van het niveau dat op grond van de kenmerken van de leerlingenpopulatie mag worden verwacht» uit de begroting 2009 is niet opgenomen. Deze indicator is een relatieve meting; er wordt gewerkt aan een meer absolute indicator.

3.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 3.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 3 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	6 651 112	6 782 719	6 838 245	6 771 348	6 806 608	6 877 746	6 947 023
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	6 484 945	6 812 355	6 869 680	6 802 230	6 839 725	6 908 863	6 978 140
Programma-uitgaven	6 479 381	6 807 270	6 864 957	6 798 117	6 836 134	6 905 272	6 974 549
<i>Leerlingen volgen onderwijs op voldoende toegeruste scholen voor voortgezet onderwijs</i>	<i>6 369 842</i>	<i>6 682 785</i>	<i>6 707 743</i>	<i>6 656 131</i>	<i>6 697 747</i>	<i>6 766 904</i>	<i>6 835 874</i>
• Personele en materiële bekostiging	6 266 938	6 547 087	6 553 181	6 553 988	6 595 791	6 667 948	6 736 918
• Investerings in energiebesparing en een beter binnenmilieu		10 000	40 900				
• Actieprogramma «Onderwijs bewijs» (FES)	749	14 152	9 153	0	0	0	0
• Onderwijsverzorging	50 605	51 873	53 160	53 162	53 162	51 162	51 162
• Projecten	19 444	19 834	19 164	19 265	19 265	19 265	19 265
• Belangenbeht.dienstverl. ICT (po, vo, be)	32 106	39 839	32 185	29 716	29 529	28 529	28 529
<i>Leerlingen volgen voortgezet onderwijs van hoge kwaliteit</i>	<i>56 880</i>	<i>60 492</i>	<i>64 035</i>	<i>61 271</i>	<i>57 674</i>	<i>57 675</i>	<i>57 674</i>
• Kwaliteitsprojecten via VO-Raad	5 025	5 492	3 550	3 600	3 550	3 550	3 550
• Kwaliteitsbeleid voortgezet onderwijs	51 855	55 000	60 485	57 671	54 124	54 125	54 124
<i>Leerlingen ervaren een goede aansluiting tussen onderwijsfasen in hun doorlopende leerlijn</i>	<i>0</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>
• Experimenten vmbo-mbo2	0	4 531	4 531	4 531	4 531	4 531	4 531
<i>Leerlingen krijgen een beter leeraanbod gericht op sociale en maatschappelijke vaardigheden</i>	<i>27 970</i>	<i>34 808</i>	<i>66 180</i>	<i>54 602</i>	<i>54 604</i>	<i>54 599</i>	<i>54 596</i>
• Maatschappelijke stages	27 970	34 808	66 180	54 602	54 604	54 599	54 596
<i>Programmakosten-overig</i>	<i>24 689</i>	<i>24 654</i>	<i>22 468</i>	<i>21 582</i>	<i>21 578</i>	<i>21 563</i>	<i>21 874</i>
• Uitvoeringsorganisatie DUO	24 689	24 654	22 468	21 582	21 578	21 563	21 874
Apparaatsuitgaven	5 564	5 085	4 723	4 113	3 591	3 591	3 591
Ontvangsten	67 658	78 608	62 144	1 497	1 361	1 361	1 361

Tabel 3.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	6 842 489	6 776 535	6 814 556	6 883 709	6 952 675
Totaal juridisch verplicht	6 705 279	6 690 386	6 726 781	6 797 443	6 866 409
Totaal bestuurlijk gebonden	137 019	85 764	87 390	85 881	85 881
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	191	385	385	385	385
<i>Leerlingen volgen onderwijs op voldoende toegeruste scholen voor voortgezet onderwijs</i>	<i>6 707 743</i>	<i>6 656 131</i>	<i>6 697 747</i>	<i>6 766 904</i>	<i>6 835 874</i>
• Juridisch verplicht	6 574 083	6 573 582	6 613 522	6 684 188	6 753 158
• Bestuurlijk gebonden	133 469	82 164	83 840	82 331	82 331
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	191	385	385	385	385
<i>Leerlingen volgen voortgezet onderwijs van hoge kwaliteit</i>	<i>64 035</i>	<i>61 271</i>	<i>57 674</i>	<i>57 675</i>	<i>57 674</i>
• Juridisch verplicht	60 485	57 671	54 124	54 125	54 124
• Bestuurlijk gebonden	3 550	3 600	3 550	3 550	3 550
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Leerlingen ervaren een goede aansluiting tussen onderwijsfasen in hun doorlopende leerlijn</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>	<i>4 531</i>
• Juridisch verplicht	4 531	4 531	4 531	4 531	4 531
• Bestuurlijk gebonden					
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Leerlingen krijgen een beter leeraanbod gericht op sociale en maatschappelijke vaardigheden</i>	<i>66 180</i>	<i>54 602</i>	<i>54 604</i>	<i>54 599</i>	<i>54 596</i>
• Juridisch verplicht	66 180	54 602	54 604	54 599	54 596
• Bestuurlijk gebonden					
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					

3.3 Operationele beleidsdoelstelling

3.3.1 Leerlingen volgen onderwijs op voldoende toegeruste scholen voor voortgezet onderwijs

Motivering

De school krijgt de ruimte om zelf invulling te geven aan de manier waarop leerlingen het meest effectief leren (het hoe). De centrale overheid legt op hoofdlijnen vast wát geleerd moet worden. Het voortgezet onderwijs kent de lumpsumbekostiging voor de reguliere uitgaven. Deze bekostigingswijze garandeert de scholen een grote mate van vrijheid in de bestedingen.

Instrumenten

- Personele en materiële bekostiging (waaronder gratis schoolboeken) Voor de leerlingen ontvangen de schoolbesturen van de rijksoverheid een bedrag voor de personele en materiële kosten. Hiermee worden de schoolbesturen in staat gesteld om (onderwijs)personeel aan te stellen en overige arbeidsvoorwaarden te vervullen zoals: (na)scholing, beloningsdifferentiatie, integraal personeelsbeleid en professionalisering en te voorzien in de kosten van de materiële instandhouding, zoals onderhoud van het gebouw, inventaris en leermiddelen, energiekosten, ict-voorzieningen en schoonmaak. Vanaf het schooljaar 2009–2010 krijgen de scholen ook bekostiging voor lesmateriaal/schoolboeken via de lumpsum-bekostiging. De scholen krijgen ook de wettelijke verplichting om hun leerlingen gratis van lesmateriaal/schoolboeken te voorzien. In 2011, en vervolgens telkens na vier jaar, worden de doeltreffendheid en de effecten van de wet «gratis schoolboeken» in de praktijk geëvalueerd.

De beleidsartikelen (artikel 3)

- Investerings in energiebesparing en een beter binnenmilieu
Zoals in de beleidsagenda ook al is vermeld, is de bouwsector in Nederland zwaar getroffen door de recessie. Via een subsidieregeling kunnen scholen geld krijgen voor energiebesparing en een beter binnenmilieu. Deze subsidie draagt zo bij aan extra bestedingen in de bouwsector én aan een oplossing voor belangrijke problemen in het funderend onderwijs. Het gaat om een subsidie voor het primair en voortgezet onderwijs in 2009 en 2010.

- Actieprogramma «onderwijs bewijs» (voorheen: leren door te experimenteren in het onderwijs)

Om meer «evidence-based» kennis (wat werkt wel, wat werkt niet) te verwerven over effectief en efficiënt onderwijs en om meer verbindingen te leggen tussen het onderwijsveld en wetenschappelijke onderzoek, is het actieprogramma «onderwijs bewijs» opgezet. Het doel van het actieprogramma is: «onderzoek en experimenten mogelijk maken binnen het onderwijs». In het kader van dit actieprogramma is een prijsvraag uitgezet. Hiervoor is binnen het Fonds Economische Structuurversterking (FES) geld beschikbaar (experimenteerbudget).

Er zijn twee thema's waarbinnen voorstellen voor experimenten kunnen worden ingediend. Deze thema's zijn:

- Efficiency in het onderwijs, onder andere op het gebied van het lerarentekort (zie hiervoor artikel 9 Arbeidsmarkt- en Lerarenbeleid), de jeugdzorg en het taal- en rekenonderwijs.
- Signalering en begeleiding van hoogbegaafde leerlingen.

Voor meer informatie over de thema's, zie www.minocw.nl/ onderwijsbewijs.

Een onafhankelijke jury heeft zich over de 112 ingediende voorstellen gebogen. In april 2009 zijn de winnende voorstellen geselecteerd. De experimenten hebben een looptijd van tussen de één en vier jaar.

- Onderwijsverzorgingsinstellingen en niet-wettelijke projecten

Het budget van de onderwijsverzorgingsinstellingen is inclusief het budget van SLO en CITO circa € 29 miljoen in 2013. Dit geld is bestemd voor de instandhouding van de kwaliteit van het examensysteem en het onderhoud van het stelsel. De sectororganisaties van het po, vo en bve krijgen, op grond van de «Vaststellingsovereenkomst afronding evaluatie subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten» (SLOA) (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr.64), een eigen budget om de beter aan te sluiten op de vraag. Dit betekent dat het po, vo en bve meer zeggenschap krijgen over de middelen voor onderwijs-ondersteunende activiteiten en dat dit geld kan worden besteed aan doelen die scholen belangrijk vinden.

Tabel 3.4

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
prijspeil 2009 (x 1 000)	51 873	53 160	53 162	53 162	51 162	51 162
Onderwijsondersteuning SLOA:						
Onderwijsverzorgingsinstellingen	49 825	47 357	44 893	42 574	40 529	40 529
Sectorwerking PO (-raad)	529	1 058	1 586	2 115	2 642	2 642
Sectorwerking VO (-raad)	1 519	3 037	4 555	6 073	5 591	5 591
Sectorwerking BVE	0*	1 708	2 128	2 400	2 400	2 400

* Voor 2009 is € 1 287 000,- reeds naar artikel 4 Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie overgeheveld.

De beleidsartikelen (artikel 3)

Daarnaast financiert OCW ook incidenteel projecten. OCW wil projecten subsidiëren, die de beleidsdoelstellingen van het voortgezet onderwijs ondersteunen, maar die niet onder de wettelijke artikelen/regelingen vallen.

- Het gebruik van ict voor onderwijs in de sectoren po, vo en bve OCW ondersteunt scholen bij het gebruik van ict in het onderwijs. De bedoeling is dat hierdoor de leeropbrengsten omhoog gaan. De wensen van de onderwijsinstellingen en de prioriteiten uit de kwaliteitsagenda's van de sectoren po, vo en bve vormen hierbij de uitgangspunten. Bovenschoolse en bovensectorale ondersteuning op het gebied van ict, ontlasten de scholen bij het verwezenlijken van hun ambities op het gebied van ict. Er is steeds meer wetenschappelijk onderzoek beschikbaar waaruit blijkt hoe ict moet worden ingezet om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Op basis van een jaarlijks activiteitenplan subsidieert OCW de stichting Kennisnet. Daarnaast subsidieert OCW twee aanvullende programma's: 1) het innovatieprogramma van Surfnet en Kennisnet dat investeert in innovatieve voorzieningen voor leerlingen en docenten en 2) een programma gericht op het stimuleren van het gebruik van digitaal lesmateriaal in de school. Dit lesprogramma ontsluit digitaal lesmateriaal en helpt docenten bij het gebruik ervan. Daarnaast legt het een verbinding tussen de verschillende digitale lesmaterialen, zoals Wikiwijs en de Open leermiddelenbank van de VO-raad. Met deze activiteiten levert OCW een bijdrage aan het bevorderen van e-vaardigheden. Surfnet en Kennisnet zijn in gesprek met het programabureau Nederland Open in Verbinding om onderwijsinstellingen te helpen hun weg te vinden waar het gaat om open standaarden, en hen meer bewust te maken van de mogelijkheden van open source software.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 3.5 indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Verwachte slaagkans, in procenten van de instroom in de onderwijssector Bron: OCW, Bestel in Beeld 2008	78% peildatum: 2001	85% peildatum: 2008	85%

Toelichting:

- 1 Het streven is het hoge percentage gediplomeerden op z'n minst te handhaven.

Tabel 3.6 Kengetallen

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Totaal aantal ingeschreven leerlingen (*)	907 200	906 900	905 700	911 700	921 600	932 400	940 900
Nader te verdelen in:							
1a. vmbo, incl. lwoo	395 400	391 800	387 900	387 700	390 300	392 200	392 900
1b. havo	226 500	226 800	227 100	229 300	232 100	235 600	238 300
1c. vwo	251 800	254 100	256 300	260 500	264 800	269 700	274 300
1d. pro	26 700	25 700	25 000	24 800	25 000	25 500	26 000
1e. vavo	6 800	8 500	9 400	9 400	9 400	9 400	9 400
2. Uitgaven per onderwijsdeelnemer (x € 1)	7 107	7 415	7 501	7 446	7 407	7 395	7 402
3. Totaal aantal scholen	648	648	648	648	648	648	648
4. Gemiddeld aantal leerlingen per school	1 400	1 400	1 398	1 407	1 422	1 439	1 452

* Op de teldatum. T.b.v. de nadere verdeling in de diverse schoolsoorten zijn de leerlingen uit de brugklassen toebedeeld.

Toelichting:

3 en 4: Een school bestaat uit meerdere vestigingen. Het aantal vestigingen is ruim het dubbele van het aantal scholen naar BRIN-nummers. Het gemiddeld aantal leerlingen per vestiging is derhalve veel lager dan het aantal leerlingen per school.

3.3.2 Leerlingen volgen voortgezet onderwijs van hoge kwaliteit

Motivering

Onderwijskwaliteit staat de komende periode meer dan ooit centraal. Bijzondere aandacht is nodig voor de basiskennis en -vaardigheden op het gebied van rekenen en taal. Verder is het, om een hoge kwaliteit van onderwijs te halen en te garanderen, voor scholen noodzakelijk om blijvend en duurzaam te innoveren.

Instrumenten

- Kwaliteit en innovatie

Samen met de VO-raad stimuleert OCW vernieuwingen die gericht zijn op duurzame versterking van de kwaliteit van het voortgezet onderwijs. Het doel is hogere leeropbrengsten bij alle leerlingen. Scholen zijn daarvoor verantwoordelijk, uiteraard individueel maar ook als collectief. De VO-raad voert onder de noemer «Durven delen doen» (zie www.vo-raad.nl/innovatie) een landelijke strategie uit voor kwaliteitsversterking in het onderwijs. Zo worden bijvoorbeeld aan de hand van een dieptestrategie, «evidence based» nieuwe onderwijspraktijken beproefd, waardoor het onderwijs effectiever en efficiënter wordt. Daarnaast zorgt de VO-raad ervoor dat deze opbrengsten ten goede komen van zo veel mogelijk vo-scholen. De VO-raad doet dat bijvoorbeeld door: de verspreiding van «good practices», kennis delen, deskundigheidsbevordering en meer in het algemeen het ontwikkelen van een aanstekelijk opbrengstgericht klimaat. De kennisbasis op het terrein van vernieuwende, effectieve onderwijspraktijken wordt versterkt (zie: «Innovaties in het voortgezet onderwijs; Een verkenning van innovaties en effecten in het voortgezet onderwijs», Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 289, nr. 8). Dat gebeurt in de praktijk door «Durven delen doen». Dit project is ook van belang voor het slagen van de Kwaliteitsagenda voortgezet onderwijs en voor het succes van het «maatschappelijk innovatieprogramma onderwijs».

Verder ondersteunt OCW het Innovatieplatform van de VO-raad. Dit programma plaatst de ontwikkeling van een open leermiddelenbank binnen een totaal programma: Het leren wordt centraal gesteld, docenten en schoolleiders worden betrokken en geschoold. Het gaat onder andere om flexibilisering van het onderwijs en het benutten van de mogelijkheden van taakdifferentiatie in het onderwijs. (Open) digitaal lesmateriaal ondersteunt deze doelstellingen.

- **Kwaliteitsagenda voor voortgezet onderwijs**

In de Kwaliteitsagenda voor voortgezet onderwijs is aangegeven op welke prioriteiten en basisvoorwaarden nodig zijn om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Vanaf 2008 zijn diverse acties gestart. Ook in 2010 worden de onderstaande prioriteiten extra benadrukt met diverse specifieke acties:

- **Rekenen en Taal. Basiskwaliteit op orde: aantoonbare verbetering van de taal- en rekenprestaties:**

Nederlandse leerlingen blijken deze basisvaardigheden minder goed onder de knie te hebben dan eerder het geval was. En juist een goede beheersing van deze vaardigheden is essentieel voor een succesvolle onderwijsloopbaan. De ambitie is om de leerlingenprestaties op het gebied van rekenen en taal in internationale en longitudinale onderzoeken, zoals PISA, COOL en TIMMS, op een hoger niveau te brengen. Daarnaast is het streven om het aandeel leerlingen in het voortgezet onderwijs, dat op of onder PISA-leesniveau 1 zit, terug te dringen tot 8% in 2015 (zie tabel 3.1, indicator 2). Verder is het streven om het percentage leerlingen dat presteert op PISA-niveau 5, te verhogen. Referentieniveaus voor taal en rekenen worden vanaf 2010/2011 in de regelgeving vastgelegd. Er wordt geïnvesteerd in de verbetering van de basisvaardigheden door middel van gerichte maatregelen, zoals beschreven in de beleidsreactie Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 332, nr. 3).

- **Examens. Goede en betrouwbare examens:**

De ambitie is om de kwaliteit van het schoolexamen, zowel inhoudelijk als procesmatig, te versterken. De Inspectie van het Onderwijs besteedt de komende jaren extra aandacht aan de verschillen tussen de schoolexamen (SE)-cijfers en de centraal examen (CE)-cijfers. Aan de scholen waar de afwijking groter is dan 0,5 punt en dit van invloed is op de slaagkansen, wordt gevraagd een verbeterprogramma op te zetten. Zonodig kan wettelijk worden ingegrepen.

Scholen zijn zelf ook al met initiatieven gestart om de kwaliteit van het schoolexamen te verbeteren. Voorbeelden zijn de standaard van de VO-raad, een inhoudelijk instrument van SLO en de acties van de vakverenigingen zelf.

- **Verbetercultuur. (Zeer) zwakke scholen weer goed, goede scholen nog beter:**

Er wordt gestreefd naar het terugbrengen van het percentage zeer zwakke vestigingen van 1,8% in 2008 naar 1% in 2012. Daarnaast wordt er gestreefd naar de reductie van het aantal risicovolle vestigingen en toename van het aantal scholen dat voldoende scoort op het kwaliteitskenmerk kwaliteitszorg. Om dit te bereiken, worden diverse instrumenten ingezet. De Inspectie van het Onderwijs, de VO-raad en de AOC-raad hebben hier een rol. De VO-raad draagt bijvoorbeeld in samenwerking met de AOC-raad zorg voor een steunpunt voor zeer zwakke scholen. De Inspectie van het Onderwijs heeft haar toezicht op zeer zwakke scholen aangescherpt, waardoor scholen minder lang zeer zwak zullen zijn.

- **Onderwijstijd**

Op 27 maart 2009 is de beleidsreactie op de aanbevelingen van de Commissie Onderwijstijd aan de Tweede Kamer gezonden (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 289, nr. 56). De aanbevelingen van de Commissie Onderwijstijd worden nadrukkelijk gezien als totaalpakket dat een zo goed mogelijke balans biedt tussen de verschillende belangen en zijn daarom integraal overgenomen. De wettelijke norm voor onderwijstijd wordt in alle leerjaren (met uitzondering van het examenjaar) vastgesteld op 1000 uur. Dit is een realistische norm, die nageleefd kan worden en per saldo leidt tot méér onderwijstijd voor leerlingen dan tot dusverre het geval was. De definitie van onderwijstijd wordt aangepast, zodat er méér, al dan niet eigentijdse, vormen van onderwijs onder vallen. De betrokkenheid van ouders, leerlingen en leraren bij de invulling van het onderwijsprogramma wordt vergroot (instemmingsrecht medezeggenschapsraad, tevredenheidonderzoek, verantwoording bevoegd gezag). De betrokkenheid van de Inspectie van het Onderwijs wordt juist beperkt. De Inspectie ziet in beginsel alleen toe op naleving van de norm in kwantitatieve zin en op procedurele randvoorwaarden over inspraak en verantwoording, tenzij er aanleiding is om verder onderzoek te doen (bijvoorbeeld bij (zeer) zwakke scholen). De zomervakantie in het voortgezet onderwijs wordt met een week ingekort tot zes weken, de «vrijkomende» vijf dagen kunnen als collectieve voor leerlingen rooster-vrije dagen gespreid over het jaar worden ingezet. De inzet van deze dagen wordt op schoolniveau in overleg met de medezeggenschapsraad bepaald. De zomer-, kerst- en meivakantie worden centraal vastgesteld; voor de overige vakanties geeft de overheid geen adviesdata meer. Indien sprake is van voldoende realisatie van de wettelijke urennorm en er basis is voor horizontale verantwoording, momenteel ondersteund door onder andere experimenten gericht op de versterking van die horizontale dialoog en verantwoording wordt de nieuwe wet- en regelgeving per 1 augustus 2011 zorgvuldig ingevoerd.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 3.7 indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Percentage leerlingen (derde klas) op of boven referentieniveau 2 F begrijpend lezen Bron: COOL 2008	75% peildatum: 2008	75% (= basiswaarde) peildatum: 2008	75% (zie toelichting)
2. Percentage leerlingen (derde klas) op of boven referentieniveau 2 F rekenen/wiskunde Bron: COOL 2008	37% peildatum: 2008	37% (=basiswaarde) peildatum: 2008	> 37% (zie toelichting)
3. Percentage scholen dat voldoende scoort op kwaliteitskenmerk kwaliteitszorg Bron: Inspectie van het Onderwijs, Onderwijsverslag 2007/2008	32,8% peildatum: schooljaar 2004/2005	54,8% peildatum: schooljaar 2007/2008	> 54,8% peildatum: 2010
4. Rapportcijfer van ouders over de kwaliteit van de leraar van het kind Bron: OCW, Onderwijsmeter 2008	7 peildatum: 2005	7,1 peildatum: 2008	7,1 peildatum: 2010
5. Mate waarin VO scholen aan de normen voor onderwijstijd voldoen Bron: Inspectie van het Onderwijs		28% (dit percentage is gebaseerd op de oude definitie onderwijstijd van 1040 uur, m.u.v. het examenjaar) peildatum: 2007/2008	Zie toelichting

Toelichting:

- 1, 2: In het schooljaar 2007/2008 is een nieuw Cohortenonderzoek onder de naam COOL5–18 gestart. In dit onderzoek worden scholieren van 5 tot 18 jaar in hun schoolloopbaan gevolgd door het primair en voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs. In het onderzoek staat de ontwikkeling van leerlingen centraal: waaronder de cognitieve ontwikkeling, waarvoor onderzoekers de kennis en vaardigheden in het Nederlands, Engels en rekenen en wiskunde in beeld brengen. COOL5–18 is een goede indicator om de ontwikkelingen in het kader van de Kwaliteitsagenda vo te volgen. Besloten is om in deze begroting de gegevens uit COOL5–18 op te nemen in plaats van de indicatoren «percentages van de scholen die voldoende scores op de kwaliteitskenmerken aanbod, tijd, instructie, zorg en begeleiding» uit de begroting 2009.
- 1: In het jaarverslag over 2008 zijn gegevens gemeld over percentages leerlingen die het referentieniveau 2F behalen voor begrijpend lezen, uitgesplitst voor BBL,KBL,GL/TL, HAVO, VWO. Hier is gekozen voor een totaalpercentage voor referentieniveau 2F *en hoger*. Vanwege beschikbare gegevens is de berekeningsmethode voor lezen anders dan voor rekenen. De methode wordt in de toekomst herzien zodat er nu geen streefwaardes zijn geformuleerd.

- 3: Met een stapsgewijze aanpak is de ambitie er op gericht om uiteindelijk het overgrote deel van de scholen een voldoende te laten scoren op kwaliteitszorg volgens de normen van de Inspectie van het Onderwijs. Mede door initiatieven van de VO-raad en de verscherpte aandacht voor opbrengsten staat de kwaliteitszorg op de agenda van scholen.
- 5: Het Kabinet streeft ernaar om de voorgestelde nieuwe wet- en regelgeving inzake onderwijstijd – met als één van de onderdelen een nieuwe norm van 1000 klokuur (met uitzondering van het examenjaar) per schooljaar – per 1/8/2011 in te voeren. In de periode daaraan voorafgaand moet er sprake zijn van een groei van het aantal scholen dat ten minste 1000 uur onderwijstijd per jaar realiseert. Het streven is dat het overgrote deel van de scholen in 2011 voldoet aan de nieuwe norm van 1000 uur.

3.3.3 Leerlingen ervaren een goede aansluiting tussen onderwijs-fases in hun doorlopende leerlijn

Motivering

Een goede aansluiting van de onderwijsfases en schoolsoorten is van groot belang. Voorkomen moet worden dat leerlingen onder hun kunnen presteren en dat leerlingen voortijdig van school gaan. Het aantal ongediplomeerde schoolverlaters (zonder startkwalificatie) en vmbo'ers die niet doorstromen naar het mbo moet worden teruggedrongen.

Op 10 juni 2009 heeft het kabinet in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven een aantal maatregelen te nemen om de doorstroom van vmbo naar mbo te verbeteren. Een belangrijke maatregel is het afschaffen van de maximale verblijfsduur voor leerlingen in het vmbo. Daarnaast wordt het mogelijk om een tweede diploma van dezelfde schoolsoort te halen. Tot slot kunnen in de toekomst alle gediplomeerde minderjarige leerlingen uitbesteed worden naar het volwassenenonderwijs.

Instrumenten

- Experimenten vmbo-mbo2
- De overstap van de vmbo-basisberoepsgerichte leerweg (bl) naar het mbo is voor leerlingen een obstakel omdat de inhoud van het vmbo- en mbo-onderwijs onvoldoende op elkaar aansluiten, de pedagogisch-didactische aanpak in beide sectoren heel verschillend is, er een verschil in schoolcultuur is en dat met name de zwakkere leerlingen in het vmbo-bl een kwetsbare groep vormen. Gezien deze problemen wordt een VM2 experiment uitgevoerd met een geïntegreerde leerweg voor de bovenbouw van het vmbo-bl en mbo-2. Dit sluit aan bij de vraag vanuit het onderwijs. In deze leergang hoeven leerlingen de fysieke stap van hun vmbo-school naar het roc niet te maken. Zij volgen één programmatisch geïntegreerd traject van vmbo-bl en mbo-2 op één school.

Dit experiment is gestart in augustus 2008 (2008–2009). Komend schooljaar (2009–2010) start het tweede cohort scholen met VM2. In het eerste cohort zijn in totaal 36 projecten gestart (verbonden aan circa 20 vmbo-scholen en mbo-instellingen) met ruim 1 000 leerlingen. In het tweede cohort komen hier ongeveer 140 projecten bij en zo'n 3 000 leerlingen. Zowel de scholen van het eerste als het tweede cohort worden gedurende het schooljaar begeleid door een externe projectleider en worden driemaal per jaar gemonitord. Na afloop van het experiment in 2013 vindt een evaluatie plaats.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 3.8 indicatoren

Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1
1. gediplomeerden naar bestemming: overgang vmbo naar mbo Bron: OCW, Kerncijfers 2004–2008	81% peildatum: 2004	83% peildatum: 2008	85% peildatum: 2011

3.3.4 Leerlingen krijgen een beter leeraanbod gericht op sociale en maatschappelijke vaardigheden

Motivering

De maatschappelijke stage is één van de prioriteiten uit de kwaliteitsagenda voor voortgezet onderwijs (burgerschap). Met de invoering van een maatschappelijke stage voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs, wil het kabinet leerlingen laten ervaren hoe mooi het is om iets voor een ander te doen. De maatschappelijke stage stimuleert kennismaken met «de ander» al op jonge leeftijd. De maatschappelijke stage kan zodoende ook op langere termijn een positieve bijdrage leveren aan de sociale samenhang.

Instrumenten

- Maatschappelijke stage

Sinds schooljaar 2007–2008 is de inzet van OCW het aantal scholen en het aantal leerlingen dat deelneemt aan de maatschappelijke stage te verhogen. Dit gebeurt onder andere aan de hand van pilots, waarbij het accent ligt op de lokale en regionale samenwerking, beschikbaarheid van stageplekken en het aantal uren dat stage wordt gelopen. Op basis van de resultaten van de pilots en de ervaringen van scholen en maatschappelijke organisaties vindt na afloop van het schooljaar 2008–2009 een evaluatie plaats. Begin 2010 wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd. Een – tussenstand – van zaken heeft u recent ontvangen. In 2010 ligt het accent op begeleiding op maat, het ondersteunen van lokale samenwerking en het versterken van draagvlak, zowel binnen de school als buiten de school.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 3.9 indicatoren

Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1	Streefwaarde 2
1. Percentage leerlingen van alle vo-scholen dat een maatschappelijke stage loopt. Bron: Senter Novem	0% peildatum: 2004	35%* peildatum: 2009	65% peildatum: 2010	100% peildatum: 2012

* betreft een maatschappelijke stage van 30 uur in het schooljaar 2008–2009. Vanaf het schooljaar 2011–2012 per differentiatie stageduur naar schoolsoort.

3.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 3.10 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichtingen	1. Voldoende toegeruste scholen: personele en materiele bekostiging.	OD 3.3.1	A. 2010 B. 2010	
	2. Onderwijs van hoge kwaliteit: Uitvoering kwaliteitsagenda (rekenen en taal; uitblinken, examens, kwaliteitszorg).	OD 3.3.2	A. 2012 B. 2012	
	3. Aansluiting tussen onderwijsfasen: vmbo-mbo.	OD 3.3.3	A. 2014 B. 2014	
	4. Leeraanbod gericht op sociale vaardigheden: maatschappelijke stages.	OD 3.3.4	A. 2013 B. 2013	
Effectenonderzoek ex post	1. Evaluatie onderzoek vernieuwing betavakken (wiskunde).	AD 3.1	A. 2007 B. 2010 (B. 2012)	
	2. Evaluatie effecten praktijkklokken.	OD 3.3.1	A. 2007 B. 2009	www.eb-management.nl en www.cfi.nl
	3. Evaluatie experiment ict en werkdruk leraren.	OD 3.3.1	A. 2007 B. 2009	www.kennisnet.nl
	4. Onderzoek effectiviteit instrumenten innovatie.	OD 3.3.2	A. 2008 B. 2009	
	5. Evaluatie effecten leerplusarrangement.	OD 3.3.1	A. 2007 B. jaarlijks vanaf 2008	www.regioplan.nl
	6. Effecten nieuwe indicatieprocedure zorgleerlingen.	OD 3.3.1	A. 2007 B. 2008	www.eim.nl
	7. Evaluatie vmbo tl groen.	OD 3.3.1		KBA
	8. Onderzoek naar effecten pilots maatschappelijke stage.	OD 3.3.4	A. 2009 B. 2010	
	8a. Monitor stages	OD 3.3.4	jaarlijks vanaf 2008	
	9. Evaluatieonderzoek doorontwikkeling vmbo.	OD 3.3.3	A. 3/2009 B. 10/2009	ITS
	10. Evaluatieonderzoek niveau 1 opleidingen.	OD 3.3.3	A. 3/2009 B. 10/2009	ITS
	11. Evaluatie doorontwikkeling praktijkonderwijs.	OD 3.3.3	A. 3/2009 B. 10/2009	Regioplan
	12. Doorontwikkeling vmbo en mbo.	OD 3.3.3	A. 8/2007 B. 8/2009	www.maxgoote.nl
13. Onderzoek naar ouderbetrokkenheid.	OD 3.3.1		Ecorys/Sardes	
Overig evaluatieonderzoek	14. PISA onderzoek naar rekenen, taal, science, om de drie jaar.	AD 3.1	A. 2000 B. 2015	www.oecd.org/home
	14a. Secundaire analyse PISA science.	AD 3.1	A. 2008 B. 2009	CITO/Univ. Utrecht
	15. COOL cohortonderzoek.	AD 3.1	A. 2007 B. 2015	www.nwo.nl www.gion.nl www.cito.nl
	16. Onderzoek naar beheersing referentiecriteriën rekenen en taal op basis van Cooltoetsen 2008.	AD 3.1	A. 2008 B. 2009	www.gion.nl
	17. Onderzoek naar versterking kwaliteitszorg vo-scholen.	OD 3.3.2	A. 2009 B. 2010	www.onderwijsinspectie.nl
	18. Succes in 1e jaar vervolgonderwijs.	AD 3.1	A. 2007 B. jaarlijks	www.roa.unimaas.nl

De beleidsartikelen (artikel 3)

Tabel 3.10 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
19. Doordecentralisatie huisvesting.	OD 3.3.1	A. 2008 B. 2009	www.regioplan.nl
20. Onderzoek indicatie en passend onderwijs hoog- begaafde leerlingen, casestudies en literatuuronderzoek.	OD 3.3.1	A. 2008 B. 2009	IVA SCO Kohnstamm instituut
21. ICT in het onderwijs: Monitor «4 in balans».	OD 3.3.1	A. 2007 B. jaarlijks	www.kennisnet.nl
22. IEA onderzoek TIMSS advanced (int vgl beste bèta leerlingen).	OD 3.3.2	A. 2007 B. 2009	www.utwente.nl
23. Universum Programma: monitoring & auditing.	OD 3.3.1	A. 2008 B. 2010	www.platformbetatech- niek.nl
24. Internationale leerwegen.	OD 3.3.1	A. 2008 B. 2009	www.slo.nl
24a. Evaluatie pilots IB Nederlandse leerlingen.	OD 3.3.1	A. 6/2008 B. 3/2009	
25. Evaluatie onderbouw en tweede fase.	OD 3.3.3	A. 2007 B. 2011	www.gion.nl
26. Motieven scholen en besturen bij investering in gebouwen.	OD 3.3.1		
27. Onderwijstijd.	OD 3.3.1	A. 5/2008 B. 12/2008	www.eim.nl en commis- sie Cornielje
27a. Evaluatie vakantiespreiding	OD 3.3.3	A. 2008 B. 2009	www.regioplan.nl
28. Mogelijkheden doorstroom en stapelen.	OD 3.3.3	A. 2008 B. 2009	
29. IEA Onderzoek naar burgerschap.	OD 3.3.4	A. 2007 B. 2010	www.iea.nl www.gion.nl www.europees- platform.nl CITO
30. Vreemde talenindicator.	AD 3.1	A. 2008 B. 2011	
31. Onderzoek menselijke maat.	OD 3.3.1	A. 2007 B. 2009	Regioplan
32. Thema's bij Europese aanbesteding schoolboeken.	OD 3.3.1	A. 2009 B. 2009	
33. Thema's bij OnderwijsBe- wijs: hoogbegaafdheid.	OD 3.3.1	A. 2009 B. 2010	
34. Thema's bij OnderwijsBe- wijs: projecten verbetering lezen en schrijven.	OD 3.3.1	A. 2009 B. divers	
35. Thema's bij OnderwijsBe- wijs: projecten rekenen en wiskunde.	OD 3.3.1	A. 2009 B. divers	

ARTIKEL 4. BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE

4.1 Algemene doelstelling: het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie zorgen ervoor dat deelnemers hun talenten maximaal kunnen ontplooiën en volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving. Deelnemers worden voorbereid op passend vervolgonderwijs en/of een positie op de arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten.

Omschrijving

Het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) leidt jongeren op tot vakmanschap en ondernemerschap. Een deel van de jongeren besluit door te stromen naar een vervolgopleiding binnen het mbo of het hoger beroepsonderwijs. De aansluiting van het beroepsonderwijs op de praktijk staat daarbij voorop. Volwassenen kunnen door het volgen van een opleiding of cursus sociale competenties en burgerschapscompetenties verwerven die noodzakelijk zijn voor een baan, beroepsopleiding en hun persoonlijke ontplooiing. Volwasseneneducatie is een investering in kennis en kan de weerbaarheid en vaardigheden van de (beroeps)bevolking verhogen.

Afhankelijk van vooropleiding, leeftijd of ervaring is er voor iedereen een opleiding op maat in het mbo en in de volwasseneneducatie. Dit open karakter van het mbo maakt de sector tegelijkertijd kwetsbaar voor de gevolgen van de economische crisis. Verwacht wordt dat de omvang van het aantal mbo studenten als gevolg van de economische situatie flink zal toenemen. Bij gebrek aan werkgelegenheid kiezen jongeren ervoor langer onderwijs te volgen. Ook zullen veel mbo'ers overstappen van de beroepsbegeleidende leerweg (bbl), waarin het leren vooral in de praktijk plaatsvindt, naar de beroepsopleidende leerweg (bol) waarin het leren vooral op school plaatsvindt. Het gaat om jongeren die nu moeilijker een stageplaats kunnen vinden en om jongeren die hun bbl opleiding niet kunnen afmaken omdat ze hun (betaalde) baan, die tegelijk dienst doet als stageplaats, verliezen. Verder leren in de bol met studiefinanciering en een stage van beperkte omvang is dan vaak een alternatief. De afname van het aantal stageplaatsen is vooral een risico voor leerlingen in de mbo niveaus één en twee, omdat juist deze leerlingen beter leren in een werkomgeving dan in een klassikale leeromgeving en er bovendien verdringing plaatsvindt vanuit hogere mbo niveaus. Het kabinet heeft daarom in het aanvullende beleidsakkoord besloten om voor met name de jaren 2009 en 2010 extra geld beschikbaar te stellen voor het mbo. Dit in samenhang met de aanpak van jeugdwerkloosheid en het kabinetsstandpunt op het WRR-advies «Vertrouwen in de school, over de uitval van «overbelaste» jongeren» (zie onder tabel 4.2, budgettaire gevolgen van beleid).

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs maximaal aansluit bij de talenten en ambities van individuele deelnemers én bij wat de maatschappij nodig heeft. In het bijzonder is hij verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs, de rechtmatige en doelmatige besteding van de onderwijsmiddelen en het garanderen van de onderwijskwaliteit. De middelen die hij tot zijn beschikking heeft, zijn: wet- en regelgeving, bekostiging, subsidies, integraal toezicht en dialoog met belanghebbenden. Deze belanghebbenden worden door de minister op een manier ondersteund die hen in staat stelt maximaal bij te dragen aan goed onderwijs. Hij doet dat door wetten en regels voor goed bestuur. Gemeenten ontvangen via het participatiebudget de rijksbijdrage educatie voor de inkoop van

De beleidsartikelen (artikel 4)

educatieve activiteiten bij roc's. De verantwoordelijkheid voor de educatie is belegd bij gemeenten, omdat zij het beste zicht hebben op de lokale behoefte.

Externe factoren

Het onderwijs wordt ook bepaald door de inzet van schoolleiders, bestuurders, toezichthouders, deelnemers, ouders, docenten, bedrijven, brancheorganisaties, maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld jeugdzorg) en andere overheden. De minister is daarom afhankelijk van de beschikbaarheid, capaciteiten en faciliteiten van deze actoren. Andere factoren die de minister slechts beperkt kan beïnvloeden, maar waarvan hij wel afhankelijk is, zijn: ontwikkelingen op de (internationale) arbeidsmarkt, demografische ontwikkelingen in de leerlingen-, deelnemer- en studentenpopulatie en conjuncturele ontwikkelingen.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 4.1 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Voorlaatste waarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Het percentage 20–24 jarigen met tenminste hoger secundair onderwijs Bron: Eurostat	71,9% 2000	76,2% 2007	76,2% 2008	85% 2010
2. Het percentage voortijdig schoolverlaters van de totale bevolking van 18–24 jaar Bron: Eurostat	15,5% 2000	12,0% 2007	n.n.b. 2008	8% 2010
3. Het percentage dat een hbo-diploma haalt van het totale aantal mbo'ers dat doorstroomt naar het hbo Bron: Cfi	62,1% 2006	63,5% 2007	63,7% 2008	70% 2011
4. Werkloosheid van gediplomeerde mbo'ers anderhalf jaar na het beëindigen van de opleiding				
– BOL	14,6%	5,3%	5,3 %	
– BBL		2,0%	1,0 %	
Bron: Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ROA	(cohort 2002/2003 2004	(cohort 2005/2006 2007	(cohort 2006/2007 2008	
5. Het percentage gediplomeerden dat aangeeft dat hun opleiding voldoende basis was om te starten op de arbeidsmarkt				
– BOL	43%	46%	48%	60%
– BBL		56%	59%	60%
Bron: Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt, ROA	(cohort 2004/2005 2006	(cohort 2005/2006 2007	(cohort 2006/2007 2008	2011

Toelichting:

- De waarde over 2008 komt in september 2009 beschikbaar. Sturing vindt plaats via de nationale indicator (zie paragraaf 4.3.4. tabel 4.8, indicator 1).
- Voor deze indicator is geen streefwaarde geformuleerd omdat deze sterk afhankelijk is van de conjuncturele ontwikkeling.

4.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 4.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	3 520 349	3 819 438	3 435 522	3 380 208	3 333 635	3 313 406	3 313 439
Waarvan garantieverplichtingen	90 817						
Totale uitgaven	3 336 258	3 542 720	3 598 050	3 406 112	3 371 333	3 336 108	3 315 688
Programma-uitgaven	3 332 952	3 538 567	3 594 220	3 402 653	3 367 875	3 332 650	3 312 230
<i>Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in voldoende toegeruste instellingen</i>							
	2 820 181	3 006 485	3 016 313	2 931 584	2 904 041	2 868 720	2 848 240
• Bekostiging roc's/overige regelingen	2 692 786	2 885 008	2 896 595	2 825 188	2 805 181	2 769 720	2 749 276
• Korting 2e teldatum (coalitieakkoord)	0	- 38 892	- 36 090	- 36 090	- 36 090	- 36 090	- 36 090
• Bekostiging kbb's	111 939	115 821	105 521	98 521	98 521	98 521	98 521
• School-ex programma		9 000	7 000				
• Competentiegerichte kwalificatie-structuur	5 000	9 742	21 626	20 628	20 639	20 651	20 662
• Overig	10 456	25 806	21 661	23 337	15 790	15 918	15 871
<i>Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie van hoge kwaliteit in innovatieve instellingen en via hoogwaardige stageplekken</i>							
	186 376	118 260	180 123	141 751	138 091	138 091	138 071
• Taal en rekenen	9 237	10 490	62 099	56 769	56 109	56 109	56 109
• Innovatiearrangement	20 000	20 000	20 000				
• Innovatiebox regulier	44 495	43 138	43 138	43 136	43 136	43 136	43 136
• Innovatiebox Fes	73 129						
• Regeling stagebox	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000	35 000
• Stage en leerbaanoffensief Kenniscentra		7 000	13 000	3 000	0	0	0
• Netwerkscholen (Fes)			4 404	2 404	2 404	2 404	2 384
• Overig	4 515	2 632	2 482	1 442	1 442	1 442	1 442
<i>Deelnemers kunnen zonder drempels beroepsonderwijs en volwasseneneducatie volgen dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften</i>							
	248 286	287 891	237 178	184 300	177 762	177 860	177 860
• Leerlinggebonden financiering (LGF)	23 066	26 564	31 114	24 572	24 572	24 572	24 572
• Educatie	197 591	202 042	150 433	115 433	115 434	115 434	115 434
• Aanvalsplan Laaggeletterdheid	4 000	4 000	4 000	0	0	0	0
• Leven Lang Leren en EVC	16 142	29 052	23 918	16 022	8 577	8 577	8 577
• Schoolmaatschappelijk werk	0	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000	15 000
• Overig	7 487	11 233	12 713	13 273	14 179	14 277	14 277
<i>Er vallen minder leerlingen gedurende hun schoolloopbaan voortijdig uit het onderwijs</i>							
	64 190	117 327	149 931	134 560	137 526	137 526	137 526
• RMC's/GSB	39 225	52 721	53 377	53 933	53 933	53 933	53 933
• Convenanten met RMC-regio's	13 597	22 720	34 080	38 145	37 810	37 810	37 810
• Programmagelden regio's	6 800	15 180	22 870	22 870	17 230	17 230	17 230
• Aanvullende vergoeding experimenten vmbo-mbo	1 200	2 429	7 200	7 600	8 400	5 000	5 000
• Verbetering melding verzuim		2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• Plusvoorziening «overbelaste jongeren»		15 000	15 000				
• Overig	3 368	7 277	15 404	10 012	18 153	21 553	21 553
<i>Programmamakosten-overig</i>							
	13 919	8 604	10 675	10 458	10 455	10 453	10 533
• Uitvoeringsorganisatie DUO	13 919	8 604	10 675	10 458	10 455	10 453	10 533
Apparaatsuitgaven	3 306	4 153	3 830	3 459	3 458	3 458	3 458

Tabel 4.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 4 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ontvangsten	79 462	12 197	7 404	2 404	2 404	2 404	2 384

Met de extra middelen die in het aanvullend beleidsakkoord beschikbaar zijn gesteld worden de volgende maatregelen genomen:

- deelnemers die hun opleiding afronden, maar geen werk hebben, stimuleren een jaar door te leren om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten (School Exit en Extension programma);
- het opvangen van conjunctuureffecten op de omvang en de samenstelling van de deelnemersaantallen in het mbo als gevolg van de economische crisis. Bijvoorbeeld het opvangen van de overstap van jongeren van de bbl naar de bol en het opvangen van (on)gediplomeerde werklozen die weer terugkeren naar het mbo;
- het stimuleren van de inrichting van «plusvoorzieningen» voor overbelaste jongeren;
- versterking van de aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt;
- uitvoeren van een «stageoffensief» door de kenniscentra beroepsonderwijs en bedrijfsleven om er voor te zorgen dat er voldoende stageplaatsen beschikbaar blijven.

Door de economische crisis kampt het kabinet met financiële tegenvallers die voor een deel ten laste komen van het middelbaar beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie. Gekozen is voor een pakket maatregelen waarbij de kerntaak van het beroepsonderwijs het minst geraakt wordt en waarbij mbo instellingen de eerstvolgende jaren voldoende lucht houden om bestaande en extra taken uit te voeren. Het kabinet heeft daarom besloten om:

- af te zien van de voorgenomen invoering van een gedeeltelijke vervoersvoorziening voor 16- en 17-jarige mbo studenten in de bol; € 15 miljoen in 2009 en € 30 miljoen vanaf 2010;
- een korting door te voeren op de educatiemiddelen binnen het participatiebudget: € 35 miljoen vanaf 2011 (zie paragraaf 4.3.3);
- vanaf 2011 geen vervolg te geven aan het innovatiearrangement: € 20 miljoen vanaf 2011 (zie paragraaf 4.3.2);
- een deel van de prijsbijstelling niet uit te keren: € 4 miljoen in 2010 en € 3 miljoen vanaf 2011.

De basis op orde in het Mbo

De Mbo-instellingen staan voor een ingrijpende opgave. De invoering van het competentiegericht onderwijs, de aanpak van de jeugdwerkloosheid, het beleid op het vlak van voortijdig schoolverlaten, de leerwerkplicht en de versterkte inzet op taal en rekenen; ontwikkelingen die om een grote inzet vragen van docenten en leidinggevenden in de scholen. Het kabinet trekt daarvoor de nodige middelen uit en geeft ruimte om die verantwoordelijkheid waar te maken. Mbo-instellingen dienen echter vervolgens wel hun primaire proces op orde te hebben; variërend van goede klachtenregelingen tot adequate leerplichtregistratie, van duidelijke roosters tot voldoende goede lessen, van inbedding van de medezeggenschap in de organisatie tot het professionaliseren van personeel.

De beleidsartikelen (artikel 4)

Daartoe zullen in de komende tijd de individuele prestaties van ROC's scherper in beeld gebracht worden. Dat doet recht aan de ROC's die goed presteren, maar vormt een aansporing voor die ROC's die hun zaken niet-voldoende- op orde hebben. Aan de hand van deze resultaten zullen gesprekken gevoerd gaan worden met de besturen van ROC's.

Tabel 4.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	3 583 545	3 392 195	3 357 420	3 322 197	3 301 697
Totaal juridisch verplicht	3 514 494	3 332 009	3 191 971	3 115 613	3 090 124
Totaal bestuurlijk gebonden	68 875	59 935	165 199	206 332	211 323
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	175	250	250	250	250
<i>Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in voldoende toegeruste instellingen</i>					
	3 016 313	2 931 584	2 904 041	2 868 720	2 848 240
• Juridisch verplicht	2 975 839	2 892 847	2 872 949	2 837 733	2 817 242
• Bestuurlijk gebonden	40 473	38 737	31 092	30 987	30 998
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie van hoge kwaliteit in innovatieve instellingen en via hoogwaardige stageplekken</i>					
	180 123	141 751	138 091	138 091	138 071
• Juridisch verplicht	173 952	137 905	56 109	56 109	56 109
• Bestuurlijk gebonden	5 996	3 596	81 732	81 732	81 712
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	175	250	250	250	250
<i>Deelnemers kunnen zonder drempels beroepsonderwijs en volwasseneneducatie volgen dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften</i>					
	237 178	184 300	177 762	177 860	177 860
• Juridisch verplicht	230 176	176 709	160 770	160 838	160 838
• Bestuurlijk gebonden	7 002	7 591	16 993	17 021	17 021
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Er vallen minder leerlingen gedurende hun schoolloopbaan voortijdig uit het onderwijs</i>					
	149 931	134 560	137 526	137 526	137 526
• Juridisch verplicht	134 527	124 548	102 143	60 933	55 933
• Bestuurlijk gebonden	15 404	10 011	35 382	76 592	81 592
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0

4.3 Operationele beleidsdoelstelling

4.3.1 Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie in voldoende toegeruste instellingen

Motivering

Het stelsel van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie moet zodanig zijn toegerust dat regionale opleidingscentra (roc's), de vakinstellingen, de overige mbo-instellingen en de kenniscentra beroepsonderwijs en bedrijfsleven (kbb's) bij het verzorgen van beroepsonderwijs en volwasseneneducatie kunnen voldoen aan de door de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB) gestelde toegankelijkheids-, doelmatigheids- en kwaliteitseisen.

Instrumenten

- **Bekostiging**

Op 23 december 2008 heeft de staatssecretaris namens het kabinet de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken van de modernisering van de Mbo-bekostiging (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 27 451, nr. 101). De brief bevat een aantal voorstellen. Deze hebben onder

meer betrekking op aanscherping van het onderscheid tussen bol en bbl opleidingen, een meer op het voorafgaand onderwijs toegespitste verdeling van het VOA-budget, harmonisatie van prijsfactoren, beperking van bekostigde stapeling van diploma's en verandering van de verhouding tussen de input- en de outputcomponent. De brief is onderwerp van gesprek geweest in een nota overleg op 15 april 2009. In de maanden daarna is de verdere uitwerking van de voorstellen ter hand genomen. In 2010 ontvangt de Tweede Kamer een concept wetsvoorstel over dit onderwerp.

- Kenniscentra

De verdeling van de reguliere beschikbare middelen over de kenniscentra is voor 2010 nog dezelfde als in de voorgaande jaren. De werkzaamheden van de kenniscentra voor de ontwikkeling van de nieuwe kwalificatiestructuur zijn grotendeels afgerond. Ook wordt steeds duidelijker hoe de nieuwe kwalificatiestructuur vorm gaat krijgen. De herziening van het bekostigingsmodel voor de kenniscentra kan daarom verder worden uitgewerkt. De bedoeling is dat er per 2011 een nieuw model ingevoerd kan worden. Uitgangspunt voor het nieuwe model zijn de wettelijke taken van de kenniscentra. Daarnaast worden middelen aan het budget van de 17 samenwerkende kenniscentra toegevoegd voor de uitvoering van het stageoffensief (zie paragraaf 4.2 Budgettaire gevolgen van beleid en paragraaf 4.3.2 onder «Verbeteren aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt»).

- Competentiegerichte kwalificatiestructuur

Als onderdeel van de competentiegerichte kwalificatiestructuur (per augustus 2010) zijn mbo-instellingen sinds 2004 gefaseerd bezig hun opleidingsaanbod in te richten op basis van de nieuwe kwalificatiedossiers. Deze kwalificatiestructuur heeft een vierledig doel:

1. Een betere start voor mbo'ers op een bewegelijke arbeidsmarkt;
2. Aantrekkelijker onderwijs aan mbo'ers en daardoor beter gemotiveerde deelnemers en minder voortijdige uitval;
3. Meer doorstroom naar vervolgonderwijs;
4. Grotere betrokkenheid van het bedrijfsleven.

Voor de invoeringsdatum van augustus 2010 worden vier procesdoelstellingen geformuleerd:

1. Alle deelnemers starten in het eerste jaar met een opleiding die is geënt op een nieuw kwalificatiedossier;
2. De inhoudelijke kwaliteit van de competentiegerichte opleidingen (dus programmering, inrichting en examinering) is voldoende robuust;
3. De bedrijfsvoering (waaronder de professionalisering van bestuur, management en personeel) rond het competentiegerichte onderwijs heeft een stevige basis;
4. De kwalificatiedossiers zijn op het punt van uitvoerbaarheid, studeerbaarheid, transparantie en samenhang kwalitatief goed. Verder is het aantal (uitstroom)kwalificaties functioneel en van goede kwaliteit in relatie tot de instroom op de arbeidsmarkt dan wel de doorstroom naar het hbo.

Om de hierboven genoemde doelstellingen in 2010 te bereiken wordt ingezet op:

- Vraaggerichte ondersteuning van individuele instellingen bij de vernieuwing door MBO2010 bij de vormgeving van onderwijs en bedrijfsvoering (inclusief professionalisering personeel);
- Concrete afspraken tussen kenniscentra beroepsonderwijs en bedrijfsleven over vergroting van transparantie, herkenbaarheid en uitvoerbaar-

heid van de kwalificatiedossiers (zie bijlage 1 Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 524, nr. 3) en vaststelling herziene kwalificatiedossiers;

- Het verrichten van een audit- en schouwprocedure per onderwijsinstelling om te bepalen in welke mate de eerste drie procesdoelstellingen behaald zijn (zie Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 524, nr. 3);
- Het versturen van het wetsvoorstel competentiegerichte kwalificatiestructuur naar de Staten-Generaal (begin 2010).

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 4.4 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Voorlaatste waarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Deelnemerssucces per niveau	niveau 1: 37% niveau 2: 47% niveau 3: 68% niveau 4: 70%	niveau 1: 42% niveau 2: 49% niveau 3: 69% niveau 4: 77%	niveau 1: 46% niveau 2: 52% niveau 3: 71% niveau 4: 77%	niveau 1: 50% niveau 2: 60% niveau 3: 75% niveau 4: 80%
Bron: Benchmark Mbo Raad	2004–2005 (eerste Benchmark)	2005–2006 (tweede Benchmark)	2006–2007 (derde Benchmark)	2011
2. Het percentage deelnemers in het eerste jaar dat een competentiegerichte opleiding volgt	11%		71%	100%
Bron: Cfi	2005–2006		2008–2009	2010–2011

Toelichting:

1. Deze indicator meet het percentage deelnemers per mbo niveau dat de opleiding succesvol afrondt.
2. De prognose voor het schooljaar 2009/2010 is 84%. Daarmee ligt de invoering van de kwalificatiestructuur op schema. Mbo'ers die voor de invoering van de kwalificatiestructuur met een eindtermgerichte opleiding zijn begonnen, mogen deze afmaken. Ook na de invoering van de competentiegerichte kwalificatiestructuur zullen er dus eindtermgerichte opleidingen bestaan, waarop nieuwe inschrijvingen weliswaar niet toegestaan zijn. Door deze systematiek is het niet mogelijk om vanaf 2010 over alle leerjaren en in alle opleidingen competentiegericht onderwijs aan te bieden. Er zal dus nog na 2010 afbouw van eindtermgericht onderwijs plaatsvinden. Om de ambitie goed weer te geven zijn de voormalige indicatoren «het percentage deelnemers in nieuwe opleidingen» en «het percentage van opleidingen, ingericht op basis van de nieuwe kwalificatiedossiers» daarom in deze nieuwe indicator vervat.

Tabel 4.5 Kengetallen

	2009	2010	2011	2012	2013
1. Aantal deelnemers mbo*	489 642	498 233	498 608	494 667	488 450
bol-vt	317 500	331 242	356 392	371 775	369 450
bbl	162 575	158 517	135 367	117 175	113 483
bol-dt	9 567	8 475	6 850	5 717	5 517
Bron: Referentieraming 2009					
2. Gemiddelde prijs per mbo-deelnemer (x € 1 000)**	7,1	7,0	7,0	6,8	6,8
Bron: Lumpsum budget/specifieke regelingen en gewogen bekostigingsdeelnemers mbo					

* Het gaat om aantallen per kalenderjaar (omgerekend uit aantallen per schooljaar op 1 oktober) inclusief de raming van het conjunctuureffect als gevolg van substitutie van deelnemers van de bbl naar de bol.

*/** Vanwege de sterk verslechterde economische situatie en de daarmee samenhangende verwachte vermindering van stageplaatsen, wordt de komende jaren een verschuiving van deelnemers in de bbl naar de bol verwacht. Een indicatie van deze ontwikkeling is reeds verwerkt in de hierboven gepresenteerde geraamde deelnemersontwikkeling in het mbo. Vanwege de vele onzekerheden rondom de raming en de uitzonderlijke economische situatie, is de extra instroom van het aantal deelnemers als gevolg van de huidige conjuncturele ontwikkelingen nog niet in raming van het aantal deelnemers (punt 1) opgenomen.

Het Kabinet heeft echter besloten voor 2009 en 2010 extra geld beschikbaar te stellen voor het mbo (in totaal € 250 miljoen). In de prijs per deelnemer (punt 2) zijn deze extra middelen nog niet verwerkt. De mbo-sector kan aanspraak maken op deze middelen indien, als gevolg van de economische crisis, de omvang en de samenstelling van de onderwijsdeelname in de cursusjaren 2009/10 en 2010/11 hiertoe aanleiding geeft. Bij het voorbereiden van de begroting 2011 wordt bezien hoe het aantal deelnemers in het mbo zich heeft ontwikkeld, dan wordt ook duidelijker wat het effect van de conjunctuur op de deelnemersontwikkeling voor de komende jaren in het mbo is.

** Bij de berekening van de gemiddelde prijs per deelnemer is rekening gehouden met de extra middelen voor taal en rekenonderwijs en met de enveloppemiddelen (Coalitieakkoord) voor de competentiegerichte kwalificatiestructuur (zie paragraaf 4.2, tabel 4.2 budgettaire gevolgen van beleid).

4.3.2 Deelnemers volgen beroepsonderwijs en volwasseneneducatie van hoge kwaliteit in innovatieve instellingen en via hoogwaardige stageplekken

Motivering

Om de kwaliteit van het middelbaar beroepsonderwijs te verbeteren moeten mbo-opleidingen voldoende onderwijstijd bieden, de examens op orde hebben en de doorlopende leerlijnen in de beroepskolom bevorderen.

Ouders, studenten en werkgevers moeten kunnen vertrouwen op de kwaliteit van de opleidingen en de uitgereikte diploma's. Een grotere betrokkenheid en een intensievere samenwerking tussen onderwijsinstellingen, kenniscentra en (leer)bedrijven in de regio kunnen ervoor zorgen dat de kwaliteit en de aantrekkelijkheid van het onderwijs, inclusief de stage, van een hoog niveau is. In deze crisistijd is het van belang dat het potentieel aan bpv-plekken (stageplekken/leerbanen) bij leerbedrijven zo optimaal mogelijk wordt benut.

Instrumenten

- Nederlandse taal en rekenen/wiskunde
Het belang van goed leren lezen, schrijven en rekenen is te lang onderbelicht gebleven. Daarom wordt wettelijk vastgelegd welke taal- en rekenvaardigheden leerlingen op verschillende momenten van hun schoolloopbaan moeten beheersen. In de voortgangsrapportage doorlopende leerlijnen taal en rekenen van 20 februari 2009 is beschreven welke maatregelen worden getroffen op het gebied van de Nederlandse taal en het rekenen/wiskunde in het mbo. Doelstelling is om in alle onderwijssectoren het beheersingsniveau van de basisvaardigheden taal en rekenen te verhogen. Voor het mbo is de aanpak voor 2010 tot en met

2013 beschreven in het Uitvoeringsplan Taal en Rekenen mbo. Op hoofdlijnen is de aanpak voor het mbo gericht op de volgende elementen:

1. De wettelijke verankering van het referentiekader waarbij de onderwijsinstellingen in het mbo de opdracht krijgen om de referentieniveaus voor Nederlandse taal en rekenen/wiskunde in acht te nemen bij de inrichting van hun onderwijs en examinering voor de in 2010 instromende deelnemers;
2. Een overgang naar centrale examinering van de Nederlandse taal en het rekenen/wiskunde in het mbo, waarbij de eerste wettelijk verplichte centrale examens afgenomen worden in 2014;
3. Een intensivering van het taal- en rekenonderwijs, gericht op de verhoging van het beheersingsniveau op de lange termijn, met een inhaalslag op de korte termijn.

De invoering van het referentiekader en de centrale examinering vraagt om een zorgvuldige en met de andere onderwijssectoren samenhangende aanpak. De bevindingen worden jaarlijks (sectoroverstijgend) via een monitor doorlopende leerlijnen taal en rekenen gevolgd.

- Regelingen innovatiebox, innovatiearrangement en stagebox
Via de Regeling stagebox beroepsonderwijs wordt geld beschikbaar gesteld om te zorgen voor extra stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers. Ook is het geld bedoeld voor een intensieve stagebegeleiding van deelnemers in het beroepsonderwijs. De huidige regeling eindigt in 2010. In het najaar van 2010 worden de effecten van de regeling geëvalueerd. Op basis van deze evaluatie wordt later dat jaar besloten hoe het geld voor stages vanaf 2011 het best kan worden ingezet.

De regelingen «innovatiearrangement» en «innovatiebox» eindigen in 2009. De Regeling innovatiearrangement bestaat uit een specifiek innovatiebudget om innovatie in het beroepsonderwijs verder te verdiepen. Hiermee worden innovatieve projecten op regionaal en sectoraal niveau financieel ondersteund. Doelgroep zijn de onderwijsinstellingen van het beroepsonderwijs (vmbo-mbo-hbo). Met de Regeling innovatiebox wordt geld verstrekt (gekoppeld aan de lumpsum) met als doel onderwijsvernieuwing vorm te geven. Het geld uit de «innovatiebox» wordt alleen aan de mbo-onderwijsinstellingen verstrekt.

Hoewel de Regeling innovatiearrangement niet heeft opgeleverd wat volgens de doelstellingen van de regeling werd beoogd, heeft de regeling wel waardevolle opbrengsten opgeleverd. Daarom wordt het innovatiearrangement nog maar met één jaar verlengd. Vanaf 2011 wordt dit geld ingezet voor de bezuinigingen op het onderwijs. Ook de Regeling innovatiebox zal na 2009 met één jaar verlengd worden. Op basis van de resultaten van een evaluatie in 2010 wordt besloten over de inzet van het geld vanaf 2011.

- Experiment de Netwerkschool
Voor het experiment de Netwerkschool zijn voor de jaren 2010 tot en met 2014 Fes middelen beschikbaar gesteld door het kabinet. Het doel van de Netwerkschool is het verhogen van het maatschappelijk rendement van de onderwijsmiddelen. In het experiment staat een slimme en flexibele organisatie van de competentiegerichte kwalificatiestructuur centraal.

Door effectief gebruik van ICT wordt ingezet op een verhoging van de productiviteit in het onderwijs voor:

1. het leren zelf;
2. het toetsen, volgen en begeleiden van de studenten;

3. de organisatie van het leerproces.

Daarnaast worden via het experiment innovatieve oplossingen aangedragen voor de uitval van studenten en het lerarentekort.

- Verbeteren aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt
Door de economische crisis komt het aanbod aan noodzakelijke bpv-plaatsen (stageplaatsen) onder druk te staan. Mbo gediplomeerden betreden een arbeidsmarkt die, zeker voor de lagere mbo niveaus, minder kans biedt op een baan. Daarom zijn in het Actieplan jeugdwerkloosheid (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 29 544, nr. 189) onder andere maatregelen opgenomen om: voldoende bpv-plaatsen te behouden (stageoffensief), gediplomeerde mbo deelnemers langer te laten doorleren (School Exit en Extension programma) en om kwetsbare jongeren in het mbo beter te kwalificeren voor de arbeidsmarkt («Plusvoorzieningen»).

Het stageoffensief van de kenniscentra beroepsonderwijs en bedrijfsleven wordt uitgevoerd in de jaren 2009 tot en met 2011. Het doel van het stageoffensief is om bestaande stageplaatsen bij erkende leerbedrijven zoveel mogelijk te behouden, nieuwe stageplaatsen te werven en een betere kwalitatieve afstemming van vraag en aanbod van stageplaatsen te realiseren. Zo zijn er, ondanks de crisis, nog steeds sectoren waar vraag is naar stagairs. Door bijvoorbeeld een betere voorlichting (<http://www.stagemarkt.nl/>) worden jongeren gestimuleerd hiervan gebruik te maken.

Het School Ex (School Exit en Extension) programma richt zich in 2009 en 2010 op examenkandidaten in het mbo. Examenkandidaten die twijfelen tussen verder leren of werken worden gestimuleerd verder door te leren om hun kansen op de arbeidsmarkt te vergroten door middel van het aanbieden van een individueel opleidingsadvies. Examenkandidaten die willen gaan werken, maar nog geen baan hebben, worden «warm overgedragen» aan het UWV Werkbedrijf voor ondersteuning bij het vinden van een baan. Voor kwetsbare jongeren met meervoudige problematiek («overbelasten») worden zogenaamde Plusvoorzieningen in het mbo opgezet (zie voorts paragraaf 4.3.4.).

Naast bovenstaande maatregelen in verband met de economische crisis, worden ook andere maatregelen uitgevoerd om de aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt te verbeteren. Zo vindt in 2010 de invoering van de «Kwaliteitsagenda BPV» plaats. Deze agenda is in de zomer van 2009 op bestuurlijk niveau (MBO Raad, COLO, MKB Nederland) vastgesteld en gecommuniceerd naar de Tweede Kamer. Op 10 juni 2009 is als eerste fase van deze «Kwaliteitsagenda BPV» een BPV-protocol gerealiseerd met daarin vergaande gedragsregels voor betrokken partijen (mbo-instellingen, kenniscentra en leerbedrijven) over de begeleiding van studenten voor, tijdens en na de bpv. Deze gemeenschappelijke agenda moet in 2010 zorgen voor een verbetering van de kwaliteit, de organisatie en de communicatie door betrokken partijen rondom de beroepspraktijkvorming. In 2010 eindigt het programma «Ondersteuning Leerbedrijven» en moet het stelsel beter zijn ingericht voor het praktijkleren. De samenwerking, onderlinge afstemming en informatieuitwisseling tussen onderwijsinstellingen, leerbedrijven en kenniscentra moet dan zijn verbeterd. In samenwerking met MBO2010 wordt in 2010 door een goed toegankelijke website de verspreiding van best practises op het gebied van de bpv bevorderd.

Ook wordt in 2010 een wetsvoorstel dat garandeert dat bbl-deelnemers voldoende begeleide onderwijsuren krijgen, aan de Tweede Kamer aangeboden. Tenslotte wordt in 2009 en 2010 een financiële impuls gegeven aan mbo instellingen om actief een bijdrage te kunnen leveren in regionale structuren gericht op het bestrijden van (jeugd)werkloosheid, stimuleren van participatie en bevorderen van economische ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld de werkpleinen.

- **Bevorderen doorstroom naar hoger onderwijs**

Het tweejarige Associate degree-programma (Ad-programma) is mogelijk een instrument om de doorstroom van het mbo naar het hbo te bevorderen, hetzij via directe doorstroom vanuit het mbo of via een duaal traject vanuit een werksituatie. Het doel is dat meer mbo-4 gediplomeerden en werkenden een diploma in het hoger onderwijs behalen, waarmee zij hun kansen op de arbeidsmarkt vergroten. Het streven is om met ingang van het studiejaar 2010/2011 te starten met een experimenteerperiode. In deze periode kunnen mbo-instellingen samen met een hogeschool een Associate degree-programma ontwikkelen dat (deels) wordt uitgevoerd op het mbo. De experimenten worden geëvalueerd zodat er aan het einde van de experimenteerperiode een beeld is over de mogelijke meerwaarde van de Associate degree op een mbo-locatie. De arbeidsmarktrelevantie van de Associate degree is bepalend voor de verdere invoering van de Associate degree.

- **Handhaven onderwijstijd**

In 2008 is verscherpt toegezien op de naleving van onderwijstijd, de 850-urennorm in de beroepsopleidende leerweg (bol) van het mbo. Volgens de Inspectie voldeed 91% (schooljaar 2007/2008) van de opleidingen bij een eerste controle aan de vereiste minimale 850 klokuren. Dit is een aanzienlijke verbetering ten opzichte van 2007. Toen ging het om 76% van de onderzochte opleidingen (schooljaar 2006/2007). Na herstelacties bleven drie opleidingen (4,5%) over die te weinig onderwijstijd aanboden, waarvoor een sanctietraject volgt. De scherpe toezichts- en handhavingsacties lijken effectief en worden ook de komende jaren voortgezet. Een nuancering hierbij is dat het percentage in 2008 van 91% niet op een representatief onderzoek is gebaseerd zoals in 2007, maar een uitkomst is van het reguliere, selectieve toezicht van de Inspectie. In de maanden mei/juni van 2009 wordt er aanvullend representatief onderzoek naar de naleving van onderwijstijd (schooljaar 2008/2009) gedaan dat een beter vergelijkingsbeeld geeft met het percentage voor 2007 (schooljaar 2006/2007).

Aan de Tweede Kamer is toegezegd dat er in 2010 een evaluatie van de 850 urennorm komt, waarbij onder meer het aantal uren, de relatie met de kwaliteit van het onderwijs en de bekostiging onder de loep worden genomen.

- **Geïntegreerd toezicht**

In het wetsvoorstel wijziging WOT (Wet op het onderwijstoezicht) wordt het nieuwe toezicht vormgegeven. Het gaat hierbij om geïntegreerd toezicht op het onderwijs door de toezichthouders. De Inspectie van het Onderwijs krijgt in de bve sector verdergaande handhavende bevoegdheden voor het uitvoeren van bekostigingssancties en het intrekken van onderwijs- en examenlicenties. In het toezichtskader bve 2010 en de daaropvolgende toezichtskaders wordt het toezicht op de onderwijskwaliteit en de examenkwaliteit steeds verder geïntegreerd. Daarnaast

De beleidsartikelen (artikel 4)

wordt terughoudend toezicht vormgegeven voor die instellingen die gedurende meerdere jaren voldoende kwaliteit kunnen aantonen.

- Toezicht en handhaving kwaliteit examens

Deelnemers moeten hun opleiding afronden met een waardevol en landelijk erkend mbo-diploma. Een diploma dat goed aansluit op de arbeidsmarkt en het vervolgonderwijs. Goede examinering draagt hieraan bij. De school is hiervoor primair verantwoordelijk en moet er zorg voor dragen dat het examen van elke aangeboden opleiding voldoet aan de standaarden voor examenkwaliteit. Zo moeten bijvoorbeeld de examenopgaven wat betreft inhoud en niveau dekkend zijn, gelet op de landelijk vastgestelde kwalificatie-eisen. De Inspectie van het Onderwijs beoordeelt jaarlijks de examenkwaliteit aan de hand van de standaarden. Als uit het kwaliteitsonderzoek door de Inspectie blijkt dat de examenkwaliteit niet voldoende is, dan krijgt de instelling voor de betreffende opleiding een waarschuwing en tijd om de kwaliteit te verbeteren. Als de kwaliteit bij het erop volgende onderzoek naar de kwaliteitsverbetering nog niet voldoende is, dan kan de examenlicentie voor de betreffende opleiding worden ingetrokken. In dat geval moet de school de examinering van die opleiding volledig uitbesteden aan een andere school of exameninstelling die over de betreffende examenlicentie beschikt. In de brief aan de Tweede Kamer van 19 december 2008 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 27 451, nr. 99) is het landelijke totaalbeeld van de examenkwaliteit 2007/2008 aangegeven en is het examenbeleid uiteengezet. Het examenbeleid betreft zowel de bestuurlijke interventie maatregelen als de reeks van maatregelen ter versteviging van de examinering.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 4.6 Indicatoren

Indicator	Basiswaarde	Voorlaatste waarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Percentage opleidingen met voldoende examenkwaliteit Bron: Examenverslag mbo	52% 2005		78% 2008 (2007–2008)	85% 2011
2. Percentage deelnemers dat positief is over de beroepspraktijkvormingsplek (BPV) Bron: ODIN	48% 2005 (ODIN 3)	48% 2007 (ODIN 4)	59% 2009 (ODIN 5)	75% 2011
3. Het oordeel van de deelnemer over de opleiding Bron: ODIN	6,7 2005 (ODIN 3)	6,6 2007 (ODIN 4)	6,9 2009 (ODIN 5)	7,0 2011
4. Het percentage opleidingen dat onderwijs geeft volgens de richtlijnen van de 850 uren norm (BOL) Bron: Inspectie van het Onderwijs	75% 2006	76% 2007	91% 2008	100% 2011
5. Percentage mbo instellingen met een implementatieplan Nederlandse taal- en rekenen	0% 2008		0% 2008	100% 2010

Toelichting:

5. In aanvulling op deze indicator wordt voor de volgende begroting (2011) nagedacht over een indicator waarmee jaarlijks het percentage

mbo instellingen/opleidingen met centrale examens Nederlandse taal en rekenen voor mbo deelnemers wordt gevolgd.

4.3.3. Deelnemers kunnen zonder drempels beroepsonderwijs en volwasseneneducatie volgen dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften

Motivering

Deelnemers aan het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie moeten de mogelijkheid krijgen om hun talenten te ontplooien in een leeromgeving en op een manier die het beste past bij hun specifieke behoeften. Het gaat daarbij ook om jongeren die een extra steuntje in de rug nodig hebben bij het volgen van een mbo-opleiding. En om volwassenen die door het volgen van een cursus of opleiding beter in staat zijn te participeren op de arbeidsmarkt en in de samenleving.

Instrumenten

- **Leerlinggebonden financiering**

Sinds januari 2006 kunnen instellingen voor geïndiceerde deelnemers met een handicap of stoornis leerlinggebonden financiering (het zogenoemde rugzakje) aanvragen. Met een wijziging van de Wet educatie en beroepsonderwijs (Staatsblad 2008, 202) is leerlinggebonden financiering per 1 augustus 2008 wettelijk vastgelegd. De bedoeling is dat deelnemers met behulp van dit rugzakje hun opleiding succesvol kunnen afronden. Het aantal geïndiceerde deelnemers voor 2010 wordt geraamd op 5 700.

- **Participatiebudget**

De Nederlandse gemeenten ontvangen vanaf 1 januari 2009 voor het eerst de bijdrage voor de educatiedoelstellingen via het participatiebudget. Hiermee wordt het geld voor re-integratie (WWB-werkdeel), inburgering en volwasseneneducatie gebundeld in één specifieke uitkering voor gemeenten. Vanaf 1 januari 2010 wordt € 50 miljoen structureel herbestemd ten gunste van het budget voor extra taal- en rekenonderwijs in het mbo (zie paragraaf 4.3.2. eerste instrument). Vervolgens is door het kabinet besloten om aanvullend € 35 miljoen minder op het budget in te zetten vanaf 2011. Dit geld is bestemd als bijdrage in het OCW aandeel in de rijksbrede problematiek als gevolg van de economische recessie. De resterende middelen zullen worden verdeeld over basisvaardigheden (met name laaggeletterdheid), vavo (tweede kans onderwijs) en NT2. Om de doelstellingen en afspraken te realiseren zal op deze terreinen met name prestatiegericht worden beloond. Gezien deze bezuinigingen en de impact hiervan op de continuïteit van het educatieonderwijs in combinatie met een aantal andere ontwikkelingen in het mbo, heeft het kabinet verder besloten om de introductie van de marktwerking voor educatiemiddelen uit te stellen en de oormerking van dit budget voor educatie en de bestedingsverplichting bij de roc's met 3 jaar (tevens het maximum) te verlengen. Daarmee zal de wettelijke taak van roc's voor educatie gedurende deze periode gehandhaafd blijven. De follow up (de ingang van vervallen oormerking en bestedingsverplichting) wordt bij AMvB geregeld. Hiertoe zal een wetwijziging worden voorbereid. Tot 2013 zijn er schotten tussen het educatiebudget en inburgeringsbudget. In overleg met WWI zal voor mogelijke onvoorziene knelpunten bij het daadwerkelijk bedienen van doelgroepen in de praktijk gezamenlijk naar goede oplossingen worden gezocht. In de periode naar 2013 zal in overleg met alle partijen voorbereidingen worden getroffen voor de daadwerkelijke invoering van de marktwerking voor het educatieonderdeel in het p-budget.

De beleidsartikelen (artikel 4)

- Verminderen laaggeletterdheid

In Nederland hebben ongeveer 1,5 miljoen mensen moeite met lezen, schrijven of rekenen. Tot en met 2010 is per jaar € 4,0 miljoen beschikbaar om het «Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006–2010 Van A tot Z betrokken» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 300 VIII, nr. 142) uit te voeren. Op basis van dit aanvalsplan worden er door de uitvoerende organisaties CINOP, Stichting Lezen en Schrijven en Expertisecentrum ETV.nl verschillende initiatieven ontplooid om de laaggeletterdheid een halt toe te roepen. 2010 is het laatste jaar van het aanvalsplan en dan wordt ook bekeken of de benoemde mijlpalen voor laaggeletterdheid ook daadwerkelijk behaald zijn. De vijfde mijlpaal (verhoging van het aantal deelnemers aan alfabetiseringscursussen tot rond de 12 500) is met 12 048 deelnemers in 2008 al bijna behaald.

- Uitbreiden schoolmaatschappelijk werk

In september 2008 is bij de algemene politieke beschouwingen als antwoord op de motie van Hamer, Slob en Van Geel (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700, nr. 15) meerjarig € 15 miljoen beschikbaar gekomen voor mbo instellingen voor het tegengaan van voortijdig schoolverlaten door het schoolmaatschappelijk werk uit te breiden. Het schoolmaatschappelijk werk is gericht op het tijdig en adequaat verlenen van hulp aan leerlingen met problemen. Het gaat om leerlingen die onderwijs volgen op de niveaus één en twee van het mbo en niet in het bezit zijn van een diploma, of een diploma hebben onder het niveau vmbo gemengde leerweg. Met deze bijdrage krijgen de mbo instellingen de mogelijkheid en de plicht de hulpverlening aan deze leerlingen verder uit te bouwen.

- Bevorderen leren en werken

Scholing en EVC (ErVaringsCertificaten) zijn belangrijke middelen om de inzetbaarheid van mensen te vergroten en de overgang van de ene naar de andere baan te vereenvoudigen. Hierdoor wordt voorkomen dat mensen (langdurig) werkloos worden en de aansluiting op de arbeidsmarkt verliezen. Het belang van scholing neemt in deze periode van economische crisis toe. Daarom is het uitermate belangrijk dat regionale partijen samen alles in het werk stellen om scholing en EVC te stimuleren.

Acties rondom leren en werken worden uitgevoerd conform het plan van aanpak 2008–2011: Doorpakken met Leren & Werken (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 012VIII, nr. 10) en moeten leiden tot 90 000 leerwerktrajecten (dual en EVC) in 2011, waaronder 20 000 trajecten voor werkende jongeren zonder startkwalificatie en 30 000 trajecten voor werkzoekenden en met werkloosheid bedreigden. De trajecten voor deze doelgroepen worden door de samenwerkingsverbanden leren en werken en de regionale leerwerkloketten gerealiseerd met behulp van de «Tijdelijke stimuleringsregeling leren en werken voor werkende jongeren zonder startkwalificatie, werkzoekenden en met werkloosheid bedreigden», die begin 2009 is gepubliceerd. Daarnaast is in de begroting van het ministerie van SZW geld opgenomen voor omscholing van werknemers bij dreigende werkloosheid en Ervaringscertificaten bij dreigend ontslag. Op die manier kan werkloosheid worden voorkomen en worden werknemers van werk naar werk geleid.

In 2010 wordt de publiciteitscampagne rond het Ervaringscertificaat voortgezet om individuen te activeren en om te kijken of een Ervaringscertificaat een interessante optie is.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 4.7 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Voorlaatste waarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Aantal nieuwe leerwerktrajecten (dual + EVC) Bron: monitoring door CINOP	11 575 2006	44 162 2007	29 865 2008	90 000 2008–2011
2. Deelname aan leeractiviteiten door 25–64 jarigen Bron: Eurostat	15,5% 2000	16,6% 2007	17,0% 2008	20% 2010
3. Het percentage deelnemers dat tevreden is over de begeleiding bij de studie Bron: ODIN	38% 2005 (ODIN 3)	39% 2007 (ODIN 4)	44% 2009 (ODIN 5)	65% 2011
4. Dekkingsgraad zorg- en adviesteams Bron: Nederlands Jeugdinstituut	42% 2003	75% 2007	82% 2008	100% 2011

Toelichting:

- In de periode 2005–2007 zijn 44 162 extra leerwerktrajecten (dual en EVC) gerealiseerd. Met de verlenging van de projectdirectie Leren en Werken tot 2011 is voor de periode 2008–2011 een nieuwe streefwaarde bepaald. In de periode 2008 tot en met 2011 moeten 90 000 extra leerwerktrajecten gerealiseerd worden. Het startmoment voor deze nieuwe ambitie is 2008. In dat jaar zijn 29 865 trajecten gerealiseerd.
- Dit percentage betekent dat van alle roc's er 82% minimaal één zorgadviesteam heeft.

4.3.4. Er vallen minder leerlingen gedurende hun schoolloopbaan voortijdig uit het onderwijs

Motivering

Uit oogpunt van maatschappelijke cohesie en economische ontwikkeling is het van belang dat zoveel mogelijk jongeren minimaal een startkwalificatie halen. De nationale doelstelling is halvering van het jaarlijks aantal nieuwe voortijdig schoolverlaters in 2012 ten opzichte van 2002. Een voortijdig schoolverlater is een jongere van 12 tot 23 jaar die langer dan vier weken geen onderwijs volgt en nog geen startkwalificatie heeft. Een startkwalificatie is een vwo-, havo-, of mbo-diploma op niveau 2. In de uitvoeringsbrief «Aanval op de schooluitval: een kwestie van uitvoeren en doorzetten» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 26 695, nr. 42) staat op welke wijze voortijdig schoolverlaten (vsv) wordt aangepakt. De uitval van jongeren kent verschillende oorzaken waardoor een brede benadering noodzakelijk is. Daarom plaatst het kabinet de aanpak van voortijdig schoolverlaten in een breder kader: de pijler «sociale samenhang». Binnen deze geïntegreerde aanpak is OCW verantwoordelijk voor het voorkomen van voortijdig schoolverlaten door met name kwalitatief goed onderwijs te bieden en door zich in te zetten voor jongeren die een extra steuntje in de rug nodig hebben. De eerste resultaten en de stand van zaken zijn bij brief van 11 februari 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 26 695, nr. 61) aan de Kamer gemeld.

Instrumenten

- Meerjarige convenanten

De afspraken op basis van de meerjarige convenanten die in 2008 zijn afgesloten met scholen en gemeenten in de 39 RMC-regio's (Regionale meld- en coördinatiefunctie vsv), lopen in 2010 door. Om de halvering in 2012 te realiseren is in de schooljaren 2007/2008 tot en met 2010/2011 een reductie nodig van in totaal 40% nieuwe vsv'ers ten opzichte van het aantal vsv'ers in het schooljaar 2005/2006. Dit betekent dat de uitval jaarlijks cumulatief met 10% moet verminderen; 10% in schooljaar 2007/2008 oplopend naar 40% reductie in 2010/2011 (in cijfers zichtbaar in 2012). De doelstelling voor het schooljaar 2009/2010 is een vermindering van 30%, ten opzichte van het aantal in schooljaar 2005/2006 (in cijfers zichtbaar in 2011). De middelen voor de convenanten worden uitbetaald afhankelijk van de daadwerkelijke reductie van het aantal nieuwe vsv'ers ten opzichte van het peiljaar 2005/2006.

- Specifieke programma's voor de regio's

In 2010 kunnen de onderwijsinstellingen in samenwerking met de RMC-contactgemeente opnieuw een aanvraag indienen voor middelen om in te zetten voor specifieke programma's in de regio's. Deze programma's moeten gericht zijn op het structureel voorkomen van voortijdig schoolverlaten in het onderwijsproces van de onderwijsinstellingen. De maatregelen kunnen worden gekozen uit een menulijst die is opgenomen bij de uitvoeringsregeling schooluitval. In de G4 gaan de vsv-middelen voor de specifieke programma's naar de gemeenten.

- Experimenten vmbo-mbo

De overgang van vmbo naar mbo is een bekend struikelblok in de schoolloopbaan en een belangrijke factor bij schooluitval. Op 10 juni 2009 heeft het kabinet in een brief aan de Tweede Kamer aangegeven een aantal maatregelen te nemen om de doorstroom van vmbo naar mbo te verbeteren. Een belangrijke maatregel is het afschaffen van de maximale verblijfsduur voor leerlingen in het vmbo (zie artikel 3 Voortgezet onderwijs, paragraaf 3.3.3). Daarnaast is het kabinet gestart met experimenten overgang vmbo-mbo (VM2). In VM2 wordt de bovenbouw van de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo samengevoegd met een mbo-opleiding op niveau 2, met als doel het voortijdig schoolverlaten binnen deze doelgroep te reduceren. In 2008 is gestart met een eerste cohort van in totaal 36 projecten (verbonden aan circa 20 vmbo-scholen en mbo-instellingen) en ruim 1 000 leerlingen. In het tweede cohort komen hier ongeveer 170 projecten met zo'n 3 000 leerlingen bij. In 2009 tot en met 2013 wordt de ontwikkeling van de VM2-experimenten gevolgd via een monitor. In de monitor gaat het om zaken als: welk programma biedt de school aan, om wat voor leerlingen gaat het en behalen zij uiteindelijk de niveau 2 kwalificatie?

- Verbetering melding relatief verzuim door scholen

Binnen de preventieve aanpak is er bijzondere aandacht voor de bestrijding van relatief verzuim. Dit verzuim is in veel gevallen een voorbode van uitval. In 2009 zijn alle bekostigde onderwijsinstellingen in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs en alle gemeenten aangesloten op het digitale verzuimloket. Het digitale loket biedt één adres voor alle meldingen van verzuim van alle scholen en het loket biedt een uniforme meldprocedure voor alle scholen en gemeenten. Door het digitale loket is het mogelijk om over het verzuim per school, gemeente en RMC-regio beleidsinformatie te genereren, en gemeenten en scholen te rapporteren en te informeren over het verzuim in de afgelopen periode (maand).

- Curatieve maatregelen

Als jongeren toch uitvallen, zijn er andere inspanningen nodig om ze alsnog op te leiden tot een startkwalificatie. Hiervoor zet het kabinet in op samenwerking tussen het onderwijsveld, gemeenten, werkgevers en (jeugd)zorg. De ambitie is om in deze kabinetsperiode 20 000 werkende jongeren alsnog aan een startkwalificatie te helpen door middel van EVC-en/of duale trajecten. Deze ambitie is onderdeel van de ambitie om in de periode 2008–2011 in totaal 90 000 EVC en/of duale trajecten te realiseren. Met de economische recessie is de verwachting dat de groenpluk (jongeren gaan werken en maken hun opleiding niet af) afneemt. Volgens het CBS hebben schoolverlaters zonder een startkwalificatie bijna twee keer zo vaak geen baan (35%) als jongeren die wel een startkwalificatie hebben (19%). Als de werkgelegenheid weer afneemt, zoals nu het geval is, of als de jongeren ouder en dus duurder worden, lopen de jongeren die nu zonder startkwalificatie aan het werk zijn gegaan het grootste risico om werkloos te worden. Met werkgevers worden afspraken gemaakt om jongeren die nu op straat komen te staan extra te scholen. Zo wordt hun positie op de arbeidsmarkt duurzaam verbeterd.

- WRR: overbelaste jongeren

Het kabinet wil verder de kansen voor overbelaste jongeren vergroten. Dit zijn leerlingen die gebukt gaan onder een opeenstapeling van problemen, variërend van beperkte vaardigheden en gedragsproblemen tot gebroken gezinnen, schulden, verslaving of criminaliteit in de directe omgeving. De WRR adviseert het kabinet overbelaste jongeren meer structuur en verbondenheid te geven. De regering heeft er daarom voor gekozen «plusvoorzieningen» te gebruiken. Scholen kunnen zich omvormen tot «plusvoorziening». Dit is geen nieuw schooltype maar een uitbreiding van het aanbod op bestaande (v)mbo-scholen. Het gaat om een totaalpakket van onderwijs en ondersteuning dat nodig is om de jongeren met behulp van structuur en verbondenheid naar een plek in de samenleving te begeleiden. Gemeenten hebben op bijna alle relevante terreinen belangrijke bevoegdheden en worden daarom verantwoordelijk voor de organisatie van de ondersteuning aan overbelaste jongeren. Het Rijk heeft hierbij een faciliterende rol. Er komt zowel in 2009 als in 2010 € 30 miljoen per jaar beschikbaar om de vorming van plusvoorzieningen tijdelijk te stimuleren. De helft van deze middelen staan op de begroting van het programmaministerie voor Jeugd en Gezin.

- Monitoring en evaluatie

Het kabinet heeft een concrete doelstelling geformuleerd voor school-uitval. Om goed te kunnen volgen of het project op koers ligt, dan wel moet worden bijgesteld, is naast het instrument van de jaarlijkse analyse van de uitvalcijfers een apart evaluatie- en monitoringdesign opgezet. Het TIER (Top Institute for Evidence Based Education Research, waarin ook CPB vertegenwoordigd is) is in 2009 betrokken bij de opzet van een effectevaluatie van de nieuwe convenanten. Deze evaluatie bevat naast kwantitatieve, ook kwalitatieve informatie over de resultaten van de convenanten.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 4.8 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Voorlaatste waarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Het aantal nieuwe vsv'ers per kalenderjaar (nationale indicator) Bron: Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 26 695, nr. 44	71 000 2002	52 700 2007	48 800 2008	35 000 2012
2. Aantal herplaatste voortijdig schoolverlaters (inclusief oude voortijdig schoolverlaters) Bron: RMC-analyse 2007; Research voor Beleid	20 000 2002	39 545 2007	33 800 2008	

Toelichting:

1. Het aantal van 48 800 is het voorlopig cijfer over het schooljaar 2007/2008. Het definitieve cijfer wordt in oktober 2009 verwacht.

4.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 4.9 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek Onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Beleidsdoorlichting toerusting stelsel	OD 1	A: 2014 B: 2014	Auditdienst OCW
	Beleidsdoorlichting innovatieregelingen BVE	OD 2	A: 2011 B: 2012	Auditdienst OCW
	Beleidsdoorlichting Leren & Werken	OD 3	A: 2010 B: 2011	Auditdienst OCW
	Beleidsdoorlichting VSV-beleid	OD 4	A: 2011 B: 2012	Auditdienst OCW
Effectenonderzoek ex post	Onderzoek effectiviteit experimenten maatwerktrajecten	OD 4	A: 2008 B: 2010	CPB
	Onderzoek effectiviteit experimenten vmbo-mbo	OD 4	A: 2008 B: 2010	Ecbo
	Monitor experimenten Associate Degree op MBO-locatie	OD 2	A: 2010 B: –	SEO
	Analyse effectrapportage RMC	OD 4	jaarlijks	KBA
Overig evaluatieonderzoek¹	Project Onderwijs-Arbeidsmarkt 2006 (POA)	AD	Jaarlijks in juli	ROA
	Registratie en bestemming uitstroom schoolverlaters (SIS)	OD 4	Jaarlijks in september	ROA
	Evaluatie en monitoring VSV-beleid en convenanten	OD 4	A: juni 2008 B: 2010	TIER
	Monitor Sociale Veiligheid	AD	Jaarlijks	Ecbo
	Arbeidsmarktbarometer leraren bve	AD	Jaarlijks	Regioplan
	Monitor alfabetisering	OD 3	Jaarlijks in het voorjaar	Cinop
	Monitor leerling-gebonden financiering	OD 3	A: 1 november 2006 B: 15 november 2009	RISBO

De beleidsartikelen (artikel 4)

Tabel 4.9 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Onderzoek Onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Monitor competentiegericht beroepsonderwijs ODIN-6	OD 1 AD	A: 2008 B: 2009 Tweejaarlijks B: 2010	Ecbo Research Ned
Deelnemersmonitor	AD	Tweejaarlijks B: 2011	Research Ned
Tijdsbesteding voltijds BOL en BBL	OD 1	A: 2009 B: 2009	ITS
Evaluatie les- en examenmateriaal BVE-instellingen	OD 2	A: 2009 B: 2009	SCO Kohnstamm Instituut
Onderzoek regionale agenda	OD 2	A: 2008 B: 2009	ROA
Onderzoek indicatoren bedrijfsleven	OD 1	A: 2009 B: 2009	KBA
Audit HEC	OD 1	A: 2009 B: –	Expertisecentrum Bekostiging
Onderzoek implementatie EQF	OD 1	A: 2009 B: 2010	CINOP
Ontwikkeling/monitoring toetsen taal en rekenen	OD 2	Jaarlijks in de zomer	CITO
Fes onderzoek «beroepsonderwijs in bedrijf»	OD 2	A: 2010 B: 2011	

¹ Wat onder overig evaluatieonderzoek staat is niet in alle gevallen evaluatieonderzoek

Toelichting:

Voor de beleidsdoorlichtingen zal zoveel mogelijk gebruik worden gemaakt van (deel)onderzoeken naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid. Bij de beleidsdoorlichting van het vsv beleid zullen met name de evaluatie en de monitoring van het vsv beleid en de convenanten, het onderzoek naar de effectiviteit van de experimenten en de maatwerktrajecten, en het onderzoek naar de effectiviteit van de experimenten vmbo-mbo worden betrokken.

Bij de beleidsdoorlichting van de innovatieregelingen van bve zal vooral gebruikt gemaakt worden van de monitor innovatiebox en stagebox op basis van de jaarverslagen van mbo instellingen, en van het evaluatieonderzoek naar de regelingen stagebox en innovatiebox.

De beleidsdoorlichting Leren & Werken wordt onder andere gebaseerd op de monitor van leerwerktrajecten (dual en EVC) door het ECBO. Dit is een halfjaarlijkse kwantitatieve monitor en een jaarlijkse kwalitatieve monitor.

ARTIKEL 5. TECHNOCENTRA

5.1 Algemene doelstelling: het ondersteunen van technocentra om de kennisinfrastructuur in de regio te versterken. De aansluiting tussen het technisch beroepsonderwijs en het bedrijfsleven wordt hierdoor verbeterd.

Omschrijving

Technocentra zijn intermediaire organisaties, opgericht om knelpunten op de regionale arbeidsmarkt voor technische beroepen aan te pakken. De technocentra richten zich op het bemiddelen tussen onderwijsinstellingen en bedrijven. De activiteiten zijn gericht op het ondersteunen en stimuleren van uitdagingen en het oplossen van regionale knelpunten. Het uitgangspunt van het «deltaplan bèta/techniek» is een integrale aanpak van de tekorten aan bèta's en technici. De technocentra leveren hier ook een bijdrage aan. Op deze manier wordt bijgedragen aan de in Europees verband onderschreven doelstelling van 15% meer uitstroom van gediplomeerden uit hogere bèta-en technische opleidingen in 2010.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister houdt toezicht op een rechtmatige en doelmatige verstrekking en besteding van geld.

Externe factoren

Conjuncturele ontwikkelingen in de technische sector.

5.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 5.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 5 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	8 988	10 364	9 998				
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven (programma + apparaat)	8 988	10 202	9 998				
Programma-uitgaven	8 988	10 202	9 998				
• Basissubsidie	7 000	7 000	7 000				
• Speerpuntsubsidie	1 688	2 902	2 698				
• Overig	300	300	300				
Ontvangsten	9 017	9 796	9 632				

Tabel 5.2 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)					
	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	9 998				
Totaal juridisch verplicht	9 998				
Totaal bestuurlijk gebonden	0				
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0				

5.3 Doelstellingen Kaderregeling

Motivering

De Kaderregeling Technocentra is voor de jaren 2006 tot en met 2010 (Staatsblad 2006, nr. 50) vastgesteld met het doel de kennisinfrastructuur in de regio te verbeteren en te vernieuwen, en de aansluiting tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven in de technische sector te verbeteren. Van deze oorspronkelijke doelstelling zijn de volgende drie subdoelen afgeleid:

- a) het bevorderen van de circulatie en toepassing van kennis tussen instellingen, tussen instellingen en ondernemingen of tussen instellingen, ondernemingen en derden;
- b) een gezamenlijke benutting door verschillende instellingen van hoogwaardige en moderne apparatuur voor technisch beroepsonderwijs;
- c) het bevorderen van een goede aansluiting van technisch beroepsonderwijs op de opleidingsbehoeften van de arbeidsmarkt.

Om deze doelstellingen te realiseren, moeten de technocentra zich richten op de knelpunten die zij in de desbetreffende regio's signaleren. In het verlengde hiervan dienen de activiteiten van de technocentra specifiek gericht te zijn op de aanpak van de tekorten aan bèta's en technici. Aan het einde van de subsidieperiode (eind 2010) moeten de resultaten van de tijdelijke investeringsimpuls geheel zijn verankerd binnen de regionale partijen in de samenwerkingsverbanden. Verder moeten de technocentra in dit begrotingsjaar uitsluitsel geven over de vraag of zij wel of niet als vraaggestuurde en zelffinancierende organisatie verder gaan, of dat zij ophouden te bestaan. Het staat elk technocentrum vrij een keuze te maken.

Instrumenten

In de Kaderregeling is vastgelegd dat de 14 technocentra een basissubsidie kunnen ontvangen nadat zij daartoe een aanvraag hebben ingediend. De aanvraag moet voldoen aan één van de drie subdoelstellingen zoals hierboven genoemd. Verder moet de aanvraag voor de basissubsidie vergezeld zijn van een activiteitenplan, een regioanalyse en een begroting. De activiteitenplannen dienen SMART geformuleerd te zijn. Naast de basissubsidie kan een technocentrum een speerpuntsubsidie aanvragen. Deze wordt verleend op voorwaarde dat aan een technocentrum een basissubsidie is verleend voor 2010 én het project moet bijdragen aan de realisatie van één van de drie genoemde subdoelstellingen. Een andere voorwaarde is dat het desbetreffende project eindigt uiterlijk 31 december 2010. Voor de jaren 2007 tot en met 2010 adviseert het bestuur van het Platform Bèta Techniek de minister over de te kiezen inhoudelijke thema's voor de speerpuntsubsidie voor deze jaren. De minister stelt de thema's voor de betreffende jaren vast. Op dit moment is nog niet bekend wat de thema's zullen zijn voor 2010. Het Platform Bèta Techniek streeft ernaar om uiterlijk 1 oktober 2009 hierover uitsluitsel te geven.

Meetbare gegevens

De kracht van de technocentra is hun regionale inbedding en netwerk. De technocentra creëren draagvlak voor hun activiteiten door het vormen van samenwerkingsverbanden waarin onderwijs en bedrijfsleven betrokken zijn. Om meer en beter inzicht te krijgen in de effecten van de activiteiten, hebben de technocentra een nieuw model van verslaglegging ontwikkeld. Het streven is om de 14 technocentra in de verslaglegging van 2008, dit nieuwe meetinstrument te laten gebruiken zodat het informatiegehalte van de effectmeting wordt verhoogd. Deze verslaglegging wordt eind december 2009 verwacht. Verder zal bij de beoordeling van de activiteiten-

De beleidsartikelen (artikel 5)

plannen voor 2010, tevens aandacht zijn voor de mate waarin de operationele doelen SMART zijn geformuleerd. Dit vergemakkelijkt een scherpe analyse en evaluatie.

ARTIKEL 6 EN 7. HOGER ONDERWIJS

6.1 Algemene doelstelling: het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek zorgt dat studenten en (wetenschappelijk) personeel hun talenten en onderzoekend vermogen maximaal kunnen ontwikkelen. Het leidt hen op voor een positie op de nationale en internationale arbeidsmarkt en voor een rol in de intellectuele voorhoede van onze samenleving.

Omschrijving

Om internationaal te concurreren en maatschappelijke problemen aan te pakken, zijn een goed opgeleide bevolking, ondernemende geesten en hoogwaardige diensten en producten van doorslaggevend belang. De Nederlandse samenleving is in belangrijke mate afhankelijk van kennis, technologie en innovatie. Nederland moet daarom zijn kennis- en innovatiepotentieel optimaal organiseren en benutten.

Onderwijs en wetenschap zijn meer dan aanjagers van de kennis-economie. Het gaat niet alleen om geld, het gaat ook om zaken als inzicht in de eigen identiteit, historische achtergronden, natuur en milieu, sociale verhoudingen, cultuur en kunst, kortom de bepalende factoren voor de kwaliteit van het leven. Het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek speelt daarbij een belangrijke rol. Het hoger onderwijs moet daarom studenten motiveren om tijdens hun studie het beste uit zichzelf te halen, zodat zij zich optimaal ontplooien en zich breed kunnen oriënteren.

Het kabinetsbeleid is er op gericht een ambitieuze studiecultuur in het hoger onderwijs te creëren. De basiskwaliteit moet omhoog, excellentie moet meer bevorderd worden en het studiesucces verbeterd. Dat laatste betekent onder andere dat minder studenten uit mogen vallen. Om deze doelen te bereiken heeft OCW een aantal maatregelen genomen die verder worden toegelicht bij de operationele doelstellingen.

De strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid geeft de strategische doelen aan voor de komende jaren (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr.1). Deze zijn nader ingevuld in de meerjarenafspraken die gemaakt zijn met de koepels in het hbo en wo (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr. 31 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr. 33).

Over de voortgang van de afspraken doet OCW jaarlijks verslag in Kennis in Kaart (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, bijlage bij kamerstuk, 31 288, nr. 49). Om een zo objectief mogelijk inzicht te krijgen in de inspanningen van de universiteiten en hogescholen om aan de ambities bij te dragen, is de Inspectie van het Onderwijs gevraagd om in 2010 een (steekproefsgewijs) evaluatieonderzoek te doen.

De budgettaire problematiek voor de rijksoverheid is groot als gevolg van de economische crisis. In het aanvullend beleidsakkoord zijn de ombuigingen opgenomen die moeten bijdragen aan herstel van de overheidsfinanciën op de lange termijn («de problematiek overheidsfinanciën»). Ook het hoger onderwijs kon niet uitgezonderd worden van bezuinigingen. In de maatregelen die het kabinet heeft getroffen voor het hoger onderwijs is er voor gekozen om de primaire processen van de instellingen zoveel mogelijk te ontzien. Zo is de compensatie voor prijsstijging en de compensatie voor de loonontwikkeling ongekort uitgekeerd. Ook is de ontwikkeling van de studentenaantallen gecompenseerd. Er is voor gekozen om zoveel mogelijk toekomstige middelen, waarvoor dus nog

geen verplichtingen door de ho-instellingen zijn aangegaan, in de bezuinigingen te betrekken. Onder meer is een deel van de oploop 2010 en 2011 van enkele enveloppemiddelen ingezet. Niet zijn ingezet de enveloppemiddelen die betrekking hebben op de meerjarenafspraken (studiesucces en kwaliteit van de bachelorfase).

De ombuigingen op artikel 6 (Hoger beroepsonderwijs) en artikel 7 (Wetenschappelijk onderwijs) voor de periode tot en met 2014 zijn nader toegelicht in het beleidsartikel en in de verdiepingsbijlage van deze begroting. Deze ombuigingen hebben een structureel karakter. Voor een sluitende dekking van de «problematiek overheidsfinanciën» na 2014 zijn aanvullend nog de volgende maatregelen getroffen:

- Vanaf 2015 vindt een verdere uitbreiding plaats van de maatregel waarbij de bijdrage aan het hoger onderwijs voor studenten uit de niet-Europese Economische Ruimte (exclusief studenten uit ontwikkelingslanden) wordt versoerd. De ombuiging loopt op naar € 21,8 miljoen vanaf 2015 (zie ook paragraaf 6.3.2).
- Vanaf 2015 wordt een efficiencykorting toegepast bij de hogescholen en universiteiten. Deze ombuiging bedraagt in totaal € 5,8 miljoen per jaar voor de jaren 2015 tot en met 2018 en loopt op naar € 21,3 miljoen vanaf 2019.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs maximaal aansluit bij de talenten en ambities van individuele studenten én bij de behoefte van de maatschappij. In het bijzonder is hij verantwoordelijk voor de toegankelijkheid van het onderwijs, de rechtmatige en doelmatige besteding van het geld voor het hoger onderwijs en onderzoek, en voor kwaliteitsgarantie. De middelen die hij hiervoor tot zijn beschikking heeft, zijn wet- en regelgeving, bekostiging, subsidies, toezicht en dialoog met belanghebbenden. De minister ondersteunt deze belanghebbenden op een manier die hen in staat stelt maximaal bij te dragen aan goed onderwijs en onderzoek. Hij doet dat door wetten en regels uit te vaardigen voor goed bestuur.

Externe factoren

De inzet van studenten, docenten, onderzoekers, bestuurders, toezichthouders, brancheorganisaties, maatschappelijke en internationale organisaties, andere overheden en bedrijven (stages en aansluiting arbeidsmarkt) bepaalt mede de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek. De minister is daarom mede afhankelijk van de inzet, capaciteiten en faciliteiten van deze partijen. Factoren die de minister slechts beperkt kan beïnvloeden, maar waarvan het succes van het beleid wel afhankelijk is, zijn: ontwikkelingen op de (internationale) arbeidsmarkt, demografische ontwikkelingen, conjuncturele ontwikkelingen waaronder de wereldwijde economische crisis.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 6.1 Indicatoren			
	Basiswaarde 2003	Laatste waarde 2008	Streefwaarde 2020
1. Percentage hoger opgeleiden in de leeftijdsgroep 25–44 jarigen van de beroepsbevolking Bron: CBS (EBB)	31,5% ¹	36,8%	46,0%

¹ Door een nieuwe weegmethode van de EBB wijkt dit percentage iets af van eerder gepubliceerde waarden.

Toelichting:

Meer mensen moeten hoger opgeleid worden. Het streven van het kabinet is dat op afzienbare termijn (in 2020) bijna de helft van de Nederlandse beroepsbevolking tussen de 25 en 44 jaar hoger opgeleid is. Daarom staan we voor de uitdaging om meer studenten aan te trekken en ervoor te zorgen dat zij afstuderen. OCW probeert dit voornamelijk door verbetering van rendement (minder uitval en betere studiekeuze) te bereiken.

In de zomer van 2009 wijzen de eerste gegevens over de nieuwe inschrijvingen voor het hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs op een aanzienlijke stijging van 1e jaars studenten ten opzichte van eerdere ramingen. Dit is gezien de wenselijkheid van een goed opgeleide bevolking en de doelstelling om circa 50% hoger opgeleiden te hebben in 2020 een verheugende ontwikkeling. De investeringen van de ho-instellingen en dit kabinet in meer studiesucces en kwaliteit gaan hun vruchten afwerpen. In deze tijd van economische recessie heeft deze ontwikkeling ook een dempend effect op (de toename van) de werkloosheid.

Een aanzienlijke stijging van 1e jaarsstudenten vormt een uitdaging voor hbo-instellingen en universiteiten. Er moet voldoende huisvesting en onderwijscapaciteit zijn en de kwaliteit van de opleidingen moet goed blijven.

Conform de gebruikelijke systematiek (waarbij universiteiten en hogescholen meer geld krijgen naarmate er meer studenten komen) vindt in het voorjaar – aan de hand van definitieve gegevens per 1 oktober over het aantal inschrijvingen – hierover nadere besluitvorming plaats.

Tabel 6.2 Kengetallen				
	2005	2006	2007	2008
1. Percentage afgestudeerden met een eerste baan op tenminste hbo- respectievelijk wo-niveau				
● Hbo	78%	82%	85%	85%
● Wo	61%	65%	64%	67%
Bron: Hbo en Wo-monitor				
2. Percentage afgestudeerden dat anderhalf jaar na afstuderen in het buitenland werkt				
● Hbo	3%	3%	3%	2%
● Wo	4%	5%	– ¹	5%
Bron: Hbo en Wo-monitor				
3. Percentage werkenden dat aangeeft dat opleiding voldoende basis was om te starten op arbeidsmarkt				
● Hbo	48%	53%	59%	62%
● Wo	52%	57%	60%	63%
Bron: Hbo en Wo-monitor				

¹ Er is voor het wo voor 2007 geen landelijk cijfer beschikbaar omdat een aantal universiteiten dit onderwerp niet in hun vragenlijst had opgenomen.

Toelichting:

De kengetallen maken zichtbaar of de student optimaal is voorbereid op deelname aan de samenleving en een positie op de nationale en

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

internationale arbeidsmarkt. Bij deze reeksen worden geen streefwaarden geformuleerd omdat deze te sterk samenhangen met de conjunctuurontwikkeling. De verwachting is dat het aantal afgestudeerden dat in het buitenland werkt, stijgt door het stimuleren van internationale mobiliteit onder studenten.

6.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 6.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 6 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	2 377 498	2 503 882	2 426 775	2 420 388	2 431 051	2 440 919	2 441 358
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	2 158 944	2 322 319	2 397 538	2 403 622	2 415 687	2 431 050	2 441 358
Programma-uitgaven	2 153 863	2 316 253	2 391 712	2 398 441	2 410 507	2 425 870	2 436 178
<i>Studenten volgen onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, in voldoende toegeruste instellingen voor hoger onderwijs</i>	<i>2 044 634</i>	<i>2 184 973</i>	<i>2 219 638</i>	<i>2 257 609</i>	<i>2 269 383</i>	<i>2 284 738</i>	<i>2 294 590</i>
• Reguliere bekostiging (lumpsum) ¹	2 044 634	2 184 973	2 219 638	2 257 609	2 269 383	2 284 738	2 294 590
<i>Binnen- en buitenlandse studenten volgen hoger onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, van hoge en excellente kwaliteit</i>	<i>6 848</i>	<i>5 478</i>	<i>5 474</i>	<i>5 476</i>	<i>5 481</i>	<i>5 481</i>	<i>5 481</i>
• Kwaliteitsverbetering docenten (lumpsum)	6 848	5 478	5 474	5 476	5 481	5 481	5 481
• Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent ²			0	0	0	0	0
<i>Studenten volgen zonder drempels het hoger onderwijs dat het beste past bij hun talenten en specifieke behoeften, en worden gestimuleerd om hun opleiding succesvol af te ronden</i>	<i>14 725</i>	<i>32 163</i>	<i>50 164</i>	<i>55 190</i>	<i>55 241</i>	<i>55 260</i>	<i>55 269</i>
• Minder uitval en kwaliteitsimpuls (lumpsum)	6 726	20 898	34 867	34 896	34 938	34 956	34 965
• Verhogen studierendement Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond (lumpsum)	5 600	8 765	12 797	12 794	12 803	12 804	12 804
• Studiekeuze-informatie voor het hoger onderwijs	2 299	2 400	2 400	2 400	2 400	2 400	2 400
• Erkenning van verworven competenties	0	0	0	5 000	5 000	5 000	5 000
• Emancipatie	100	100	100	100	100	100	100
<i>De samenleving (bedrijven en maatschappelijke organisaties) benut optimaal de kennis van het hoger onderwijs en onderzoek en vice versa</i>	<i>73 544</i>	<i>78 854</i>	<i>102 050</i>	<i>66 591</i>	<i>66 831</i>	<i>66 841</i>	<i>66 849</i>
• Praktijkgericht onderzoek (RAAK)	11 300	13 100	16 300	16 300	19 300	19 300	19 300
• Praktijkgericht onderzoek (lectoren en kenniskringen) (lumpsum) ³		1 254	7 823	7 828	12 550	12 557	12 565
• Ondernemerschap			7 500	7 500			
• Nieuwe hbo-masteropleidingen	5 044	0	10 452	10 463	10 481	10 484	10 484
• Deltaplan bèta/techniek ⁴	50 000	58 500	55 500	24 500	24 500	24 500	24 500
• FES: Investeringsagenda bèta en techniek hoger onderwijs	7 200	6 000	4 475				
<i>Programmakosten-overig⁵</i>	<i>14 112</i>	<i>14 785</i>	<i>14 386</i>	<i>13 575</i>	<i>13 571</i>	<i>13 550</i>	<i>13 989</i>
• Uitvoeringsorganisatie DUO	14 112	14 785	14 386	13 575	13 571	13 550	13 989

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

Tabel 6.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 6 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Apparaatsuitgaven Hoger Onderwijs en Studiefinanciering⁶	5 081	6 066	5 826	5 181	5 180	5 180	5 180
Ontvangsten	9 580	9 350	4 492	17	17	17	17

¹ In de middelen voor «Reguliere bekostiging» zijn ook enkele posten voor overige uitgaven verwerkt.

² De middelen voor «Excellentie in onderwijs» worden voor het gehele hoger onderwijs begroot op artikel 7. Voor de jaren 2010 tot en met 2014 zijn de middelen deels ingezet voor de uitbreiding van het Sirius Programma (zie artikel 7).

³ Naast deze extra middelen uit het coalitieakkoord is in de «Reguliere bekostiging» (lumpsum) voor lectoren en kenniskringen op jaarbasis een bedrag van € 56,9 miljoen opgenomen.

⁴ De middelen voor het Deltaplan bèta/techniek hebben voor 2010 betrekking op de gehele onderwijskolom. Vanaf 2011 zijn de middelen bestemd voor sectoren buiten het hoger onderwijs.

⁵ De middelen hebben betrekking op de sector hoger onderwijs.

⁶ In verband met de samenvoeging van de directies Hoger Onderwijs en Studiefinanciering zijn de apparaatsuitgaven van beide directies vanaf 2009 samengevoegd.

Coalitieakkoord en aanvullend beleidsakkoord

Vanuit de aanvullende post bij het Ministerie van Financiën is de oploop 2010 van de enveloppegelden uit het coalitieakkoord beschikbaar gesteld. Na verwerking van alle besluitvorming gaat het voor artikel 6 (Hoger beroepsonderwijs) om een bedrag van € 38,3 miljoen in 2010. Hiermee worden de volgende maatregelen voorzien:

- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (deels ingezet t.b.v. uitbreiding Sirius Programma): € 2,7 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.2);
- Minder uitval en kwaliteitsimpuls: € 14 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.3);
- Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond: € 4,3 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.3);
- Praktijkgericht onderzoek (RAAK): € 3,8 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.4);
- Praktijkgericht onderzoek (Lectoren en kenniskringen): € 6 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.4);
- Ondernemerschap: € 7,5 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.4).

Vanaf 2011 is de oploop nog op de aanvullende post bij het Ministerie van Financiën gereserveerd. De beleidsambities in deze begroting gaan er vanuit dat ook deze oploop beschikbaar komt.

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

Tabel 6.4 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 7 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	3 784 930	3 922 074	3 890 901	3 927 068	3 961 970	3 994 710	3 987 012
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	3 676 678	3 782 278	3 809 083	3 890 093	3 925 796	3 960 394	3 987 012
Programma-uitgaven	3 676 678	3 782 278	3 809 083	3 890 093	3 925 796	3 960 394	3 987 012
<i>Studenten volgen onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, in voldoende toegeruste instellingen voor hoger onderwijs</i>	3 636 402	3 734 086	3 740 412	3 785 950	3 825 327	3 864 983	3 900 851
● Reguliere bekostiging (lumpsum)	3 627 935	3 722 380	3 714 826	3 747 570	3 786 943	3 826 587	3 862 455
● Geesteswetenschappen		2 128	10 660	10 660	10 660	10 663	10 663
● Alfa/Gamma-onderzoek	8 467	9 578	14 926	27 720	27 724	27 733	27 733
<i>Binnen- en buitenlandse studenten volgen hoger onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, van hoge en excellente kwaliteit</i>	26 691	38 319	47 268	46 487	42 878	40 314	33 065
● Kwaliteitsverbetering docenten (lumpsum)	5 236	5 414	5 414	5 414	5 414	5 414	5 414
● Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (HSP)	11 268	11 385	10 331	10 331	10 331	10 333	10 333
● Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent: FES (Sirius Programma) ¹	575	6 034	10 320	11 522	10 793	9 227	1 529
● Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (Sirius Programma) ¹			4 000	2 200	1 700	900	2 200
● Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (kwaliteit en bekostiging) ¹			2 000	1 800	2 300	3 100	1 800
● Nederlandse Instituten in het Buitenland (NIB's), Netherlands Education Support Offices (NESO's), Beeldmerk	6 242	7 116	6 816	6 816	7 116	7 116	7 565
● Internationaliseringsagenda		5 000	5 500	5 500	2 200	1 200	1 200
● Noodfonds voor internationale hulpacties	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
● Internationale samenwerking en beurzenprogramma's	2 370	2 370	1 887	1 904	2 024	2 024	2 024
<i>Studenten volgen zonder drempels het hoger onderwijs dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften, en worden gestimuleerd om hun opleiding succesvol af te ronden</i>	3 519	2 807	15 337	20 600	20 601	20 605	20 604
● Minder uitval en kwaliteitsimpuls (lumpsum)	1 407	2 322	15 337	17 403	17 404	17 407	
● Verhogen studierendement Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond (lumpsum)				3 197	3 197	3 197	3 197
● Verhoging deelname studenten met een handicap	2 112	485					
<i>De samenleving (bedrijven en maatschappelijke organisaties) benut optimaal de kennis van het hoger onderwijs en vice versa</i>	10 066	7 066	6 066	37 056	36 990	34 492	32 492
● 3TU's samenwerking: FES	10 066	7 066	6 066	6 066	6 000	3 500	1 500
● 3TU's samenwerking				10 990	10 990	10 992	10 992
● Sectorplan Natuur- en scheikunde				20 000	20 000	20 000	20 000
Ontvangsten	11 645	13 116	16 402	17 604	16 809	12 743	3 045

¹ De middelen hebben betrekking op het gehele hoger onderwijs.

Coalitieakkoord en aanvullend beleidsakkoord

Vanuit de aanvullende post bij het Ministerie van Financiën is de oloploop 2010 van de enveloppegelden uit het coalitieakkoord beschikbaar gesteld. Na verwerking van alle besluitvorming gaat het voor artikel 7 (Wetenschappelijk onderwijs) om een bedrag van € 14,8 miljoen in 2010.

Hiermee worden de volgende maatregelen voorzien:

- Geesteswetenschappen: € 5,3 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.1);
- Alfa/Gamma-onderzoek: € 1,1 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.1);
- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (deels ingezet t.b.v. uitbreiding Sirius Programma): € 1,5 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.2);
- Minder uitval en kwaliteitsimpuls: € 6,9 miljoen (zie Operationele doelstelling 6.3.3);
- Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond: € 3,2 miljoen vanaf 2011 (zie Operationele doelstelling 6.3.3);
- 3TU's : € 5,7 miljoen vanaf 2011 (zie Operationele doelstelling 6.3.4).

Vanaf 2011 is de oloploop nog op de aanvullende post bij het Ministerie van Financiën gereserveerd. De beleidsambities in deze begroting gaan er vanuit dat ook deze oloploop beschikbaar komt.

Tabel 6.5 Middelen toerusting hoger onderwijs en onderzoek (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Hogescholen:	2 276 642	2 311 391	2 328 259	2 343 639	2 353 509
Onderwijsdeel	2 211 924	2 246 654	2 258 751	2 274 124	2 283 986
Deel ontwerp- en ontwikkeling (Raak en Lectoren en kenniskringen)	64 718	64 737	69 508	69 515	69 523
Universiteiten:	3 721 551	3 757 725	3 798 626	3 832 446	3 849 803
Onderwijsdeel	1 502 769	1 514 346	1 526 871	1 535 466	1 547 297
Onderzoekdeel	1 661 176	1 680 711	1 702 847	1 723 861	1 723 861
Academische ziekenhuizen	557 606	562 668	568 908	573 119	578 645
Overige organisaties hoger onderwijs:	35 984	35 978	35 628	35 628	35 628
United Nations University (UNU)	855	855	855	855	855
Europees Universitair Instituut Florence	1 565	1 565	1 565	1 565	1 565
Stichting Nederlandse Organisatie voor Internationale samenwerking in het Hoger Onderwijs (NUFFIC)	25 962	25 956	25 956	25 956	25 956
Stichting Handicap en Studie	841	841	841	841	841
Stichting UAF Steunpunt (SUS) / UAF	2 298	2 298	2 298	2 298	2 298
Interstedelijk Studentenoverleg (ISO)	244	244	244	244	244
Landelijke Studenten Vakbond (LSVb)	244	244	244	244	244
Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO)	3 975	3 975	3 975	3 975	3 975

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

Tabel 6.6 Budgetflexibiliteit per operationele doelstelling artikel 6 Hoger beroepsonderwijs (x € 1 000)					
	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	2 377 326	2 384 866	2 396 936	2 412 320	2 422 189
Totaal juridisch verplicht	2 288 046	2 319 691	2 330 845	2 346 205	2 353 675
Totaal bestuurlijk gebonden	89 280	64 804	65 766	65 789	68 189
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	371	325	326	325
<i>Studenten volgen onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, in voldoende toegeruste instellingen voor hoger onderwijs</i>					
• Juridisch verplicht	2 219 638	2 257 609	2 269 383	2 284 738	2 294 590
• Bestuurlijk gebonden	3 503	6 292	6 042	6 042	6 042
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	371	325	326	325
<i>Binnen- en buitenlandse studenten volgen hoger onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, van hoge en excellente kwaliteit</i>					
• Juridisch verplicht	5 474	5 476	5 481	5 481	5 481
• Bestuurlijk gebonden	5 474	5 476	5 481	5 481	5 481
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Studenten volgen zonder drempels het hoger onderwijs dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften, en worden gestimuleerd om hun opleiding succesvol af te ronden</i>					
• Juridisch verplicht	50 164	55 190	55 241	55 260	55 269
• Bestuurlijk gebonden	49 801	49 827	49 798	49 797	47 406
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	363	5 363	5 443	5 463	7 863
<i>De samenleving (bedrijven en maatschappelijke organisaties) benut optimaal de kennis van het hoger onderwijs en onderzoek en vice versa</i>					
• Juridisch verplicht	102 050	66 591	66 831	66 841	66 849
• Bestuurlijk gebonden	16 636	13 442	12 550	12 557	12 565
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	85 414	53 149	54 281	54 284	54 284

Tabel 6.7 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling artikel 7 Wetenschappelijk onderwijs (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	3 809 083	3 890 093	3 925 796	3 960 394	3 987 012
Totaal juridisch verplicht	3 793 255	3 844 122	3 879 289	3 915 084	3 943 923
Totaal bestuurlijk gebonden	15 828	45 471	46 007	44 310	42 089
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	500	500	1 000	1 000
<i>Studenten volgen onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, in voldoende toegeruste instellingen voor hoger onderwijs</i>					
	3 740 412	3 785 950	3 825 327	3 864 983	3 900 851
• Juridisch verplicht	3 738 284	3 774 790	3 814 167	3 853 320	3 889 188
• Bestuurlijk gebonden	2 128	10 660	10 660	10 663	10 663
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	500	500	1 000	1 000
<i>Binnen- en buitenlandse studenten volgen hoger onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, van hoge en excellente kwaliteit</i>					
	47 268	46 487	42 878	40 314	33 065
• Juridisch verplicht	33 568	34 873	30 728	29 864	24 836
• Bestuurlijk gebonden	13 700	11 614	12 150	10 450	8 229
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Studenten volgen zonder drempels het hoger onderwijs dat het best past bij hun talenten en specifieke behoeften, en worden gestimuleerd om hun opleiding succesvol af te ronden</i>					
	15 337	20 600	20 601	20 605	20 604
• Juridisch verplicht	15 337	17 403	17 404	17 408	17 407
• Bestuurlijk gebonden	0	3 197	3 197	3 197	3 197
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	00	
<i>De samenleving (bedrijven en maatschappelijke organisaties) benut optimaal de kennis van het hoger onderwijs en vice versa</i>					
	6 066	37 056	36 990	34 492	32 492
• Juridisch verplicht	6 066	17 056	16 990	14 492	12 492
• Bestuurlijk gebonden	0	20 000	20 000	20 000	20 000
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0

6.3 Operationele doelstelling

6.3.1 Studenten volgen onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, in voldoende toegeruste instellingen voor hoger onderwijs

Motivering

Het stelsel van hoger onderwijs en onderzoek zodanig toerusten dat bij het verzorgen van hoger onderwijs en het verrichten van onderzoek voldaan wordt aan de gestelde toegankelijkheids-, doelmatigheids- en kwaliteitseisen die door de door de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW) zijn gesteld.

Instrumenten

- Reguliere bekostiging (lumpsum)

De rijksbijdrage, die de instellingen van hoger onderwijs en onderzoek ontvangen, is gebaseerd op de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). In het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 en de Regeling financiën hoger onderwijs zijn de bepalingen, bedragen en percentages opgenomen op basis waarvan deze rijksbijdrage wordt bepaald. Tabel 6.5 laat zien hoe het geld over hogescholen, universiteiten en academische ziekenhuizen is verdeeld. Met de VSNU en de HBO-raad is in oktober 2008 afgesproken om vanaf het begrotingsjaar 2011 een nieuwe onderwijsbekostigingssystematiek voor het hoger onderwijs in te voeren. In juli 2009 is het wetsvoorstel Versterking Besturing door de

Tweede Kamer goedgekeurd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 821, nr. 1 t/m 4). Daarmee worden samen met de beoogde nieuwe onderwijsbekostigingssystematiek voornemens uit de strategische agenda hoger onderwijs uitgewerkt.

Het principe van eerst het bachelordiploma behalen alvorens aan een masteropleiding te beginnen, wordt ingevoerd voor alle wo-opleidingen (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 288, nr. 58). Het wetsvoorstel daartoe gaat in 2009/2010 naar de Tweede Kamer.

In verband met de problematiek overheidsfinanciën wordt de rijksbijdrage voor de academische ziekenhuizen gekort met structureel € 20 miljoen per jaar vanaf 2010.

- Subsidies overige organisaties hoger onderwijs

Deze organisaties dragen bij aan coördinatie van kennis en het stimuleren van ontwikkelingen op het gebied van internationale samenwerking en uitwisseling. Zie voor nadere specificatie van de betreffende subsidies tabel 6.5.

- Geesteswetenschappen

In april 2009 heeft de minister in zijn beleidsreactie op het rapport «Duurzame geesteswetenschappen» van de Commissie «Nationaal Plan Toekomst Geesteswetenschappen» onder leiding van dr. M.J. Cohen (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 175) toegestemd plannen van de faculteiten geesteswetenschappen te steunen. Het gaat hierbij om plannen die moeten bijdragen aan het oplossen van de problemen die de commissie Cohen heeft benoemd. Deze plannen worden in goede samenwerking met de colleges van bestuur van de betreffende faculteiten opgesteld. De Commissie Regieorgaan Geesteswetenschappen, onder voorzitterschap van prof.dr. F. van Oostrom, zal adviseren over deze plannen. De minister stelt hiervoor vanaf 2010 een bedrag van € 10,7 miljoen beschikbaar. Deze gelden worden op termijn aan de lumpsum toegevoegd.

- Alfa- en gammaonderzoek bij de universiteiten (lumpsum)

Er komt extra geld om een aantal problemen en lacunes op te lossen die zich in de voor de Nederlandse kenniseconomie op het belangrijke gebied van alfa- en gammawetenschappen voordoen. In 2010 is € 14,9 miljoen beschikbaar.

- Optimalisering taal- en rekenonderwijs (lumpsum)

Voor een structurele verhoging van het studiesucces is onder meer de doorlopende leerlijn rekenen & taal (zie ook de beleidsreactie Rekenen en Taal; Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 332, nr. 3) van grote betekenis. Deze leerlijn is onderdeel van beleid dat als doel heeft de kwaliteit van de instroom te verhogen. Dat vraagt om verbetering van het niveau van het taal- en rekenonderwijs in alle sectoren. Heldere referentieniveaus voor rekenen/wiskunde en taal worden in augustus 2010 opgenomen in de wetgeving. Voor de periode 2008 tot en met 2011 is in totaal € 12 miljoen beschikbaar om het taal- en rekenonderwijs aan de lerarenopleidingen te verbeteren.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 6.8 Kengetallen					
(x 1000)	2008/2009	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013
1. Eerstejaars aantal studenten (excl. «groen onderwijs»)					
● Hbo-volgtijd	81,6	83,0	83,9	83,8	84,5
● Hbo-deeltijd	13,2	13,1	13,0	12,9	12,9
● Wo	45,4	47,3	48,0	48,6	49,7
2. Ingeschreven aantal studenten (excl. «groen onderwijs»)					
● Hbo-volgtijd	311,7	319,9	327,1	332,8	337,5
● Hbo-deeltijd	59,9	60,3	60,5	60,6	60,5
● Wo	213,9	221,6	228,7	235,2	241,6
3. Gediplomeerden (excl. «groen onderwijs»)					
● Hbo-volgtijd	51,0	52,1	52,8	53,8	54,6
● Hbo-deeltijd	13,1	13,0	13,0	13,0	13,0
● Wo	26,7	27,8	28,1	28,5	29,1
Bron: OCW-Referentieraming 2009, peildatum 1 oktober 2008 (hbo is conform de OCW-begrotingsraming)					
	2009	2010	2011	2012	2013
4. Onderwijsuitgaven per student					
● Hbo	6,1	6,2	6,2	6,1	6,1
● Wo	5,9	5,9	6,0	6,0	6,0

Toelichting:

4. Onderwijsuitgaven per student: berekend in nominale prijzen, aantal studenten conform de Referentieraming 2009 en excl. collegegeld-ontvangsten.

6.3.2. Binnen- en buitenlandse studenten volgen hoger onderwijs, en (wetenschappelijk) personeel doet onderzoek, van hoge en excellente kwaliteit

Motivering

In relatie tot de ambities van Nederland als innovatieve, concurrerende economie moet de kwaliteit verbeteren en het excellente talent onder studenten meer gestimuleerd worden. Het hoger onderwijs moet intensiever en persoonlijker worden. Het Nederlandse hoger onderwijs bevindt zich in een internationaal speelveld. Studenten moeten de mogelijkheid hebben zich voor te bereiden op een loopbaan in een internationale context. Ook de arbeidsmarkt wordt steeds meer internationaal georiënteerd. Daarnaast is het van belang dat de onderwijsinstellingen zich internationaal oriënteren. De concurrentie om de beste studenten neemt toe. Instellingen moeten alle ruimte hebben zich voor de buitenwereld te profileren en partnerships aan te gaan met buitenlandse instellingen. Naast de instrumenten die OCW daartoe inzet, zijn er ook beurzenprogramma's (NFP, Mena MSP beurzenprogramma) die onder de begroting voor Ontwikkelingssamenwerking vallen. Deze worden in goede onderlinge afstemming mede aangewend in het kader van de kabinetsbrede inzet om bij te dragen aan een rechtvaardige en stabiele wereld.

In verband met de problematiek overheidsfinanciën wordt de bijdrage voor studenten uit de niet-Europese Economische Ruimte (exclusief

studenten uit ontwikkelingslanden) versoberd met € 4 miljoen in 2010 oplopend tot € 21,8 miljoen vanaf 2015. Instellingen hebben de mogelijkheid om niet-EER studenten het instellingscollegegeld in rekening te brengen en maken daarvan nu al goed gebruik. Zij kunnen op die manier dus het bezuinigde bedrag «inverdienen».

Van het OCW-budget voor niet-EER studenten blijft ca. 60% in stand. Instellingen kunnen dit budget mede aanwenden voor studenten uit ontwikkelingslanden. Dit betreft ongeveer 25% van het aantal niet-EER studenten aan bekostigde ho-instellingen in Nederland (3 452 op een totaal aantal van 14 547 in 2008/2009, cijfers Nuffic). Deze studenten kunnen in veel gevallen bovendien rekenen op beurzen of ondersteuning anderszins (bijvoorbeeld het profileringfonds).

Instrumenten

- Kwaliteitsverbetering docenten

De docent is de bepalende factor in de onderwijskwaliteit. De kwaliteit van de docent en van de lerarenopleiding moet dus uitstekend zijn. Op artikel 6 en artikel 7 Hoger Onderwijs en op artikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid is hiervoor geld beschikbaar. In lijn met het advies van de «commissie Leraren» onder leiding van de heer Rinnooy Kan zijn hierover in het actieplan «LeerKracht» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 45) maatregelen voorgesteld die met de sociale partners in de hbo-sector verder uitgewerkt worden (zie ook artikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid).

- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (het Huygens Scholarship Programme)

Om Nederlandse instellingen in de groeiende Europese concurrentiestrijd een goede uitgangspositie te bieden, moet internationaal toptalent aangetrokken worden en excellent talent onder studenten gestimuleerd worden. In 2010 is € 10,3 miljoen beschikbaar voor beurzenprogramma's voor excellente buitenlandse studenten en Nederlandse studenten die naar het buitenland gaan.

- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent; FES (Sirius Programma)

Om meer inzicht te krijgen in de wijze waarop excellentie in het hoger onderwijs gerealiseerd kan worden is € 40 miljoen uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) beschikbaar voor de periode 2008–2014. Voor de tranche gericht op masteropleidingen is in totaal € 10 miljoen beschikbaar. De instellingen kunnen experimenteel in deze tranche gebruik maken van selectie aan de poort en collegegeld-differentiatie. Deze projecten starten in 2010.

- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (uitbreiding Sirius Programma)

Voor de uitbreiding van het Sirius Programma is voor de periode 2010 tot en met 2014 extra € 11 miljoen beschikbaar. Deze middelen zijn grotendeels afkomstig uit de enveloppemiddelen van het coalitieakkoord voor excellentie in onderwijs (kwaliteit en bekostiging).

- Excellentie in onderwijs: binnen- en buitenlands talent (kwaliteit en bekostiging)

OCW oriënteert zich op een koppeling tussen kwaliteit en bekostiging. Hiervoor is vanaf 2015 structureel € 4 miljoen beschikbaar uit de enveloppemiddelen excellentie in onderwijs. Daarnaast was op de aanvullende post van het Rijk vanaf 2011 indicatief € 15 miljoen gereserveerd. Hiervan is reeds € 10 miljoen ingezet voor de problematiek

overheidsfinanciën. Na besluitvorming over het beschikbaar stellen van de resterende middelen van € 5 miljoen, zal met een voorstel worden gekomen voor een koppeling tussen kwaliteit en bekostiging vanaf 2011. In 2010 zullen op kleine schaal experimenten worden uitgevoerd met het koppelen van kwaliteit en bekostiging. Hiervoor wordt een deel ingezet van de enveloppemiddelen voor excellentie, die al vanaf 2010 beschikbaar zijn (zie 6.4). Van de oorspronkelijke reeks van € 8 miljoen is de helft ingezet voor de problematiek overheidsfinanciën. Van het restant is een deel ingezet voor de uitbreiding van het Sirius Programma. Voor 2010 resteert hierdoor € 2 miljoen.

- Nederlandse (wetenschappelijke) Instituten in het Buitenland (NIB's en NWIB's), Netherlands Education Support Offices (NESO's)

Om de positie van het Nederlands hoger onderwijs internationaal te verbeteren is in 2010 € 6,8 miljoen beschikbaar. OCW oriënteert zich momenteel in samenwerking met alle betrokken partijen op een nieuwe beheers- en bestuursstructuur voor de Nederlandse Instituten in het Buitenland (NIB):

- De instituten in Marokko, Turkije en Syrië (NIB's) versterken de internationaliseringactiviteiten en profileren het Nederlandse hoger onderwijs.
- De Nederlandse Wetenschappelijke Instituten in het Buitenland (NWIB's) in Florence, Rome, Athene, Cairo, Japan en Sint-Petersburg dragen bij aan de onderwijs- en onderzoekssamenwerking tussen het Nederlandse hoger onderwijs en het lokale hoger onderwijs.
- Representatiekantoren verspreid over de wereld (de NESO's) ondersteunen de promotie van het Nederlandse hoger onderwijs.
- Joint Degrees zullen met de nieuwe wet Versterking Besturing mogelijk zijn.

- Internationaliseringsagenda

In de internationaliseringsagenda «Het Grenzeloze Goed» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 288 nr. 44) ligt net als bij de meerjarenafspraken het accent op de verbetering van de kwaliteit van het hoger onderwijs en onderzoek door onder andere het vergroten van de mobiliteit van de Nederlandse studenten en het stimuleren van een meer internationale oriëntatie van onderwijsinstellingen (RAAK internationaal). In 2010 is hiervoor € 5 miljoen beschikbaar.

- Subsidie voor een noodfonds (Libertas) voor internationale hulpacties op het gebied van hoger onderwijs.

Hiervoor is in 2010 maximaal € 1 miljoen beschikbaar.

- Subsidie voor projecten internationale samenwerking en beurzenprogramma's

NUFFIC beheert Europese en Nederlandse onderwijsprogramma's (zoals Leven Lang Leren, Tempus en Erasmus Mundus) en voert daarnaast andere taken uit in het kader van internationalisering. Zie artikel 8 Internationaal beleid.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 6.9 Indicator			
	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
Indicator Kwaliteit en excellentie			
1. Percentage hbo-docenten dat minimaal beschikt over een mastergraad ¹ Bron: HBO-raad ³	50% (waarvan 3,7 PhD) peildatum: 2007	57% (waarvan 4,8% PhD) peildatum: 2008	70% ² (waarvan 10% PhD) peildatum: 2014
2. Percentage studenten dat als «gemotiveerd» kan worden beschouwd Bron: Studentenmonitor	18,0% peildatum: 2004	18,2% peildatum: 2008	–
3. Studietijd, contacturen en schaal			
a. Onderwijsintensiteit: gem. tijdsbesteding aan studiegerelateerde activiteiten in uren per week (perceptie student) ²			
• Hbo	33	34	–
• Wo	31	32	–
Bron: Studentenmonitor	peildatum: 2005	peildatum: 2008	
b. Onderwijstijd: gem. aantal uren per week (contacturen; perceptie student)			
• Hbo	13	14	–
• Wo	11	14	–
Bron: Studentenmonitor	peildatum: 2005	peildatum: 2008	
c. Student/stafratio			
• Hbo: student/onderwijzend personeel	25,0	24,5	–
• Wo: student/wetenschappelijk personeel	9,2	10,0	–
Bron: Kerncijfers 2004–2008	peildatum: 2004	peildatum: 2007	
4. Aantal Nederlandse instellingen in top 100 van beste instellingen ter wereld Bron: Sjanghai-ranking	2 in top 100 peildatum: 2005	2 in top 100 waarvan 1 in top 50 peildatum: 2008	3 in top 100 en hoogste omhoog peildatum: 2011
Indicator Internationalisering diplomamobiliteit			
5. Ho-studenten uit het buitenland in NL (instroom): percentage van de totale Nederlandse ho-studentenpopulatie Bron: IMON-monitor 2007 (NUFFIC, Europees Platform, Cinop)	4,5% peildatum: 2003/2004	6,9% peildatum: 2007/2008	7,4% peildatum: 2010
6. Percentage Nederlandse studenten dat een opleiding in Nederland volgt en een deel hiervan in het buitenland doet. Bron: Studentenmonitor 2007	14% (hbo, 12%; wo, 17%) peildatum: 2007	Zie basiswaarde	25% peildatum: 2013

¹ De meerjarenaafspraken tussen OCW en de HBO-raad vormen het uitgangspunt voor deze indicator.

² In het convenant **LeerKracht** van Nederland is afgesproken dat hogescholen er naar streven dat 70% van de docenten in 2014 over een mastergraad beschikt. Daarnaast is afgesproken dat hogescholen ernaar zullen streven dat 10% van de docenten in 2017 beschikt over een PhD dan wel in een promotietraject participeert.

³ Gegevens komen uit de Arbeidsmarktmonitor van het personeel in het hbo, 2007 «Zwaar weer op komst» op basis van het Personeels- en Mobiliteitsonderzoek (POMO) van het Ministerie van Binnenlandse Zaken.

Toelichting:

In de meerjarenaafspraken is een aantal achtergrondvariabelen (1, 2 en 3) opgenomen op basis waarvan de ambities voor studiesucces en kwaliteit van het onderwijs worden gemonitord. Samen geven deze achtergrondvariabelen een indruk van de ontwikkeling van kwaliteit. Ze zijn relevant maar er is geen sprake van een een-op-een relatie met de kwaliteit van het onderwijs. Deze indicatoren moeten in samenhang gezien worden en

ingebod in een kwalitatief oordeel. Om deze redenen zijn er geen streefwaarden geformuleerd. Meer achtergrondvariabelen zijn te vinden in Kennis in Kaart.

6. In de begroting 2009 is aangegeven dat het monitoringssysteem voor internationalisering niet langer toereikend wordt geacht. Deze nieuwe indicator geeft een beeld van de ontwikkeling van de internationale competentie van Nederlandse studenten. Meer informatie hierover is te vinden in de internationaliseringsagenda «Het Grenzeloze Goed». Zie voor meer internationaliseringsindicatoren artikel 8 Internationaal beleid.

6.3.3. Studenten volgen zonder drempels het hoger onderwijs dat het beste past bij hun talenten en specifieke behoeften, en worden gestimuleerd om hun opleiding succesvol af te ronden

Motivering

Om de Nederlandse bevolking beter en hoger op te leiden, liggen er specifiek voor het hoger onderwijs de volgende opdrachten:

- een goede doorstroom binnen het onderwijs;
- minder uitval uit het hoger onderwijs;
- een leven lang leren.

Deze vormen de basis van een gezonde kenniseconomie en een goed opgeleide beroepsbevolking.

Instrumenten

- Minder uitval en kwaliteitsimpuls hoger onderwijs

Het kabinet investeert extra in kleinschalig onderwijs door instellingen in staat te stellen meer en betere docenten aan te stellen. Hierdoor kan het onderwijs kleinschaliger worden en zullen er minder studenten uitvallen. Hiervoor is in 2010 € 50,2 miljoen beschikbaar. De instellingen moeten hiervoor hun lumpsum en onder andere ook het geld voor de versterking van de kenniseconomie (Voorjaarsnota 2006) inzetten, naast het extra geld van het kabinet. De instellingen krijgen dit bedrag via de lumpsum op basis van de meerjarenafspraken met de VSNU en de HBO-raad over uitvalvermindering en kwaliteitsverhoging. In deze kabinetsperiode ligt daarbij de focus op de bachelorfase omdat daar de uitval relatief hoog is. Met dit oogmerk zijn de studiekeuzegesprekken als instrument ingezet via twee tranches experimenten waarvoor veel belangstelling bestaat bij de hogescholen en universiteiten. In 2010 zullen de eerste, betekenisvolle uitkomsten daarvan beschikbaar komen.

- Verhogen studierendement Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond

Het kabinet investeert extra in het verbeteren van het studiesucces van Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond. Vooral het rendement van allochtone hbo-studenten is veel lager dan het rendement van autochtone hbo-studenten. Deze investeringen richten zich vooralsnog uitsluitend op de vijf multisectorale hogescholen in de Randstad, omdat deze studenten zich daar concentreren en de instellingen daar voor grotere uitdagingen staan. Deze meerjarenafspraken, die in principe een periode van zes jaar bestrijken, worden begin 2011 door OCW heroverwogen op grond van een uitgebreide audit. Vanaf 2011 zullen de universiteiten in de Randstad mee gaan doen. Daarom zullen er en in de loop van 2010 afspraken met de universiteiten gemaakt worden. De afspraken met de hogescholen over het verhogen van het rendement van Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond zijn vastgelegd in een convenant (Tweede Kamer, Vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr. 28). Hiervoor is in 2010 € 12,8 miljoen beschikbaar.

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

- Subsidie voor Studiekeuze-informatie voor het hoger onderwijs
Zorgen dat aanstaande studenten beschikken over deugdelijke vergelijkingsinformatie via onder andere een website over opleidingsmogelijkheden in het hoger onderwijs. Hiervoor is structureel € 2,4 miljoen beschikbaar.
- Subsidie voor Erkenning verworven competenties (EVC)
Gelet op de ervaringen met de EVC-projecten in het hbo wordt in 2009 de Tijdelijke stimuleringsregeling anders ingericht. De nieuwe tweejarige regeling is erop gericht een aantal hogescholen (max. 4–6) die al actief en succesvol zijn op dit gebied door te ontwikkelen tot instituten voor een leven lang leren (LLL). Zie ook artikel 4 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie operationele doelstelling 4.3.3.
- Emancipatie
Voortzetting ondersteuning van de VHTO (Landelijk expertisebureau meisjes/vrouwen in bèta/techniek). Hiervoor is een subsidie beschikbaar van € 0,1 miljoen.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 6.10 Indicator			
	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
<i>Voor het wo^{1, 2}:</i>			
1. Percentage studie-uitval (uit wo) en studie-switchers (binnen wo) na het (verwijzende en bindende) eerste bachelorjaar in bachelor-2 en 3	12% ³ (studenten die zijn gestart met studeren in 2004)	12% (studenten die zijn gestart met studeren in 2005)	6%
Bron: 1 cijfer HO/VSNU	peildatum: 2007	peildatum: 2008	peildatum: 2011
2. Percentage studenten (herinschrijvers ²) na het eerste studiejaar dat in vier jaar de bachelorfase afrondt	47 % (studenten die zijn gestart met studeren in 2003)	48% (studenten die zijn gestart met studeren in 2004)	>70%
Bron: 1 cijfer HO/VSNU	peildatum: 2007	peildatum: 2008	peildatum: 2014
<i>Voor het hbo¹:</i>			
3. Rendement van studenten (herinschrijvers ² na het eerste studiejaar ³), na 6 jaar studie	77% (studenten die zijn gestart met studeren in 2001)	76% (studenten die zijn gestart met studeren in 2002)	90%
Bron: 1 cijfer HO/HBO-raad	peildatum: 2007	peildatum: 2008	peildatum: 2013
4. Studierendement na 6 jaar van voltijdstudenten hbo en wo ^{4, 5}			
● Hbo-autochtoon	66,2%	67,3%	–
● Hbo-student met een niet-westerse achtergrond	48,0%	50,9%	–
● Wo-autochtoon	47,5%	47,0%	–
● Wo-student met een niet-westerse achtergrond	35,0%	35,3%	–
Bron: CFI: 1 cijfer HO/CFI	peildatum: 2006 cohort hbo/wo: 2000	peildatum: 2008 cohort: 2002	peildatum: 2014 (zie toelichting)

¹ De meerjarenaafspraken vormen het uitgangspunt voor de indicatoren 1 t/m 3 inzake verhogen van het studiesucces en kwaliteit in de bachelorfase. De basiswaarde voor de meerjarenaafspraken is het jaar 2007.

² Het gaat bij de indicatoren 1 t/m 3 steeds om studenten die zich na het eerste studiejaar opnieuw hebben ingeschreven in het wo (indicator 1 en 2) dan wel in het hbo (indicator 3). Wanneer we het cohort 2001 bekijken, gaat het dus om de studenten die gestart zijn in 2001, maar die in

De beleidsartikelen (artikel 6 en 7)

2002 nog steeds waren ingeschreven. Van die overgebleven groep is naar switchgedrag, uitval en rendement gekeken. De reden om naar deze «herinschrijvers» te kijken, en niet naar het totale start-cohort is om recht te doen aan de oriënterende, selecterende en verwijzende functie van het eerste studiejaar.

³ In de meerjarenafpraak met de HBO-raad is afgesproken dat er gekeken zal worden naar studenten in de post-propedeutische fase, in plaats van herinschrijvers na het eerste studiejaar. Vanwege onvolkomenheden in de registratie is dat op dit moment nog lastig te berekenen, en wordt gewerkt met herinschrijvers na het eerste studiejaar.

⁴ In de meerjarenafpraak was hier een percentage van 14 genoemd; na een update van de brongegevens komt dit uit op 12%. Het doel is dit percentage te halveren in 2011. Daarom is hier 6% als ambitie opgenomen, in plaats van de 7% uit de begroting 2009.

⁵ Uitgangspunt voor de berekening van het studierendement na 6 jaar is de strategische agenda. Een cohort eerstejaars in hbo of wo wordt gevolgd tot een hbo-bachelordiploma (voor het hbo-cohort) of een wo-master/doctoraaldiploma (voor het wo-cohort) is gehaald en zolang er een ononderbroken inschrijving is in het ho. Studenten die overstappen van hbo naar wo, of omgekeerd, en daar een diploma halen, zitten niet in de telling.

Toelichting:

1 t/m 3: Het betreft hier de kernindicatoren uit de meerjarenafspraken met de HBO-raad en de VSNU over studiesucces en kwaliteit van de bachelorfase. De eerste doelstelling uit deze meerjarenafspraken is om de verwijzende en bindende functie van het eerste bachelorjaar te versterken. Daarbij gaat het er om dat zo vroeg mogelijk in de studie duidelijk wordt of een student bij de voor hem of haar best passende opleiding studeert. Aan dit eerste studiejaar zijn daarom geen doelstellingen met betrekking tot uitval of rendement gekoppeld. Na het (verwijzende en bindende) eerste bachelorjaar, zou er in bachelor-2 en 3 een aanzienlijke reductie van de studie-uitval en studie-switchers mogelijk moeten zijn. Daar is indicator 1 op gebaseerd. Ook het studiesucces (rendement) zou na dat eerste jaar sterk kunnen verbeteren. Daar zijn indicator 2 (wo) en 3 (hbo) op gebaseerd. Het rendement (na 6 jaar studie) zoals dat bij indicator 4 is weergegeven gaat dus om een grotere groep (inclusief uitvallers en switchers in het eerste studiejaar) en ligt daarom ook lager dan het rendement van de «herinschrijvers». Naast deze genoemde indicatoren zijn er meer indicatoren voor het verbeteren van de kwaliteit, die ook zeer relevant zijn voor dit onderwerp, zie de indicatoren bij de operationele doelstelling 6.3.2. In Kennis in Kaart 2009 zullen de indicatoren verder worden uitgesplitst en toegelicht.

4. Streefwaarde: Het rendement van Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond is in 2014 zoveel mogelijk gelijk aan Nederlandse studenten met een westerse achtergrond. Deze streefwaarde geldt niet landelijk: met de 5 multisectorale hogescholen in de Randstad zijn afspraken gemaakt over het verhogen van het rendement van Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond. Over de voortgang van de uitvoering van deze afspraken wordt vanaf 2009 verslag gedaan in Kennis in Kaart.

6.3.4. De samenleving (bedrijven en maatschappelijke organisaties) benut optimaal de kennis van het hoger onderwijs en onderzoek en vice versa

Motivering

De ambities van de bevolking aan de kenniseconomie stelt eisen aan het onderwijs en aan de arbeidsmarkt. Het onderwijs moet mensen opleiden tot innovatieve arbeidskrachten. Tot arbeidskrachten die in staat zijn hun omgeving te analyseren en verbeteringen voor te stellen. De arbeidsmarkt moet hiertoe uitdagen en mensen in staat stellen hun kennis en vaardigheden te vergroten. Onderwijs en arbeidsmarkt innoveren elkaar op deze manier.

Daarom stimuleert het kabinet krachtige interactie tussen het hoger onderwijs en de arbeidsmarkt, en focus en massa in wetenschappelijke opleidingen en onderzoek. In het hbo worden daartoe lectoraten gestimuleerd, RAAK-subsidies (Regionale Aandacht en Actie voor Kenniscirculatie) voor praktijkgericht onderzoek ingezet, tijdelijk nieuwe hbo-masters mogelijk gemaakt en ondernemerschap gestimuleerd. In het wo wordt ingezet op de bundeling van krachten van de 3TU's en het sectorplan natuur- en scheikunde.

Instrumenten

- **Praktijkgericht onderzoek (lectoren en kenniskringen en RAAK)**
Om het innovatief vermogen van het bedrijfsleven en de publieke sector te versterken, vormt het praktijkgericht onderzoek aan hogescholen een noodzakelijke aanvulling op de huidige Nederlandse kennisinfrastructuur. Door praktijkgericht onderzoek in het curriculum van hogescholen op te nemen kan de hbo-professional zich ontwikkelen. De lector vervult binnen de hogeschool een spilfunctie tussen onderzoek en onderwijs. De RAAK-regeling stelt hogescholen in staat via vraagsturing het praktijkgericht onderzoek verder te ontwikkelen. De kwaliteit van het onderzoek en het onderwijs in relatie tot lectoren wordt gewaarborgd door een extern kwaliteitszorgstelsel. Dit kwaliteitszorgstelsel is zowel gericht op het onderwijs, als de beroepspraktijk, onderzoek en kennis en de samenleving in bredere zin. Voor praktijkgericht onderzoek is, bovenop de structurele middelen, in 2010 € 24,1 miljoen gereserveerd.
- **Nieuwe hbo-masteropleidingen**
Aangezien hbo-opgeleiden met een professionele masteropleiding succesvoller zijn, is er in 2009 een subsidieregeling opgestart voor tijdelijke financiering van enkele nieuwe arbeidsmarktrelevante hbo-masters in prioritaire gebieden (Creative industries, Grotestedenproblematiek, Plattelandsvernieuwing, Zorg, Technologie, Logistiek en Bouw). Doordat de afstemming met betrokken partijen langer duurde dan gepland, is de regeling pas in het najaar 2009 gepubliceerd. Bij Voorjaarsnota 2009 is daarom een verlaging van € 10 miljoen verwerkt voor 2009 en doorgeschoven naar 2010. Deze € 10 miljoen is ingezet voor de problematiek overheidsfinanciën. Vanaf 2010 is structureel € 10,4 miljoen beschikbaar. Tevens vindt er een verkenning plaats van de positie van de hbo-master binnen het Nederlandse bama-stelsel. Deze verkenning zal ook in een internationaal perspectief geplaatst worden en is in het voorjaar 2010 gereed.
- **Deltaplan bèta/techniek**
Subsidie aan het Platform Bèta Techniek (PBT). Dit platform voert de activiteiten uit in het kader van het Deltaplan bèta/techniek. De periode 2009–2010 staat in het teken van verduurzaming en verankering. De behoefte aan een programma zoals dat bestaat in de huidige vorm is, mede doordat er al veel is bereikt, minder groot. Er zijn al veel ontwikkelingen in gang gezet en deze moeten niet verloren gaan. Daar zou een programma met een kleiner budget en in het verlengde daarvan een PBT in afgeslankte vorm voor kunnen zorgen. Door voortzetting in afgeslankte vorm en door de problematiek overheidsfinanciën worden de middelen bèta/techniek met ingang van 2011 verlaagd met € 14 miljoen. Per saldo resteert € 46 miljoen, waaronder € 20 miljoen voor het sectorplan natuur- en scheikunde, € 24,5 miljoen voor stimulering bèta/techniek voor sectoren buiten het hoger onderwijs en € 1,5 miljoen voor Science center NEMO te Amsterdam.

- FES: Investeringsagenda bèta/techniek hoger onderwijs
Vanuit het FES wordt over vier jaren (2007–2010) in totaal voor ho € 20 miljoen extra geïnvesteerd om belangrijke knelpunten van het onderwijs in bèta en techniek aan te pakken. Voor het hoger onderwijs gaat het om projecten gericht op uitwisseling van docenten vo en ho en het bijscholen van pabo-studenten.

- 3TU's

In 2010 zal de focus die bereikt is met het onderzoek in de 5 Centres of Excellence (leerstoelen, verbonden aan masterprogramma's) voortgezet worden en de samenwerking tussen de hoogleraren in de Centres versterkt worden. De TU's krijgen de middelen niet volgens planning besteed, omdat zij moeite hebben met het aantrekken van hoogleraren voor onderzoek in de Centres. De resterende € 25 miljoen wordt daarom over de periode 2009 tot en met 2014 verspreid. De enveloppemiddelen uit het coalitieakkoord voor de 3TU's worden deels ingezet voor de problematiek overheidsfinanciën (€ 10 miljoen in 2010 en vanaf 2011 € 5 miljoen structureel) en deels (€ 2 miljoen in 2009 en 2010) voor onder meer de uitbreiding van het Sirius Programma.

- Ondernemerschap

In 2010 wordt verder geïnvesteerd in netwerken in de regio om kennis-uitwisseling tussen onderwijsinstellingen en ondernemers te bevorderen. Zie voor meer informatie de voortgangsrapportage van het gezamenlijke programma onderwijs en ondernemerschap (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 288, nr. 47). Er staat een tweede tranche voor de regeling Onderwijs Netwerken Ondernemen gepland. Verder zal er op basis van evaluatie in 2009 een landelijk ondernemerscertificaat worden ontwikkeld voor mbo en ho. De ministers van EZ en OCW hebben ieder € 15 miljoen beschikbaar gesteld voor de periode van 2008–2011. Zie voor verdere toelichting eveneens de begroting van het ministerie van Economische Zaken, beleidsartikel 3, operationele doelstelling 2 «meer en beter ondernemerschap».

- Sectorplan Natuur- en scheikunde

Voor de versterking van de natuur- en scheikunde is het sectorplan natuur- en scheikunde ontwikkeld. Het brengt focus en massa aan in de opleidingen en bouwt het hoge internationale wetenschappelijke niveau van onderzoek verder uit. Een onafhankelijke commissie, onder voorzitterschap van prof.dr. D.D. Breimer, zal adviseren over de plannen die de instellingen eind 2009 indienen. Vanaf 2011 tot en met 2016 is hiervoor jaarlijks € 20 miljoen beschikbaar. In 2016 volgt er een evaluatie en wordt besloten of het geld structureel voor het sectorplan wordt ingezet.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 6.11 Indicator			
	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
RAAK-regeling			
RAAK-mkb			
1. In projecten betrokken ondernemers Bron: SIA, augustus 2008	2 430 peildatum: 2007	3 150 peildatum: 2009	6 450 peildatum: 2011
RAAK-publiek			
2. In projecten betrokken professionals van publieke instellingen Bron: SIA, augustus 2008	1 073 peildatum: 2007	1 350 peildatum: 2009	3 350 peildatum: 2011
Samenhang RAAK-lectoren			
3. Percentage RAAK-projecten met lectoraatsdeelname Bron: SIA	85% peildatum: 2006	95% peildatum: 2009	95% peildatum: 2011
Lectoren			
4. Gemiddelde omvang kenniskring extern en intern			
– in fte	0,6	2,6	max. 3,0
– in personen	3,8	10,5	max. 12
Bron: SKO 2008	peildatum: 2003	peildatum: 2008	peildatum: 2011
Deltaplan bèta/techniek			
5. Percentage instroom t.o.v. 2000			
– Hbo	0%	– 0,2%	–
– Wo	0%	38,0%	–
Totaal hbo+wo (gewogen gemiddelde)	–	11,7%	–
Bron: CFI: 1 cijfer HO	Peildatum: 2000	peildatum: 2008	
6. Percentage uitstroom t.o.v. 2000			
– Hbo	0%	– 6,2%	15%
– Wo	0%	31,2%	15%
Totaal hbo+wo (gewogen gemiddelde)	0%	3,8%	15%
Bron: CFI: 1 cijfer HO	Peildatum: 2000	peildatum: 2008	peildatum: 2010

Toelichting:

De indicatoren met betrekking tot de RAAK-regeling (1 en 2) laten een verdere groei zien van de betrokkenheid van partners buiten de hogeschool. Omdat het bij RAAK-projecten om regionale projecten gaat, is de vraag geoorloofd of deze indicatoren een natuurlijk maximum kennen. Ondanks de groei lijken de genoemde streefwaarden buiten bereik te liggen. Onderzocht zal worden in hoeverre aanpassing van de streefwaarden wenselijk is.

3. De streefwaarde voor de indicator samenhang RAAK-lectoren is inmiddels gehaald. Deze indicator is vooral van belang in de startfase van de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek door hogescholen. Nu de lectoren en de RAAK-regeling inmiddels een vaste waarde in het hoger onderwijs zijn, neemt deze indicator in belang af. Gezocht zal worden naar een nieuwe indicator die aansluit bij de huidige ontwikkelingsfase van het praktijkgericht onderzoek. Dit is één van de aandachtspunten in de beleidsdoorlichting «praktijkgericht onderzoek» die in 2009 door OCW wordt uitgevoerd. In deze beleidsdoorlichting wordt op basis van de beschikbare evaluaties van RAAK en lectoren teruggekeken op de ontwikkeling van het praktijkgericht onderzoek de

afgelopen jaren en een visie ontwikkeld op het toekomstige beleid met betrekking tot praktijkgericht onderzoek door hogescholen.

6. De doelstelling voor het hbo van 15% meer uitstroom in de harde bèta/techniek opleidingen zal in 2010 waarschijnlijk niet worden gerealiseerd. In 2009 wordt onderzocht hoe het komt dat er sprake is van een daling in het hbo.

6.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 6.12 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek of Onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	RAAK/Lectoren/Kenniskringen	OD 4	A 2008 B 2009	
Beleidsdoorlichting	Internationalisering	OD 2	A 2010/2011 B 2010/2011	
Beleidsdoorlichting	Studiesucces en kwaliteit hoger onderwijs	OD 3 en deel OD 2	A 2011/2012 B 2011/2012	
Beleidsdoorlichting	Associate Degree	OD 1	A 2012/2013 B 2012/2013	
Beleidsdoorlichting	HBO-master	OD 4	A 2013/2014 B 2013/2014	
Effectenonderzoek ex post	geen			
Overig evaluatieonderzoek ¹	Pilots Associate Degree	OD 1	A 2009 B 2010	
	HSP (Huygens Scholarship Programme)	OD 2	A 2008 B 2009	
	Deelname studenten met een handicap	OD 3	A 2009 B 2010	
	Deltaplan bèta-techniek	OD 4	A 2010 B 2011	
	Studentenmonitor	onder andere OD 2	Jaarlijks	
	Project Onderwijs-Arbeidsmarkt (POA)	AD	Jaarlijks	

¹ Wat onder overig evaluatieonderzoek staat is niet in alle gevallen een evaluatieonderzoek.

Toelichting:

Afgesproken is dat de Inspectie van het Onderwijs in 2010 de meerjarenafspraken hbo en wo en het convenant in het kader het verhogen van het rendement van Nederlandse studenten met een niet-westerse achtergrond (G5) evalueert. Deze evaluaties dienen als input voor de beleidsdoorlichting van studiesucces in en kwaliteit van het hoger onderwijs (operationele doelstelling 6.3.3 en deels 6.3.2). De overige evaluatieonderzoeken zijn input voor de genoemde beleidsdoorlichtingen. Ook de studentenmonitor en het POA-onderzoek zijn input voor het meten van onder andere de kwaliteit en kunnen gebruikt worden als input bij de desbetreffende beleidsdoorlichtingen.

ARTIKEL 8. INTERNATIONAAL BELEID

8.1 Algemene doelstelling: bevorderen van internationale samenwerking, om daarmee de kwaliteit van onderwijs, cultuur en wetenschap een impuls te geven en de internationale competenties van studenten, docenten, kunstenaars en wetenschappers te vergroten.

Omschrijving

De samenleving mondialiseert: economie, arbeidsmarkt, bestuur, wetenschap en cultuur krijgen een steeds internationaler karakter. Het is zeker voor Nederland – als open handelsland dat zich profileert als aantrekkelijk land van kennis en cultuur – cruciaal dat de generaties van de toekomst in het onderwijs van nu een internationale oriëntatie meekrijgen en de noodzakelijke internationale competenties verwerven. Bij deze competenties gaat het om de noodzakelijke kennis en vaardigheden om in een internationale omgeving te kunnen werken en leven. Uiteindelijk is dat een taak voor onderwijsinstellingen en hun docenten en lerenden en hun ouders, maar ook de overheid heeft hier een verantwoordelijkheid.

OCW stimuleert onderwijsinstellingen, lerenden en docenten tot internationale oriëntatie en samenwerking, bevordert culturele en wetenschappelijke uitwisseling en ondersteunt organisaties en instellingen die internationaal opereren. Tevens werkt OCW aan de internationale bestuurlijke randvoorwaarden, door multilaterale afspraken te maken over zaken als beroepserkenning, culturele diversiteit, kwaliteitszorg en accreditatie, alsmede door bilateraal met vele landen op overheidsniveau kaders te scheppen (bijvoorbeeld door middel van een Memorandum of Understanding) waarbinnen instellingen goed kunnen samenwerken. Ook wordt internationale kennis benut voor het eigen nationale beleid. Daartoe participeert OCW in multilaterale organisaties als de Europese Unie, de Organisatie voor Economische samenwerking en Ontwikkeling, de Raad van Europa en de UNESCO. OCW wil daarmee ook bijdragen aan de totstandkoming – wereldwijd – van een duurzame en rechtvaardige samenleving.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor het scheppen van goede randvoorwaarden voor een verdere internationalisering van onderwijs, cultuur en wetenschap, zowel nationaal als internationaal.

Externe factoren

Behalen van de doelstelling hangt af van:

- Inzet van instellingen, organisaties, lerenden, docenten, wetenschappers en kunstenaars zelf.
- De buitenlandpolitieke situatie.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Goed meetbaar is de internationale mobiliteit van lerenden en docenten. Vorig jaar is voor het eerst een indicatorenset opgenomen (zie operationele doelstelling 8.3.1) die deze mobiliteit in beeld brengt. Bron daarvan is de Internationaliseringsmonitor Onderwijs Nederland (IMON), opgesteld door de organisaties die mobiliteitsprogramma's uitvoeren (Nuffic, CINOP en Europees Platform). Het IMON-rapport over het jaar 2008 is per brief aan de Voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal gezonden.

8.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 8.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 8 (x € 1 000)								
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	HGIS-deel 2010
Verplichtingen Waarvan garantie- verplichtingen	28 899	20 966	22 734	17 773	17 623	17 803	19 468	1 054
Totale uitgaven (programma + apparaat)	18 849	27 812	26 317	19 668	19 468	19 468	19 468	1 054
Programma-uitgaven	16 329	25 007	23 434	17 586	17 586	17 586	17 586	1 054
<i>Stimuleren van internationa- lisering, grens- overschrijdende mobiliteit en institutionele samenwer- king teneinde de internatio- nale competenties van lerenden, docenten, kunstenaars en wetenschap- pers te vergroten</i>	<i>10 658</i>	<i>10 834</i>	<i>10 596</i>	<i>10 634</i>	<i>10 628</i>	<i>10 645</i>	<i>10 645</i>	<i>600</i>
• Mobiliteitsprogramma's	7 885	7 846	7 767	7 751	7 745	7 745	7 745	
• Bilaterale samenwerking met andere landen	2 773	2 988	2 829	2 883	2 883	2 900	2 900	600
<i>In internationaal verband waarborgen van de OCW-belangen en benutten van internationale kennis voor de kwaliteit van nationaal beleid</i>	<i>5 671</i>	<i>7 243</i>	<i>6 208</i>	<i>6 002</i>	<i>6 008</i>	<i>5 991</i>	<i>5 991</i>	<i>454</i>
• OCW- vertegenwoordiging in het buitenland	1 783	2 100	2 100	1 926	1 926	1 926	1 926	150
• Participeren in multila- terale organisaties	3 263	3 511	3 455	3 426	3 426	3 426	3 426	
• Stimuleren van internationale uitwisse- ling van kennis en cultuur, beleids- onderzoek en benchmar- king	625	1 632	653	650	656	639	639	304
<i>Het integreren van de BES-eilanden in Nederland voor wat betreft de OCW – beleidsterreinen en het onderhouden van de relaties met de andere landen in het Koninkrijk</i>		<i>6 930</i>	<i>6 630</i>	<i>950</i>	<i>950</i>	<i>950</i>	<i>950</i>	
• Verbetering van het onderwijs op de BES-eilanden		5 980	5 680					
• Studiefinanciering Nederlandse Antillen en Aruba		950	950	950	950	950	950	
Apparaatsuitgaven	2 520	2 805	2 883	2 082	1 882	1 882	1 882	
Ontvangsten	430	99	99	99	99	99	99	99

Tabel 8.2 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)					
	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	23 434	17 586	17 586	17 586	17 586
Totaal juridisch verplicht	8 727	7 022	6 972	6 935	6 935
Totaal bestuurlijk gebonden	14 418	10 228	10 272	10 326	10 326
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	289	336	342	325	325
<i>Stimuleren van internationalisering, grensoverschrijdende mobiliteit en institutionele samenwerking teneinde de internationale competenties van lerenden, docenten, kunstenaars en wetenschappers te vergroten</i>					
	10 596	10 634	10 628	10 645	10 645
• Juridisch verplicht	3 066	1 796	1 746	1 729	1 729
• Bestuurlijk gebonden	7 530	8 838	8 882	8 916	8 916
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>In internationaal verband waarborgen van de OCW-belangen en benutten van internationale kennis voor de kwaliteit van nationaal beleid</i>					
	6 208	6 002	6 008	5 991	5 991
• Juridisch verplicht	5 661	5 226	5 226	5 206	5 206
• Bestuurlijk gebonden	258	440	440	460	460
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	289	336	342	325	325
<i>Het integreren van de BES-eilanden in Nederland voor wat betreft de OCW – beleidsterreinen en het onderhouden van de relaties met de andere landen in het Koninkrijk</i>					
	6 630	950	950	950	950
• Juridisch verplicht					
• Bestuurlijk gebonden	6 630	950	950	950	950
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					

De niet juridisch of niet bestuurlijk gebonden middelen zijn wel beleidsmatig geormerkt. Deze middelen zijn bestemd voor activiteiten en projecten in EU-verband en voor internationaal beleidsonderzoek, kennisuitwisseling en benchmarking.

8.3 Operationele beleidsdoelstelling

8.3.1 Stimuleren van internationalisering, grensoverschrijdende mobiliteit en institutionele samenwerking teneinde de internationale competenties van studenten, docenten, kunstenaars en wetenschappers te vergroten.

Motivering

Het vergroten van internationale mobiliteit en grensoverschrijdende samenwerking tussen instellingen draagt in belangrijke mate bij aan de algemene beleidsdoelstelling. Het gaat niet alleen om het beleid uit dit artikel. Veel internationaliseringsbeleid is ergens anders ondergebracht binnen de OCW-begroting. Daarom is hieronder een overzicht opgenomen van de totale internationale uitgaven van OCW per beleidsartikel en daaraan gekoppeld welk deel daarvan valt onder de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS), die wordt gecoördineerd door het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Instrumenten

- Mobiliteitsprogramma's (beurzen e.d.)
- Generieke maatregelen (zoals meeneembaarheid studiefinanciering, zie artikel 11 operationele doelstelling 11.3.1 «Waarborgen van de algemene financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor de studerenden»)
- Bilaterale samenwerking met andere landen (*via organisaties en instellingen*)

De beleidsartikelen (artikel 8)

Tabel 8.3: Internationale uitgaven OCW (x €1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Primair onderwijs (artikel 1)	17 657	17 317	18 286	18 232	18 232	18 232	18 232
Voortgezet onderwijs (artikel 3)	3 061	3 217	3 973	4 323	4 920	4 705	4 755
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (artikel 4)	611	968	888	848	848	861	861
Hoger beroepsonderwijs (artikel 6)	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453
Wetenschappelijk onderwijs (artikel 7)	84 906	86 549	86 599	86 494	86 494	86 116	86 116
Internationaal beleid (artikel 8)	16 329	18 077	16 804	16 636	16 636	16 636	16 636
Informatie en communicatietechnologie (artikel 10)							
Studiefinanciering (artikel 11)	10 378	38 243	49 852	49 552	49 152	50 152	50 152
Kunsten (artikel 14)	11 818	17 917	16 280	16 280	16 280	16 280	16 280
Cultureel erfgoed (artikel 14)	1 598	2 370	2 370	2 370	2 370	2 370	2 370
Media (artikel 14 en 15)	47 401	49 898	49 778	49 778	49 778	49 778	49 778
Onderzoek en wetenschappen (artikel 16)	83 950	82 199	80 848	84 148	78 548	78 648	78 648
Totaal	281 162	320 208	329 131	332 114	326 711	327 231	327 281

Toelichting:

De uitgaven in de tabel zijn toegelicht bij de betreffende beleidsartikelen.

Tabel 8.4: Homogene groep internationale samenwerking (x €1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Hoger beroepsonderwijs (artikel 6)	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453	3 453
Wetenschappelijk onderwijs (artikel 7)	59 699	61 827	61 814	61 814	61 814	61 814	59 687
Internationaal beleid (artikel 8)	1 101	1 654	1 054	1 054	1 054	1 054	1 054
Kunsten (artikel 14)	86	5 265	3 765	3 765	3 765	3 765	3 765
Cultureel erfgoed (artikel 14)	145	395	395	395	395	395	395
Media (artikel 14 en 15)	45	506	406	406	406	406	406
Onderzoek en wetenschappen (artikel 16)	454	454	454	454	454	454	454
Totaal	64 983	73 554	71 341	71 341	71 341	71 341	69 214

Toelichting:

De uitgaven op de Homogene Groep Internationale Samenwerking maken deel uit van de uitgaven opgenomen in tabel 8.3 «Internationale uitgaven OCW».

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Onderstaande tabellen 8.5, 8.6, 8.7 en 8.8 geven per onderwijssector aan wat basiswaarden, actuele waarden en streefwaarden zijn op de belangrijkste indicatoren op stelselniveau, voor zover het althans mobiliteit betreft. In de eerdergenoemde IMON is een verdieping te vinden met informatie over verschillen tussen landen, instellingen en opleidingen.

De beleidsartikelen (artikel 8)

Tabel 8.5: Indicatoren internationalisering Diplomabiliteit ho

	basiswaarde	laatste waarde	streefwaarde
Prestatie-indicator:	2003/2004	2008/2009	2010
1. ho-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
● <i>percentage van de totale Nederlandse ho studentenpopulatie:</i>	5,2% ¹	7,4% ¹	7,4%
● <i>percentage EU gemiddelde:</i> ⁴	7,2% ²	n.b.	
2. wo-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
● <i>percentage van de totale Nederlandse wo studentenpopulatie:</i>	5,3% ¹	9,0% ¹	9,0%
3. hbo-studenten uit het buitenland in Nederland (instroom)			
● <i>percentage van de totale Nederlandse hbo studentenpopulatie:</i>	5,2% ¹	6,5% ¹	6,8%
4. ho-studenten uit Nederland in het buitenland (uitstroom) (c)			
● <i>percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie:</i>	2,3% ²	2,4% ³	6,0%
● <i>percentage EU gemiddelde</i> ⁴	2,7% ²	2,8% ³	

BRON: IMON 2008 (Nuffic, Europees Platform, Cinop)

noten:

n.b. nog geen gegevens beschikbaar

¹ Bron: CFI 2009

² Bron: OESO EU21

³ Bron: OESO EU21 (2005–06-data)

⁴ Geen internationale gegevens over hbo en wo bekend (internationaal geen eenduidig onderscheid tussen hbo en wo)

Tabel 8.6: Indicatoren internationalisering Studiepuntmobiliteit ho

Prestatie-indicator:	basiswaarde afgestudeerden 2004 ¹	laagste waarde afgestudeerden 2008 ²	streefwaarde afgestudeerden 2013 ³
1. ho-studenten uit Nederland in het buitenland			
● <i>percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie:</i>	17%	15%	25%
2. wo-studenten uit Nederland in het buitenland			
● <i>percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie:</i>	19%	19%	35%
3. hbo-studenten uit Nederland in het buitenland			
● <i>percentage van de totale Nederlandse studentenpopulatie:</i>	15%	12%	20%

BRON: IMON 2008 (Nuffic, Europees Platform, Cinop)

Noot: Percentages betreffen opgaven door ouderejaars studenten (OCW, 2008).

¹ ResearchNed, 2005: Studentenmonitor 2004.

² ResearchNed, 2009: Studentenmonitor 2008.

³ OCW, 2008: Internationaliseringsagenda «Het Grenzeloze Goed».

Toelichting:

Voor studiepuntmobiliteit zijn geen reguliere, jaarlijks geactualiseerde kengetallen beschikbaar die Nederland in een breder perspectief kunnen plaatsen. Wel vinden zo nu en dan internationaal vergelijkende onderzoeken plaats, die als referentie kunnen dienen. Dit jaar is gebruik gemaakt van gegevens van ReserachNed.

Het betreft hier studenten tijdens hun studie, uitgezonderd eerstejaars studenten. Het percentage studiepuntmobiliteit valt hoger bij afgestudeerden, aangezien buitenlandervaring vaak aan het einde van het curriculum plaatsvindt.

Bij studiepuntmobiliteit is het doel om, in het kader van de studie thuis, studiepunten te behalen door deelstudie of stage in het buitenland.

Ook bij de studiepuntmobiliteit geldt voorsnog het streven om in 2010 tenminste op het EU-gemiddelde (in 2000 was dat 25%) uit te komen.

De beleidsartikelen (artikel 8)

Tabel 8.7: indicatoren internationalisering mbo

Prestatie-indicator:	basiswaarde 2005/06	laatste waarde 2008	streefwaarde 2010
1. Percentage mbo-studenten dat uit Nederland voor minimaal 2 weken naar het buitenland vertrekt voor studie of stage, van de totale Nederlandse studentenpopulatie	0,44%	0,48%	0,65%
2. Percentage docenten in de mbo-sector dat voor minimaal 1 week naar het buitenland vertrekt, van de totale Nederlandse docentenpopulatie	3,47%	3,11%	3,50%
3. Aantal actieve partners (bedrijven, onderwijsinstellingen) in het buitenland	*	452	550
4. Percentage van de Nederlandse onderwijsinstellingen met buitenlandse partners	*	53%	58%

BRON: IMON 2008 (Nuffic, Europees Platform, Cinop)

* Niet eerder onderzocht

Nota bene: Bovenstaande gegevens hebben uitsluitend betrekking op internationalisering in het kader van de programma's Leonardo da Vinci (van de EU) en BAND.

Toelichting:

Het streven is een gestage groei, vooral waar het gaat om het aantal buitenlandse stages van mbo-studenten, met name dankzij het nieuwe EU-programma Leven Lang leren. Er zijn overigens geen gegevens bekend over mobiliteit buiten de programma's.

Tabel 8.8: indicatoren internationalisering po/vo

Prestatie-indicator:	basiswaarde 2005/06	laatste waarde 2006/07 2007/08	streefwaarde 2010
• Percentage po-scholen met een internationale activiteit, met steun van het Europees Platform	5,8%	7,3% 6,4%	8%
• Percentage vo-scholen met een buitenlandse partnerinstelling waarmee onderwijsprojecten worden uitgevoerd	57,9%	58,4% 59,5%	60%
• Percentage vo-leerlingen met een meerdaagse uitwisseling met het buitenland in het kader van onderwijskundige samenwerking	2,4%	2,4% 2,4%	2,5%
• Percentage vo-docenten met een meerdaags studiebezoek, i.h.k.v. nascholing, aan het buitenland, exclusief leerlingenbegeleiding	1,64%	1,8% 1,8%	1,8%
• Percentage vo-scholen met een tweetalige opleiding	16,36%	18,1% 19,0%	20%

BRON: IMON 2008 (Nuffic, Europees Platform, Cinop)

Toelichting:

De cijfers geven een stabiel beeld weer, hetgeen verklaarbaar is doordat ook het beleid als doel heeft handhaving op het huidige niveau van internationalisering van het vo. Een bescheiden ambitie is er wel voor het po en daar is de trend ook positief. Ook het beleid om het aantal vo-scholen met een tweetalige opleiding te vergroten, lijkt aan te slaan.

Tabel 8.9: Middelen toedeling op artikel 8 aan organisaties voor het stimuleren van internationalisering (x €1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Europees Platform:	5 791	5 629	5 585	5 569	5 563	5 563	5 563
• Loketfunctie en Programmabeheer	4 714	4 493	4 499	4 499	4 499	4 499	4 499
• Expertise en Platformfunctie	1 077	1 136	1 086	1 070	1 064	1 064	1 064
Nationaal Agentschap Leven Lang Leren:	1 686	1 724	1 724	1 724	1 724	1 724	1 724
• Programma Leven Lang Leren	1 686	1 724	1 724	1 724	1 724	1 724	1 724
Duitsland Instituut Amsterdam	800	800	800	800	800	800	800
Frans- Nederlandse academie	97	114	110	110	110	110	110
Stichting Ons Erfdeel		205	205	205	205	205	205
EVD bureau CROSS:	1 286	1 269	1 114	1 168	1 168	1 185	1 185
• Programma's Centraal- en Oost-Europa	1 017	1 000	845	899	899	916	916
• Uitvoeringskosten EVD bureau CROSS	269	269	269	269	269	269	269
Fullbright Center	408	408	408	408	408	408	408
Vlaams-Nederlands Huis «de bureu»	450	500	500	500	500	500	500
Totaal	10 518	10 649	10 446	10 484	10 478	10 495	10 495

8.3.2. In internationaal verband waarborgen van de OCW-belangen en benutten van internationale kennis voor de kwaliteit van nationaal beleid.

Motivering

Om de Nederlandse belangen op het terrein van onderwijs, cultuur en wetenschap in het buitenland te behartigen, is een strategische werkwijze noodzakelijk in de EU, in multilaterale organisaties als de OESO en UNESCO, in samenwerkingsverbanden als de Nederlandse Taalunie en in bilaterale samenwerking. Ook biedt de internationale omgeving een schat aan kennis die kan worden benut voor nationaal beleid (bijv. *benchmarks*, *best practices* in andere landen, OESO-reviews/rapporten etc). Het gaat hierbij steeds om de internationale agenda optimaal aan te sluiten op de nationale.

Instrumenten

- OCW-vertegenwoordiging in het buitenland
- Participeren in multilaterale organisaties
- Internationale uitwisseling van kennis en cultuur, internationaal beleidsonderzoek en benchmarking (*government to government*)

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Prestatie-indicatoren zijn hier weinig zinvol, het is niet goed mogelijk om een kwantitatieve relatie te leggen tussen de Nederlandse inzet in internationaal overleg met vele actoren en het bereiken van internationale doelen. Uiteraard is er wel kwalitatieve informatie beschikbaar, ondermeer rond belangrijke vergaderingen van de EU en de UNESCO.

8.3.3. Het integreren van de BES-eilanden in Nederland op het gebied van de OCW – beleidsterreinen en het onderhouden van de relaties met de andere landen in het Koninkrijk.

Motivering

Bonaire, Sint Eustatius en Saba (verder met «BES» aangeduid) willen deel uit gaan maken van Nederland. Uiterlijk per 1 januari 2011 houdt het land Nederlandse Antillen op te bestaan. De BES-eilanden worden per die datum «openbare lichamen» binnen Nederland, een rechtsvorm die te vergelijken is met die van een gemeente. De bewindslieden van OCW zijn dan politiek (eind)verantwoordelijk voor alle OCW-aangelegenheden op de BES. Het overnemen van die verantwoordelijkheid op het terrein van het onderwijs vindt plaats tegen de achtergrond van een rapport van de onderwijsinspectie in het najaar van 2008 waarin wordt geconstateerd dat het niveau van het onderwijs op de BES zeer laag is. Via een wetgevings-traject, waarbij de huidige landsverordeningen op de BES worden omgezet in (Nederlandse) wetten, beschikken de bewindslieden over een wettelijke basis die hen in staat stelt de verbetering van het onderwijs daadwerkelijk ter hand te nemen. Gelet op de gewenste snelle verbetering van het onderwijs, wordt deze operatie beleidsrijk ingevuld. Het ministerie van BZK coördineert dit proces. Voor de onderwijssector is door OCW een verbeterprogramma gestart. Hiervoor is in totaal voor de jaren 2009 en 2010 € 12 miljoen (incidenteel) beschikbaar. Dit budget is tot stand gekomen doordat BZK het onderwijs- en jongerensamenwerkingsprogramma voor de BES aan OCW heeft overgedragen en de ministerraad voor zowel 2009 als 2010 per jaar € 4 miljoen beschikbaar heeft gesteld voor dit verbeterprogramma.

Instrumenten

In de eerste plaats wordt beleid gevoerd met regelgeving die geënt is op de Nederlandse. Op die manier kan ook begeleiding vanuit het ministerie worden gegeven en kan toezicht worden gehouden. Naast wet- en regelgeving worden de volgende instrumenten ingezet:

- Begeleiding van scholen
- Verbetering van de primaire processen in de scholen o.a. door invoering leerlingvolgsystemen en training docenten (o.a. met subsidies op basis van de Wet subsidiëring landelijke onderwijs-ondersteunende activiteiten)
- Versterking van de bestuurlijke kracht op de eilanden (onderwijsdiensten)
- Verbetering materiële positie van de scholen (door subsidies op basis van de Wet overige OCW-subsidies)
- Verbetering van de huisvesting van de scholen

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Aangezien het onderhavige project van beperkte duur is – na de overgang wordt het OCW-beleid op de BES geïntegreerd in de reguliere processen – heeft dit artikelonderdeel slechts betrekking op de jaren 2009 en 2010. Het hanteren van prestatie-indicatoren is daarmee hier weinig zinvol. De onderwijsinspectie heeft in het najaar van 2008 vastgesteld dat bijna alle scholen op de BES, naar Nederlandse maatstaven, als «zeer zwak» kunnen worden gekwalificeerd. Op basis van de bevindingen van de inspectie is de volgende doelstelling van het verbeterprogramma geformuleerd: *Verhoging van de leerprestaties van alle leerlingen op de BES-eilanden in de kernvakken tot een niveau dat naar Nederlandse maatstaven aanvaardbaar is.* De eerste uitkomsten van het evaluatie onderzoek naar de effecten van de onderwijsverbetering op de BES worden pas bekend na 2010.

8.4 Overzicht evaluatieonderzoeken

Tabel 8.10 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek onderwerp	Operationele doelstelling	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Internationalisering PO en VO	OD 8.3.1	A. 2013 B. 2013	
Overig evaluatieonderzoek	Onderzoek naar internationale mobiliteit	OD 8.3.1	A. 2010 B. 2010	Internationaliseringsmonitor Onderwijs Nederland (IMON) http://www.nuffic.nl
	Frankrijk	OD 8.3.1	A. 2010 B. 2010	
	Nederlandse Taalunie	OD 8.3.2	A. 2011 B. 2011	
	Stichting Ons Erfdeel	OD 8.3.1	A. 2012 B. 2012	

ARTIKEL 9. ARBEIDSMARKT- EN PERSONEELSBELEID

9.1 Algemene doelstelling: de kwaliteit van het onderwijs wordt gewaarborgd door de beschikbaarheid van voldoende personeel van voldoende kwaliteit voor alle onderwijsdeelnemers.

Omschrijving

Voor goed onderwijs zijn voldoende goed opgeleide leraren een eerste voorwaarde. De economische teruggang beïnvloedt ook de onderwijs-arbeidsmarkt. Het aantal vacatures is licht gedaald. De arbeidsmarkt-situatie zal er toe hebben bijgedragen dat minder mensen het onderwijs hebben verlaten en meer mensen een baan als leraar ambiëren. Dat neemt niet weg dat zelfs bij laagconjunctuur er in de loop van de komende jaren een tekort aan leraren dreigt. De blijvende hoge vraag naar goed opgeleide, bevoegde en bekwame docenten als gevolg van de grote uitstroom door (pre-)pensionering is de drijvende kracht hierachter. Onderwijsinstellingen staan voor de uitdaging nieuw, hoog opgeleid personeel te werven en te behouden.

In vervolg op het actieplan «Leerkracht van Nederland» (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 45) is in 2008, samen met de sociale partners in po, vo, bve en hbo, via convenanten (Staatscourant, 3 maart 2009, nr. 42) een samenhangend pakket aan (belonings-)maatregelen overeengekomen om het onderwijs aantrekkelijker te maken voor grotere groepen (aspirant) leraren. Dit om – ook ten opzichte van potentiële concurrenten – structureel een goed aanbod te kunnen doen voor nieuw en zittend personeel. Om de kwaliteit van lerarenopleidingen te verbeteren en het lerarenaanbod te vergroten is daarnaast in 2008 de Kwaliteits-agenda «Krachtig meesterschap» gepubliceerd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 27 923, nr. 68).

Het kabinet trekt voor de uitvoering van het actieplan honderden miljoenen per jaar extra uit, oplopend tot uiteindelijk ruim € 1 miljard in 2020.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor een onderwijsstelsel dat zodanig functioneert dat het onderwijs maximaal aansluit bij de talenten en ambities van individuele leerlingen/studenten en bij wat de maatschappij nodig heeft. In het bijzonder is hij verantwoordelijk voor voldoende en goed gekwalificeerd onderwijspersoneel en voor de (borging van de) kwaliteit van de opleiding van het onderwijspersoneel. De middelen die hij hiervoor tot zijn beschikking heeft zijn wet- en regelgeving, subsidies, toezicht en dialoog met belanghebbenden. De minister ondersteunt deze belanghebbenden op een manier die hen in staat stelt maximaal bij te dragen aan goed onderwijs.

Externe factoren

Het onderwijs is ook afhankelijk van de inzet van leerlingen en studenten, ouders, docenten, schoolleiders, bestuurders, toezichthouders, branche-organisaties, maatschappelijke organisaties, gemeenten en bedrijven (aansluiting arbeidsmarkt). De minister is daarom mede afhankelijk van de beschikbaarheid, capaciteiten en faciliteiten van deze actoren. Andere factoren die de minister niet kan beïnvloeden en waarvan hij wel afhankelijk is, zijn:

- De invloed van de conjunctuur op de onderwijsarbeidsmarkt en de loonontwikkeling;
- Demografische ontwikkelingen in de leerlingenpopulatie en het lerarenbestand.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 9.1 Indicatoren			
Prestatie-indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1
1. Aantal openstaande vacatures voor leraren en managers in primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, fte's Bron: Arbeidsmarktbarometer po, vo,bve	900 (0,3%) Peildatum: 2006	1 440 (0,7%) Peildatum: 2008	< 2 200 (< 1%) Peildatum: 2010
2. Aandeel lessen dat verzorgd wordt door benoembaar personeel Bron: IPTO	83% Peildatum: oktober 2006	zie toelichting Peildatum: oktober 2007	= 83% Peildatum: oktober 2009

Toelichting:

- Het gaat bij de streefwaarde van het aantal openstaande vacatures om de nog te vervullen vraag naar personeel. Het streven is om dit niet uit te laten stijgen boven 2 200 (in fte). Dit komt overeen met een onvervulde vacature-intensiteit van 1%. (zie ook bijgevoegde Nota Werken in het onderwijs 2010). Uit de situatie op de onderwijs-arbeidsmarkt in de periode 2000 – 2003 is gebleken dat als het tekort van leraren en schoolleiders boven de 1% van de werkgelegenheid komt, de kwaliteit van het onderwijs in het geding komt. Het risico ontstaat dan dat lessen uitvallen en leerlingen naar huis worden gestuurd. Voor de sectoren po, vo en bve bedroeg het vacaturepercentage van leraren en schoolleiders in 2008 gemiddeld 0,7%. Dit percentage valt nog binnen de risicogrens van 1%. Wel was in 2008 in het po, vo en bve het aantal openstaande vacatures voor leraren en directeuren twee keer zo hoog als in 2005.
- In 2006 werd 83% van de lessen gegeven door leraren die benoembaar zijn. Onder benoembaar wordt verstaan:
  - leraren die middels een getuigschrift hebben aangetoond dat ze aan de bekwaamheidseisen voldoen en dus volledig bevoegd zijn;
  - leraren die nog niet aan de bekwaamheidseisen voldoen, maar volgens de wet tijdelijk onbevoegd mogen worden aangesteld (bijvoorbeeld zij-instromers en leraren in opleiding).

Voor de korte termijn is het de ambitie om het aandeel lessen dat verzorgd wordt door benoembare leraren ten minste te behouden. Het cijfer 2007 is op het moment van schrijven nog niet beschikbaar, maar wordt indien mogelijk opgenomen in de nota WIO 2010.

9.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 9.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 9 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	208 665	214 094	291 353	304 878	308 221	328 434	341 447
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	109 199	214 094	291 353	304 878	308 221	328 434	341 447
Programma-uitgaven	107 318	211 744	289 185	302 908	306 639	326 852	339 865
<i>Zorgen voor de beschikbaarheid van voldoende personeel</i>	26 427	55 556	116 057	115 057	105 503	115 376	128 907
• Een betere beloning		26 850	86 836	86 836	78 282	88 155	101 686
• Arbeidsmarkt	2 782	7 400	11 000	10 000	9 000	9 000	9 000
• Overig	23 645	21 306	18 221	18 221	18 221	18 221	18 221
<i>Versterken van de positie van leraren en zorgen voor personeel van voldoende kwaliteit</i>	78 403	153 413	170 329	185 052	198 337	208 677	208 159
• Een sterker beroep	60 453	112 744	119 513	133 950	149 766	160 063	159 552
• Een professionelere school	12 722	35 550	36 300	36 300	35 800	35 800	35 800
• Overig	5 228	5 119	14 516	14 802	12 771	12 814	12 807
<i>Programmakosten-overig</i>	2 488	2 775	2 799	2 799	2 799	2 799	2 799
• Uitvoeringsorganisatie DUO	2 488	2 775	2 799	2 799	2 799	2 799	2 799
Apparaatsuitgaven	1 881	2 350	2 168	1 970	1 582	1 582	1 582
Ontvangsten	1 344	3 500					

Coalitieakkoord:

In het Coalitieakkoord zijn voor lerarenbeleid (artikel 9) enveloppengelden gereserveerd. Via een Nota van Wijziging (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 200 VIII, nr. 58) komt er bovendien extra geld beschikbaar voor uitvoering van het actieplan «LeerKracht van Nederland». Het gaat in totaal om een bedrag van € 134 miljoen in 2008, oplopend tot € 1 027 miljoen in 2020. Dit geld staat nog niet allemaal op de OCW-begroting. Met ingang van 2012 staat een deel hiervan, te weten de oploop van de ILO-vergoeding, nog op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd. Voor 2010 is de verhoging voor het actieplan € 612 miljoen en voor 2011 € 688 miljoen, waarvan in het kader van een betere beloning respectievelijk € 356 miljoen en € 420 miljoen naar de onderwijssectoren is overgeboekt (naar resp. artikel 1 voor po, artikel 3 voor vo, artikel 4 voor bve en artikel 6 voor ho). De maatregelen uit het actieplan hebben, naast een betere beloning, betrekking op een sterker beroep en een professionelere school. Bij de operationele doelstellingen wordt dit nader toegelicht.

Tabel 9.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	286 386	300 109	303 840	324 053	337 066
Totaal juridisch verplicht	245 109	254 560	197 955	158 637	148 641
Totaal bestuurlijk gebonden	41 277	45 549	105 885	165 416	188 425
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Zorgen voor de beschikbaarheid van voldoende personeel</i>	<i>116 057</i>	<i>115 057</i>	<i>105 503</i>	<i>115 376</i>	<i>128 907</i>
• Juridisch verplicht	110 747	109 655	93 866	103 403	116 934
• Bestuurlijk gebonden	5 310	5 402	11 637	11 973	11 973
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Versterken van de positie van leraren en zorgen voor personeel van voldoende kwaliteit</i>	<i>170 329</i>	<i>185 052</i>	<i>198 337</i>	<i>208 677</i>	<i>208 159</i>
• Juridisch verplicht	134 362	144 905	104 089	55 234	31 707
• Bestuurlijk gebonden	35 967	40 147	94 248	153 443	176 452
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0

9.3 Operationele beleidsdoelstelling

9.3.1 Zorgen voor de beschikbaarheid van voldoende personeel

Motivering

Schoolbesturen hanteren een toekomstgericht personeelsbeleid. Om daarin effectief te zijn moeten ze (regionaal) samenwerken. OCW ondersteunt de schoolbesturen daarbij. De sterk toenemende uitstroom van leraren als gevolg van het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd, en het feit dat ook de kwaliteit van het onderwijspersoneel onder druk staat, maakt dat de aantrekkelijkheid van beroepen in het onderwijs omhoog moet. Daarbij is een goede beloning van belang.

Instrumenten

Een betere beloning

Door de financiële ruimte te bieden meer leraren in hogere schalen te plaatsen wordt het beroep van leraar hoger gewaardeerd. De loopbaanmogelijkheden van leraren worden vergroot en er ontstaan mogelijkheden om leraren meer te belonen naar opleiding(sniveau), functiezwaarte en/of goed functioneren. Daarnaast komt er meer carrièreperspectief voor leraren door een snellere salarisgroei (inkorten salarislijnen en koppeling tussen functioneren en salarisgroei). In 2010 is € 356 miljoen beschikbaar voor het versterken van de functiemix en het inkorten van de salarislijnen. Dit geld wordt toegevoegd aan de lumpsum van de instellingen voor po, vo, bve en ho. In de convenanten LeerKracht van Nederland (Staatscourant, 3 maart 2009, nr. 42) zijn afspraken gemaakt over invoering van de functiemix per sector, de criteria voor het toekennen van promoties en het inkorten van de salarislijnen.

De afspraken uit de convenanten LeerKracht van Nederland zijn geformaliseerd in de decentrale onderwijscao's. In deze cao's maken sociale partners (werkgevers- en werknemersorganisaties in het onderwijs) afspraken over de primaire en secundaire arbeidsvoorwaarden. Uitsluitend in de sector po onderhandelt de minister nog met de werknemersorganisaties over de primaire arbeidsvoorwaarden. In 2007 hebben de minister en deze organisaties hierover een cao afgesloten met een looptijd tot en met 31 juli 2009. Inmiddels zijn – in vervolg op de decentralisatie van de secundaire arbeidsvoorwaarden per 1 augustus

De beleidsartikelen (artikel 9)

2006 – de voorbereidingen gestart voor de volledige decentralisatie van de primaire arbeidsvoorwaarden; de Tweede Kamer is hierover geïnformeerd met een brief op 3 juli 2008 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 923, nr. 62). Op 1 juli 2009 is aan de Tweede Kamer het wetsvoorstel aangeboden dat deze decentralisatie mogelijk maakt (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 997, nrs. 1–3).

In de sectoren vo en bve zijn ook afspraken gemaakt over de versterking van de functiemix in de zogenaamde Randstadregio's. Hier kennen scholen een grotere beloningsachterstand ten opzichte van de marktsector, een grotere arbeidsmarktproblematiek en (een optelsom van) grootstedelijke problemen. In 2010 is voor de vo-sector € 52,2 miljoen en voor de bve-sector € 34,6 miljoen beschikbaar, die op grond van een subsidieregeling in aanvulling op de lumpsum wordt verstrekt aan instellingen in deze regio's.

Arbeidsmarkt

Het is van belang, met name in de regio's waar grote tekorten aan leraren worden verwacht, dat schoolbesturen op regionaal niveau samenwerken om de tekorten op te kunnen vangen. OCW ondersteunt de regio's die bovengemiddeld risico lopen op arbeidsmarktproblemen bij een gezamenlijke aanpak van de regionale knelpunten op de onderwijsarbeidsmarkt. In het actieplan «LeerKracht van Nederland» zijn voor het voortgezet onderwijs 11 regio's aangemerkt als risicoregio. Op grond van een in 2008 gepubliceerde subsidieregeling ontvangen deze regio's in de periode 2008–2011 in totaal € 24,5 miljoen aan financiële ondersteuning voor een gezamenlijke aanpak van de regionale arbeidsmarktproblematiek.

OCW investeert in arbeidsomstandighedenbeleid, (ziekte)verzuimbeleid en re-integratiebeleid (AVR-taken) in de sectoren po en vo. Dit via subsidies aan het Vervangingsfonds voor het po en de VO-raad (Arbo-VO) voor het vo (voor 2010 in totaal € 9,4 miljoen). Het beleid draagt in belangrijke mate bij aan goede arbeidsomstandigheden, een veilige werk- en leeromgeving en aan een laag ziekteverzuim- en uitvalpercentage in de betreffende sectoren.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 9.4 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1
1. Het aandeel afgestudeerden aan de lerarenopleiding met een baan (= 12 uur) in het onderwijs, half jaar na afstuderen:			
● primair onderwijs	78%	79%	= 78%
● voortgezet onderwijs	75%	75%	= 75%
Bron: Loopbaanmonitor Ecorys	Peildatum: Cohort 2005	Peildatum: Cohort 2007	Peildatum: Cohort 2009
2. Ziekteverzuimpercentage			
● primair onderwijs	5,9%	6,1%	= 5,9%
● speciaal onderwijs	6,3%	6,7%	= 6,3%
● voortgezet onderwijs	5,0%	5,0%	= 5,0%
● beroepsonderwijs en volwasseneducatie	5,8%	5,8%	= 5,8%
Bron: Regioplan Beleidsonderzoek, VO-raad en Arboservicepunt BVE	Peildatum: 2006	Peildatum: 2008	Peildatum: 2009

Toelichting:

Het percentage aandeel afgestudeerden aan de lerarenopleiding met een baan (= 12 uur) in het onderwijs, een half jaar na afstuderen, is – na een lichte daling in 2006 in zowel het primair onderwijs als het voortgezet onderwijs – in 2007 weer op het niveau van de basiswaarde (2005) gekomen. Het streven is dit minimaal vast te houden.

Na een jarenlange daling zijn de ziekteverzuimpercentages, met uitzondering van die voor de sector beroepsonderwijs en volwasseneneducatie, in 2007 licht gestegen.

9.3.2. Versterken van de positie van leraren en zorgen voor personeel van voldoende kwaliteit

Motivering

Voor goed onderwijs zijn leraren nodig die zelfbewust en kritisch zijn en voldoen aan de kwaliteitseisen die zijn vastgelegd in de bekwaamheidseisen voor leraren. Het gaat om mensen die in de school een belangrijke rol spelen bij de ontwikkeling van het onderwijs en in staat zijn het onderwijs zo in te richten dat kinderen, jongeren en volwassenen hun talenten optimaal kunnen benutten en ontwikkelen. Dit vraagt om een sterke beroepsgroep, lerarenopleidingen waarvan de kwaliteit niet ter discussie staat en scholen die goed personeels- en opleidingsbeleid voeren.

Instrumenten

Een sterker beroep

In 2009 is de Regeling lerarenbeurs voor scholing verlengd (Staatscourant 18 mei 2009, nummer 90). Met de beurs – voor zowel opleidingskosten als de vervangingskosten tijdens het studieverlof – kunnen leraren in het vo, vo, bve en hbo een opleiding volgen om hun kwalificatieniveau te verhogen, hun kwalificaties te verbreden of zich te specialiseren. Op deze wijze kunnen zij de regie nemen over hun professionalisering. De verlengde regeling voorziet ook in een subsidie voor de opleiding van onbevoegde zij-instroomers, aan te vragen door scholen in het vo en bve. In 2010 bedraagt het budget voor de lerarenbeurs € 43 miljoen. Verwacht wordt dat in 2010 circa 4000 leraren met de beurs aan een opleiding zullen beginnen. Het budget voor zij-instroom bedraagt in 2010 € 3,8 miljoen. Hiermee kan voor circa 200 personen een zij-instroomtraject bekostigd worden.

Vanaf het schooljaar 2009/2010 wordt het opleiden in de school structureel geregeld via de regeling tegemoetkoming kosten opleidingsschool (Staatscourant 13 mei 2009, nummer 87). Het streven is om het aantal studenten, dat jaarlijks wordt opgeleid op totaal 50 opleidingsscholen, te verdubbelen van circa 4 000 nu naar 8 000 in 2011. Oplendend is hiervoor vanaf 2011 € 17 miljoen per jaar beschikbaar. Voor de structurele verankering van de academische opleidingsschool is een verdere verdiepingsslag nodig. Met de regeling verdiepingsslag academische opleidingsschool 2009–2011 (Staatscourant 13 mei 2009, nummer 87) worden circa 20 scholen in de gelegenheid gesteld hieraan mee te doen (voor 2010 gaat het om een bedrag van € 1,4 miljoen).

Door de lerarenopleidingen in het hbo wordt gewerkt aan de ontwikkeling van kennisbases per vak en worden gezamenlijk toetsen ontwikkeld. Daarmee wordt het eindniveau van de opleidingen duidelijk vastgelegd. De kennisbases worden vanaf 2009 ingevoerd, OCW geeft daar subsidie voor.

De beleidsartikelen (artikel 9)

Het niveau van leerlingen die instromen in de lerarenopleidingen moet omhoog. De doorlopende leerlijnen taal & rekenen zullen op den duur hun effect hebben op de instroom uit het vo en mbo. Tot die tijd blijven de toetsen voor taal en rekenen op de pabo gehandhaafd. Zo ook in 2010. Daarnaast worden ook in 2010 de lerarenopleidingen door middel van een bijdrage in de lumpsum financieel ondersteund bij het aanbieden van summercourses voor taal en rekenen.

Het LPBO heeft in zijn rapport *Educatieve masteropleidingen, Beeld van een behoefte* aangegeven dat er behoefte is aan een masteropleiding Leren en Innoveren. Met ingang van 2010 wordt hiervoor subsidie (maximaal € 4 miljoen) toegekend aan de hogescholen (artikel 6).

Met de universiteiten is afgesproken dat zij samen met het voortgezet onderwijs een educatieve minor zullen ontwikkelen voor vakbachelors. Studenten die deze minor met goed gevolg hebben afgelegd, worden bevoegd om in de theoretische leerweg van het vmbo en de eerste drie jaren van havo/vwo onderwijs te verzorgen in het schoolvak dat met hun opleiding overeenkomt. De bedoeling is om de student te stimuleren door te stromen naar een masteropleiding waar hij onderwijsbevoegdheid kan halen voor het voorbereidend hoger onderwijs. Universiteiten bieden de educatieve minor vanaf september 2009 aan, dit vooruitlopend op een wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs die de basis biedt voor benoeming van betreffende afgestudeerde bachelors. Hiervoor heeft de Tweede Kamer in het debat van 22 april 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 27 923, nr. 80) toestemming verleend. Voor de ontwikkeling en de invoering van de educatieve minor wordt incidenteel subsidie ter beschikking gesteld.

Een van de mogelijkheden om de inzet van academici in het onderwijs te vergroten en jong talent in een breed (maatschappelijk) perspectief op te leiden voor een passende functie in het bedrijfsleven is dat zeer getalenteerde pasafgestudeerden een aantal jaren lesgeven, en daarin hun onderwijsbevoegdheid halen, voor zij beginnen aan hun carrière in het bedrijfsleven. Vanuit deze gedachte wordt, naar analogie met het Engelse Teach First en het Amerikaanse Teach for America, de pilot «Eerst de Klas» opgezet. Met dit experiment wordt ondermeer nagegaan of het initiatief in Nederland een positieve bijdrage kan leveren aan het tegengaan van het kwantitatieve en kwalitatieve lerarentekort.

Zowel in het actieplan «LeerKracht van Nederland» als in de kwaliteitsagenda «Krachtig Meesterschap» is het belang van lectoraten verbonden aan lerarenopleidingen onderschreven. Om die reden is, aanvullend op het geld dat voor lectoren in het hbo in het algemeen beschikbaar is, structureel € 3 miljoen extra toegekend. Dit geld is toegevoegd aan het zogenaamde O&O-deel van de rijksbijdrage van de hogescholen (artikel 6).

De regeling Krachtig meesterschap (Staatscourant 13 mei 2009, nummer 87) stimuleert samenwerkingsverbanden van scholen en lerarenopleidingen om projecten te ontwikkelen op het gebied van excellentie bij het opleiden van leraren en/of het beroep van leraar. Projecten die talent bij (aankomende) leraren bevorderen via opleiding en scholing komen in aanmerking voor subsidie. Dit moet uiteindelijk bijdragen aan meer en beter opgeleide leraren. Voor deze stimuleringsregeling is tot en met 2012 in totaal een bedrag van € 18 miljoen beschikbaar.

De beleidsartikelen (artikel 9)

Ter versterking van het beroep en de kwaliteit van de leraar worden ook in 2010 subsidies verstrekt aan de Stichting Beroepskwaliteit Leraren (€ 2,7 miljoen), de Open Universiteit Nederland Ruud de Moorcentrum (€ 7,6 miljoen) en het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (€ 5,2 miljoen).

Een professionelere school

Om het beroep van leraar aantrekkelijker te maken en om de kwaliteit van het onderwijs te versterken is het van belang dat de leraar in de dagelijkse onderwijspraktijk beschikt over professionele ruimte. Dat is de interne zeggenschap over het ontwerp en de uitvoering van het onderwijskundig- en kwaliteitsbeleid van de school. In de convenanten LeerKracht van Nederland is daarom met sociale partners afgesproken de professionele ruimte van de leraar (po, vo, mbo en hbo) wettelijk vast te leggen. Er is een wetvoorstel in voorbereiding dat via een wijziging van de sectorwetten uitvoering geeft aan die afspraak. De planning is erop gericht het wetsvoorstel eind 2009 aan de Tweede Kamer aan te bieden en in 2011 in werking te laten treden.

In het actieplan «LeerKracht van Nederland» is aangekondigd dat de overheid het initiatief neemt om samen met het onderwijs, het bedrijfsleven en de wetenschap te onderzoeken welke ict-innovaties in schoolorganisaties een bijdrage kunnen leveren aan het verminderen van het lerarentekort. Het doel is de kwaliteit van het onderwijs te behouden, terwijl er in de toekomst minder (gekwalficeerde) docenten beschikbaar zullen zijn. In het schooljaar 2010/2011 starten experimenten op scholen in het po en vo om te onderzoeken welke innovaties effect hebben op de arbeidsproductiviteit. Belangrijke aspecten van dit project zijn het vergroten van het urgentiegevoel voor het tijdig invoeren van innovatieve oplossingen in scholen. Dit met het oog op het toekomstige tekort aan leraren en ondersteuning van de professionaliteit van het onderwijs. De bedoeling is dat er kennis wordt verzameld en toegankelijk wordt gemaakt over welke innovatieve oplossingen werken, welke niet en waarom. Het betreft FES-middelen (€ 20 miljoen), in het najaar 2009 beslist het kabinet over de toekenning.

Doelgerichte teams kunnen een bijdrage leveren aan verbeteringen in het onderwijsproces, zoals hogere cijfers, minder zittenblijvers, maar ook een vermindering van het aantal voortijdig schoolverlaters. Op grond van het actieplan «LeerKracht van Nederland» worden de mogelijkheden onderzocht om een wetenschappelijk experiment in de bve-sector te starten op het terrein van teambeloning. Met dit experiment, met een looptijd van circa vier jaar, wordt nagegaan of teambeloning ook in de Nederlandse context bijdraagt aan het beter functioneren van teams en in het verlengde daarvan tot verbeteringen in het onderwijsproces.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 9.5 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 1
1. Lerarenopleiding			
● Oordeel NVAO over kwaliteit Pabo's en lerarenopleidingen vo/bve	zie toelichting	zie toelichting	zie toelichting
● (Afstudeer) rendement			
– uitval Pabo's na 1 jaar	21%	zie toelichting	< 21%
– rendement Pabo's na 5 jaar	65%	zie toelichting	= 65%
– uitval lerarenopleidingen vo/bve na 1 jaar	19%	zie toelichting	= 19%
– rendement lerarenopleidingen vo/bve na 5 jaar	51%	zie toelichting	= 51%
Bron: NVAO en HBO-raad	Peildatum: 2008		Peildatum: 2009
2. Tevredenheid ouders over kwaliteit leraren			
● primair onderwijs	7,7	7,7	= 7,7
● voortgezet onderwijs	7,1	7,1	= 7,1
Bron: Onderwijsmeter	Peildatum: 2006	Peildatum: 2008	Peildatum: 2010

Toelichting:

Voor het meten van de kwaliteit van de lerarenopleidingen (pabo's en lerarenopleidingen vo/bve) is het oordeel van de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO) het belangrijkste instrument. Eenmaal per zes jaar wordt een dergelijke beoordeling uitgevoerd. Jaarlijks wordt dit aangevuld met het (afstudeer) rendement na respectievelijk 1 en 5 jaar.

Oordeel NVAO over kwaliteit: het stelsel voor kwaliteitszorg hoger onderwijs voorziet erin dat opleidingen elke 6 jaar worden onderworpen aan een beoordeling van de kwaliteit voor visiterende en beoordelende instanties (VBI's). Op basis van deze beoordeling verleent de NVAO al dan niet een accreditatie aan opleidingen. Het oordeel van de NVAO over de pabo's wordt in 2009 verwacht; het oordeel over de lerarenopleidingen vo/bve in 2010. Op basis daarvan wordt de basiswaarde vastgesteld. Inmiddels zijn 24 pabo's geaccrediteerd.

(Afstudeer) Rendement: jaarlijks wordt het rendement vastgesteld voor de pabo's en de lerarenopleidingen vo/bve. Hier wordt het uitvalcijfer 1 jaar en het rendementscijfer vijf jaar na begin van de opleiding gehanteerd. De peildatum voor de basiswaarde (tevens laatste waarde) is 2008.

Ouders beoordelen jaarlijks de kwaliteit van de leraar van hun kind met een rapportcijfer. Het is de ambitie om de waardering 2008 ten minste te behouden. Met ingang van 2008 wordt de Onderwijsmeter niet meer jaarlijks gehouden, maar tweejaarlijks.

9.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 9.6 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek Onderwerp	AD of OD	A Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Actieplan LeerKracht	OD 9.3.1+2	A. 2008 B. 2011	Zie toelichting
Effectenonderzoek ex post	N.v.t.			
Overig evaluatieonderzoek	Loopbaanmonitor	OD 9.3.1	A. 2009 B. 2010	Zie toelichting
	Onderwijsarbeidsmarkttraming	OD 9.3.1	A. 2008 B. 2010	Zie toelichting
	Arbeidsmarktbarometers primair onderwijs, voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs	OD 9.3.1	A. 2009 B. 2010	Zie toelichting
	Integrale Personeelstelling Voortgezet Onderwijs	OD 9.3.2	A. 2010 B. 2010	Zie toelichting
	Evaluatie aanpak risicoregio's	OD 9.3.1	A. 2009 B. 2012	Zie toelichting
	Evaluatie lerarenbeurs	OD 9.3.2	A. 2008 B. 2012	Zie toelichting

Toelichting:

Over de wijze van monitoren van de doelstellingen en resultaten uit het actieplan «LeerKracht van Nederland» is met de Tweede Kamer afgesproken tweemaal per jaar te rapporteren. Enerzijds door een voortgangsbrief in het voorjaar en anderzijds door een jaarrapportage via de Nota Werken in het Onderwijs (WIO) – die op Prinsjesdag wordt aangeboden aan de Tweede Kamer. Dit geschiedt ondermeer in de vorm van indicatoren. Hiervoor geldt dat, naast de stand, ook de ontwikkeling wordt weergegeven, alsmede in hoeverre de realisatie in lijn is met het afgesproken pad. Daarnaast zal een aantal langer doorlopende onderzoeken met als oogmerk effectmeting worden opgestart, waarbij ook moeilijker meetbare beleidsdoeleinden, zoals het versterken van de positie van de leraar, aan de orde komen.

De aan de Nota WIO ten grondslag liggende eindrapportages worden gepubliceerd in de reeks Beleidsonderzoek Arbeidsmarkt en Personeelsbeleid Onderwijs en op de internetsite van OCW: kwaliteit /documenten/ [#http://www.minocw.nl/onderwijspersoneelkwaliteit/documenten/index.html](http://www.minocw.nl/onderwijspersoneelkwaliteit/documenten/index.html)

ARTIKEL 11. STUDIEFINANCIERING

11.1 Algemene doelstelling: studiefinanciering zorgt ervoor dat studenten in het hoger onderwijs en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg (vanaf 18 jaar) de financiële mogelijkheden hebben om onderwijs te volgen.

Omschrijving

Onderwijs levert een belangrijke bijdrage aan de bevordering van een duurzame groei van de Nederlandse (kennis)economie en de maatschappelijke participatie van burgers. OCW waarborgt met studiefinanciering de toegankelijkheid van en de deelname aan het onderwijs door de financiële belemmeringen weg te nemen voor de volgende doelgroepen:

- deelnemers van 18 jaar en ouder in de beroepsopleidende leerweg;
- studenten in het hoger beroepsonderwijs en
- studenten in het wetenschappelijk onderwijs.

De overheid zet haar middelen voor studiefinanciering zo in, dat het onderwijs voor iedereen toegankelijk is, ook voor mensen met een lager inkomen. Van de ouders wordt verwacht dat zij, wanneer mogelijk, bijdragen in de financiering van de studie van hun kinderen. Hiervoor zijn richtbedragen, maar de hoogte van de bijdrage is een zaak tussen ouders en kinderen. Ten slotte is er de student zelf. Omdat de studie ook een investering in de eigen toekomst is, is het redelijk dat ook de student een bijdrage levert. Het stelsel is zo ingericht dat er een prikkel bestaat voor de studerenden om de studie af te ronden met een diploma (prestatiebeurs).

Om in het kader van de crisismaatregelen de toename van de uitgaven studiefinanciering te beperken wordt een wetswijziging voorbereid om de normbedragen voor de studiefinanciering in 2011 en 2012 niet te indexeren en om de aanvullende beurs in het hoger onderwijs vanaf cursusjaar 2010–2011 na de eerste vijf maanden onder het prestatiebeursregime te brengen.

Het niet indexeren van de normbedragen voor de studiefinanciering houdt in dat het bedrag dat studenten met een beurs of een lening kunnen financieren in 2011 en 2012 niet verhoogd wordt met de ontwikkeling van de consumentenprijsindex. Als gevolg van prestatiebeurseffecten leidt dat tot een oplopende besparing op de relevante uitgaven van circa € 5 miljoen in 2011 tot € 15 miljoen in 2014.

Het na de eerste vijf maanden onder de prestatiebeurs brengen van de aanvullende beurs in het hoger onderwijs houdt in dat de aanvullende beurs vanaf cursusjaar 2010–2011 voor de eerste vijf maanden direct als gift wordt uitgekeerd in plaats van de eerste twaalf maanden, zoals dat nu nog het geval is. Hierdoor worden de relevante uitgaven naar achteren verplaatst: na de vijfde maand studiefinanciering wordt de aanvullende beurs pas een relevante uitgave als deze na het voldoen aan de prestatiebeurseis in een gift wordt omgezet. Hierdoor ontstaat in de eerste jaren een besparing van de relevante uitgaven oplopend tot € 52 miljoen in 2013, daarna langzaam aflopend. Voor de meeste studenten heeft dit geen consequenties, omdat de aanvullende beurs bij het tijdig behalen van het diploma een gift blijft. Voor studenten die er niet in slagen om hun studie binnen tien jaar af te ronden, bestaat al een apart vangnet om de aanvullende beurs afhankelijk van hun inkomen alsnog kwijt te kunnen schelden.

Verantwoordelijkheid van de minister De minister is direct verantwoordelijk voor de ontwikkeling en het onderhoud van het bestel door het scheppen van kaders voor toegankelijkheid en doelmatigheid. Met (gedeeltelijk inkomensafhankelijke) studiefinanciering waarborgt de minister de financiële toegankelijkheid.

Externe factoren

- Demografische ontwikkelingen
- De attitude ten opzichte van de regeling (wel of niet gebruik)
- De conjuncturele ontwikkeling
- Het studiefinancieringsbeleid van andere landen en uitspraken Europese Hof van Justitie

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 11.1 Onderwijsdeelname naar leeftijd													
Leeftijd	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
Deelnamepercentage 2008	85	75	66	56	46	37	29	21	15	11	9	7	5

Bron: OCW (CFI), Leerlingen en studententellingen 2008

De absolute aantallen studerende mbo en ho zijn gepresenteerd bij de operationele doelstellingen van de beleidsartikelen bve (paragraaf 4.3.1, tabel 4.5) en ho (paragraaf 6.3.1, tabel 6.8).

Tabel 11.2 Verwachte rendementen					
Studie begonnen in	2004	2005	2006	2007	2008
wo	74	70	69	71	69
hbo	74	73	72	69	68
bol	66	74	71	74	n.n.b.

Bron: OCW (CFI), onderwijsmatrices 2000–2007, 2008: berekeningen OCW o.b.v. Leerlingen- en studententellingen 2009.

- bij de bol is 2004 een schatting

Toelichting:

Onder rendement wordt verstaan het percentage dat een diploma haalt. Deze rendementscijfers worden berekend uit actuele gegevens betreffende doorstroom- en diplomeringsfracties per inschrijvingsjaar.

Het beleid is gericht op de optimalisering van de deelname van burgers aan het onderwijs. Studiefinanciering draagt daaraan bij door de financiële toegankelijkheid van het onderwijs te waarborgen. Voor de positie op de arbeidsmarkt is het afronden van een opleiding ook van groot belang. De voorwaarden waaronder studiefinanciering aan studerende wordt verstrekt, kunnen een belangrijke rol spelen bij de inzet van studerende gedurende hun studieperiode.

Vanaf 1996 voor het ho en vanaf 2005 voor de bol niveau 3 en 4 wordt de studiefinanciering verstrekt in de vorm van een prestatiebeurs. De prestatiebeurs is een lening die wordt omgezet in een gift na het behalen van het diploma (binnen tien jaar na aanvang van de studie). De invoering

De beleidsartikelen (artikel 11)

van het prestatiebeursregime in het ho en niveau 3 en 4 van de bol beoogt studerenden tot verbetering van de studieresultaten te stimuleren, waardoor het studierendement zal verbeteren.

11.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 11.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 11 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	3 782 267	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	3 782 267	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
Programma-uitgaven	3 781 359	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
<i>Waarborgen van de algemene financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten</i>	<i>1 861 485</i>	<i>1 511 707</i>	<i>1 701 958</i>	<i>1 741 597</i>	<i>1 863 702</i>	<i>1 893 749</i>	<i>1 916 767</i>
• Basisbeurs	992 610	988 202	1 024 287	1 034 238	1 058 667	1 064 774	1 065 775
• Reisvoorziening	868 875	523 505	677 671	707 359	805 035	828 975	850 992
<i>Waarborgen toegankelijkheid van het onderwijs voor studerenden met minder draagkrachtige ouders</i>	<i>589 731</i>	<i>668 572</i>	<i>689 726</i>	<i>752 650</i>	<i>789 033</i>	<i>802 326</i>	<i>810 825</i>
• Aanvullende beurs	589 731	668 572	689 726	752 650	789 033	802 326	810 825
<i>Waarborgen flexibiliteit in de wijze van financiering door de studerende</i>	<i>1 219 326</i>	<i>1 292 000</i>	<i>1 394 400</i>	<i>1 477 900</i>	<i>1 547 900</i>	<i>1 612 000</i>	<i>1 673 800</i>
• Bijverdiengrens	0	0	0	0	0	0	0
• Leenfaciliteit	1 219 326	1 292 000	1 394 400	1 477 900	1 547 900	1 612 000	1 673 800
<i>Stimuleren internationale studentenmobiliteit</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Overige uitgaven Studiefinanciering</i>	<i>32 589</i>	<i>77 900</i>	<i>71 000</i>	<i>73 130</i>	<i>74 130</i>	<i>74 930</i>	<i>75 630</i>
<i>Programmakosten-overig</i>	<i>78 228</i>	<i>76 485</i>	<i>77 108</i>	<i>71 083</i>	<i>71 960</i>	<i>72 211</i>	<i>76 631</i>
• Uitvoeringsorganisatie DUO	78 228	76 485	77 108	71 083	71 960	72 211	76 631
Totaal programma-uitgaven	3 807 418	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
– Waarvan relevant	1 683 118	1 703 164	2 122 992	2 317 960	2 534 825	2 624 516	2 719 453
– Waarvan niet-relevant	2 124 300	1 923 500	1 811 200	1 798 400	1 811 900	1 830 700	1 834 200
Apparaatsuitgaven	908	0	0	0	0	0	0
Totaal ontvangsten	473 015	501 000	540 200	595 500	654 400	715 100	776 800
<i>Waarborgen adequate terugbetaling leningen</i>							
• Terugbetalingssysteem van lening naar draagkracht	397 598	430 600	487 700	543 000	601 900	662 600	724 300
<i>Overige ontvangsten uit kortlopende schulden</i>	<i>75 417</i>	<i>70 400</i>	<i>52 500</i>	<i>52 500</i>	<i>52 500</i>	<i>52 500</i>	<i>52 500</i>
Totaal ontvangsten	473 015	501 000	540 200	595 500	654 400	715 100	776 800
– Waarvan relevant	246 097	249 200	252 100	270 600	292 800	318 200	345 800
– Waarvan niet-relevant	226 918	251 800	288 100	324 900	361 600	396 900	431 000

De beleidsartikelen (artikel 11)

Toelichting:

Onder de niet-relevante uitgaven voor het EMU-saldo vallen de rente-dragende leningen en de uitgaven voor de prestatiebeurs (zolang deze nog niet zijn omgezet in een gift). De niet-relevante ontvangsten betreffen de aflossingen op de rentedragende leningen. Een nadere specificatie van de raming van de uitgaven per instrument is opgenomen in paragraaf 11.3 (operationele doelstellingen).

De uitgaven voor het stimuleren van internationale studentenmobiliteit zijn niet apart geraamd maar zijn onderdeel van de totale uitgaven bij de overige operationele doelstellingen.

Tabel 11.4 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	3 857 084	4 045 277	4 274 765	4 383 005	4 477 022
Totaal juridisch verplicht	3 857 084	4 045 277	4 274 765	4 383 005	4 477 022
<i>Waarborgen van de algemene financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten</i>					
• Juridisch verplicht	1 701 958	1 741 597	1 863 702	1 893 749	1 916 767
<i>Waarborgen toegankelijkheid van het onderwijs voor studerenden met minder draagkrachtige ouders</i>					
• Juridisch verplicht	689 726	752 650	789 033	802 326	810 825
<i>Waarborgen flexibiliteit in de wijze van financiering door de studerende</i>					
• Juridisch verplicht	1 394 400	1 477 900	1 547 900	1 612 000	1 673 800
<i>Stimuleren internationale studentenmobiliteit</i>					
• Juridisch verplicht	0	0	0	0	0
<i>Overige uitgaven Studiefinanciering</i>					
• Juridisch verplicht	71 000	73 130	74 130	74 930	75 630

Toelichting:

Alle uitgaven onder dit artikel zijn wettelijke uitgaven, namelijk gebaseerd op de WSF 2000. De mate van budgetflexibiliteit wordt bepaald door de mate waarin de wet en de daarop gebaseerde regelingen gewijzigd kunnen worden. De juridisch verplichte uitgaven voor internationale studentenmobiliteit zijn onderdeel van de overige genoemde operationele doelstellingen.

11.3 Operationele beleidsdoelstelling

In deze begroting is ten opzichte van de begroting 2009 de operationele beleidsdoelstelling «Stimuleren internationale studentenmobiliteit» als afzonderlijke beleidsdoelstelling opgenomen.

11.3.1 Waarborgen van de algemene financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor de studerenden

Motivering

Een basisbeurs en een reisvoorziening dragen ertoe bij dat studenten in het hoger onderwijs en deelnemers van 18 jaar en ouder in de beroepsopleidende leerweg financieel in staat zijn om onderwijs te volgen.

De beleidsartikelen (artikel 11)

Instrumenten

Een basisbeurs en een reisvoorziening in de vorm van een OV-studentenkaart. Hiermee levert OCW een bijdrage aan het normbudget van studerende. Het bestaan van deze regelingen wordt via de IB-Groep onder de aandacht gebracht bij de doelgroep.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 11.5 Totaal aantal studerende met studiefinanciering								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
wo	111 339	115 481	121 200	127 800	132 100	136 200	140 100	143 800
hbo	240 081	242 882	250 000	256 500	261 300	265 500	269 200	272 600
bol	219 077	210 186	208 600	205 300	214 200	225 200	226 200	224 800
Studerende met basisbeurs	570 497	568 549	579 800	589 600	607 600	626 900	635 500	641 200
wo	36 622	33 869	35 500	37 500	38 800	40 000	41 100	42 200
hbo	30 601	30 681	31 600	32 400	33 000	33 500	34 000	34 400
bol	–	0	1 000	6 400	9 000	9 000	9 500	9 700
Alleen ov-kaart en/of lening	67 223	64 550	68 100	76 300	80 800	82 500	84 600	86 300
Totaal	637 720	633 099	647 900	665 900	688 400	709 400	720 100	727 500

Bron 2007 en 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: referentieraming 2009 / ramingsmodel SF

Toelichting:

Deze gegevens verstrekken een indicatie van het gebruik van de regeling. Het aantal studerende met studiefinanciering volgt het aantal voltijds studerende in het ho en de bol in Nederland, maar ligt lager omdat niet iedere studerende die is ingeschreven en onderwijs volgt ook daadwerkelijk aanspraak heeft op studiefinanciering. De raming van het aantal studerende met een basisbeurs voor de komende jaren vertoont een stijging. Naast de groep studerende met een basisbeurs is er een groep studerende die daarop geen aanspraak meer kan maken (maximale duur is verbruikt), maar nog wel recht heeft op een ov-studentenkaart en een lening.

Er zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld, omdat het niet het streven is van de overheid dat zoveel mogelijk studerende gebruik maken van de basisbeurs en/of de reisvoorziening. Indien studerende op een andere wijze hun studie kunnen financieren, is de toegankelijkheid van het onderwijs ook gewaarborgd. Uit analyse van doorstroomgegevens blijkt dat een percentage tussen de 15% en 30% van de scholieren met voldoende vooropleiding niet (onmiddellijk) kiest voor een opleiding in het hoger onderwijs. Financiële motieven spelen bij deze keuze nauwelijks een rol.

Tabel: 11.6 Normbedragen basisbeurs per maand in euro's*		
	ho	bol
Thuiswonend	93,29	73,56
Uitwonend	259,76	240,02

* Peildatum 1 januari 2009

De beleidsartikelen (artikel 11)

De hoogte van de basisbeurs is genormeerd en wordt verstrekt gedurende de nominale studieduur.

Raming uitgaven basisbeurs

Tabel 11.7 Uitgaven basisbeurs (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bol giftregime*	141,8	116,3	102,7	106,1	112,6	112,1	111,9
Bol prestatiebeursregime	161,8	202,0	226,6	241,5	253,5	256,0	254,3
prestatiebeurs ho	689,0	669,9	695,0	686,6	692,6	696,7	699,6
Totaal basisbeurs	992,6	988,2	1 024,3	1 034,2	1 058,7	1 064,8	1 065,8
• waarvan relevant	641,0	729,4	873,4	988,9	1 054,6	1 095,5	1 139,4
• waarvan niet-relevant	351,6	258,8	150,9	45,3	4,1	- 30,7	- 73,6

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: ramingsmodel SF

* Inclusief bol niveau 3 en 4 met cohortgarantie

Toelichting:

Naast de prijscomponent is het verloop van de uitgaven voor een zeer groot deel afhankelijk van de ontwikkeling in het aantal studerende. De verwachte ontwikkeling van het aantal studerende met studiefinanciering is opgenomen bij de meetbare gegevens. De invoering van het prestatiebeursregime voor bol niveau 3 en 4 vanaf studiejaar 2005–2006 zorgt voor een stijgende lijn in uitgaven voor de reeks «Bol prestatiebeursregime».

Deze prestatiebeurs bol niveau 3 en 4 ging vooral in de eerste jaren na invoering gepaard met een daling van de uitgaven van de bol-beurs (direct gift). In deze laatste groep zijn de uitgaven basisbeurs voor de deelnemers bol niveau 1 en 2 opgenomen, en op grond van de cohortgarantie de uitgaven aan de deelnemers bol niveau 3 en 4 die vóór het studiejaar 2005–2006 al studiefinanciering ontvingen.

Raming uitgaven reisvoorziening

Tabel 11.8 Uitgaven reisvoorziening (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
OV-kaart	580,6	678,3	691,0	750,0	781,3	804,1	824,4
Kasschuiven	272,3	- 173,6	- 33,7	- 65,0	0,0	0,0	0,0
Reisvoorziening overig	15,9	18,8	20,4	22,4	23,7	24,9	26,6
Totaal reisvoorziening	868,8	523,5	677,7	707,4	805,0	829,0	851,0
waarvan relevant	596,5	298,8	501,1	519,7	623,5	646,5	671,9
waarvan niet-relevant	272,3	224,7	176,6	187,7	181,5	182,5	179,1

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: ramingsmodel SF

Toelichting:

De toelichting op de ontwikkeling van de uitgaven reisvoorziening is voor een groot deel vergelijkbaar met die op de uitgaven basisbeurs. Ten behoeve van de optimalisering van kasritmes van de Staat is een reeks «Kasschuiven» opgenomen. Deze wordt gerealiseerd door een gedeelte

De beleidsartikelen (artikel 11)

van de verplichtingen aan de vervoersbedrijven voor de ov-kaart in het jaar voorafgaand aan de verplichting te voldoen.

Op 1 januari 2010 wordt de papieren ov-studentenkaart vervangen door een elektronisch reisproduct dat op een chipkaart geplaatst wordt. Het reisrecht (week- of weekendkaart) verandert niet. Met een wijziging van de WSF2000 per 1 januari 2010 wordt deze nieuwe situatie wettelijk vastgelegd.

11.3.2. Waarborgen toegankelijkheid van het onderwijs voor studerenden met minder draagkrachtige ouders

Motivering

Het huidige stelsel van studiefinanciering gaat uit van een gedeelde verantwoordelijkheid. Van de ouders wordt verwacht dat zij, indien zij dat (financieel) kunnen, een bijdrage leveren aan de studie van hun kind. De minister stelt zich ten doel, daar waar ouders niet of onvoldoende in staat zijn een bijdrage te leveren aan de studie van hun kind, de eventuele financiële belemmering om te gaan studeren voor een studerende weg te nemen.

Instrumenten

Het verstrekken van een aanvullende beurs als ouders van een studerende minder draagkrachtig zijn. Het gaat om studerenden met recht op studiefinanciering, waarvan de ouders gezamenlijk minder dan circa € 33 000 belastbaar inkomen hebben. De hoogte van de aanvullende beurs is genormeerd. De aanvullende beurs wordt verstrekt bovenop de basisbeurs. Deze is naast het inkomen van de ouders en het aantal schoolgaande kinderen in het gezin ook afhankelijk van de woonsituatie van de studerende (thuis- of uitwonend). Het bestaan van de regeling wordt via de IB-Groep onder de aandacht gebracht bij de doelgroep.

De aanvullende beurs wordt vanaf 2010 jaarlijks met € 22 per jaar verhoogd (prijspeil 2009) conform een wetwijziging in 2009. De wet is toen gewijzigd in verband met de verhoging van het collegegeld en de aanpassing van het aflossingssysteem studieschulden (Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 790, A).

Voor de maatregel beperking aanvullende beurs in het ho – vijf in plaats van twaalf maanden als gift – wordt verwezen naar het gestelde in paragraaf 11.1.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 11.9 Totaal aantal studerenden met een aanvullende beurs (raming)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
wo	25 671	25 250	27 200	29 700	31 900	32 800	33 800	34 700
hbo	83 522	80 978	88 000	92 300	96 100	97 600	99 000	100 200
bol	114 119	104 374	106 300	109 100	118 600	124 800	125 300	124 500
Totaal	223 312	210 602	221 500	231 100	246 600	255 200	258 100	259 400

Bron 2007 en 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel SF

Toelichting:

Het aantal studerende met een aanvullende beurs geeft een indicatie van het gebruik van deze regeling. Uit de vergelijking van deze gegevens met de aantallen basisbeurs uit tabel 11.5 blijkt dat in 2010 ongeveer 39% van de studerende met een basisbeurs een aanvullende beurs ontvangt. Er zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld, omdat mag worden aangenomen dat het gebruik van de aanvullende beurs, vanwege de bekendheid van de regeling, al optimaal is.

Tabel: 11.10 Normbedragen maximale aanvullende beurs per maand in euro's*		
	ho	bol
Thuiswonend	211,99	299,82
Uitwonend	231,43	319,27

* Peildatum 1 januari 2009

Raming uitgaven aanvullende beurs

Tabel 11.11 Uitgaven aanvullende beurs (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Bol giftregime*	153,1	135,8	128,0	139,2	149,2	150,6	150,4
Bol prestatiebeursregime	204,5	244,0	257,6	290,9	307,5	310,5	310,8
Ho	232,1	288,8	304,1	322,6	332,3	341,2	349,6
Totaal aanvullende beurs	589,7	668,6	689,7	752,7	789,0	802,3	810,8
• waarvan relevant	471,1	520,6	600,4	665,2	710,6	735,4	755,9
• waarvan niet-relevant	118,6	148,0	89,3	87,5	78,4	66,9	54,9

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: ramingsmodel SF

* Inclusief bol niveau 3 en 4 met cohortgarantie

Toelichting:

In tabel 11.11 worden de geraamde uitgaven voor de aanvullende beurs gepresenteerd. Naast de prijscomponent is het verloop van deze uitgaven voor een groot deel afhankelijk van de ontwikkeling in het aantal studerende met minder draagkrachtige ouders. Naast de deelname aan het onderwijs spelen hierbij exogene factoren een rol, zoals de ontwikkeling van de conjunctuur en de daarmee samenhangende inkomensontwikkeling.

Door de invoering van de prestatiebeurs bol niveau 3 en 4 vanaf studiejaar 2005–2006 stijgen de uitgaven voor de aanvullende beurs bol prestatiebeursregime. De toename van de uitgaven prestatiebeurs bol ging vooral in de eerste jaren na invoering gepaard met een daling van de uitgaven aan de bol-beurs (direct gift).

11.3.3 Waarborgen flexibiliteit in de wijze van financiering door de studerende

Motivering

In het stelsel van studiefinanciering wordt ervan uitgegaan dat studerende ook zelf een bijdrage kunnen leveren aan de financiering van hun studie. De minister wil studerende in staat te stellen de bijdrage aan hun studie flexibel in te vullen.

Instrumenten

- Bijverdiengrens in regelgeving

Studerenden met studiefinanciering krijgen hiermee de mogelijkheid hun eigen bijdrage met werken te verdienen. De WSF 2000 staat toe dat studerende tot circa € 13 200 per jaar (peildatum 2009) bijverdienen zonder dat dit consequenties heeft voor hun aanspraak op studiefinanciering. Met de wetwijziging «collegegeldverhoging en de aanpassing van het aflossingssysteem studieschulden» (Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 790, A) zijn de consequenties van overschrijding van de bijverdiengrens versoepeld. Wie vanaf 2010 meer heeft verdiend dan de bijverdiengrens, hoeft niet meer terug te betalen dan het bedrag waarmee de bijverdiengrens is overschreden. Tegelijkertijd wordt de bijverdiengrens in 2010 en 2011 niet geïndexeerd, maar blijft deze hetzelfde als in 2009. Hierdoor heeft de versoepeling van de bijverdiengrens geen budgettaire gevolgen.

- Leenfaciliteit

Studerenden krijgen hiermee de mogelijkheid om hun eigen bijdrage te lenen bij de overheid. Zij kunnen hiervoor gebruik maken van de «rentedragende lening» en/of het «collegegeldkrediet».

Het bestaan van deze regelingen wordt via de IB-Groep onder de aandacht gebracht bij de doelgroep.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 11.12 Indicatoren flexibiliteit financiering door studerende				
		Basiswaarde	Meest recente waarde	Streefwaarde
1. De snelheid waarmee studenten afstuderen (in jaren)	wo	5,8	5,5	Daling
	hbo	4,4	4,6	Daling
Bron: OCW (CFI), onderwijsmatrix, berekeningen OCW		peildatum: 2004	peildatum: 2008	peildatum: 2010
2. Het aantal uren dat een student gemiddeld per week besteedt aan de studie*	wo	31	32	Stijging
	hbo	33	34	Stijging
Bron: Studentenmonitor		peildatum: 2005	peildatum: 2008	peildatum: 2010
3. Het aantal uren dat een student gemiddeld per week besteedt aan werk	wo	13	12	10
	hbo	13	13	10
Bron: Studentenmonitor		peildatum: 2004	peildatum: 2008	peildatum: 2010

* Zie ook tabel 6.9 van artikel 6.3.2 en de brief over onderwijsintensiteit aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 129).

Toelichting:

De snelheid waarmee studenten afstuderen wordt gemeten als de gemiddelde totale verblijfsduur van gediplomeerden in hele jaren.

De cijfers van 2004 zijn de basiswaarden. Met betrekking tot de snelheid waarmee studenten afstuderen, wordt gestreefd naar een verblijfsduur die de wettelijke studieduur benadert. Met betrekking tot het aantal uren dat een student gemiddeld besteedt aan de studie zie tabel 6.9 van artikel 6.3.2. Met betrekking tot het aantal uren dat een student gemiddeld besteedt aan werk wordt gestreefd naar een maximum van 10 uur per week in 2010 voor hbo- en wo-studenten. Voor beide streefwaarden is in

De beleidsartikelen (artikel 11)

tabel 11.12 een ingroeitraject opgenomen. Op basis van de studentenmonitor zal worden gemonitord hoeveel tijd studenten per week besteden aan hun studie en aan werk.

Twee indicatoren die daarnaast een beeld geven van het gebruik van de regeling zijn:

- Het aantal studerenden dat gebruik maakt van de leenfaciliteit. Bron: IB-Groep.
- Het bedrag aan uitstaande leningen ultimo van het jaar. Bron: IB-Groep.

Tabel 11.13 Aantal studerenden dat gebruik maakt van de leenfaciliteit				
	2005	2006	2007	2008
wo	65 240	69 353	73 473	74 433
hbo	68 764	77 527	85 315	86 861
bol	22 913	28 421	32 466	30 398
Totaal	156 917	175 301	191 254	191 692

Bron: IB-Groep

Toelichting:

Bovenstaande cijfers hebben betrekking op het gebruik van de «rentedragende lening». Vanaf 1 september 2007 kunnen studenten in het hoger onderwijs ook gebruik maken van het «collegegeldkrediet». Hiermee kan de student het collegegeld lenen met een plafond van 5 keer het wettelijke collegegeld. In 2008 hebben gemiddeld ongeveer 26 000 studenten een collegegeldkrediet opgenomen voor € 44,6 miljoen (zie tabel 11.14).

Tabel 11.14 Bedrag aan uitstaande leningen ultimo van het jaar (x € 1 miljoen)				
	2005	2006	2007	2008
Renteloze voorschotten verstrekt t/m 1986	62,5	51	41,3	37,3
Rentedragende leningen verstrekt vóór 1992	170,2	137,5	108,4	82,5
Rentedragende leningen verstrekt na 1992	4 767,6	5 611,6	6 640,0	7 760,9
Collegegeldkrediet	–	–	10,3	44,6
Totaal	5 000,3	5 800,1	6 800,0	7 925,3

Bron: IB-Groep

Toelichting:

Deze gegevens verstrekken een indicatie van het gebruik van de desbetreffende regelingen. Er zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld, omdat het niet het streven van de overheid is dat zoveel mogelijk studerenden een zo hoog mogelijk bedrag lenen of zoveel mogelijk werken naast de studie. De overheid wil wel deze mogelijkheden bieden en studerenden een reëel alternatief geven voor betaalde arbeid.

Raming uitgaven leenfaciliteit

In de eerste jaren van de studie (gedurende de nominale studieduur) is het maximum bedrag dat een studerende kan lenen gelijk aan het verschil tussen het normbudget en de optelsom van de basisbeurs en de

De beleidsartikelen (artikel 11)

aanvullende beurs. De maximale lening in de 36 maanden na de nominale duur van de studie bedraagt € 832,43 per maand (peildatum 1 januari 2009).

De uitgaven voor de leningen zijn niet-relevante uitgaven voor het EMU-saldo. Het rentepercentage op de leningen is gelijk aan de rente op staatsleningen. De maximale terugbetalingstermijn is 15 jaar. Gedurende deze periode geldt er een draagkrachtregeling. Resterende schulden na afloop van de aflofsfase worden kwijtgescholden.

Raming Niet-relevante uitgaven rentedragende lening

Tabel 11.15 Niet-relevante uitgaven leningen (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Rentedragende lening	1 174,7	1 214,6	1 309,2	1 384,2	1 444,8	1 498,6	1 549,1
Collegegeldkrediet	44,6	77,4	85,2	93,7	103,1	113,4	124,7
Totaal	1 219,3	1 292,0	1 394,4	1 477,9	1 547,9	1 612,0	1 673,8

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: ramingsmodel SF

11.3.4 Waarborgen adequate terugbetaling leningen

Motivering

Het waarborgen van de financiële toegankelijkheid van het onderwijs omvat ook het onder duidelijke voorwaarden kunnen terugbetalen van studieleningen.

Instrumenten

Terugbetalingssysteem van lening naar draagkracht. Met de wetwijziging in verband met collegegeldverhoging en aanpassing van het aflossysteem voor studieschulden (Eerste Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 790, A) is voorzien in een automatisch en versoepeld systeem van draagkrachtmeting en in de mogelijkheid om met maximaal vijf zogenoemde jokerjaren een terugbetalingspauze in te lassen. De wetwijziging treedt op 1 augustus 2009 in werking.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 11.16 Aantal debiteuren in de aflofsfase				
	2007	2008	2009	2010
Totaal	326 561	350 381	385 000	420 000

Bron: IB-Groep (2007 en 2008 zijn realisaties, 2009 en 2010 betreft ramingen)

Tabel 11.17 Ontvangsten leenfaciliteit (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Renteloze voorschotten (t/m 1986)	5,2	5,0	3,8	2,8	2,2	1,6	1,3
Rentedragende lening	392,4	425,6	483,9	540,2	599,7	661,0	723,0
Totaal	397,6	430,6	487,7	543,0	601,9	662,6	724,3
• waarvan relevant	170,7	178,8	199,6	218,1	240,3	265,7	293,3
• waarvan niet-relevant	226,9	251,8	288,1	324,9	361,6	396,9	431,0

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: ramingsmodel SF

Toelichting:

Het aantal debiteuren in de aflofase geeft een beeld van de omvang van de ex-studierenden die in de gepresenteerde kalenderjaren verplicht termijnen betalen voor de aflossing van hun lening bij de IB-Groep (tabel 11.16). De verwachting bestaat dat de omvang van deze groep nog verder zal toenemen vanwege de stijging van het aantal studierenden met een lening in de afgelopen periode. Er zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld, omdat het niet het streven van de overheid is dat zoveel mogelijk studierenden een zo hoog mogelijk bedrag lenen. De overheid wil wel ex-studierenden in staat stellen om de studielening met zo min mogelijk hinder terug te betalen.

Met de leningen gaan ontvangsten gepaard, zoals rente en aflossingen (tabel 11.17). Deze nemen de komende jaren toe. Ook zijn er nog ontvangsten die betrekking hebben op leenfaciliteiten uit eerdere jaren die nu niet meer verstrekt worden. Deze ontvangsten zijn aflopend.

11.3.5 Stimuleren van internationale studentenmobiliteit

Motivering

Het beleid is er op gericht om internationale studentenmobiliteit te stimuleren door studenten in staat te stellen een volledige opleiding in het buitenland te volgen.

Instrumenten

Studiefinanciering kan overal ter wereld gebruikt worden voor het volgen van hoger onderwijs dat qua niveau en kwaliteit gelijkwaardig is aan het Nederlandse hoger onderwijs. Als aanvullende voorwaarde wordt aan studenten die aanspraak hebben op Nederlandse studiefinanciering de eis gesteld dat zij op het moment dat zij studiefinanciering in het buitenland willen gebruiken ten minste drie van de zes jaar daaraan voorafgaand in Nederland hebben gewoond.

Vanaf studiejaar 2007–2008 is de «meeneembare studiefinanciering» in het mbo al uitgebreid naar alle sectoren in Vlaanderen en Duitsland, en unieke opleidingen in de hele EER.

Op 9 juli 2009 is een brief (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 524, nr. 26) aan de voorzitter van de Tweede Kamer gezonden waarin wordt voorgesteld dat vanaf het schooljaar 2010–2011 studiefinanciering in het mbo ook kan worden meegenomen naar opleidingen in Zweden, Spanje,

De beleidsartikelen (artikel 11)

Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. De verwachting is vervolgens dat dit in het schooljaar 2011–2012 definitief kan worden uitgebreid naar de gehele EER en Zwitserland.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Het beleid is gericht op het stimuleren van internationale studentenmobiliteit. Hiervoor is geen streefwaarde aan te geven.

- Aantal (Nederlandse) studenten in het ho dat (met meeneembare studiefinanciering) in het buitenland studeert. In 2008 studeerden ongeveer 6 000 studenten buiten Nederland met meeneembare studiefinanciering ho.
- Aantal deelnemers in het mbo dat (met meeneembare studiefinanciering) in het buitenland studeert. In 2008 maakten ongeveer 500 deelnemers buiten Nederland gebruik van meeneembare studiefinanciering mbo.

11.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 11.18				
	Onderzoek onderwerp	AD of OD	Start Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	– Financiële toegankelijkheid studerenden ¹	OD 11.3.1	Start: 2013 Afgerond: 2013	
	– Toegankelijkheid onderwijs studerenden met minder draagkrachtige ouders ²	OD 11.3.2	Start: 2011 Afgerond: 2011	
	– Flexibiliteit financiering studie door studerende ³	OD 11.3.3	Start: 2012 Afgerond: 2012	
	– Adequate terugbetaling leningen ⁴	OD 11.3.4	Start: 2014 Afgerond: 2014	
	– Internationale studentenmobiliteit ⁵	OD 11.3.5	Start: 2010 Afgerond: 2011	
Effectenonderzoek ex post	–			
Overig evaluatieonderzoek	Meeneembare Studiefinanciering bol	OD 11.3.1	Start: 2008 Afgerond: juli 2009 brief naar de Tweede Kamer)	Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 524, nr. 26
	Financiële positie studenten (Studentenmonitor)	OD 11.3.1	Start: 2007 Afgerond: 2008	

Toelichting beleidsdoorlichtingen:

¹ specifiek gericht op de reisvoorziening

² met name gericht op de prestatiebeurs in het mbo

³ gericht op het collegegeldkrediet en de leenfaciliteit

⁴ specifieke aandacht voor de aflosmogelijkheden van studieschulden

⁵ betreft meeneembare studiefinanciering.

NB: deze beleidsdoorlichting is onderdeel van het onderzoek internationale subsidies.

ARTIKEL 12. TEGEMOETKOMING ONDERWIJSBIJDRAGE EN SCHOOLKOSTEN

12.1 Algemene doelstelling: de tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten zorgt ervoor dat (ouders van) leerlingen in het voortgezet onderwijs en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg (tot 18 jaar) de financiële mogelijkheden hebben om onderwijs te volgen.

Omschrijving

Onderwijs levert een belangrijke bijdrage aan de bevordering van een duurzame groei van de Nederlandse (kennis)economie en de maatschappelijke participatie van burgers. OCW waarborgt met de Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten (WTOS) de toegankelijkheid van en de deelname aan het onderwijs door de financiële belemmeringen van deelname weg te nemen voor de volgende doelgroepen:

- Ouders van deelnemers aan de beroepsopleidende leerweg tot 18 jaar (TS17-);
- Scholieren in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder (vo18+);
- Studenten (ook deeltijd) in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (TS 18+, vavo);
- Studenten aan de lerarenopleiding die geen recht (meer) hebben op studiefinanciering op grond van de WSF 2000 (TS 18+, tlo).

NB: Tot 1 januari 2010 waren ook de ouders van minderjarige scholieren in het bekostigd voortgezet onderwijs doelgroep van de WTOS. Een gedeelte van de WTOS is samengevoegd met de Wet op het kindgebonden budget. Deze groep minderjarige scholieren valt daarom vanaf 1 januari 2010 onder de Wet op het kindgebonden budget.

Ook de ouders van deelnemers in het mbo tot 18 jaar krijgen het verhoogde kindgebonden budget, maar omdat de WTOS-bijdrage voor deze groep hoger was dan die van leerlingen in het VO, krijgen de ouders van deze mbo'ers nog een gedeeltelijke bijdrage via de WTOS.

Om in het kader van de crisismaatregelen de toename van de WTOS-uitgaven te beperken zal een wetswijziging worden voorbereid om de normbedragen in de WTOS in 2011 en 2012 niet te indexeren. Dit leidt tot een besparing op de uitgaven van circa € 1 miljoen in 2011, oplopend tot € 3 miljoen in 2014.

Verantwoordelijkheid van de minister

De toegankelijkheid van het onderwijs in Nederland is de directe verantwoordelijkheid van de minister. Ouders zijn er verantwoordelijk voor dat hun kind onderwijs volgt. Daar waar ouders gezien hun inkomen niet draagkrachtig genoeg zijn om de kosten van hun schoolgaande (minderjarige) kinderen alleen te dragen, voorziet de overheid in een (gedeeltelijke) tegemoetkoming. Vanaf 18 jaar ligt de verantwoordelijkheid voor het volgen van onderwijs primair bij de leerling of student zelf. Hij/zij komt dan zelf in aanmerking voor een tegemoetkoming.

Externe factoren

- Demografische ontwikkelingen
- De conjuncturele ontwikkeling (gebruik van de regeling)
- De beheersing van het prijsniveau van de schoolkosten
- De attitude ten opzichte van de regeling (wel of niet gebruik)

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 12.1 Onderwijsdeelname naar leeftijd			
	15 jaar	16 jaar	17 jaar
Deelnamepercentage 2008	99,0	98,7	96,1

Bron OCW (CFI), Leerlingen- en studententelling 2008

Toelichting:

Het beleid is gericht op optimalisering van de deelname van burgers aan het onderwijs. De WTOS draagt hieraan bij door de financiële toegankelijkheid van het onderwijs te waarborgen. De onderwijsdeelname geeft hierbij een indicatie van de toegankelijkheid. Voor bovenstaande indicator is voor de WTOS geen streefwaarde geformuleerd, omdat de resultaten het gevolg zijn van verschillende factoren en niet alleen de WTOS.

12.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 12.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 12 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	271 660	198 929	126 298	122 057	122 155	122 028	123 442
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	271 660	198 929	126 298	122 057	122 155	122 028	123 442
<i>Financiële toegankelijkheid onderwijs voor leerlingen vo en deelnemers bol</i>	<i>243 059</i>	<i>169 400</i>	<i>96 700</i>	<i>95 800</i>	<i>95 900</i>	<i>95 800</i>	<i>96 200</i>
• TS 17-	180 352	105 500	34 200	32 700	31 800	31 000	30 700
• VO 18+	61 423	62 900	61 500	62 100	63 100	63 800	64 500
waarvan niet-relevante uitgaven	2 501	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500
• TS 18+ vavo	1 284	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000	1 000
<i>Financiële toegankelijkheid onderwijs voor studenten aan de lerarenopleiding</i>	<i>10 954</i>	<i>11 400</i>	<i>11 400</i>	<i>11 400</i>	<i>11 400</i>	<i>11 400</i>	<i>11 400</i>
• TS 18+ tlo	10 954	11 400	11 400	11 400	11 400	11 400	11 400
<i>Programma-uitgaven overig</i>	<i>17 647</i>	<i>18 129</i>	<i>18 198</i>	<i>14 857</i>	<i>14 855</i>	<i>14 828</i>	<i>15 842</i>
• Uitvoeringsorganisatie DUO	17 647	18 129	18 198	14 857	14 855	14 828	15 842
Totaal ontvangsten	17 906	14 000	9 400	8 400	8 400	8 400	8 400
• TS 17-	8 266	6 000	2 200	1 200	1 200	1 200	1 200
• VO 18+	8 425	7 400	6 600	6 600	6 600	6 600	6 600
• TS 18+	1 215	600	600	600	600	600	600

Toelichting:

De daling van de uitgaven TS17- vanaf 2009 houdt grotendeels verband met beleidswijzigingen. Na invoering van de gratis schoolboeken met ingang van het schooljaar 2008–2009 en de integratie TS17- in het kindgebonden budget per 1 januari 2010 vervalt de WTOS geheel voor ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs. Voor ouders met kinderen in het mbo blijft de WTOS uitkering voor een deel in stand. Hiermee gaat ook een daling van de ontvangsten TS17- gepaard. Zie verder de toelichting bij de operationele doelstelling 12.3.1.

Tabel 12.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)					
	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	108 100	107 200	107 300	107 200	107 600
Totaal juridisch verplicht	108 100	107 200	107 300	107 200	107 600
<i>Financiële toegankelijkheid onderwijs voor leerlingen vo en deelnemers bol</i>					
• Juridisch verplicht	96 700	95 800	95 900	95 800	96 200
<i>Financiële toegankelijkheid onderwijs voor studenten aan de lerarenopleiding</i>					
• Juridisch verplicht	11 400	11 400	11 400	11 400	11 400

Toelichting:

Alle uitgaven onder dit artikel zijn wettelijke uitgaven, namelijk gebaseerd op de WTOS. De mate van budgetflexibiliteit wordt bepaald door de mate waarin de wet en de daarop gebaseerde regelingen gewijzigd kunnen worden.

12.3 Operationele beleidsdoelstelling**12.3.1 Waarborgen financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor leerlingen vo en deelnemers bol****Motivering**

Scholieren in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder en deelnemers in de beroepsopleidende leerweg (tot 18 jaar) financieel in staat stellen om onderwijs te volgen.

Instrumenten

- De regeling TS 17- voor deelnemers tot 18 jaar.
Een genormeerde inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de schoolkosten en de onderwijsbijdrage om minder draagkrachtige ouders van minderjarige mbo-ers bij te staan. Het betreft deelnemers waarvan het ouderlijk gezinsinkomen in 2007 maximaal circa € 31 000 bedroeg. Boven dit inkomen wordt een glijdende schaal gehanteerd en kunnen ouders in aanmerking komen voor een gedeeltelijke tegemoetkoming.
- De regeling VO18+ voor scholieren van 18 jaar en ouder (tot en met 30 jaar) in het voortgezet onderwijs.
Een inkomensafhankelijke basistoelage voor de kosten van levensonderhoud en een ouderinkomensafhankelijke toelage voor de schoolkosten (bij een gezinsinkomen in 2007 van maximaal circa € 31 000, daarboven wordt een glijdende schaal gehanteerd).
- De regeling TS 18+ vavo voor (deeltijd)studenten in het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs.
Een inkomensafhankelijke tegemoetkoming voor minder draagkrachtige (deeltijd)studenten in het vavo. Dit is een specifieke regeling waarvoor een beperkte groep studenten in aanmerking komt.

De hoogte van de diverse tegemoetkomingen is genormeerd.
De IB-Groep informeert de doelgroepen over bovengenoemde regelingen.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 12.4 Aantal gebruikers per regeling (raming)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Aantal gebruikers TS 17-	321 760	299 773	271 800	59 000	59 800	60 000	58 500	57 600
• waarvan vo	259 789	240 188	216 000	–	–	–	–	–
• waarvan bol	61 971	59 585	55 800	59 000	59 800	60 000	58 500	57 600
2. Percentage gebruikers TS 17-								
• vo	26,6%	24,7%	21,2%	31,0%	31,0%	31,0%	31,0%	31,0%
• bol	33,3%	30,9%	29,5%	31,0%	31,0%	31,0%	31,0%	31,0%
3. Aantal gebruikers VO 18+	31 549	31 889	32 500	31 700	32 000	32 500	32 900	33 300
4. Percentage gebruikers VO 18+ overige schoolkosten	30,1%	30,4%	30,4%	30,4%	30,4%	30,4%	30,4%	30,4%
5. Aantal gebruikers TS 18+ vavo	1 936	2 376	2 400	2 400	2 400	2 400	2 400	2 400

Bron 2007 en 2008: realisatiegegevens IB-Groep, Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel SF

Toelichting:

Deze gegevens geven een indicatie van het gebruik van de regeling. Bij de meetbare gegevens per operationele doelstelling zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld. Uitgangspunt is dat de WTOS wordt benut door de groepen voor wie ze bedoeld is. Om het eerder geconstateerde niet-gebruik van de WTOS (37%) terug te dringen is het grootste gedeelte van de WTOS per 1 januari 2010 in het kindgebonden budget geïntegreerd.

De normbedragen voor de tegemoetkoming worden jaarlijks geïndexeerd. Met ingang van het schooljaar 2008–2009 zijn deze normbedragen voor leerlingen in het vo verlaagd in verband met de invoering van de gratis schoolboeken. Met ingang van kalenderjaar 2010 zijn de normbedragen voor minderjarige leerlingen in het bekostigd vo verlaagd in verband met de integratie van hoofdstuk 3 van de WTOS in het kindgebonden budget.

Tabel 12.5 Normbedragen WTOS hoofdstuk III (TS 17-) in euro's (in schooljaar 2009/2010)*			
Schoolkosten	vo-onderbouw	vo-bovenbouw	bol
bekostigd onderwijs	143,71	184,46	827,43
overig onderwijs	460,27	501,01	827,43

* Het betreft de normbedragen bij een maximale tegemoetkoming, na verlaging van de tegemoetkoming in verband met gratis schoolboeken.

Tabel 12.6 Uitgaven TS17- naar onderwijssoort (x € 1 miljoen)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
vo	137,1	49,3	3,2	0,8	0,0	0,0	0,0
bol	43,2	56,2	31,0	31,9	31,8	31,0	30,7
Totaal	180,4	105,5	34,2	32,7	31,8	31,0	30,7

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel WTOS

Toelichting:

- Gratis schoolboeken

In het schooljaar 2008–2009 ontvingen alle ouders van leerlingen in het voortgezet onderwijs (vo) een eenmalige tegemoetkoming in de schoolboeken van € 316 per leerling. Voor ouders die WTOS ontvingen is de maximale WTOS tegemoetkoming gekort voor deze tegemoetkoming in de schoolboeken. Het overige deel van de tegemoetkoming is in stand gehouden voor deze groep. In het schooljaar 2009–2010 worden de schoolboeken via de scholen om niet aan de leerlingen verstrekt. De scholen ontvangen hiervoor € 316 per leerling.

In augustus 2009 is het laatste verlaagde bedrag WTOS aan de ouders van vo-leerlingen uitgekeerd. Vanaf 1 januari 2010 is de WTOS geïntegreerd in het kindgebonden budget, zie hierna.

- Integratie WTOS (TS17-) in het kindgebonden budget

In 2008 is het kindgebonden budget stapsgewijs ingevoerd. Een volgende stap in dit proces is de integratie van een deel van de WTOS (voor leerlingen tot en met 17 jaar) in het kindgebonden budget per 1 januari 2010. Voor ouders met kinderen tussen de twaalf en achttien jaar betekent deze integratie een administratieve lastenverlichting. De burger kan bij één loket terecht voor het kindgebonden budget waarvan de tegemoetkoming voor schoolkosten een integraal onderdeel is. Daardoor wordt het gebruik van de regeling verruimd en zal het niet-gebruik van de WTOS door VO-ers zich niet meer voordoen. Bovendien leidt deze integratie tot efficiencyvoordelen in de uitvoering.

De regering heeft bij de integratie van de WTOS in het kindgebonden budget rekening gehouden met het wetsvoorstel gratis lesmateriaal. Na invoering van de integrale invoering van «gratis» schoolboeken in het schooljaar 2009–2010 en de integratie van het resterende deel van deze tegemoetkoming in het kindgebonden budget, vervalt de WTOS voor ouders met kinderen in het voortgezet onderwijs. Voor ouders met kinderen in het mbo blijft de WTOS uitkering in stand voor het deel dat niet in het kindgebonden budget wordt geïntegreerd. Het kindgebonden budget wordt uitgevoerd door de Belastingdienst; het bijbehorende begrotingsbedrag staat op de begroting van de minister van Jeugd en Gezin. Op de begroting van OCW blijft een budget bestaan voor de WTOS 17- voor het mbo.

VO 18+

De toelage voor VO18+ bestaat uit een inkomensafhankelijke basis-toelage (tabel 12.7) waarvoor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder in aanmerking komen. Deze wordt eventueel aangevuld met de ouderinkomensafhankelijke tegemoetkoming. De meeste leerlingen wonen nog bij hun ouders en krijgen dus een basis-toelage voor thuiswonenden.

De beleidsartikelen (artikel 12)

Tabel 12.7 Basistoelage WTOS hoofdstuk IV (VO18+) in euro's (in schooljaar 2009/2010)	
Basistoelage per maand	vo/vso
thuiswonenden	101,25
uitwonenden	236,05

Raming uitgaven VO18+

De totale uitgaven zijn begroot in tabel 12.8. Naast de uitgaven die voortvloeien uit de verstrekte tegemoetkoming worden er nog beperkt leningen verstrekt. Het niveau van de uitgaven wordt bepaald door het aantal leerlingen in het voortgezet onderwijs van 18 jaar en ouder.

Tabel 12.8 Uitgaven VO18+ (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
vo/vso (gift) leningen	58,9 2,5	60,4 2,5	59,0 2,5	59,6 2,5	60,6 2,5	61,3 2,5	61,9 2,6
Totaal	61,4	62,9	61,5	62,1	63,1	63,8	64,5

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel WTOS

Toelichting:

De tegemoetkoming 18+ vavo (tabel 12.9) bestaat uit de onderdelen schoolkosten en onderwijsbijdrage. Deze tegemoetkoming is afhankelijk van het eigen inkomen en van het aantal lesminuten per week.

Tabel 12.9 normbedragen WTOS hoofdstuk V, TS18+ vavo in euro's (in schooljaar 2009/2010)		
	Lesminuten per week	vavo
Schoolkosten	270 – 540 min	189,56
	> 540 min	281,36
Onderwijsbijdrage	270 – 540 min	208,00
	> 540 min	312,00

Raming uitgaven TS18+ vavo

De totale uitgaven voor TS18+ vavo zijn begroot in tabel 12.10. Het niveau van de uitgaven is over de jaren constant.

Tabel 12.10 Uitgaven TS18+ vavo (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
vavo	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: ramingsmodel WTOS

12.3.2 Waarborgen financiële toegankelijkheid van het onderwijs voor studenten aan de lerarenopleiding

Motivering

Studenten aan de lerarenopleiding financieel in staat stellen de overstap naar het onderwijs te maken om zodoende bij te dragen aan de oplossing van het lerarentekort. Voor meer beleid over het lerarentekort zie artikel 9 Arbeidsmarkt- en personeelsbeleid.

Instrument

Een inkomensafhankelijke tegemoetkoming in de studiekosten en/of de onderwijsbijdrage voor studenten aan de lerarenopleiding die niet in aanmerking komen voor studiefinanciering op grond van de WSF 2000. De IB-Groep en de lerarenopleidingen brengen bovengenoemde regeling onder de aandacht bij de doelgroep.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 12.11 Aantal gebruikers van de regeling TS 18+ tlo (raming)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal gebruikers	9 147	8 500	8 500	8 500	8 500	8 500	8 500	8 500

Bron 2007 en 2008: realisatiegegevens IB-Groep, Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel WTOS

Toelichting:

Deze indicator geeft een beeld van het gebruik van de regeling. Bij de meetbare gegevens per operationele doelstelling zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld. Uitgangspunt is dat de WTOS wordt benut door de groepen voor wie ze bedoeld is.

De tlo is een inkomensafhankelijke regeling, waarvan de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR) vereist dat het partnerinkomen wordt meegeteld. Tot het schooljaar 2010–2011 wordt het partnerinkomen buiten beschouwing gelaten. Mede op basis van een evaluatie-onderzoek van de tlo zal nader worden bepaald hoe hiermee in de toekomst om te gaan. De Tweede Kamer wordt hierover in september 2009 geïnformeerd.

De tegemoetkoming voor TS18+ tlo (tabel 12.12) bestaat uit de onderdelen schoolkosten en onderwijsbijdrage.

Tabel 12.12 Normbedragen WTOS hoofdstuk V, ts18+ tlo in euro's (schooljaar 2009/2010)	
	Ho
Schoolkosten	657,62
Onderwijsbijdrage	567,23

De totale uitgaven zijn begroot in tabel 12.13.

Raming uitgaven TS18+ tlo

Tabel 12.13 Uitgaven TS18+ tlo (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
tlo	11,0	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4	11,4

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009–2014: ramingsmodel WTOS

12.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 12.14				
	Onderzoek onderwerp	Algemene Doelstelling of Operationele Doelstelling	Start Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	– tegemoetkoming lerarenop- leiding ¹	OD 12.3.2	Start: 2014 Afgerond: 2014	
Effectenonderzoek ex post	–	–	–	–
Overig evaluatieonderzoek*	Schoolkostenmonitor 2009–2010	OD 12.3	Start: 2009 Afgerond: 2010	Nog niet beschikbaar

¹ Periodieke doorlichting van het effect van de regeling.

* In de Wet gratis lesmateriaal, Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 325, nr. 2, is een evaluatiebepaling opgenomen, waarin staat dat in 2011 en vervolgens telkens na vier jaar een verslag aan de Tweede Kamer wordt verstuurd over de doeltreffendheid en de effecten van de wet. Hierin wordt onder meer aandacht besteed aan de ontwikkeling van de kosten voor het lesmateriaal en de bijkomende schoolkosten voor ouders. Hierdoor loopt de periodieke monitor van schoolkosten mee met de bovengenoemde evaluatie (zie artikel 3.0.2). Daarnaast vermeldt de Onderwijsinspectie in het Onderwijsverslag 2009 en 2010 de resultaten van het onderzoek naar de hoogte en de bestemming van de vrijwillige ouderbijdrage en de naleving van artikel 27, tweede lid, van de WVO, waarin de vrijwillige ouderbijdrage geregeld wordt. Voor het mbo zal de WTOS slechts voor een deel worden geïntegreerd. De schoolkostenmonitor zal daarom nader op het mbo worden toegespitst.

ARTIKEL 13. LESGELD

13.1 Algemene doelstelling: het genereren van inkomsten voor de financiering van het onderwijs

Omschrijving

Onderwijs levert een belangrijke bijdrage aan de bevordering van een duurzame groei van de Nederlandse (kennis)economie. Maar burgers hebben ook persoonlijk profijt van scholing. Daarom vraagt de overheid een bijdrage in de kosten van het onderwijs. OCW vraagt lesgeld aan de deelnemers in de bol en het vavo die op 1 augustus van het schooljaar 18 jaar of ouder zijn. Deze groepen worden geacht zelf de kosten van het onderwijs te kunnen betalen, al dan niet met behulp van een tegemoetkoming in de bijdrage of door compensatie via de studiefinanciering.

Verantwoordelijkheid van de minister

Omdat de maatschappij baat heeft bij geschoolde burgers draagt de overheid een groot deel van de kosten voor het volgen van kwalitatief goed onderwijs. Het individu heeft echter ook profijt van scholing.

Externe factoren

Demografische ontwikkelingen.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Deze zijn opgenomen in paragraaf 13.3.1.

13.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 13.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 13 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	6 200	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	6 200	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
• Uitvoeringsorganisatie DUO	6 200	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
Ontvangsten lesgeld	179 854	178 300	192 600	216 300	229 400	234 300	237 700

Toelichting:

Een specificatie van de raming van de ontvangsten is opgenomen in tabel 13.4 paragraaf 13.3 (operationele doelstellingen).

13.3 Operationele beleidsdoelstelling

13.3.1 Vragen van een bijdrage in de kosten van het onderwijs aan deelnemers van 18 jaar en ouder

Motivering

De individuele burgers hebben persoonlijk profijt van scholing. Daarom kan aan hen een bijdrage in de kosten van onderwijs worden gevraagd.

Instrumenten

De overheid vraagt lesgeld aan deelnemers in de bol en het vavo die op 1 augustus van het schooljaar 18 jaar of ouder zijn. Met ingang van schooljaar 2007–2008 zijn voor deelnemers die slechts een gedeelte van het schooljaar zijn ingeschreven, de te betalen lesgeldtermijnen beter afgestemd op de periode waarvoor men is ingeschreven. Dit betekent dat

De beleidsartikelen (artikel 13)

deelnemers die later instromen (of met een geldige reden eerder uitstromen) meer dan voorheen lesgeld verschuldigd zijn naar rato van de duur van de inschrijving.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 13.2: Aantal lesgeldplichtigen								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Aantal lesgeldplichtigen	192 314	188 532	190 300	198 800	216 200	219 000	219 300	218 200

Bron 2007 en 2008: realisatiegegevens IB-Groep, Bron 2009–2014: referentieraming 2009/ramingsmodel SF

Toelichting:

Deze indicator geeft een beeld van het bereik van de regeling. Er zijn geen basiswaarden en streefwaarden vastgesteld, omdat het aantal lesgeldplichtigen een afgeleide is van de demografische ontwikkelingen en de keuze van opleiding door de studerenden/leerlingen.

In de les- en cursusgeld wet is vastgelegd voor wie, wanneer en op welke wijze het lesgeld wordt vastgesteld. De hoogte van dit lesgeld wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van de algemene prijsontwikkeling. In onderstaande tabel is de verwachte ontwikkeling van het lesgeld aangegeven.

Tabel 13.3: lesgeldbedrag (x € 1)						
2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
993	1 031	1 047	1 063	1 079	1 095	1 111

Vanaf 2010/11: raming

Raming ontvangsten lesgeld

Tabel 13.4: Ontvangsten lesgeld (x € 1 miljoen)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Lesgeld	179,9	178,3	192,6	216,3	229,4	234,3	237,7

Bron 2008: realisatiegegevens IB-Groep. Bron 2009 – 2014: referentieraming 2009 / ramingsmodel lesgeld

13.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 13.5				
	Onderzoek onderwerp	Algemene Doelstelling of Operationele Doelstelling	Start Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	les- en cursusgeld, onderwijs- kaart ¹	OD 13.1.1	Start: 2010 Afgerond: 2010	–
Effectenonderzoek ex post	–	–	–	–
Overig evaluatieonderzoek	–	–	–	–

¹ betreft effecten van de regelgeving met aandacht voor de mogelijke vereenvoudiging daarvan

ARTIKEL 14. CULTUUR

14.1 Algemene doelstelling: een bloeiend cultureel leven.

Omschrijving

De overheid ondersteunt cultuur vanwege de intrinsieke waarde en de positieve maatschappelijke effecten: cultuur is cruciaal voor informatieverwerving en meningsvorming in de democratie, draagt bij aan de individuele ontplooiing van mensen en aan de economische groei.

De hoofdlijnen van het cultuurbeleid zijn vastgelegd in de nota Kunst van leven (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 28 989, nr. 44).

Het overheidsbeleid is erop gericht positieve effecten van cultuur te bevorderen. Het cultuurbeleid van OCW behartigt zeven publieke belangen, deels vastgelegd in de wet op het specifiek cultuurbeleid (artikel 2). Ook zorgt OCW voor de diversiteit, de kwaliteit en de onafhankelijkheid van het culturele leven en het sociale en geografische bereik van cultuur. Dat wil zeggen dat alle burgers toegang moeten krijgen tot het culturele leven en er actief en passief in moeten kunnen participeren. Verder bewaart en beschermt de overheid het cultureel erfgoed.

Om de algemene doelstelling van het cultuurbeleid te kunnen realiseren is het Rijk er (mede) verantwoordelijk voor dat de zeven stelsels van onderling samenhangende wetten en regels, geldstromen en publieke voorzieningen in stand worden gehouden. Het gaat om archieven, archeologie, monumenten, musea, kunsten, bibliotheken (allen artikel 14) en media (zie artikel 15). Daarnaast krijgen beleidsprioriteiten vorm in specifieke beleidsprogramma's (zie beleidsagenda). Samenwerking met de decentrale overheden is van groot belang bij de uitvoering van het beleid, net zoals samenwerking met andere departementen en andere maatschappelijke partijen. De Raad voor Cultuur heeft een belangrijke rol als het wettelijk onafhankelijk adviesorgaan van regering en beide Kamers. De Raad adviseert over kwaliteit, diversiteit en samenhang van het cultuurbeleid. Daarnaast worden de cultuurfondsen en instellingen, die op grond van artikel 4b van de Wet op het specifiek cultuurbeleid zijn aangewezen, gevisiteerd. Hiertoe benoemt de minister visitatiecommissies. Bij de kwaliteitsbewaking speelt ook de erfgoedinspectie een rol.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor:

- Het scheppen van voorwaarden voor het in stand houden, ontwikkelen en sociaal en geografisch spreiden van cultuuruitingen;
- Het bevorderen van de publieke belangstelling voor cultuuruitingen. Het grootste gedeelte van het cultuuraanbod komt ongesubsidieerd en door particulier initiatief tot stand. De overheid staat waar mogelijk op afstand en is pas betrokken wanneer de genoemde publieke belangen onder druk staan.

Externe factoren

Ontwikkelingen in het culturele leven zijn in belangrijke mate afhankelijk van maatschappelijke ontwikkelingen die de (rijks)overheid slechts in beperkte mate kan beïnvloeden. Het Rijk bevordert de cultuurparticipatie in de eerste plaats via het in stand houden van de stelsels, gecombineerd met aanvullende specifieke beleidsprogramma's. Naast het Rijk spelen met name gemeenten een belangrijke rol. De volgende externe factoren zijn van invloed op de resultaten van het cultuurbeleid:

- economische ontwikkeling (o.a. besteedbaar inkomen, beschikbare vrije tijd);

De beleidsartikelen (artikel 14)

- ontwikkeling van het gemiddelde opleidingsniveau;
- condities voor creatieve bedrijvigheid (o.a. juridische en fiscale condities, omvang van de administratieve lasten);
- ontwikkelingen in de internationale verhoudingen (internationale uitwisseling);
- ontwikkelingen in de integratie en inburgering van nieuwkomers;
- inzet van decentrale overheden.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 14.1 Kengetallen
Geïndexeerde ontwikkeling trends in de cultuurparticipatie (beoefening, kunstprogramma's radio/tv, bezoek). Dit betreft indexcijfers met als basisjaar 1983.

	1983	1987	1995	2003	2007
Amateurkunst:					
Zelf theater spelen	100	98	66	58	51
Zelf musiceren en/of zingen	100	102	96	95	97
Zelf beeldende kunst maken	100	97	72	85	79
Radio/tv					
Kunstprogramma's radio/tv	100	114	100	99	89
Bezoek:					
Cinema	100	93	101	118	116
Populaire muziek	100	113	138	172	185
Klassieke muziek	100	113	133	106	107
Cabaret	100	97	101	127	133
Ballet	100	124	99	115	113
Beroepstoneel	100	102	109	115	111
Toneel (inclusief uitvoeringen amateurtoneel)	100	102	110	111	118
Monumenten	100	103	100	104	104
Musea	100	111	98	107	115

Bron: Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars, SCP mei 2009; bewerking door SCP. Dit onderzoek vindt eens in de 4 jaar plaats.

Toelichting:

De rijksoverheid beïnvloedt met subsidies slechts een klein deel van de «markt». De cijfers wijzen op een teruggang van de actieve participatie (amateurkunst). Voor het bezoek aan cultuuruitingen geldt dat de meeste genres groei vertonen (met name populaire genres als cabaret en popmuziek). Bij enkele genres is een lichte daling zichtbaar. Inzet is dat de participatie aan cultuur minimaal gelijk blijft.

Tabel 14.2 Indicatoren

Indicator	Basiswaarde gemiddelde 2005–2008	Streefwaarde 2010	Streefwaarde 2011	Streefwaarde 2012	Streefwaarde 2013
Percentage cultuurproducerende instellingen in basisinfrastructuur dat voldoet aan de eigen inkomsten-norm van 17,5% Bron: Verslagen gesubsidieerde instellingen	85%	85%	90%	95%	100%

De beleidsartikelen (artikel 14)

Toelichting:

Een bloeiend cultureel leven vraagt om een sterke sector, die voldoende eigen inkomsten genereert. Met ingang van 2010 is voor alle cultuurproducerende instellingen in de basisinfrastructuur een norm vastgesteld voor de verhouding tussen eigen inkomsten en structurele subsidies van de drie overheden, de «eigen inkomstennorm». Deze eigen inkomstennorm bedraagt 17,5%. In de volgende subsidieperiode 2013–2016 geldt een norm van 4 procentpunt groei als inspanningsverplichting. Instellingen boven de 30% eigen inkomsten hoeven niet aan deze groeinorm te voldoen.

Tabel 14.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 14 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	2 779 161	592 328	611 712	609 925	618 005	1 127 543	1 125 161
Waarvan garantieverplichtingen	253 465						
Totale uitgaven	946 945	938 085	951 738	949 951	958 031	963 826	961 444
Programma-uitgaven	887 290	877 067	903 249	902 152	911 319	918 363	915 981
<i>Bevorderen van de deelname van de burgers aan cultuuruitingen</i>	<i>533 407</i>	<i>603 707</i>	<i>584 580</i>	<i>592 906</i>	<i>601 468</i>	<i>601 468</i>	<i>601 468</i>
● Cultuursubsidie 2009–2012	467 839	562 874	552 678	555 132	552 678	552 678	552 678
– 4 jarig		103 047	97 311	99 765	97 311	97 311	97 311
● producerend		75 547	69 949	72 403	69 949	69 949	69 949
● niet producerend		27 500	27 362	27 362	27 362	27 362	27 362
– Langjarig		298 327	293 867	293 867	293 867	293 867	293 867
● producerend		269 370	264 910	264 910	264 910	264 910	264 910
<i>waarvan Musea</i>		153 258	150 802	150 802	150 802	150 802	150 802
● niet producerend		28 957	28 957	28 957	28 957	28 957	28 957
– Fondsen	88 038	161 500	161 500	161 500	161 500	161 500	161 500
● Verbreden inzet Cultuur	63 292	33 458	26 262	32 134	43 150	43 150	43 150
● Internationaal Cultuurbeleid (HGIS)	2 276	7 375	5 640	5 640	5 640	5 640	5 640
<i>Behoud en Beheer Cultureel Erfgoed</i>	<i>262 307</i>	<i>184 642</i>	<i>222 105</i>	<i>217 667</i>	<i>215 906</i>	<i>215 682</i>	<i>213 210</i>
● Archieven	25 924	26 260	26 222	26 222	26 122	26 122	26 122
● Beelden voor de toekomst	25 578	24 415	23 468	22 521	21 573	20 649	18 187
<i>waarvan FES</i>		22 922	22 032	21 144	20 254	19 386	17 359
● Musea: huisvesting	65 656	23 906	27 202	27 305	27 011	27 011	27 011
● Musea: buiten de Cultuursubsidies 2009–2012	8 017	12 098	19 143	21 009	21 009	21 009	21 009
● Mooier Nederland	0	3 500	6 743	5 343	5 343	5 343	5 343
● Monumenten	130 057	83 971	110 397	109 997	107 962	107 962	107 962
● Archeologie	2 000	4 899	2 725	1 975	1 225	775	775
<i>waarvan FES</i>		2 630	1 750	1 000	250	0	0
● Overige instrumenten	5 075	5 593	6 205	3 295	5 661	6 811	6 801
<i>Bibliotheken</i>	<i>35 378</i>	<i>34 717</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>
● Subsidies	731						
● Bibliotheekvernieuwing	21 040	19 000	18 500	18 500	18 500	18 500	18 500
● Leesvoorziening leesgehandicapten	13 607	13 717	9 679	9 679	9 679	9 679	9 679
● Programma leesbevordering		2 000	3 000	3 000	3 000	3 000	3 000
<i>Programmakosten overig</i>	<i>36 773</i>	<i>34 687</i>	<i>47 581</i>	<i>43 074</i>	<i>45 392</i>	<i>52 460</i>	<i>52 550</i>
<i>Nationaal Archief</i>	<i>19 425</i>	<i>19 314</i>	<i>17 804</i>	<i>17 326</i>	<i>17 374</i>	<i>17 574</i>	<i>17 574</i>
<i>waarvan Informatie op Orde (Archief-achterstanden)</i>			500	1 000	1 050	1 250	1 250
Apparaatsuitgaven	59 655	61 018	48 489	47 799	46 712	45 463	45 463
● Bestuursdepartement	10 423	10 033	9 131	8 204	8 201	8 201	8 201
● Uitvoeringsdiensten	49 232	50 985	39 358	39 595	38 511	37 262	37 262

De beleidsartikelen (artikel 14)

Tabel 14.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 14 (x € 1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ontvangsten	35 206	28 735	24 276	22 638	20 998	19 880	17 853

Tabel 14.4 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	885 445	884 826	893 945	900 789	898 407
Totaal juridisch verplicht	752 131	738 303	755 455	107 546	107 536
Totaal bestuurlijk gebonden	133 314	146 523	138 490	793 243	790 871
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Bevorderen van de deelname van de burgers aan cultuuruitingen</i>	<i>584 580</i>	<i>592 906</i>	<i>601 468</i>	<i>601 468</i>	<i>601 468</i>
• Juridisch verplicht	584 580	592 906	601 468		
• Bestuurlijk gebonden				601 468	601 468
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Behoud en Beheer Cultureel Erfgoed</i>	<i>222 105</i>	<i>217 667</i>	<i>215 906</i>	<i>215 682</i>	<i>213 210</i>
• Juridisch verplicht	119 970	102 323	108 595	107 546	107 536
• Bestuurlijk gebonden	102 135	115 344	107 311	108 136	105 674
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Bibliotheken</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>	<i>31 179</i>
• Juridisch verplicht					
• Bestuurlijk gebonden	31 179	31 179	31 179	31 179	31 179
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Programmakosten overig</i>	<i>47 581</i>	<i>43 074</i>	<i>45 392</i>	<i>52 460</i>	<i>52 550</i>
• Juridisch verplicht	47 581	43 074	45 392	0	0
• Bestuurlijk gebonden				52 460	52 550
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					

Coalitieakkoord

In het coalitieakkoord zijn voor artikel 14 enveloppegelden gereserveerd. Het gaat om een bedrag van € 75 miljoen in 2010 oplopend tot een indicatief bedrag van € 100 miljoen in 2011. Vanaf 2011 is de oploep van deze middelen (met uitzondering van de middelen voor het Nationaal Historisch Museum) op de aanvullende post bij het ministerie van Financiën gereserveerd. Bij de formulering van de beleidsambities in deze begroting is uitgegaan van deze indicatieve invulling.

Aanvullend beleidsakkoord

In het aanvullend beleidsakkoord zijn bezuinigingen opgenomen, die ervoor moeten zorgen dat de overheidsfinanciën zich op lange termijn herstellen. Voor dit artikel gaat het om de volgende maatregelen: Op het budget voor digitale cultuur voor innovatie en versterking van de kennisinfrastructuur wordt in 2010 € 3 miljoen gekort en vanaf 2011 jaarlijks € 5 miljoen. Het voornemen om musea gratis te maken voor kinderen tot en met 12 jaar, wordt niet uitgevoerd (jaarlijks € 5 miljoen bezuiniging). Het gereserveerde budget voor de innovatieregeling (€ 5 miljoen per jaar), ondersteunend beleid bij cultuurprofijs, wordt per 2010 met € 2 miljoen verlaagd.

Tabel 14.5 Enveloppenmiddelen cultuur				
	2010	2011	2012	2013
Mooier Nederland	10,2	12,0	12,0	12,0
Participatie	41,5	50,5	50,5	50,5
Sterke sector/Innovatie	18,9	18,7	18,7	18,7
Totaal	70,6	81,2	81,2	81,2

Toelichting:

Deze prioriteiten worden nader toegelicht bij de operationele doelstellingen.

De budgetten «Participatie» en «Sterke sector/Innovatie» zijn met ingang van 2010 respectievelijk met € 5 miljoen en € 2 miljoen verlaagd.

14.3 Operationele beleidsdoelstelling**14.3.1 Bevorderen dat burgers deelnemen aan een kwalitatief hoogwaardig, divers en onafhankelijk aanbod van kunsten door de aanwezigheid van dit aanbod te waarborgen****Motivering**

De voorwaarden voor een bloeiend cultureel leven bestaan uit een vrij, kwalitatief hoogwaardig kunstleven en een brede deelname aan cultuur. Passief, als toeschouwer, en actief, als beoefenaar, moeten zoveel mogelijk mensen betrokken worden bij culturele activiteiten.

Instrumenten*Basisinfrastructuur van culturele voorzieningen*

De regering ondersteunt een basisinfrastructuur van culturele voorzieningen. In de periode 2009–2012 verstrekt zij binnen deze basisinfrastructuur subsidies aan:

- Producerende instellingen (zoals theatergezelschappen, muziekensembles, symfonieorkesten, festivals, podia en presentatie-instellingen voor beeldende kunst) zodat deze in staat zijn een hoogwaardig en divers aanbod te verzorgen. Ook de musea vallen onder de producerende instellingen (§ 14.3.2);
- Ondersteunende instellingen zoals sectorinstituten die voor disciplines als muziek, amateurkunst en vormgeving basistaken vervullen: (inter)nationale vertegenwoordiging en promotie, educatie, informatie en reflectie, inventarisatie, waardering en ontsluiting van erfgoed, documentatie en archivering, afstemming en coördinatie;
- Cultuurfondsen (Nederlands Fonds voor de Podiumkunsten, Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, Fonds Cultuurparticipatie, Fonds voor de Letteren, Fonds voor de Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, Mondriaan Stichting, Stimuleringsfonds voor Architectuur, Nederlands Fonds voor de Film).

Cultuursubsidies worden in de periode 2009–2012 voor het eerst volgens een nieuwe systematiek verdeeld. Deze nieuwe systematiek is ontwikkeld omdat de cultuursector en de Tweede Kamer de voorloper, de cultuurnotaprocedure, onnodig ingewikkeld en te bureaucratisch vonden. De aanpassingen (Verschil Maken, Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 28 989, nr. 22 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 28 989, nr. 35) zorgen voor meer flexibiliteit. Op Prinsjesdag 2008 heeft de regering het

Subsidieplan Kunst van Leven (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 482, nr. 16) aan de Tweede Kamer aangeboden, waarin de besluiten over de subsidies 2009–2012 voor de basisinfrastructuur zijn opgenomen en toegelicht.

In de nieuwe systematiek is de minister direct verantwoordelijk voor een basisinfrastructuur. Deze basisinfrastructuur bestaat voor een deel uit instellingen die een langjarig subsidieperspectief krijgen. Het gaat dan om rijksgesubsidieerde musea, orkesten, operagezelschappen, grote dansgezelschappen, sectorinstituten en cultuurfondsen. Het overige deel van de basisinfrastructuur bestaat uit instellingen die een vierjaarlijkse subsidie ontvangen. Het gaat dan onder andere om theatergezelschappen, festivals en presentatie-instellingen voor beeldende kunst. De nota Kunst van Leven (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 28 989, nr. 44) beschrijft de functies binnen de basisinfrastructuur. De bijlage toekenningen van het Subsidieplan Kunst van Leven (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 482, nr. 16) geeft aan welke instellingen in het kader van de basisinfrastructuur een vierjaarlijkse subsidie ontvangen. Instellingen die geen subsidie binnen de basisinfrastructuur ontvangen kunnen subsidie aanvragen bij de cultuurfondsen. In de nieuwe systematiek kunnen fondsen naast projectsubsidies ook vierjarige subsidies verstrekken.

In 2010 zal de evaluatie van de nieuwe systematiek afgerond worden. De evaluatie zal ingaan op de volgende punten: terugblik op het proces, de inrichting van de basisinfrastructuur, de bestuurlijke afstemming en de rol van de Raad voor Cultuur. De fondsen worden apart geëvalueerd.

Verbreden inzet cultuur

- Participatie

De programma's «Cultuur en School» en het «Actieprogramma Cultuurbereik» krijgen in 2009 een vervolg in het tienpuntenplan cultuurparticipatie (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 28 989, nr. 44, H. 1.3), onder meer door het nieuwe Fonds Cultuurparticipatie.

Sinds het schooljaar 2008–2009 krijgen alle 900 000 leerlingen in het voortgezet onderwijs een cultuurkaart. Aan de kaart is een tegoed gekoppeld van 15 euro dat kan worden besteed aan culturele activiteiten.

In 2008 is het programma leesbevordering «Kunst van Lezen» (2008–2011) gestart (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 200VIII, nr 161). Dit programma moet ervoor te zorgen dat ieder kind (van 0–18) kennis kan maken met de waarde en het plezier van lezen. Het programma vult het reguliere leesbevorderingsbeleid aan. Over de voortgang van de verschillende activiteiten zal de minister de Kamer begin 2010 schriftelijk informeren.

- Een sterke sector

De commissie Cultuurprofijt heeft in 2008 zijn advies «Meer draagvlak» voor cultuur (www.cultuurprofijt.nl) uitgebracht. Het advies bevat voorstellen om het financieel en maatschappelijk draagvlak van culturele instellingen te vergroten. In zijn reactie op het advies (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 28 989, nr. 80) heeft de minister van OCW aangegeven het advies op hoofdlijnen te zullen volgen. Inmiddels zijn voorstellen van de commissie in overleg met de sector uitgewerkt tot concrete maatregelen voor cultuurproducerende instellingen in de basisinfrastructuur. Een onderdeel daarvan is de uitwerking van eigen

inkomstennormen, die vanaf 2010 gelden. Alle cultuurproducerende instellingen dienen dan 17,5% van hun structurele subsidie te verwerven aan eigen inkomsten. Bovendien stimuleert de regering culturele instellingen om hun eigen inkomsten te verhogen door middel van de Tijdelijke regeling «aanvulling eigen inkomsten culturele instellingen», ook wel de Matchingsregeling genoemd. Deze is op 1 januari 2009 van start gegaan (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 28 989, nr. 94). Hiermee kunnen instellingen extra subsidie krijgen naarmate zij meer eigen inkomsten verwerven. Hiervoor is in 2010 tot en met 2013 elk jaar € 10 miljoen beschikbaar. Een derde maatregel in het kader van het project cultuurprofijs is de Innovatieregeling. Deze regeling, waarvoor in de jaren 2009 tot en met 2012 in totaal € 14 miljoen beschikbaar is, is bedoeld om de cultuursector te stimuleren om nieuwe verbindingen aan te gaan met het bedrijfsleven of instellingen uit andere maatschappelijke domeinen (bijvoorbeeld wetenschap, zorg, wijken). Daarnaast treedt de minister in overleg met de sector en de Raad voor Cultuur over de wijze waarop ondernemerschap wordt meegewogen in de beoordeling van instellingen en de vaststelling van het subsidiebudget.

- **Innovatie**

Eén van de accenten in de nota «Kunst van Leven» is innovatie. Het gaat daarbij aan de ene kant om nieuwe kansen voor kunsten, erfgoed, bibliotheken en media, die voortkomen uit digitale technologie, en aan de andere kant om de bijdrage van creatieve bedrijfstakken aan de innovatieve kracht van Nederland. Met behulp van programma's en stimuleringsmaatregelen investeert OCW in innovatieve ontwikkelingen in de sector. Belangrijk zijn de ontsluiting van (audiovisuele) collecties en archiefstukken, een betere dienstverlening en de aandacht voor digitale duurzaamheid en auteursrecht. OCW en EZ werken met het Programma voor Cultuur en Economie aan een innovatieve creatieve industrie waarvan de producten, diensten en activiteiten zowel economisch, cultureel als maatschappelijk breed worden benut. Tenslotte wordt geïnvesteerd in nieuwe media als kunstvorm, en de op dit terrein werkzame cultuurinstellingen die zich richten op talentontwikkeling, experiment, onderzoek en vernieuwing binnen de zogenoemde ontwikkelingsfunctie in de basisinfrastructuur.

Internationaal cultuurbeleid en ruimte voor de top

Juist in een tijd van globalisering is het cruciaal dat culturen zichzelf leren kennen door elkaar te leren kennen, en kunst en cultuur kunnen zo bijdragen aan een wereld waarin mensen elkaar én zichzelf begrijpen. Kunstenaars en culturele instellingen werken per definitie internationaal en hebben belang bij levendige internationale contacten. Inspiratie en uitwisseling zijn voor de ontwikkeling van cultuur van groot belang. Om kennis te maken met de rijkdom van cultuur is ook een internationale programmering in Nederland van groot belang. In de periode 2009–2012 krijgen 13 internationale festivals een subsidie van OCW voor een totaalbedrag van ca. € 8 miljoen. Daarnaast hebben de bewindspersonen van OCW, EZ en BZ een programma in het leven geroepen om de internationale positie van design, mode en architectuur duurzaam te versterken (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 482, nr. 17). Onder de naam Dutch Design, Fashion and Architecture geven overheid, sectorinstituten en brancheorganisaties dit programma gezamenlijk vorm. Het programma loopt van 2009 tot en met 2012. Ook besteden OCW en BZ aandacht aan het behoud van het Gemeenschappelijk Cultureel Erfgoed.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 14.6 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde 2006	Waarde 2008	Streefwaarde 2010
1. Uitvoeringen gesubsidieerde podiumkunsten (incl. buitenland) Bron: Verslagen gesubsidieerde instellingen	16 957	16 957	17 000
2. Bezoeken gesubsidieerde podiumkunsten (incl. buitenland) Bron: Verslagen gesubsidieerde instellingen	4 066 942	3 844 592	4 000 000
3. Aantal Nederlandse Filmproducties Bron: Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten (NVB)	29	30	Minimaal 20–25
4. Marktaandeel publiek Nederlandse Film Bron: Nederlandse Vereniging Bioscoopexploitanten (NVB)	11%	17,6%	Minimaal 12%
5. Percentage verzilverde waarde cultuurkaart Bron: uitvoerder cultuurkaart		–	75%
6. Culturele diversiteit: percentage divers samengestelde besturen Bron: RISBO, mei 2008	13,5% (2003)	15,1% (2007)	15%
7. ICB: aantal Nederlandse uitvoeringen podiumkunsten in het buitenland Bron: Verslagen gesubsidieerde instellingen	2 232	2 181	2 200
8. ICB: aantal bezoeken aan Nederlandse uitvoeringen podiumkunsten in het buitenland Bron: Verslagen gesubsidieerde instellingen	865 069	760 152	770 000

Toelichting:

- Podiumkunsten (1, 2): De vermelde aantallen hebben uitsluitend betrekking op de door OCW gesubsidieerde uitvoeringen in binnen- en buitenland.
- Cultuurkaart (5): De indicator «besteding cultuurkaart» is het percentage van de rechten dat daadwerkelijk verzilverd wordt. De cultuurkaart is ingevoerd in schooljaar 2008/2009.
- Culturele diversiteit (6). Een bestuur is cultureel divers als er ten minste één lid van bestuur of raad van toezicht van allochtone origine is (westers en niet-westers tezamen, naar de definitie van het CBS). Het gaat om besturen van Nederlandse culturele instellingen, al dan niet gesubsidieerd.
- Internationaal cultuurbeleid (7,8): Het betreft hier uitsluitend de door OCW gesubsidieerde uitvoeringen van gezelschappen en orkesten (exclusief voorstellingen gesubsidieerd door de cultuurfondsen).

14.3.2 Bevorderen dat burgers kennismaken van het culturele erfgoed door het te behouden, te beheren en te ontsluiten

Motivering

Juist in deze tijd van globalisering hebben mensen behoefte aan ankerpunten voor (nationale) identiteit: wie zijn wij, hoe zijn we hier gekomen, wat bindt ons? Cultureel erfgoed kan dan van groot belang zijn. Historische gebouwen en landschappen, archeologische vondsten,

archiefdocumenten, verzamelingen, verhalen, tradities en gebruiken; ze behoren allemaal tot het cultureel erfgoed van Nederland. Het kennen, bewaren en benutten ervan draagt bij aan ons begrip van verleden, heden en toekomst en aan een versterking van culturele identiteit, sociaal-economische en culturele ontwikkelingen en herkenbaarheid en kwaliteit van de leefomgeving.

Instrumenten

Archieven

De kwaliteit van Nederlandse archieven en toegankelijkheid voor publiek staan centraal in het archiefbeleid. De selectie van belangrijk archiefmateriaal en de conservering van archiefmateriaal zijn onderdeel hiervan. In het kabinetsprogramma «Informatie op Orde» wordt bepaald welke papieren en digitale informatie van de rijksoverheid toegankelijk blijft. De achterstanden bij ministeries worden vanaf 2009/2010 versneld weggevoerd. De bekostiging van het Nationaal Archief is onderdeel van dit artikel (zie verder onderdeel 6 van de begrotingstoelichting). Door de vorming van Regionaal Historische Centra (RHC's, de fusie van een rijksarchief in de provincie met een gemeentearchief en andere cultuurhistorische instellingen) zijn archieven publieksgericht gaan opereren. De OCW-bijdrage aan de RHC's is begroot op € 23,7 miljoen in 2010.

Beelden voor de toekomst

Dit project heeft tot doel belangrijke delen uit de audiovisuele collecties van Beeld en Geluid, het Filmmuseum en het Nationaal Archief te conserveren en te digitaliseren en vervolgens beschikbaar te maken voor het algemeen publiek, de creatieve industrie en voor educatieve doeleinden. Vanuit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) heeft het kabinet een bijdrage van € 154 miljoen beschikbaar gesteld. Van het project zijn in de periode 2014–2025 baten te verwachten tot een bedrag van € 64 miljoen. Dit geld vloeit terug naar het FES. De verwachte inkomsten komen van verkoop van audiovisueel materiaal, betalingen voor auteursrechten en gebruik van het audiovisueel materiaal door themakanalen en andere commerciële partijen.

Musea

Aangewezen musea ontvangen subsidie zodat zij doorlopend in staat zijn een hoogwaardig en divers aanbod te bieden. De musea die de rijkscollecties beheren en ontsluiten maken deel uit van de basisinfrastructuur (zie § 14.3.1).

De aanbesteding van de renovatie van het hoofdgebouw van het Rijksmuseum is geslaagd. In 2010 zal de bouw in volle gang zijn. Naar verwachting kan het Rijksmuseum in de eerste helft van 2013 weer open. Daarnaast wordt aan een Nationaal Historisch Museum (NHM) gewerkt dat het historisch besef bij een breed publiek moet vergroten. In 2009 ontwikkelt de stichting NHM het concept en bereidt het de bouw voor. Begin 2010 zal een ontwerp- en architectenselectie plaatsvinden. Overige instrumenten voor musea zijn incidentele subsidies, vernieuwingsmiddelen en het beschikbaar stellen van kennis.

Mooier Nederland

Nederland kent een rijke architectuur en een internationaal aansprekende architectuursector. De ontwikkeling van de architectuur wordt ondersteund door middel van de instellingen uit de basisinfrastructuur en door gericht beleid (*Een cultuur van ontwerpen, visie architectuur en ruimtelijk ontwerp*; Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2007–2008 31 535 Architectuur en Ruimtelijke Ordening, nr. 1). In 2010–2012 wordt

€ 2 miljoen per jaar uitgetrokken voor het versterken van de stedenbouw en het regionaal ontwerp. Samen met de minister van WWI wordt een impuls van € 8 miljoen gegeven aan het herbestemmen van waardevol erfgoed in de aandachtswijken (besteding in samenwerking met gemeenten in twee tranches in de periode 2009–2012).

In 2010 gaat het Belvederebeleid (na een tienjarig interdepartementaal programma) een nieuwe fase in. OCW blijft de kennis- en platformfunctie van Belvedere selectief ondersteunen. Daarnaast wordt het Belvederebeleid via de modernisering van de monumentenzorg een onderdeel van het monumentenbeleid.

Monumenten

Het huidige monumentenbeleid wordt uitgevoerd op basis van de Monumentenwet 1988 en het Besluit rijkssubsiëring instandhouding monumenten (BRIM). Kern van de Monumentenwet 1988 is de bescherming van objecten.

Uit een serie rapporten en adviezen is gebleken dat het huidige monumentenstelsel aan modernisering toe is. Het nieuwe monumentenstelsel wordt meer gebiedsgericht en zorgt ervoor dat de regeldruk afneemt en herbestemming toeneemt. Dit is de kern van het voorstel dat in 2009 aan de Tweede Kamer wordt toegestuurd. Een deel van de middelen van het BRIM zullen worden ingezet om deze doelen te halen. Het structurele subsidiebudget BRIM (instandhouding) is met enveloppemiddelen verhoogd met een bedrag van € 2 miljoen in het jaar 2009, oplopend tot € 3,1 miljoen in 2010 en (indicatief) € 4 miljoen structureel vanaf het jaar 2011 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 65).

In de categorie «groene» monumenten zijn achterstanden geconstateerd. Deze parken, buitenplaatsen en tuinen krijgen in 2011 toegang tot het BRIM. In 2010 is een overgangsjaar. De precieze invulling van het overgangsjaar wordt nader bepaald (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 253, nr. 18). Daarnaast zijn er fiscale faciliteiten voor buitenplaatsen.

Recentelijk heeft een evaluatie plaatsgevonden van een tweetal fiscale regelingen op het terrein van (rijks)monumentenzorg. De uitkomst van dit onderzoek heeft er toe geleid dat het kabinet heeft besloten om de vrijstelling overdrachtsbelasting monumentenpanden, die weinig effectief is gebleken voor wat betreft het stimuleren van onderhoud aan monumenten, te beëindigen. Ter compensatie voor de sector monumentenzorg is een bedrag van € 23 miljoen aan de begroting van OCW toegevoegd. Dit bedrag zal de eerstkomende twee jaar worden ingezet voor het versneld inlopen van restauratieachterstanden bij de rijksmonumenten. Voor de periode daarna zullen de desbetreffende middelen worden ingezet voor de prioriteiten zoals aangegeven in de beleidsnotitie Modernisering Monumentenzorg.

Monumentenzorg Nederlandse Antillen

In de periode 2008–2011 is er in totaal € 8 miljoen beschikbaar voor restauraties van monumenten op de Nederlandse Antillen en Aruba. Hiervoor is met het Nationaal Restauratiefonds (NRF) een apart *revolving fund* opgericht.

Archeologie

Het archeologiebeleid is erop gericht het archeologisch erfgoed in de bodem («in situ») te beschermen en te garanderen dat er zorgvuldig met het archeologisch erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingen wordt omgegaan. Het principe «de verstoorder betaalt» is hierbij het uitgangspunt. Wanneer

De beleidsartikelen (artikel 14)

er sprake is van excessieve kosten kunnen lagere overheden een beroep doen op het Rijk voor een tegemoetkoming.

In 2006 is uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) € 10 miljoen toegekend voor de uitvoering van archeologisch bodemonderzoek. Voor 2009 was nog € 6,076 miljoen beschikbaar. Deze middelen zullen tot de evaluatie van de Wet op de archeologische monumentenzorg (WAMZ) in 2012 worden benut.

Voor de uitvoering van het onderzoeksprogramma Odyssee (2008–2012) is door het kabinet € 3 miljoen euro beschikbaar gesteld. Odyssee richt zich op de wetenschappelijke ontsluiting van onuitgewerkt archeologisch onderzoek.

Overige instrumenten (Mooier Nederland, monumenten en archeologie)

- het beschikbaar stellen van hoogwaardige kennis door de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE) en ondersteuning van Erfgoed Nederland
- het beperkt aanwijzen van (archeologische) monumenten door de RCE
- het adviseren van lokale overheden door de RCE op basis van de Monumentenwet 1988, de Wet ruimtelijke ordening (WRO) en de Wet Milieubeheer
- het door de RCE verlenen van vergunningen bij archeologische monumenten en het uitvoeren van het Besluit op de Archeologische Monumentenzorg door de RCE (het verlenen van opgravingsvergunningen en behandelen van aanvragen in het kader van excessieve kosten bij opgravingen)
- subsidie ten behoeve van woonhuisrestauraties via het revolving fund van het Nationaal Restauratiefonds (NRF)
- subsidie instandhouding overige monumenten (geen woonhuizen) door de RCE

Begrotingsreserve Museaal Aankoopfonds

Om het kwalitatief hoogwaardige en diverse aanbod van erfgoedcollecties in Nederland te versterken, ondersteunt OCW musea bij incidentele aankopen voor de rijkscollectie. De rente-inkomsten van het aankoopfonds bieden de bestedingsruimte om deze individuele aankopen te ondersteunen. Dit structurele fonds (€ 51,8 miljoen) maakt het mogelijk om op korte termijn incidentele bijdragen te leveren aan aankopen door musea op de grillige kunstmarkt waarin spoedeisend optreden noodzakelijk is. De bijdrage van OCW is in de regel een gedeeltelijke bijdrage aan de aankoop, die overigens vaak van doorslaggevende betekenis blijkt voor het museum en andere (particuliere) cofinanciering.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 14.7 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Waarde	Streefwaarde
1. Aantal monumenten met een restauratie-achterstand Bron: RCE; Rapport PRC 2006	33% 2005	17,1% 2006	10% 2010
2. Percentage van de bevolking van 16 jaar en ouder dat eens in de 12 maanden een bezoek brengt aan een archief Bron: SCP; Cultuurbewonderaars en cultuurbeoefenaars, mei 2009	3,3% 2003	4,3% 2007	4,5% 2010
3. Percentage beschikbaar materiaal Nationaal Archief van het totaal Bron: Nationaal Archief	Totaal: 97% Digitaal: 1% 2007	Totaal: 97% Digitaal: 1% 2007	Totaal: 97% Digitaal: 1% 2010
4. Aantal bezoeken rijksgesubsidieerde musea Bron: Jaarverantwoordingen rijksgesubsidieerde musea	5,7 miljoen 2007	5,7 miljoen 2007	6,0 miljoen 2010
5. Aantal «in situ» bewaarde archeologische monumenten Bron: RCE; Erfgoedbalans 2009	12 949 2005	12 991 2007	13 000 2010
6. Beelden voor de Toekomst			
Uren video	0	20 904	78 400
Uren audio	0	23 343	70 800
Uren film	0	1 606	12 863
Aantal foto's	0	36 138	1 657 143
Bron: jaarverslag consortium Beelden voor de toekomst	2007	2008	2010

Toelichting:

- Monumenten (1) Niet alle kosten voor restauratie komen voor subsidie in aanmerking. De rijksbijdrage aan de restauraties van rijksmonumenten bedroeg de afgelopen jaren ongeveer de helft van de subsidiabele kosten.
- Archieven (2,3) Het aanbod van het Nationaal Archief en de regionale historische centra groeit jaarlijks door het overdragen van archiefmateriaal. Het percentage beschikbaar materiaal zegt iets over de toegankelijkheid van de archieven. Het streven is dit percentage tenminste constant te houden.
- Musea (4) Het aantal bezoeken aan rijksgesubsidieerde musea is een onderdeel van de prestatieafspraken die met de betreffende musea worden gemaakt. Gezien de andere functies die een museum heeft, naast de publieksfunctie, geeft dit slechts een beperkt beeld van de prestaties van musea. In de begroting 2009 had de basiswaarde van 2007 betrekking op een andere groep musea dan die in deze begroting. De cijfers in deze begroting hebben betrekking op de musea met langjarig subsidieperspectief.
- Archeologie (5) In het licht van de doelstelling om het bodemarchief te behouden zal het aantal «in situ» bewaarde archeologische monumenten de komende jaren in ieder geval hetzelfde aantal moeten bedragen als in 2007. De streefwaarde 2010 is daarom gelijk aan de realisatiewaarde 2007. In welke mate dit aantal feitelijk toe- of afneemt hangt sterk af van het aantal nieuwe archeologische monumenten dat wordt gevonden of van de noodzaak c.q. onvermijdelijkheid tot opgraving van deze monumenten.

- Beelden voor de Toekomst (6) Jaarlijks zal het Consortium Beelden voor de Toekomst in het jaarverslag een opgave doen van het aantal uren materiaal dat is geconserveerd en gedigitaliseerd.

14.3.3 Mensen toegang bieden tot een kwalitatief hoogwaardig, multimediaal toegankelijk stelsel van openbare bibliotheken

Motivering

De vernieuwing van de openbare bibliotheken tot een centrale, actuele publieke voorziening in de kennissamenleving draagt bij aan een bloeiend cultureel leven.

Instrumenten

Bibliotheekvernieuwing

Eind 2008 heeft de adviescommissie bibliotheekinnovatie (commissie Calff) advies uitgebracht over het vervolg op de eerste fase van bibliotheekvernieuwing (2002–2008). Op basis van dit advies is in december 2008 met IPO en VNG een bestuurlijk akkoord gesloten over het plan van aanpak 2009–2012. Dit plan bestaat grofweg uit drie onderdelen:

1. de uitwerking en uitvoering van het innovatiebeleid
Aandachtspunten zijn met name:
  - * ontwikkeling van digitale diensten met bijbehorende infrastructuur en content;
  - * innovatie van het collectiebeleid;
  - * innovatie van HRM en marketing.
2. het opstellen van een bibliotheekcharter
Hierin worden de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende overheden (Rijk, provincies en gemeenten) vastgelegd.
3. de splitsing van de Vereniging van Openbare Bibliotheken
Het gaat hier om de opdeling van de huidige Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB) in een sectorinstituut, betaald door het Rijk, en een brancheorganisatie, betaald door de bibliotheeksector.

Aansturing van de bibliotheekvernieuwing in 2009 is in handen van een tijdelijke regiegroep, bestaande uit vertegenwoordigers van OCW, VOB en de commissie Calff. De regiegroep stuurt de opzet en uitwerking van de plannen 2009 – 2012 aan via een (eveneens tijdelijke) projectgroep, bestaande uit deskundigen op de verschillende aandachtsgebieden. Deze projectgroep buigt zich in 2009 ook nadrukkelijk over de vraag met welke indicatoren het vernieuwingsproces vanaf 2010 kan worden gemonitord.

In 2010 zal het nieuwe sectorinstituut het innovatiebeleid vormgeven en aansturen. Daarnaast wordt het nieuwe sectorinstituut verantwoordelijk voor de uitvoering van besteltaken, inclusief de speciale besteltaak voor de leesvoorziening voor leesgehandicapten.

Het innovatiebeleid concentreert zich in 2010 op:

- de ontwikkeling van digitale diensten, content en infrastructuur;
- het collectiebeleid (centraal waar het moet, decentraal waar het kan);
- het HRM-beleid (nieuwe opleiding en verdere professionalisering van de sector);
- een betere marketing.

Vanuit de gedachte dat vernieuwing ook en vooral vanuit de sector zelf moet komen, zullen in 2010 de eerste «innovatiecentra» worden ingericht.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 14.8		
Kengetal	Basiswaarde	Waarde
Loket aangepast lezen – aantal ingeschreven lezers Bron: VOB	31 165 2007	31 165 2008
Loket aangepast lezen – uitleningen algemene lectuur brailletitels Bron: VOB	6 819 2007	7 184 2008
Loket aangepast lezen – uitleningen algemene lectuur gesproken boeken Bron: VOB	1 037 858 2007	1 061 259 2008

14.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 14.9 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek Onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Kunstenbeleid: waarborgen aanbod en participatie	OD (14.3.1)	A 2010 B 2011	
	Cultureel erfgoed	OD (14.3.2)	A 2014 B 2015	
	Openbare bibliotheken	OD (14.3.3)	A 2012 B 2012	
Effectenonderzoek ex post	Evaluatie flankerend beleid WWIK	OD (14.3.1)	A 2009 B 2010	
	Evaluatie wet archeologische monumentenzorg	OD (14.3.2)	A 2009 B 2011	
	Evaluatie fiscale regelingen monumentenzorg	OD (14.3.2)	A 2009 B 2010	
	Evaluatie vaste boekenprijs	OD (14.3.3)	A 2009 B 2010	
Overig evaluatieonderzoek	Evaluatie aanvraag- procedure Verschil Maken	OD (14.3.1)	A 2009 B 2010	

ARTIKEL 15. MEDIA

15.1 Een divers media-aanbod

Omschrijving

Het mediabeleid van de overheid richt zich op radio, kranten, opiniebladen, journalistieke en culturele uitingen via internet en, uiteraard, televisie. Deze media spelen een prominente rol in de samenleving. Media zijn een bron van kennis en informatie, het zijn podia voor het democratisch debat. Media geven onze cultuur vorm, zowel in internationaal perspectief, als nationaal, lokaal en binnen groepen met een bepaald levensbeschouwelijk of maatschappelijk interessegebied. Tenslotte zijn media dragers van kunst en vermaak: verhalen, drama, muziek en documentaires. De overheid borgt vier publieke belangen in het mediabeleid: onafhankelijkheid, verscheidenheid, kwaliteit en toegankelijkheid.

Het merendeel van het media-aanbod komt op de markt tot stand, maar de genoemde publieke belangen zijn daarbij niet vanzelfsprekend verzekerd. Zelfs nu door digitalisering het aantal distributiekanaalen toeneemt, blijft «publieke» audiovisuele programmering («content») schaars. Bovendien is op veel deelmarkten sprake van concentratie van macht in handen van enkele mediabedrijven. Dit is een risico voor de verscheidenheid en de toegankelijkheid van het aanbod en daarom intervenueert de overheid. Ook beschermt de overheid burgers, in het bijzonder minderjarigen, tegen mogelijke schadelijke effecten van media.

Om effect te sorteren, strekt het mediabeleid zich uit over de volle breedte van het medialandschap. Grofweg valt het beleid in zeven onderdelen uiteen:

1. Financiering van de landelijke publieke omroep en Wereldomroep en wetgeving voor alle publieke omroepen (lokaal, regionaal, landelijk en wereldomroep).
2. Wetgeving voor commerciële omroep. Eisen aan commerciële televisie vloeien voornamelijk voort uit Europese richtlijnen op het gebied van audiovisuele media en interne markt en gaan onder andere over reclame en bescherming van minderjarigen. Aangezien de regering voorstander is van een zo groot mogelijk gelijk speelveld voor Nederlandse commerciële omroepen stelt hij zo min mogelijk eisen aan deze omroepen. De regels beperken zich tot het minimum wat de richtlijn voorschrijft. Alleen op het punt van alcoholreclame en ondertiteling gaan zij verder dan de richtlijn voorschrijft.
3. Wet- en regelgeving voor de distributie van elektronische media.
4. Financiële steun voor dagbladen, voor opinieweekbladen en voor journalistiek en meningsvorming op internet. Hiervoor bestaan onder meer de subsidieregelingen van het Stimuleringsfonds voor de Pers.
5. Wetgeving die concentratie op mediamarkten beperkt.
6. Aanmoedigen van zelfregulering door media via bijvoorbeeld de Kijkwijzer van het Nederlands Instituut voor Classificatie van Audiovisuele Media (NICAM), de Nederlandse Reclame Code, de Raad voor Journalistiek en de mediacode.
7. Bescherming en educatie van mediagebruikers, in het bijzonder jongeren en hun ouders.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister van OCW heeft specifieke zorg voor het stelsel van landelijke, regionale en lokale publieke omroepen en de wet- en regelgeving op dat terrein. Hij is ook verantwoordelijk voor de financiering van de landelijke publieke omroep, de wereldomroep en enkele andere aan de omroep verbonden instellingen. Sinds 1 januari 2006 is de verantwoordelijkheid

voor de financiering van de regionale omroep overgedragen aan de provincies. Het Commissariaat voor de Media heeft de overdracht eind 2008 positief geëvalueerd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII nr 129). In een brief aan de Tweede Kamer dit najaar zet de minister zijn verantwoordelijkheid voor de regionale omroep nog eens uiteen. De gemeenten zijn verantwoordelijk voor de financiering van de lokale omroep. Dit wordt wettelijk geborgd met ingang van 1 januari 2010. De minister van OCW is verder verantwoordelijk voor het Stimuleringsfonds voor de Pers en voor tijdelijke subsidies aan diverse non-profit initiatieven op het terrein van de media (uit het budget subsidies mediabeleid). De minister van OCW is tot slot verantwoordelijk voor naleving van de Mediawet en het Mediabeluit door de diverse publieke en commerciële media. Het toezicht op de naleving wordt uitgevoerd door het Commissariaat voor de Media.

De minister van OCW is, afgezien van naleving van de Mediawet, *niet* verantwoordelijk voor de vorm en inhoud van het media-aanbod. Dat zijn de omroepen, de pers en andere aanbieders zelf. Op deze manier is redactionele onafhankelijkheid van media tegenover de overheid beschermd.

Externe factoren

Het Nederlandse overheidsbeleid is slechts één van de factoren die het medialandschap beïnvloeden. Andere belangrijke invloeden zijn technologische innovaties, met name op het gebied van digitalisering, economische trends als diversificatie en concentratie van mediabedrijven en veranderingen binnen de reclamemarkt. Van grote invloed zijn verder Europese regels en aanbevelingen en het toezicht van Europa op de naleving ervan. Daar komt nog bij dat de wijze waarop mensen met media omgaan ook ingrijpend verandert, om tal van redenen. Vanwege deze veelheid aan invloeden kan de overheid slechts verantwoordelijkheid dragen voor het systeem van financiering en regulering van media. De overheid is niet verantwoordelijk voor de uitkomst: het aanbod en het gebruik van media. Dit geldt eens te meer omdat de overheid zich niet mengt in de inhoud, in verband met de vrijheid van meningsuiting (neergelegd in artikel 7 van de Grondwet). In het vervolg van deze begroting zijn niettemin gegevens opgenomen over aanbod en gebruik van media. Zoals aangegeven kunnen deze niet als een direct gevolg van het mediabeleid beschouwd worden. Ze geven wel een indicatie of de doelen van dit beleid gerealiseerd worden.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 15.1 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde peildatum	Waarde 2008	Streefwaarde 2010
1. Publieksbereik landelijke publieke televisie Bron: Stichting Kijkonderzoek	85% 2003	86%	85% jaarlijks
2. Dagbladconcentraties (maximum % oplagemarkt) Bron: HOI-online.nl	33% 2006	29%	35% (Max) 2009

Toelichting:

1. Het maatschappelijke effect van de publieke omroep hangt mede af van het aantal mensen dat kijkt en/of luistert. Gezien de vele commerciële alternatieven en de digitalisering zijn marktaandeelen van de publieke radio en televisiezenders hiervoor een minder goede indicator. In plaats daarvan is het weekbereik genomen: het percentage mensen (boven de 6 jaar) dat per week minimaal 15 minuten aaneengesloten heeft gekeken naar de publieke televisie. Gezien de ontwikkelingen binnen de media is een hogere streefwaarde dan de huidige realisatiewaarde niet reëel. Deze streefwaarde maakt onderdeel uit van de prestatieovereenkomst 2008–2010 tussen de landelijke publieke omroep en de minister van OCW.
2. Om diversiteit van de meningsvorming te beschermen, gaat (tijdelijke) wetgeving mediaconcentratie als gevolg van fusies en overnames tegen. Hiertoe mag het marktaandeel per dagbladonderneming na overname(s) nooit meer dan 35% bedragen. In 2008 had de grootste uitgever een marktaandeel van 29%. De wet loopt tot 1 januari 2010. Voor die datum besluit het kabinet over al dan niet verlengen van de wet.

Tabel 15.2 Kengetallen

Indicator	Basiswaarde peildatum	Waarde 2008
1a. Aantal Nederlandstalige televisiekanalen	19	20
1b. Aantal Nederlandstalige radiokanalen	21	23
Bron: Commissariaat voor de media (monitor mediaconcentratie)	2005	
21. Waardering publieke omroep: % mensen dat uitzendingen betrouwbaar vindt	71%	75%
Bron: Nederlandse Publieke Omroep	2006	
3. Aantal redactioneel zelfstandige dagbladen	26	26
Bron: Persmediamonitor	2006	
4. Distributie elektronische media in huishoudens		
– % met kabelaan sluiting	88,5%	79%
– % digitale ether	3,7%	8%
– % satelliet	10,1%	12%
– % IPTV (televisie via internet)	1,7%	4%
Bron:TNO	2006	

Toelichting:

1. Het aantal radio- en televisiekanalen voor het Nederlandse publiek is een grove indicator voor de diversiteit van de audiovisuele media. In dit overzicht staan de landelijke algemene zenders, met uitzondering van digitale themakanalen.
2. De publieke omroep onderzoekt of het Nederlandse publiek zijn aanbod onderscheidend vindt. De belangrijkste dimensie hierin is of de kijkers de uitzendingen van de publieke omroep betrouwbaar vinden.
3. Het aantal redactioneel zelfstandige kranten is een grove indicator voor de diversiteit van de pers. De indicatoren in deze tabel wijken af van die in vorige begrotingen, omdat hierin vanaf de begroting 2010 de gratis dagbladen zijn meegenomen. In de basiswaarde zijn twee en in

De beleidsartikelen (artikel 15)

de realisatiewaarde 2008 vier gratis dagbladen opgenomen. Per 1 oktober 2008 is gratis dagblad DAG opgehouden te bestaan.

4. Concurrentie tussen en op distributienetwerken is gunstig voor toegankelijkheid: zowel eindgebruikers als aanbieders van inhoud hebben meer te kiezen en de prijzen voor distributie worden doorgaans lager. In 2008 is de kabel nog steeds het dominante netwerk voor de distributie van televisie en ether het belangrijkste voor radio.

15.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 15.3 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 15x (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	909 647	898 378	904 583	896 514	900 542	905 937	910 691
Programma-uitgaven	887 881	899 124	905 329	897 260	901 288	905 937	910 691
<i>Bevorderen dat alle burgers toegang hebben tot een kwalitatief hoogwaardig, onafhankelijk en pluriform media-aanbod</i>	<i>883 278</i>	<i>891 274</i>	<i>897 486</i>	<i>894 730</i>	<i>898 762</i>	<i>903 411</i>	<i>908 165</i>
• Financiering publieke omroep	866 433	873 792	880 004	877 248	881 280	885 929	890 683
• Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties	16 845	17 482	17 482	17 482	17 482	17 482	17 482
<i>Programmakosten overig</i>	<i>4 603</i>	<i>7 850</i>	<i>7 843</i>	<i>2 530</i>	<i>2 526</i>	<i>2 526</i>	<i>2 526</i>
• Overige uitgaven (geen Mediawet)	4 603	7 850	7 843	2 530	2 526	2 526	2 526
Ontvangsten	252 022	257 367	246 252	202 000	202 000	202 000	202 000

Coalitieakkoord:

- In het Coalitieakkoord zijn voor artikel 15 Media enveloppegelden gereserveerd. Het gaat om een bedrag van € 50 miljoen in 2008. Dit bedrag is inmiddels via de Mediawet toegekend. Vanaf 2011 wordt dit bedrag € 75 miljoen. Dit is € 25 miljoen minder dan het Coalitieakkoord voorzag. Deze oploop is op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd.

Tabel 15.4 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)					
	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	897 486	894 730	898 762	903 411	908 165
Totaal juridisch verplicht	897 486	894 730	898 762	903 411	908 165
Totaal bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
<i>Bevorderen dat alle burgers toegang hebben tot een kwalitatief hoogwaardig, onafhankelijk en pluriform media-aanbod</i>	<i>897 486</i>	<i>894 730</i>	<i>898 762</i>	<i>903 411</i>	<i>908 165</i>
• Juridisch verplicht	897 486	894 730	898 762	903 411	908 165
• Bestuurlijk gebonden					
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					

15.3 Operationele beleidsdoelstelling

15.3.1 Bevorderen dat alle burgers toegang hebben tot een kwalitatief hoogwaardig, onafhankelijk en pluriform media-aanbod

Motivering

Het kabinet legt de komende jaren het accent op drie terreinen van het mediabeleid. Ten eerste bevordert het kabinet goede en gevarieerde radio en televisie. Hier ligt vooral een taak voor de landelijke publieke omroep. Die krijgt meer geld, er komen nieuwe spelregels voor de multimediale taak, de raad van bestuur behoudt de regie en de regels voor erkenning van omroepen veranderen. Commerciële televisie zal profiteren van een soepeler reclameregime. Daartegenover staat een verbod op het uitzenden van alcoholreclame op radio en televisie tussen 6.00 uur en 21.00 uur, met het oog op minderjarigen.

Ten tweede wil het kabinet bijdragen aan een levendig journalistiek klimaat. Steun voor de geschreven pers is daarbij niet het enige instrument. Het gaat ook om steun voor de kwaliteit van journalistiek via radio, televisie en internet.

Ten derde hecht het kabinet eraan dat de jeugd bewust omgaat met media. Het gaat dan zowel om het positieve gebruik van media – voor informatie, discussie en expressie – als om weerbaarheid tegenover mogelijk schadelijke inhoud. Dit vergt ook deelname van media-organisaties aan de Kijkwijzer en zelfregulering via gedragscodes.

Instrumenten

Publieke omroep

De landelijke publieke omroep wordt vanuit de mediabegroting gefinancierd. Vanaf 2011 is er € 25 miljoen gereserveerd om de rijksomroepbijdrage te kunnen verhogen. Dit geld is bestemd voor het dekken van begrotingstekorten die worden verwacht door de stijgende kosten voor de reguliere activiteiten en het realiseren van de ambities op het gebied van expressie en cultuur (waaronder drama) en het bereik van jongeren en kinderen.

- Stond 2008 in het teken van spelregels voor de multimediale taak van de publieke omroep, en 2009 in het teken van de erkenning van afzonderlijke omroepverenigingen, 2010 is het jaar waarin beiden samenkomen en de nieuwe erkenningsperiode voor de publieke omroep ingaat. Deze loopt van 1 september 2010 tot 1 januari 2016.
- In maart 2010 dient de landelijke publieke omroep een beleidsplan in voor de periode 2010–2015. Daarin is onderbouwd op welke wijze de publieke omroep zijn wettelijke, multimediale taak wil gaan vervullen. Op basis van het beleidsplan maakt de minister van OCW prestatieafspraken met de publieke omroep. Deze strekken zich uit over het aanbod en het publieksbereik van de diverse platforms (radio, televisie, themakanalen, internet en overige nieuwe diensten).
- De raad van bestuur houdt de regie over het geheel. De Erkenningswet die in 2009 in werking is getreden, schept de kaders voor de verdeling van zendtijd en geld tussen afzonderlijke omroepen.
- Uiterlijk 1 januari 2010 zal de minister besluiten of Max en LliNK een volwaardige erkenning verdienen en of de nieuwkomers Wakker Nederland en Powned aan de eisen voldoen om toe te treden als aspirant-omroep. Naast het ledental is een belangrijke eis dat nieuwe omroepen echt iets nieuws toevoegen aan het publieke aanbod. Erkende omroepverenigingen krijgen een vast budget, waarvan de helft voor iedereen hetzelfde is en de andere helft is verdeeld naar rato van ledental (glijdende schaal). Ook taakorganisaties (NOS-RTV, NPS, Educom) krijgen een vast budget. Alle omroepen kunnen daarnaast

aanspraak maken op het programmaversterkingsbudget dat de raad van bestuur beheert. Met dat geld maken omroepen programma's in genres of doelgroepen waar anders gaten zouden vallen.

- Naar aanleiding van moties van de Tweede Kamer onderzoekt het kabinet in 2010 of het gewenst is de zendtijd voor kerken en levensbeschouwelijke organisaties onder te brengen in één organisatie. Verder onderzoekt hij of voor de volgende erkenningsperiode (2015–2020) andere spelregels nodig zijn voor de erkenning van omroepen. In dat onderzoek worden aanbevelingen van de visitatiecommissie meegenomen.
- In 2010 maakt de minister van OCW prestatieafspraken met de Wereldomroep, gebaseerd op het beleidsplan voor 2010–2015 van de Wereldomroep en een evaluatie door een (afzonderlijke) visitatiecommissie van de periode 2004–2008.

Commerciële omroep

- De richtlijn Audiovisuele Mediadiensten moet uiterlijk 19 december 2009 geïmplementeerd zijn in de Mediawet. Het doel van de AVMD-richtlijn is het creëren van een gelijk speelveld voor alle audiovisuele mediadiensten binnen de Europese Unie. De reikwijdte van de AVMD-richtlijn is uitgebreid van traditionele televisie naar audiovisuele mediadiensten op aanvraag.
- Voor audiovisuele mediadiensten op aanvraag geldt een aantal basisregels. Uitgebreidere regels gelden voor lineaire audiovisuele mediadiensten (uitgezonden op basis van een schema van de dienstenaanbieder). Dit was overigens ook al zo in de richtlijn Televisie zonder Grenzen. Een aantal kwantitatieve reclamebepalingen (zoals onder andere onderbrekingen bij films) zijn geliberaliseerd in de AVMD-richtlijn. Om een gelijk speelveld te creëren heeft de minister gekozen de regelgeving voor de commerciële omroep in de Mediawet 2008 te liberaliseren tot op het Europees minimumniveau.
- Met de implementatie worden regels voor onder meer stimulering van Europese producties, de bescherming van minderjarigen tegen ernstig schadelijke programmering en voorschriften voor sponsoring en productplaatsing aangepast aan de eisen van de richtlijn.

Pers en journalistieke producties

Het Stimuleringsfonds voor de Pers stimuleert de pluriformiteit van de pers, voor zover die van belang is voor de informatie en opinievorming. Als gevolg van digitalisering en convergentie gaat persbeleid vooral over de pluriformiteit van journalistieke *content*. De functies nieuws, informatievoorziening, opinie en debat worden op allerlei manieren vervuld, op tal van platforms. Het beleid sluit bij deze trend aan.

- De perssector wordt geconfronteerd met dalende oplages en teruglopende advertentie-inkomsten. Dit zet druk op de kwaliteit van de journalistiek en op de diversiteit van het medialandschap. Om innovatie van de sector te stimuleren en zo een gezonde perssector te bevorderen, stelt het kabinet op grond van de Mediawet (art 8.8) in 2010 maximaal 4% van de Steropbrengsten beschikbaar. In een brief aan de Kamer in het najaar 2009 reageert de minister van OCW op de aanbevelingen van de Tijdelijke Commissie Innovatie en Toekomst Pers (commissie Brinkman). Naast het stimuleren van innovatie in pers en journalistiek gaat het om wet- en regelgeving, samenwerking tussen omroep en pers en onderzoek ten behoeve van de sector.
- Er is een regeling voor jonge journalisten aangekondigd, die krantenredacties in staat moet stellen om één tot twee jonge journalisten in dienst te nemen en te houden. Bij de personele krimp die nagenoeg

De beleidsartikelen (artikel 15)

alle kranten doormaken, komen juist de banen voor jonge journalisten als eerste in gevaar. Deze regeling wordt uitgevoerd door het Stimuleringsfonds voor de Pers en zal in de loop van 2009 in werking treden. De looptijd van deze regeling is twee jaar.

- Voor 1 januari 2010 wordt verder besloten of en zo ja hoe de Tijdelijke wet mediaconcentratie wordt verlengd.
- Met behulp van jaarlijks onderzoek door het Commissariaat voor de Media volgt de minister de ontwikkeling van diversiteit en concentratie in de media.

Bewust mediagebruik

De overheid rekent het tot haar taak kinderen en jongeren te beschermen tegen een overdaad aan seks en geweld op televisie. De overheid wil dat zij kritisch, actief en bewust met de invloed van media omgaan. De ministers van OCW en Jeugd en Gezin werken op dit beleidsterrein nauw samen.

- Het Mediawijsheid Expertisecentrum gaat kinderen, (groot)ouders, opvoeders en leerkrachten helpen actief en verstandig gebruik te maken van media. Er is inmiddels online dienstverlening via de site www.mediawijsheidkaart.nl. De publiekscampagne Mediawijs heeft het expertisecentrum in 2009 landelijke bekendheid gegeven.
- In 2010 worden activiteiten voortgezet en uitgebouwd, onder meer via het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid en de bibliotheken. Het budget voor het Mediawijsheid Expertisecentrum loopt op tot maximaal € 2 miljoen in 2010.
- Media, zowel publiek als commercieel, worden gestimuleerd maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. In de vorm van zelfregulering kunnen bestaande gedragscodes worden verbeterd en nieuwe geïnitieerd.

Distributie

In samenwerking met de staatssecretaris van Economische Zaken worden in 2010 de commerciële radiofrequenties voor de landelijke en niet-landelijke FM-zenders en AM-zenders verlengd voor de periode vanaf 2011. Voorwaarde voor verlenging is dat een vergunninghouder investeert in digitalisering van etherradio. (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 24 095 nr 241). Tevens zal voor de publieke omroep opnieuw frequentieruimte worden toegewezen .

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 15.5 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde peildatum	Waarde 2008	Streefwaarde 2010
1. Onderscheidende programmering publieke televisie: % zendtijd informatie en jeugd Bron: Stichting Kijkonderzoek	77% 2006	77%	75%
2. Aantal culturele documentaires regionale omroep Bron: Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties	20 2006	26	30
3. Bekendheid Kijkwijzer Bron: Nederlandse Instituut voor Classificatie van Audiovisuele Media	79% 2006	86%	80%

Toelichting:

1. Het onderscheidende karakter van het publieke aanbod laat zich verder aflezen uit de verdeling van televisiezendtijd over de diverse genres. De publieke omroep bracht aanzienlijk meer informatie en programma's voor de jeugd, namelijk 77% van de publieke zendtijd. Deze gegevens worden alleen geproduceerd door de Stichting Kijk Onderzoek (SKO). Omdat SKO voor de branche werkt, volgt de indeling in genres ook de behoeften en gebruiken in de mediawereld. Afhankelijk van de prestatie-overeenkomst 2010–2015, die in 2010 wordt gesloten, worden nieuwe indicatoren vastgesteld.
2. Het Stimuleringsfonds Nederlandse Culturele Omroepproducties ontvangt vanaf 2008 € 500 000 extra subsidie voor culturele programmering door regionale omroepen. Hiervoor worden jaarlijks extra documentaires gemaakt naast de documentaires, die de regionale omroep in 2006 produceerde.
3. De Kijkwijzer is een belangrijk hulpmiddel voor bewust mediagebruik door kinderen en hun opvoeders. Pictogrammen geven informatie over de inhoud van het mediaproduct en er is een indicatie opgenomen vanaf welke leeftijd de inhoud niet schadelijk is. De leeftijdsgrenzen zijn bovendien bepalend voor het uitzendtijdstip van programma's op televisie. Het streven is dat 80% van de Nederlandse bevolking bekend is met de Kijkwijzer. In 2008 is dit streefcijfer ruimschoots gehaald met 86%.

15.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 15.6 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid				
	Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Beleidsdoorlichting art. 15	OD 1	A: 2009 B: 2010	
Overig evaluatieonderzoek	Verkenning spelregels concessieperiode 2010–2015	OD 1	A: 2009 B: 2010	Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 700 VIII, nr. 55
	Onderzoek naar de haalbaarheid van integratie van de taken zendtijd voor kerken en levensbeschouwelijke organisa- ties met taken van omroepver- enigingen en taakorganisaties	OD1	A: 2009 B: 2010	Tweede Kamer, vergaderjaar, 2008–2009, 31 804, nr. 60

ARTIKEL 16. ONDERZOEK EN WETENSCHAPSBELEID

16.1 Algemene doelstelling: het scheppen van een internationaal concurrerende onderzoeksomgeving die onderzoekers uitdaagt tot optimale wetenschappelijke prestaties en die goed aansluit op maatschappelijke behoeften.

Omschrijving

Door te zorgen dat de omvang, het vernieuwende vermogen en de kwaliteit van het publiek gefinancierde Nederlandse onderzoek op peil zijn, kan het onderzoeksbestel goed en doelmatig functioneren binnen de maatschappij. Daarom wordt bevorderd dat wetenschap en wetenschappers van hoog niveau zijn, dat er voldoende ruimte is voor onafhankelijk en vernieuwend wetenschappelijk onderzoek, en dat de wetenschap kan bijdragen aan ontwikkelingen in het hoger onderwijs en aan het oplossen van maatschappelijke vraagstukken.

Het Nederlandse onderzoeksstelsel in zijn totaliteit (publiek en privaat) bestaat uit een verscheidenheid van instellingen en organisaties, die in het stelsel elk hun eigen functie hebben. Dit varieert van het uitvoeren van fundamenteel onderzoek tot ontwikkelingswerk op alle terreinen van wetenschap.

De minister zet een aantal instrumenten in om deze algemene doelstelling te halen. De instrumenten sluiten aan bij de strategische beleidsvisie. Deze beleidsvisie is te vinden in de beleidsnotitie Het Hoogste Goed, de strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek en wetenschapsbeleid (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr.1 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr. 17).

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor:

- het scheppen van voorwaarden voor het doelmatig functioneren van een aantal wetenschappelijke instellingen, waaronder onderzoeksorganisaties en wetenschappelijke bibliotheekinstellingen. Deze instellingen nemen binnen het onderzoeksbestel zowel zelfstandig als in relatie tot de universiteiten en bedrijven een belangrijke plaats in;
- het vernieuwende vermogen en de kwaliteit van het Nederlandse onderzoek en van de onderzoeksfaciliteiten;
- de coördinatie van het wetenschapsbeleid in nationale en internationale context;
- het toezicht op een efficiënte besteding van geld en op voldoende verspreiding van kennis naar de maatschappij.

Externe factoren

- Effect van de arbeidsmarktsituatie op de aantrekkingskracht van een wetenschappelijke functie;
- De nationale en internationale loopbaanmogelijkheden in het onderzoeksbestel voor (jonge) talentvolle mensen;
- De mate waarin prioriteitskeuzen in het onderzoek aansluiten bij internationale ontwikkelingen in de wetenschap en bij de maatschappelijke vraag naar kennis.

De minister kan deze factoren slechts beperkt beïnvloeden, maar is er bij het halen van de beleidsdoelstellingen wel afhankelijk van.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 16.1 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde	
1 Internationale wetenschappelijke kwaliteit op basis van de relatieve Nederlandse citatiescore (mondiale gemiddelde = 1) Bron: NOWT/CWTS	1,26 (= mondiaal top-3) peildatum: 2000–2003	1,34 (= mondiaal top-3) peildatum: 2003–2006	Behorende tot de top-3 mondiaal	
2 Wetenschappelijke productiviteit (aantal wetenschappelijke publicaties per onderzoeker in de publieke sector) Bron: NOWT/CWTS	0,95 peildatum: 2000–2003	1,44 peildatum: 2006	Top-5 positie binnen een groep referentielanden	
3 Promotiegraad (aantal promoties per 1000 personen in de leeftijdsgroep 25–34 jarigen) Bron: VSNU (aantallen promoties) en CBS (leeftijdsgroep)	0,95 peildatum: 2000	1,61 peildatum: 2008	> 1,55	

Toelichting:

De indicatoren 1 en 2 beschrijven in algemene termen de mate van kwaliteit en doelmatigheid van het onderzoek bij de instellingen en organisaties die wetenschappelijk onderzoek verrichten. Ze zijn het resultaat van het handelen van vele actoren, waarbij ook de beleidsinzet een rol speelt, zij het indirect. Ook als gekeken wordt naar het functioneren van groepen van instellingen, waaronder de instellingen die onder dit beleidsartikel vallen, dan blijkt dat de kwaliteit van het uitgevoerde onderzoek relatief zeer goed is, zich kan meten met onderzoek in andere landen en bij veel instellingen ver boven het wereldgemiddelde ligt.

Voor de indicatoren 1 en 2 komen pas begin 2010 nieuwe gegevens beschikbaar bij het verschijnen van het rapport «Wetenschaps- en Technologie Indicatoren 2010».

Voor indicator 3 geldt dat de streefwaarde is gericht op een verhoging van het relatief aantal promoties ten opzichte van de laatste waarde en moet leiden tot een betere positie binnen de EU. Het overheidsbeleid richt zich in dit verband op de verbetering en versterking van het promotiestelsel, en daarnaast indirect ook op het vergroten van het aantal promoties. Cijfers over de ontwikkeling in de afgelopen jaren laten zien dat zowel het absoluut aantal promoties jaarlijks toeneemt alsook het relatief aantal gepromoveerden. Langzaam tekent zich ook een positieverbetering af binnen de EU.

Tabel 16.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 16 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	1 159 387	1 108 655	1 197 221	1 002 337	993 838	978 264	976 564
Waarvan garantieverplichtingen	56 036						
Totale uitgaven	1 018 295	1 182 414	1 239 302	1 068 146	1 059 787	1 041 676	1 039 948

De beleidsartikelen (artikel 16)

Tabel 16.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 16 (x € 1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven	1 014 828	1 178 984	1 236 048	1 065 140	1 056 781	1 038 670	1 036 942
<i>Zorgen voor een voldoende toerusting van het onderzoeksstelsel</i>	790 277	808 830	784 591	782 488	782 329	780 648	780 620
• NWO	315 610	325 637	313 343	313 527	316 027	316 027	316 027
• KNAW	91 747	94 110	90 774	90 574	90 574	90 574	90 574
• Koninklijke Bibliotheek (KB)	45 314	46 429	46 429	46 429	46 429	46 429	46 429
• KNAW bibliotheek	2 444	2 504	2 429	2 429	2 429	2 429	2 429
• LF TUD bibliotheek	7 375	7 626	7 626	7 626	7 626	7 626	7 626
• IISG	279	284	284	284	284	284	284
• SURF	7 270	7 517	7 517	7 517	7 517	7 517	7 517
• CPG	493	515	515	515	515	515	515
• Montesquieu Instituut	1 032	1 067	1 067	1 067	1 067	1 067	1 067
• NCB	5 000	5 170	5 170	5 170	5 170	5 170	5 170
• TNO	198 668	197 585	191 444	190 967	190 978	191 063	191 036
• BPRC/ Stichting AAP	9 544	9 597	9 597	9 597	9 597	9 597	9 597
• Nationaal Herbarium	1 184	1 225	1 225	1 225	1 225	1 225	1 225
• NLR	865	916	916	916	916	916	916
• Deltares	2 160	2 265	2 265	2 265	2 265	2 265	2 265
• MARIN	888	957	957	957	957	957	957
• STT	227	233	233	233	233	233	233
• EMBC	658	710	724	724	724	724	724
• EMBL	3 734	3 995	4 100	4 100	4 100	4 100	4 100
• ESA	33 775	34 832	33 832	33 232	29 132	29 032	29 032
• CERN	29 844	35 320	35 444	33 644	33 644	33 644	33 644
• ESO	6 252	6 820	7 100	7 100	7 100	7 100	7 100
• NEMO	3 284	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368	3 368
• EG-Liaison	325	383	405	425	455	475	475
• NTU/INL	2 963	3 077	3 241	3 241	3 171	3 171	3 171
• EIB	1 254	1 297	1 297	1 297	1 297	1 297	1 297
• Nationale coördinatie	11 034	8 840	7 105	7 426	8 362	7 916	7 916
• Bilaterale samenwerking	5 854	4 021	3 258	4 383	4 383	4 383	4 383
• Weerstandsverhoging onderzoeksinstellingen (CBRN)	1 470	2 470	2 470	2 470	2 470	1 470	1 470
• Nader te verdelen	37	70	456	180	714	474	473
<i>Het bevorderen van wetenschappelijke activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling van specifieke kennis en/of aan het oplossen van belangrijke maatschappelijke vraagstukken</i>	119 352	181 731	255 296	100 104	91 904	75 474	73 774
• FES – BSIK	51 452	69 945	22 370	0	0	0	0
• FES – ITER	0	0	0	0	0	0	0
• FES-GATE	2 000	2 000	2 000	1 000	0	0	0
• FES- grootschalige research-faciliteiten	22 822	10 162	3 902	1 830	1 830	0	0
• FES- Parelsnoer	7 750	7 750	7 750	0	0	0	0
• FES SURF-net	0	6 800	11 700	6 300	7 200	0	0
• FES-NCB	0	4 700	10 000	8 400	6 900	0	0
• FES-ITER-2	0	0	4 000	4 000	0	0	0
• FES-Hersenen en Cognitie	0	2 000	4 000	4 000	3 900	3 900	2 200
• Genomics	15 000	36 000	40 000	44 000	44 000	43 500	43 500
• Kenniswerkers	0	20 000	120 000				
• Smart-mix	4 975	0	0	0	0	0	0
• EET	988	400	0	0	0	0	0
• Valorisatie	0	0	2 500	2 500	0	0	0
• Talentenkracht	300	400	500	500	500	500	500
• Kust- en zeeonderzoek	2 065	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• ASTRON/LOFAR	2 000	2 074	2 074	2 074	2 074	2 074	2 074
• Grootschalige research infrastructuur	10 000	16 000	19 000	20 000	20 000	20 000	20 000
• Poolonderzoek	0	0	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• Gezondheidsonderzoek	0	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500

Tabel 16.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 16 (x € 1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
<i>Ruimte voor excellente onderzoekers en excellente wetenschap</i>	104 613	187 873	195 873	182 260	182 260	182 260	182 260
• Vernieuwingsimpuls	88 613	168 873	168 873	155 260	155 260	155 260	155 260
• VI-vrouwencomponent	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• Talent Mozaïek	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
• Talent Rubicon	4 000	4 000	4 000	0	0	0	0
• Aspasia	3 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
• Toptalent	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000	4 000
• Graduate schools	4 000	3 000	11 000	15 000	15 000	15 000	15 000
<i>Programmakosten-overig</i>	279	540	288	288	288	288	288
• Uitvoeringsorganisatie DUO	279	540	288	288	288	288	288
Apparaatsuitgaven	3 467	3 430	3 254	3 006	3 006	3 006	3 006
Ontvangsten	178 093	215 474	179 797	143 333	137 644	121 299	119 572

Coalitieakkoord en aanvullend beleidsakkoord:

In het *Coalitieakkoord* zijn voor het artikel onderzoek en wetenschapsbeleid enveloppegelden gereserveerd. Het gaat om een bedrag van € 24 miljoen in 2008, oplopend tot indicatief € 78 miljoen in 2011. Vanaf 2011 is de oploop op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd. De beleidsambities in deze begroting zijn uitgaande van deze indicatieve invulling geformuleerd.

Voor 2010 komt € 73 miljoen uit de enveloppe beschikbaar. Hiermee worden de volgende maatregelen gefinancierd:

- Graduate schools (OD 16.3.3)
- Vrouwelijke hoogleraren/Aspasia (OD 16.3.3)
- Grootschalige researchinfrastructuur (OD 16.3.2)
- Genomics (OD 16.3.2)
- Talent Mozaïek (OD 16.3.2)

In het «aanvullend beleidsakkoord» zijn extra intensiveringen voor 2009 en 2010 opgenomen. Voor dit artikel gaat het om investeringen in een regeling voor de tijdelijke inzet van kenniswerkers. Voor 2009 en 2010 is respectievelijk € 20 miljoen en € 120 miljoen beschikbaar gesteld. Deze maatregelen worden verder toegelicht bij de operationele doelstellingen.

Tabel 16.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	1 231 760	1 064 852	1 056 493	1 038 382	1 036 654
Totaal juridisch verplicht	1 049 983	1 012 488	1 006 359	1 001 506	1 002 606
Totaal bestuurlijk gebonden	181 777	52 364	47 634	33 878	29 580
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	2 500	2 998	4 468
<i>Zorgen voor een voldoende toerusting van het onderzoekstelsel</i>	<i>784 591</i>	<i>782 488</i>	<i>782 329</i>	<i>780 648</i>	<i>780 620</i>
• Juridisch verplicht	757 014	757 324	752 195	751 172	752 272
• Bestuurlijk gebonden	27 577	25 164	27 634	26 478	23 880
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	2 500	2 998	4 468
<i>Het bevorderen van wetenschappelijke activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling van specifieke kennis en/of aan het oplossen van belangrijke maatschappelijke vraagstukken</i>	<i>255 296</i>	<i>100 104</i>	<i>91 904</i>	<i>75 474</i>	<i>73 774</i>
• Juridisch verplicht	101 096	72 904	71 904	68 074	68 074
• Bestuurlijk gebonden	154 200	27 200	20 000	7 400	5 700
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	00	
<i>Ruimte voor excellente onderzoekers en excellente wetenschap</i>	<i>195 873</i>	<i>182 260</i>	<i>182 260</i>	<i>182 260</i>	<i>182 260</i>
• Juridisch verplicht	195 873	182 260	182 260	182 260	182 260
• Bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	0	0	0	0	0

16.3 Operationele beleidsdoelstelling

16.3.1 Zorgen voor een voldoende toerusting van het onderzoekstelsel

Motivering

Om voldoende ruimte te kunnen geven aan excellent ongebonden en zuiver wetenschappelijk en aan toegepast onderzoek dat beter aansluit op maatschappelijke vraagstukken, is een adequate toerusting en bekostiging van onderzoeksorganisaties vereist. Grensverleggend onderzoek ligt aan de basis van veel innovaties, van een concurrerende economie en een vitale samenleving. Innovatieve, hoogwaardige kennis creëert de voorwaarden voor structurele en duurzame economische groei en het oplossen van maatschappelijke vraagstukken op gebieden zoals water, zorg, veiligheid, migratie, klimaatverandering, energievoorziening. Een bijdrage aan internationale wetenschappelijke organisaties en deelname aan Europese onderzoeksprogramma's verhoogt de doelmatigheid en doeltreffendheid van het wetenschappelijk onderzoek. Voor Nederland is internationale wetenschappelijke samenwerking essentieel voor de wetenschapsbeoefening en belangrijk vanuit politiek, maatschappelijk en economisch oogpunt. Samenwerking in grote netwerken en internationale instituten en programma's biedt schaalvoordelen waardoor onze onderzoekers toegang krijgen tot geavanceerde onderzoeksfaciliteiten. Het kabinet vindt dat het wetenschappelijk onderzoek in Nederland zich moet kunnen meten met het beste in de wereld. Op deze wijze kan Nederland bijdragen aan de Europese ambitie de meest concurrerende economie van de wereld te worden. Het streven is er in algemene zin op gericht binnen Europa tot de koplopers te behoren.

Instrumenten

- Bekostiging van de nationale onderzoeksinstituten NWO, KNAW, TNO en KB.
- Contributies aan de grote internationale onderzoeksorganisaties (ESA, ESO, CERN, EMBL, EMBC).

De beleidsartikelen (artikel 16)

- Subsidie aan een aantal wetenschappelijke instellingen, waaronder wetenschappelijke bibliotheken, met een belangrijke instellings-overstijgende functie.
- Subsidie aan Stichting SURF voor grensverleggende ict-innovaties. Hierdoor kan het hoger onderwijs en onderzoek optimaal gebruik maken van de mogelijkheden van ict om zo de kwaliteit van onderwijs en onderzoek te verbeteren. Deze middelen zullen conform de kabinetsreactie op het advies van ICTRegie over de ICT-onderzoeksinfrastructuur in Nederland (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 26 643, nr. 140) worden ingezet voor de versterking van de ict-onderzoeksinfrastructuur zoals computernetwerken (SURFnet, Gigaport), E-science en High Performance Computing.
- Subsidie aan Senter/EG-Liaison voor het ondersteunen en stimuleren van een zo groot mogelijke Nederlandse participatie in het EU-Kaderprogramma voor onderzoek en ontwikkeling.
- Subsidie aan Naturalis voor de totstandkoming van het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit (NCB). Op termijn zal het Nationaal Herbarium hierin opgaan.
- Subsidie aan het science center NEMO voor het uitvoeren van activiteiten op het gebied van wetenschap en techniekcommunicatie ten behoeve van ondermeer Kennislink, de continuïteit van de kleine science centra, en de Wetenschap- en techniekweek.
- Financiering van het universitaire onderzoek (via beleidsartikel 7: Wetenschappelijk Onderwijs).
- Verdere implementatie van het interdepartementale proces van vraagprogrammering van het onderzoek TNO en de GTI's. Vanuit de maatschappelijke thema's en vraagstukken wordt in kennisarena's meer specifiek de richting bepaald voor kennis voor beleid, grote faciliteiten en kennis als vermogen.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 16.4 Indicatoren				
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde	
1 R&D-investeringen als % BBP, gefinancierd door	1,82%	1,70%	3%	
– de overheid	0,62%	0,62%	0,90%	
– bedrijven Nederland	0,93%	0,87%	1,90%	
– overig (waaronder buitenland)	0,27%	0,21%	0,20%	
Bron: CBS (*) schatting OCW op basis voorlopige CBS cijfers over 2007	peildatum: 2000	peildatum 2007 (*)	peildatum 2010	
2 Inzet wetenschappelijk personeel voor R&D (onderzoekers per 1000 personen van de beroepsbevolking)	5,2	5,8	> 5,8	
Bron: CBS	peildatum: 2000	peildatum 2007		
3 Nederlandse deelname in EU-Kaderprogramma (opbrengst in % minus bijdrage in %)	0%	+ 1,4%	> 0%	
Bron: SenterNovem / EG Liaison	peildatum: februari 2009	peildatum: KP7 (2007–2013)		

Toelichting:

De indicatoren 1 en 2 zijn het resultaat van investeringsbesluiten van diverse partijen betrokken bij de uitvoering van R&D. De cijfers laten zien

dat er een duidelijke kloof ligt tussen de waarden van 2007 en de streefwaarden, met name bij het bedrijfsleven. Indicator 1 is mede afhankelijk van de ontwikkeling van het BBP. Indicator 2, waarvan de streefwaarde is gericht op een verhoging van de laatstgemeten waarde, is mede afhankelijk van de ontwikkeling van de beroepsbevolking. Wat betreft indicator 1 heeft het Kabinet uitgesproken er naar te streven om de ontwikkeling van onderwijs, innovatie en kennis in een nader af te spreken lange termijnpad op tenminste het niveau van het OESO-gemiddelde te brengen. Bij deze begroting vindt hiervan nadere uitwerking plaats. Bij indicator 3 gaat het om het verschil tussen de Nederlandse bijdrage aan het Kaderprogramma van de EU en de opbrengsten die Nederlandse onderzoekers hieruit halen. Het streven is een positief saldo te realiseren, zoals dat tot nu toe het geval is geweest bij de verschillende EU-Kaderprogramma's. De cijfers over het jaar 2008 laten een voorlopig saldo zien van 1,3% (voorlopig omdat nog niet alle informatie beschikbaar is). De Nederlandse prestaties voor het gehele KP7 tot nu toe laten een positief saldo zien van 1,4%.

16.3.2 Het bevorderen van wetenschappelijke activiteiten die bijdragen aan de ontwikkeling van specifieke kennis en/of aan het oplossen van belangrijke maatschappelijke vraagstukken

Motivering

Om te zorgen dat het Nederlandse onderzoeksbestel beter in staat is (funderend) onderzoek te verrichten en op een aantal terreinen de aansluiting met de internationale top te bereiken of te behouden, investeert de overheid in een aantal specifieke thema's. Deze thema's vragen vanwege hun potentie om bijzondere prioriteitsstelling en financiering. Bij de meeste thema's is sprake van co-financiering door de betreffende onderzoeksinstelling en/of andere departementen. De thema's sluiten aan bij de grote nationale onderzoeksprioriteiten en bij prioriteiten die voortkomen uit de kennis en innovatieagenda van het kabinet en anticiperen op de maatschappelijke kennisbehoeften (zorg, energie, water, duurzaamheid, etcetera).

Instrumenten

- Bijdragen uit het Fonds Economische Structuurversterking (FES) in het kader van het Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur (Bsik) aan veertien ICES/KIS-3 projecten waarvoor OCW penvoerder is.
- Bijdragen uit de FES impulsen 2005 en 2006 voor toponderzoek en innovatieprogramma's aan het project Game Research for Training and Entertainment (GATE), en aan het Parelsnoer project voor het opzetten van een infrastructuur voor prospectieve Nationale Biobanken.
- Bijdrage aan NWO uit de FES impuls 2005 voor de investering in een vijftal grootschalige researchfaciliteiten.
- Bijdrage uit de Fes-enveloppe voor maatschappelijke innovatieprogramma's aan het project Hersenen en Cognitie.
- Bijdrage uit de Fes-enveloppe voor grootschalige research-infrastructuur aan het project Surfnet 7. SURFnet 7 vormt een belangrijk deel van de Nederlandse ICT researchinfrastructuur en heeft tot doel het huidige hybride computernetwerk door te ontwikkelen zodat het behoort tot het meest geavanceerde researchnetwerk voor hoger onderwijs en onderzoek ter wereld.
- Bijdrage uit de Fes-enveloppe voor grootschalige research-infrastructuur aan de totstandkoming van het Nederlands Centrum voor Biodiversiteit (NCB). Met het Nationaal Centrum Biodiversiteit (NCB) wordt een up-to-date onderzoeksfaciliteit voor onderzoek op het gebied van biodiversiteit gerealiseerd.
- Bijdrage uit de Fes ronde voor aflopende Fes-projecten in het domein

kennis, innovatie en onderwijs aan het project ITER-NL2. In dit project wordt gewerkt aan ontwerp en constructie van wetenschappelijke instrumentatie voor het internationale kernfusiereactorproject ITER.

- Subsidie aan NWO voor het voortzetten van het Netherlands Genomics Initiative (NGI) in een tweede fase (2008–2012).
- Subsidie aan het interdisciplinaire onderzoeksproject Talentenkracht voor onderzoek naar het van nature bij kinderen van 3–5 jaar oud aanwezige exploratiegedrag en onderzoekstalent op gebieden als logisch denken, redeneren en ruimtelijk inzicht.
- Subsidie aan het Nederlands instituut voor Radio Astronomie (ASTRON) ter waarborging van een adequate financiering van de exploitatie van de LOw Frequency ARray faciliteit (LOFAR).
- Voor grote infrastructurele onderzoeksvoorzieningen wordt in de oploop van middelen uit de enveloppe Innovatie, Kennis en Onderzoek vanaf 2009 € 18 miljoen subsidie verstrekt aan NWO voor de uitvoering van projecten die geselecteerd zijn op grond van de resultaten van de nationale roadmap commissie.
- Subsidie aan het NIVEL voor stimulering van het gezondheids-onderzoek.
- In het kader van het aanvullend beleidsakkoord heeft het kabinet besloten voor 2009 en 2010 in totaal een bedrag van € 280 miljoen in te zetten voor maatregelen die moeten bijdragen aan het voorkomen van het dreigende verlies van kennispotentieel als gevolg van de economische crisis. De middelen worden ingezet voor het gemeenschappelijke beleid ten aanzien van het behoud van kenniswerkers en versterking van de private kennisinfrastructuur. De bedragen worden gelijkmatig verdeeld over de begrotingen van EZ en OCW. De uitvoering is belegd bij SenterNovem die daarbij samenwerkt met NWO.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Algemene streefwaarden zijn niet van toepassing, maar zo nodig afgesproken per programma. De voortgang van de in het kader van het FES uitgevoerde projecten en programma's die onder de Bsik regeling vallen wordt bewaakt door de Commissie van Wijzen ICES/KIS. Een team van SenterNovem en NWO voert hiervoor de monitor uit. Veel van de projecten liggen op het gebied van het biomedische onderzoek en de moleculaire biologie. De Nederlandse wetenschappelijke positie op deze gebieden is, blijkend uit citatiescores, internationaal sterk (NOWT 2008; Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr.25).

16.3.3 Ruimte voor excellente onderzoekers en excellente wetenschap

Motivering

Om een kwalitatief hoogwaardig en op vernieuwing gericht onderzoekstelsel in stand te kunnen houden en verder te ontwikkelen is voldoende ruimte nodig voor excellente onderzoekers en excellente wetenschap. Voorkomen moet worden dat de lage instroom van jong wetenschappelijk talent (vooral in de bètadisciplines) en de vergrijzing van vooral het universitaire wetenschappelijke personeel uitmond in een tekort aan wetenschappelijk personeel. Het beleid is daarom gericht op een hogere in- en doorstroom van (jonge) veelbelovende onderzoekers en op het verbeteren van loopbaanperspectieven in het onderzoek. Speciale aandacht is er voor het verhogen van het aantal Nederlandse wetenschappers met een niet-westerse achtergrond en het aantal vrouwen in hoge wetenschappelijke stafposities (zie ook artikel 25 Emancipatie). Het kabinet wil excellente wetenschap verder bevorderen en het primaat van ongebonden en zuiver wetenschappelijk onderzoek versterken. Het kabinet zorgt er voor dat het geld zo veel mogelijk bij de beste mensen

terecht komt. Daarom is er extra aandacht voor versterking van de persoonsgerichte financiering van onderzoek.

Van deze operationele doelstelling is een beleidsdoorlichting uitgevoerd, die in 2008 naar de Tweede Kamer is gestuurd (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 511, nr. 1 en 2). Op grond van de bevindingen bleek dat handhaving van de operationele beleidsdoelstelling noodzakelijk is en dat continuering van de inzet van persoonsgerichte instrumenten nodig blijft.

Instrumenten

Subsidies aan NWO voor:

- het uitvoeren van een versterkt en uitgebreid programma «Vernieuwingsimpuls» dat beoogt ruimte te geven aan (jonge) veelbelovende onderzoekers;
- het honoreren van extra aanvragen van vrouwen met een subsidiabel voorstel in de vidi en vici rondes van de Vernieuwingsimpuls;
- de continuering van het programma «Mozaïek», waarmee meer Nederlandse afgestudeerden met een niet-westerse achtergrond in de wetenschap kunnen doorstromen;
- het uitvoeren van het Rubicon-programma waarmee jonge veelbelovende onderzoekers na hun promotie ervaring kunnen opdoen door een verblijf van twee jaar aan een buitenlandse onderzoeksinstelling of voor één jaar aan een Nederlandse onderzoeksinstelling;
- persoonsgerichte bijdragen voor vrouwelijke hoogleraren via het Aspasiaprogramma. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan het oplossen van het hardnekkige probleem van onderbenut vrouwelijk potentieel en in het bijzonder aan verhogen van het in internationaal vergelijk in Nederland erg lage percentage vrouwelijke hoogleraren;
- het uitvoeren van een programma voor «toptalent» (voorheen «creatieve promovendi»). Dit is een programma waarin talentvolle afgestudeerden kunnen starten met hun promotie op een onderwerp naar keuze;
- het opzetten van een op het Amerikaanse model van de «graduate schools» geïnspireerd instrument op basis van open competitie voor «training grants». Met dit instrument wordt beoogd de ruimte die het promotiestelsel biedt aan jonge talentvolle onderzoekers te vergroten. Promovendi krijgen zo meer kans zelf hun onderzoeksloopbaan richting te geven.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 16.5 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde
1. Het aandeel universitair WP ouder dan 50 jaar	(procenten)	(procenten)	(procenten)
– WP-totaal	25,0	21,8	< 21,8
– Hoogleraar	64,0	63,6	< 63,6
– UHD	55,8	52,0	< 52,0
– UD	33,8	26,4	< 26,4
Bron: VNSU/WOPI	peildatum: dec. 2000	peildatum: dec. 2008	
2) Het aandeel vrouwen in wetenschappelijke functies	(procenten)	(procenten)	
– Hoogleraar	6,3	11,6	15 (in 2010)
– UHD	10,7	18,1	Hoger dan de waarde van het laatste beschikbare jaar tot een uiteindelijk niveau van ± 50–50.
– UD	22,4	31,3	
– promovendi	43,0	43,6	
– overig WP	32,8	40,4	
– WP-totaal	27,7	34,6	
Bron: VSNU/WOPI	peildatum: dec. 2000	peildatum: dec. 2008	
3) Verschuiving in functie van gehonoreerden in de Vernieuwingsimpuls (tussen start en afronding van de subsidie)	Verdeling over functiecategorieën in procenten (man/vrouw) bij de start van de subsidie	Verdeling over functiecategorieën in procenten (man/vrouw) bij de start van de subsidie	
– Postdoc	62/68	24/37	% afname
– UD	27/26	38/37	% toename
– UHD	7/4	15/15	% toename
– Hoogleraar	4/2	20/9	% toename
– Functie buiten de wetenschap	0/0	2/3	
Bron: NWO jaarboek 2007	peildatum: 2002–2005	peildatum: 2008	

Toelichting:

De overheid zet voor een aantal verschillende doelgroepen specifieke instrumenten in, die moeten leiden tot een hogere in- en doorstroom van (jonge) veelbelovende onderzoekers en het verbeteren van carrière-perspectieven. De drie indicatoren weerspiegelen mede het resultaat van deze inspanningen, zij het dat in eerste instantie de activiteiten van de universiteiten hiervoor verantwoordelijk zijn.

Indicatoren 1 en 2.

De cijfers geven vooral een indicatie of de gewenste streefrichting, namelijk een verjongd personeelsbestand en een vergroot aandeel vrouwelijke wetenschappers, in algemene zin wordt bereikt. Voor indicator 1 is de streefwaarde een waarde lager dan de waarde van het laatste beschikbare jaar. Bij de hoogleraren valt op dat de laatste jaren er weer een lichte stijging in de groep 50+ is, bij de UHD's is deze groep redelijk stabiel, bij de UD's neemt de omvang nog steeds af, vermoedelijk vanwege de instroom van jonger WP vanuit de verschillende specifieke persoonsgerichte instrumenten van NWO.

Het reeds door de vorige minister gehanteerde streefpercentage van 15 voor het aandeel vrouwelijke hoogleraren in 2010 blijft gehandhaafd (voor de EU geldt een streefpercentage van 25). Leek het er aanvankelijk op dat dit percentage in 2010 dan wel 2011 zou kunnen worden bereikt, het groeicijfer in 2008 ten opzichte van 2007 is te laag om te verwachten dat het aandeel vrouwelijke hoogleraren in 2010 15 procent is.

Indicator 3. Het gewenste effect van de Vernieuwingsimpuls, namelijk vernieuwing van het onderzoek, is door NWO zichtbaar gemaakt door de positie van de laureaten bij de aanvang van de subsidie te vergelijken met de positie van de laureaten aan het einde van de subsidie. De cijfers hebben betrekking op de laureaten in de Vernieuwingsimpuls die hun projecten in 2008 hebben afgerond. De indicator beschrijft de verdeling door de functiecategorieën op de tijdstippen begin en eind. Uit de cijfers blijkt dat het aandeel postdocs sterk afneemt ten gunste van toename van het aandeel in de hogere WP-functies. Dit wijst er op dat de laureaten in positie doorstromen, met andere woorden een hogere positie hebben dan bij de aanvang van de subsidie. De verschuiving in posities verschilt per doelgroep van de Vernieuwingsimpuls. Veni's stromen als postdocs vooral door naar UD-posities en in mindere mate naar UHD-posities en nauwelijks naar hoogleraarposities. Vidi's stromen vooral door van UD-posities naar UHD- en hoogleraarposities en Vici's stromen alleen door naar hoogleraarposities. Bij de mannen is er een sterkere doorstroom te zien naar hoogleraarposities dan bij de vrouwen.

16.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 16.6 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

	Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Talentvolle onderzoekers	OD 16.3.3	A. 2006 B. 2008	Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 511, nr. 1 en 2.
	Voldoende toegerust onderzoeksstelsel	OD 16.3.1	A. 2011 B. 2011	
	Bevorderen wetenschappelijke activiteiten voor specifieke kennis en/of oplossing van maatschappelijke vraagstukken	OD 16.3.2	A. 2012 B. 2012	
Overig evaluatieonderzoek	Evaluatie KNAW	OD 16.3.1	A. 2007 B. 2008	Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 288, nr.23
	Evaluatie NWO	OD 16.3.1	A. 2007 B. 2008	
	Evaluatie KB	OD 16.3.1	A. 2010 B. 2010	Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 29 338, nr.73
	Bilaterale samenwerking China (PSA-China)	OD 16.3.1	A. 2010 B. 2010	
	Bilaterale samenwerking Indonesië	OD 16.3.1	A. 2008 B. 2009	Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 25 017, nr.63
	BSIK-projecten	OD 16.3.2	A. 2007 B. 2008	
	Mid-term evaluatie grootscha- lige onderzoeksfaciliteiten	OD 16.3.2	A. 2009 B. 2010	
Eindevaluatie ICT Regieorgaan	OD 16.3.2	A. 2008 B. 2009		

De beleidsartikelen (artikel 16)

Tabel 16.6 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid			
Onderzoek onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Eindevaluatie Rubicon	OD 16.3.3	A. 2010 B. 2010	
Creatieve promovendi	OD 16.3.3	A. 2010 B. 2010	

ARTIKEL 24. KINDEROPVANG

24.1 Algemene doelstelling: kinderopvang zorgt ervoor dat ouders beter arbeid en zorg kunnen combineren en draagt er toe bij dat kinderen zich goed kunnen ontwikkelen. Voor de kinderen van 0 tot 4 jaar biedt kinderopvang de mogelijkheid beter toegerust te beginnen aan het primair onderwijs.

Omschrijving

Kinderopvang zorgt ervoor dat ouders arbeid en zorg beter kunnen combineren. Ouders kunnen gebruikmaken van dagopvang, buitenschoolse opvang of gastouderopvang. Om de financiële toegankelijkheid van de kinderopvang te garanderen biedt de Wet kinderopvang (Staatsblad 2004, 455) werkende ouders een recht op een inkomensafhankelijke bijdrage: de kinderopvangtoeslag. De Wet kinderopvang garandeert een goed kwaliteitsniveau. Kwalitatief goede kinderopvang zorgt er voor dat kinderen worden gestimuleerd in hun ontwikkeling en dat ouders hun kinderen met een gerust hart naar de kinderopvang kunnen laten gaan.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor de vormgeving en werking van het wettelijke stelsel van kinderopvang, waaronder zowel de (financiële) toegankelijkheid als de kwaliteit en budgettaire beheersbaarheid van de kinderopvang vallen. De minister van Financiën is verantwoordelijk voor de uitvoering van de kinderopvangtoeslag. Vanwege de gemeenschappelijke zorg voor jonge kinderen is de minister van Jeugd en Gezin betrokken bij het beleid.

Externe factoren

Het behalen van de algemene doelstelling hangt af van:

- het adequaat functioneren van de markt voor kinderopvang;
- cultuuraspecten, waaronder het vertrouwen dat ouders hebben in de kwaliteit van de kinderopvang;
- conjuncturele ontwikkelingen.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 24.1 Kengetallen gebruik				
	2005	2006	2007	2008
Percentage kinderen van 0 tot 4 jaar met kinderopvangtoeslag Bron: belastingdienst/ Toeslagen, bewerking OCW	29	34	47	55
Percentage kinderen van 4 tot 12 jaar met kinderopvangtoeslag Bron: Belastingdienst/Toeslagen, bewerking OCW	7	8	13	17
Percentage huishoudens, waarvan het jongste kind in de leeftijd van 0 – 3 jaar is, waarbij beide ouders werken (tenminste 12 uur per week) Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking (EBB), 2001–2008	62	65	69	72
Percentage huishoudens, waarvan het jongste kind in de leeftijd van 4 – 11 jaar is, waarbij beide ouders werken (tenminste 12 uur per week) Bron: CBS, Enquête Beroepsbevolking (EBB), 2001–2008	57	61	64	68

Toelichting:

1. en 2. Deze cijfers geven een beeld van het percentage kinderen met kinderopvangtoeslag, uitgesplitst naar de leeftijdscategorie 0–4 jaar en 4–12 jaar. In beide leeftijdscategorieën is het percentage

De beleidsartikelen (artikel 24)

kinderen met kinderopvangtoelage toegenomen. Omdat een deel van de ouders pas na afloop van het toeslagjaar de toeslag aanvraagt, kunnen de cijfers afwijken van die in voorgaande jaarverslagen en begrotingen.

3. en 4. Deze cijfers geven weer hoeveel in huishoudens met jonge kinderen beide ouders werken. Bij steeds meer huishoudens met jonge kinderen wordt door beide ouders gewerkt.

24.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 24.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 24 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	2 889 428	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	2 838 111	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353
Programma-uitgaven	2 838 111	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353
<i>Kinderen kunnen gebruik maken van kinderopvang zonder financiële drempels voor de ouders</i>							
• Kinderopvangtoeslag	2 825 148	2 825 198	2 612 385	2 763 483	2 852 555	2 905 169	2 962 123
<i>Kinderopvang is van goede kwaliteit, passend bij de leeftijd, mogelijkheden en behoeften van kinderen en ouders</i>							
• Subsidies	11 849	53 106	51 439	36 949	22 326	17 142	17 108
• Kwaliteit en opleidingen	11 849	10 254	9 712	9 790	4 816	4 834	4 800
• Taskforce wachtlijsten		28 752	33 663	22 310	17 250	12 226	12 226
		14 100	8 064	4 849	260	82	82
<i>Harmonisatie regelgeving kinderopvang en peuterspeelzalen om alle kinderen te bereiken die VVE nodig hebben</i>							
• Harmonisering kinderopvang, peuterspeelzalen, VVE	682	17 696	44 097	44 104	44 104	44 104	44 104
<i>Programmakosten-overig</i>							
• Agentschap SZW	432	581	18	18	18	18	18
• Uitvoeringsorganisatie DUO	432	174	0	0	0	0	0
	0	407	18	18	18	18	18
Ontvangsten	735 977	726 736	747 736	768 736	790 736	812 736	835 736

Toelichting:

Goede kinderopvang is van groot belang voor ouders die arbeid en zorg combineren. De Wet kinderopvang wordt op een aantal onderdelen gewijzigd. Het merendeel van de wijzigingen heeft als doel de gastouderopvang te professionaliseren, misbruik en oneigenlijk gebruik terug te dringen en het kinderopvangstelsel uitvoerbaar te houden (zie ook de brief aan de Tweede Kamer van 20 juni 2008 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 322 VIII, nr. 25) en de Wijziging van de Wet kinderopvang in verband met een herziening van het stelsel van gastouderopvang (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 874, nr. 25)). Dit heeft een geringe toename van administratieve lasten voor bedrijven tot gevolg. De wet wordt van kracht op 1 januari 2010.

De enveloppe middelen kinderopvang uit het coalitieakkoord, olopend tot structureel € 700 miljoen in 2011, zijn in 2008 en 2009 aan de begroting van OCW toegevoegd. Deze post is dus al in de diverse artikelonderdelen verwerkt.

Tabel 24.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	2 707 921	2 844 536	2 918 985	2 966 415	3 023 335
Totaal juridisch verplicht	2 649 789	2 811 176	2 893 987	2 940 963	2 997 342
Totaal bestuurlijk gebonden	56 917	26 780	21 120	21 000	21 000
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	1 214	6 580	3 878	4 452	4 993
<i>Kinderen kunnen gebruik maken van kinderopvang zonder financiële drempels voor de ouders</i>	<i>2 612 385</i>	<i>2 763 483</i>	<i>2 852 555</i>	<i>2 905 169</i>	<i>2 962 123</i>
• Juridisch verplicht	2 612 385	2 763 483	2 852 555	2 905 169	2 962 123
• Bestuurlijk gebonden					
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Kinderopvang is van goede kwaliteit, passend bij de leeftijd, mogelijkheden en behoeften van kinderen en ouders</i>	<i>51 439</i>	<i>36 949</i>	<i>22 326</i>	<i>17 142</i>	<i>17 108</i>
• Juridisch verplicht	21 305	12 693	6 432	794	219
• Bestuurlijk gebonden	29 500	19 780	14 120	14 000	14 000
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	634	4 476	1 774	2 348	2 889
<i>Harmonisatie regelgeving kinderopvang en peuterspeelzalen om alle kinderen te bereiken die VVE nodig hebben</i>	<i>44 097</i>	<i>44 104</i>	<i>44 104</i>	<i>44 104</i>	<i>44 104</i>
• Juridisch verplicht	16 099	35 000	35 000	35 000	35 000
• Bestuurlijk gebonden	27 417	7 000	7 000	7 000	7 000
• Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	581	2 104	2 104	2 104	2 104

24.3 Operationele beleidsdoelstelling

24.3.1 Kinderen kunnen gebruik maken van kinderopvang zonder financiële drempels voor de ouders

Motivering

Voor het verhogen van de arbeidsparticipatie is het van belang dat ouders geen onoverkomelijke financiële belemmeringen ervaren om gebruik te maken van kinderopvang.

Instrumenten

Ouders die beiden werken ontvangen van het Rijk een bijdrage in de kosten van formele kinderopvang. Ook ouders die studeren of deelnemen aan een traject om weer aan het werk te komen, hebben recht op kinderopvangtoeslag.

De ontvangsten kinderopvang in tabel 24.2 «budgettaire gevolgen van beleid» betreffen de verplichte werkgeversbijdrage aan de Kinderopvangtoeslag die door de Belastingdienst wordt geïnd en de teveel uitbetaalde kinderopvangtoeslag die teruggevorderd wordt.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

24.4 Kengetallen				
	2005	2006	2007	2008
het aantal huishoudens dat gebruik maakt van kinderopvang	256 000	274 000	392 000	468 000
het aantal huishoudens met een inkomen tot anderhalf modaal dat gebruik maakt van kinderopvang	107 000	122 000	167 000	202 000

Bron: Belastingdienst Toeslagen, bewerkingen OCW; aantallen kunnen in verband met latere vaststellingen van de definitieve toekenningen van de toeslag afwijken van eerdere cijfers

Toelichting:

De kengetallen in tabel 24.4 geven de ontwikkeling van het algemene gebruik van formele kinderopvang en het gebruik bij huishoudens tot anderhalf modaal. Het aantal huishoudens met een kinderopvangtoelage is de afgelopen jaren gestegen.

Tabel 24.5 Kengetallen ouderbijdrage				
	2006	2007	2008	2009
Gemiddelde uurprijs	€ 5,39	€ 5,71	€ 5,84	€ 5,95
Ouderbijdrage eerste kind per uur				
130% van het wettelijk minimumloon	€ 0,33	€ 0,35	€ 0,36	€ 0,47
1,5 x modaal	€ 1,30	€ 0,89	€ 0,91	€ 1,20
3 x modaal	€ 3,06	€ 2,31	€ 2,36	€ 3,10
Ouderbijdrage volgend kind per uur				
130% van het wettelijk minimumloon	€ 0,20	€ 0,21	€ 0,21	€ 0,21
1,5 x modaal	€ 0,29	€ 0,30	€ 0,31	€ 0,32
3 x modaal	€ 0,46	€ 0,48	€ 0,49	€ 0,50

Bron: Belastingdienst Toeslagen, bewerkingen OCW.

Toelichting:

In tabel 24.5 staan de kosten van kinderopvang per uur voor ouders bij drie verschillende inkomensklassen, gegeven de werkelijke gemiddelde uurprijs en de toeslag die ouders ontvangen.

24.3.2 Kinderopvang is van goede kwaliteit, passend bij de leeftijd, mogelijkheden en behoeften van kinderen en ouders

Motivering

Het kabinet wil dat ouders hun kinderen met een gerust hart aan de kinderopvang kunnen toevertrouwen. Het kabinet voelt, juist omdat het om jonge kinderen gaat, een verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van kinderopvang en het toezicht daarop. Daarom investeert het kabinet in de kwaliteit van de kinderopvang. Onderdeel van de verhoging van de kwaliteit is verhoging van de deskundigheid van medewerkers in de kinderopvang en het stimuleren van samenwerking tussen kinderopvang-organisaties en sport- en cultuurorganisaties. Daarnaast is het van belang dat ouders keuzevrijheid hebben bij het kiezen van een kinderopvang-instelling. Om de keuzevrijheid te vergroten is het van belang dat de wachtlijsten in de kinderopvang verder afnemen.

Instrumenten

Subsidies

Met de Subsidie stimuleert het kabinet verdere kwaliteitsverbetering boven de wettelijk gegarandeerde basiskwaliteit. Via deze subsidies wordt jaarlijks geld beschikbaar gesteld voor projecten, die passen binnen één van de thema's in de subsidieregeling.

Kwaliteit en opleidingen

● Normen kwaliteit kinderopvang

De Wet kinderopvang stelt eisen aan de aanbieders van kinderopvang zodat sprake is van *verantwoorde* kinderopvang, die bijdraagt aan een goede en gezonde ontwikkeling van het kind in een veilige en gezonde omgeving. Om de algemene eisen van de wet te concretiseren zijn er landelijke normen ontwikkeld door de vertegenwoordigers van ouders en

ondernemers in de kinderopvang. Deze normen worden door het kabinet overgenomen in beleidsregels en in toetsingskaders voor het gemeentelijke toezicht. Hiermee wordt een basiskwaliteit van de kinderopvang gegarandeerd.

- Toezicht op kinderopvang

Op grond van de Wet kinderopvang is de gemeente verantwoordelijk voor het toezicht op en de handhaving van de kwaliteit van de kinderopvang. Het toezicht wordt feitelijk uitgevoerd door de GGD. De GGD -en voeren dit toezicht uniform uit op basis van landelijke gestandaardiseerde toetsingskaders met concrete toetsingscriteria, waarin de eisen uit de Wet kinderopvang en de normen uit de Beleidsregels kwaliteit kinderopvang één op één zijn overgenomen en geconcretiseerd. In september 2009 start de GGD met risicogestuurd toezicht, «minder waar mogelijk, meer waar nodig».

Vanaf 1 januari 2010 houdt de GGD waar het gastouderopvang betreft niet alleen toezicht op het gastouderbureau, maar ook op de kwaliteit van de opvang bij de gastouder. Dat betekent een uitbreiding van de toezichtstaak van de GGD. Voor dit doel worden er in 2010 extra middelen toegevoegd aan het Gemeentefonds. De Inspectie van het Onderwijs ziet namens de minister van OCW toe op de wijze waarop gemeenten het toezicht op de kwaliteit van de kinderopvang en de handhaving uitvoeren.

- Kwaliteit personeel en opleidingen

De deskundigheid van de pedagogisch medewerkers («leidsters»), de groepsgrootte en de leidster/kind-ratio zijn bepalende factoren voor de kwaliteit van de kinderopvang. In 2010 wordt via het programma «Excellente kinderopvang» van het Bureau Kwaliteit Kinderopvang (BKK) de kwaliteit van medewerkers in de kinderopvang verbeterd. BKK ontvangt voor de jaren 2009 tot en met 2012, in totaal € 40 miljoen subsidie om gericht te werken aan de vaardigheden van de pedagogisch medewerkers.

Om de gastouderopvang te professionaliseren worden deskundigheidseisen gesteld aan gastouders. Deze eisen zijn gericht op het bieden van voldoende zorg (MBO 2 helpende welzijn) en het creëren van een veilige omgeving (EHBO, hygiëne, signalering kindermishandeling). Gastouders kunnen daarvoor twee routes volgen: de examinering-route of de EVC-route. Ook het hebben van het diploma EHBO voor kinderen (Oranje Kruis) is een vereiste. Om bestaande gastouders de kans te geven zich als professionele gastouder te kwalificeren draagt het kabinet in 2009 en 2010 bij aan de kosten die de gastouder maakt om te voldoen aan de nieuwe deskundigheidseis. Door een compensatie vanuit het Rijk in 2009 en 2010 van 75 procent van de kosten tot maximaal € 750,-, zullen de kosten voor de gastouder lager zijn.

- Landelijk register

Per 1 januari 2010 komt er één centraal register in plaats van de 445 gemeentelijke registers. De GGD en de Belastingdienst zijn daardoor beter in staat toezicht te houden. Ook de gastouderopvang wordt opgenomen in dit register. Ouders kunnen dit register raadplegen om te bezien of voor de opvang waarvan zij gebruik (willen gaan) maken recht op een toeslag van de overheid bestaat.

De beleidsartikelen (artikel 24)

- Tussenschoolse opvang

Voor de scholing van overblijfmedewerkers en voorlichting, onderzoek en communicatie is ca € 4,3 miljoen per jaar beschikbaar.

- Sociaal Medische Indicatie

Ook vanaf 2010 zijn er middelen (structureel: € 28,2 miljoen) in het Gemeentefonds beschikbaar voor «kinderopvang op grond van Sociaal Medische Indicatie (SMI)». Hiermee wordt de tijdelijke regeling smi structureel. Gemeenten bepalen wie voor een tegemoetkoming in het kader van smi in aanmerking komen en hoe hoog de tegemoetkoming is. De indicatie kan zowel het kind, als de ouder(s) betreffen; de indicatie kan zowel sociaal als medisch van aard zijn.

Taskforce Wachtlijsten

Het kabinet stimuleert het initiëren van capaciteitsuitbreiding in de kinderopvang. Investeringsplannen worden indien nodig over de drempel geholpen door borgstellingen. De maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van taskforce wachtlijsten worden voortgezet. Zo zal het Netwerkbureau kinderopvang verschillende activiteiten ontplooiën om binnen de driehoek kinderopvang, scholen en gemeenten uitbreiding in de kinderopvang te realiseren. In 2008 is de wachtlijstomvang als percentage van de capaciteit gedaald. Bij de volgende meting van de wachtlijsten zal blijken in hoeverre deze daling zich voortzet.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 24.6 Kengetallen percentage nieuwe en jaarlijkse meldingsonderzoeken kinderopvang	
	2007
Dagopvang	76%
Buitenschoolse opvang	71%
Gastouderopvang	65%
Totaal	73%

Bron: IvHO, kwaliteit van het Onderwijs, kwaliteit gemeentelijk toezicht Kinderopvang 2007, december 2008

Toelichting:

In de OCW-begroting voor 2008 en 2009 staat als prestatie-indicator opgenomen «Percentage onderzoeken door de GGD bij kinderopvang waarin geen handhavinginstrument hoefde te worden toegepast». Veronderstelling hierbij was, dat hoe lager het percentage handhaving-instrumenten is, des te hoger de kwaliteit van kinderopvang. Deze veronderstelling blijkt niet valide, aangezien handhaving door de gemeenten niet één-op-één loopt met het aantal door de GGD gevonden tekortkomingen. Bovendien is bij risico-gestuurd toezicht het aantal gevonden tekortkomingen naar verwachting hoger, dit zou ten onrechte een lagere kwaliteit van kinderopvang indiceren. Daarom is een nieuwe tabel met kengetallen (24.6) opgenomen. Hieruit blijkt dat de wettelijke plicht om alle locaties jaarlijks regulier te onderzoeken (een score van 100%) niet is gehaald. Het aantal jaarlijkse onderzoeken is ten opzichte van 2006 met 850 gestegen tot 5700 uitgevoerde onderzoeken in 2007.

Tabel 24.7 Kengetallen kwaliteit		
	2005	2008
Score proceskwaliteit	3,1	2,8

Bron: Pedagogische kwaliteit van de opvang voor 0- tot 4-jarigen in Nederlandse kinderdagverblijven, NCKO 2009

Toelichting:

De proceskwaliteit is gemeten op een 7 puntsschaal. Er is beleid in gang gezet om de kwaliteit te verbeteren (zie hierboven).

24.3.3 Harmonisatie kinderopvang en peuterspeelzalen

Motivering

Het streven van het kabinet is dat er in Nederland voor alle kinderen wier ouders dat wensen goede opvang is in peuterspeelzalen en kinderopvanginstellingen. Eind juni 2009 is het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie ingediend bij de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 989, nr. 2). Het is de bedoeling dat het wetsvoorstel met ingang van 1 augustus 2010 in werking treedt. Het doel is dat in 2011 alle kinderen die het nodig hebben voor- en vroegschoolse educatie (vve) aangeboden krijgen. De vve moet van goede kwaliteit zijn en financieel toegankelijk. Het toezicht moet goed geregeld zijn, gemeenten hebben daarbij een regierol.

De harmonisatie van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk betreft zowel de kwaliteit als de financiering van beide voorzieningen. Doel is een kwaliteitsverbetering van peuterspeelzalen, zodat in alle voorzieningen voor jonge kinderen dezelfde uitgangspunten voor veiligheid en gezondheid van toepassing zijn, met behoud van het specifieke karakter van peuterspeelzalen als laagdrempelige buurtvoorziening.

Instrumenten

Voor de kwaliteitsverbetering van peuterspeelzaalwerk worden de volgende maatregelen ingezet:

- landelijk geldende kwaliteitseisen ten aanzien van onder meer professionalisering van het personeel;
- afschaffen van het zogenaamde ambitieniveau 0 (alleen inzet van vrijwilligers), er moet minimaal één leidster aanwezig zijn die professioneel geschoold is;
- leidster/kind-ratio van 1:8, dat wil zeggen dat er minimaal één leidster op 8 kinderen aanwezig is;
- landelijk geregeld toezicht.

Vanaf 2010 is structureel € 35 miljoen beschikbaar voor het verbeteren van de kwaliteit van peuterspeelzalen. Het gaat daarbij vooral om het opleidingsniveau van de leidsters en de leidster/kind-ratio. De middelen worden aan het gemeentefonds toegevoegd.

Voor harmonisatie van de financiering is vanaf 2009 structureel € 20 miljoen beschikbaar. Met dit budget kan de ouderbijdrage voor ouders, wier kind in de peuterspeelzaal gebruik maakt van voorschoolse educatie, op een gelijkwaardig niveau komen met de ouderbijdrage in de kinderopvang, indien ouders in de laagste inkomensklasse vallen. Dit budget is overgeboekt naar artikel 1 Primair Onderwijs. Uitvoering hiervan gebeurt door de gemeenten.

De beleidsartikelen (artikel 24)

Om een breder en beter aanbod van voorschoolse educatie – zowel in peuterspeelzalen als kindercentra – te realiseren, wordt het budget voor voorschoolse educatie verhoogd met € 30,5 miljoen in 2010 en structureel met € 43,5 miljoen vanaf 2011. De middelen worden toegevoegd aan het gemeentelijke onderwijsachterstandenbeleid.

In het kader van de landelijke kwaliteitseisen peuterspeelzalen wordt de verantwoordelijkheid voor toezicht en handhaving bij de gemeenten en de GGD's belegd. Hiervoor zal structureel circa € 4 miljoen euro aan het Gemeentefonds worden toegevoegd.

Meetbare gegevens bij de operationele doelstelling

Tabel 24.8 Indicator Percentage doelgroepkinderen onder 2- en 3 jarigen aan wie een vve-programma wordt aangeboden

Indicator	Basiswaarde 2005/2006	Waarde 2008	Streefwaarde 2009	Streefwaarde 2011
Percentage doelgroepleerlingen onder 2- en 3-jarigen aan wie een vve-programma wordt aangeboden	46	62	70	100

Bron : 2005/2006: Quickscan VVE in 2005/2006, Sardes; 2008: 2008: Landelijke monitor voor- en vroegschoolse educatie 2008, Sardes.

Toelichting:

Deze indicator betreft het percentage doelgroepkinderen onder 2- en 3 jarigen aan wie een vve- programma wordt aangeboden. Deze indicator was in voorgaande begrotingen gedefinieerd als het percentage doelgroepkinderen dat feitelijk aan een vve-programma deelneemt. De indicator is aangepast omdat zowel in de brieven aan de Tweede Kamer (Tweede Kamer, vergaderjaar 2006–2007, 30 800 VIII, nr. 169 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 322, nr. 24) als in het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie wordt uitgegaan van het aantal doelgroepkinderen aan wie een vve-aanbod wordt gedaan. De indicator in de begroting is daarop geactualiseerd. De doelgroep bestaat uit achterstandsleerlingen op basis van de gewichtenregeling. Het gaat om kinderen die een risico hebben op een taalachterstand in het Nederlands door een gebrek aan taalaanbod in de omgeving waarin zij opgroeien. Op beleidsartikel 1, Primair Onderwijs, is deze indicator voor doelgroepkinderen van 4 en 5 jaar opgenomen. Het percentage van 70% in 2009 is als streefwaarde opgenomen in de nota van toelichting bij het Besluit doelstelling en bekostiging onderwijsachterstandenbeleid 2006–2010. Voor 2010 is er geen streefwaarde met het veld afgesproken.

Tabel 24.9 Indicatoren harmonisatie

	Basiswaarde		Streef- waarde
	2007	2008	2011
Peuterspeelzalen, ratio leidster/kind Bron: «Regelgeving en financiering kinderopvang en peuterspeelzalen» Regioplan 2007	1 op 9,2		1 op 8
Percentage instellingen met minimaal 1 leidster op minimaal SPW 3 of equivalent niveau Bron: «Trends in en rondom het peuterspeelzaalwerk» Sardes 2009		98%	100%

Toelichting:

- In 2007 was de leidster/kind-ratio in peuterspeelzalen gemiddeld 1 op 9,2. In dit getal is geen onderscheid gemaakt tussen beroepskrachten en vrijwilligers, er is uitgegaan van leidsters. Zouden alleen de beroepskrachten worden geteld, dan is de leidster/kind-ratio nog ongunstiger. Het kabinet stelt voor om de leidster/kind-ratio te stellen op 1 leidster op maximaal 8 kinderen, en een groepsgrootte van maximaal 16 kinderen. Met ingang van het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie, moet de leidster/kind-ratio verbeteren.
- Momenteel zijn er peuterspeelzalen, met twee minimaal SPW-3 opgeleide beroepskrachten op een groep, er zijn peuterspeelzalen met 1 minimaal SPW-3 opgeleide beroepskracht en 1 (al dan niet opgeleide) vrijwilliger en tenslotte zijn er peuterspeelzalen waarbij voor de gehele of een deel van de tijd uitsluitend vrijwilligers op een groep staan. Het kabinet streeft ernaar om de peuterspeelzalen die nu met vrijwilligers draaien op de groep, met ingang van het wetsvoorstel in 2009 te voorzien van minimaal 1 SPW-3 (of equivalent) opgeleide beroepskracht. Dit is van belang voor de signalering van achterstanden.

24.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

In 2012 vindt een nieuwe beleidsdoorlichting plaats op het beleidsterrein «kinderopvang/vve».

Tabel 24.10 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

	Onderzoek Onderwerp	AD of OD	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Beleidsdoorlichting Kinderopvang/VVE	AD	A: 2012 B: 2013	
Overig evaluatieonderzoek	Trends peuterspeelzaalwerk	OD 3	A: 2008 B: 2009	
	Periodieke meting wachtlijsten	OD 2	A: 2009 B: 2010	
	Ontwikkeling prijzen en contracturen	OD2	A: 2009 B: 2009	
	Ontwikkeling op de markt voor kinderopvang 2004 – 2008	OD2	A: 2009 B: 2009	
	CBS-monitor Kinderopvang	OD 2	A: 2009 B: 2010	
	Analyse uitvoerbaarheid en toetsbaarheid kwaliteitsnormen kinderopvang en buitenschoolse opvang	OD 2	A: 2009 B: 2009	
	Koppeling gewerkte uren	OD 1	A: 2009 B: 2009	
	Evaluatie doelstellingen wetsvoorstel gastouderopvang	OD 2	A: 2012 B: 2012	
	Meting doelstellingen OKE-wetsvoorstel	OD3	A: 2009 B: 2009	
	Monitoring herziening stelsel gastouderopvang	OD1	A: 2009 B: 2011	
	Toekomst waarborgfonds	OD2	A: 2009 B: 2009	
	Evaluatie subsidiering harmonisatie van onderaf	OD3	A: 2009 B: 2009	
	Onderzoek Landelijk Register Kinderopvang	OD 1	A: 2009 B: 2009	

ARTIKEL 25. EMANCIPATIE

25.1 Algemene doelstelling:

- A. Gelijke rechten en kansen voor vrouwen en mannen**
- B. Gelijke behandeling en sociale acceptatie van homoseksuelen**

Omschrijving

Het Verdrag van Amsterdam (art. 13) en de Algemene Wet Gelijke Behandeling vormen het juridische kader voor het emancipatiebeleid en de homo-emancipatiebeleid in Nederland. Hierin is het recht op gelijke behandeling ongeacht geslacht en seksuele geaardheid vastgelegd. Daarnaast is het VN Vrouwenverdrag belangrijk. Dit verdrag verplicht lidstaten tot gelijkheid van vrouwen en mannen voor de wet en in de praktijk op alle maatschappelijke terreinen.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar:

- uitbannen van discriminatie naar geslacht en seksuele geaardheid;
- verbeteren van de positie van meisjes en vrouwen;
- veranderen van stereotype beeldvorming.

In het *Beijing Platform for Action* (1995) zijn hier internationaal afspraken over gemaakt. Deze zijn voor Nederland uitgewerkt in het nationale emancipatiebeleid. Het kabinet heeft eind 2007 twee nieuwe emancipatienota's gepresenteerd: de nota *Meer kansen voor vrouwen*, over het emancipatiebeleid in de periode 2008–2011 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 420, nr. 50) en de nota *Gewoon homo zijn*, over het lesbisch- en homo-emancipatiebeleid in de periode 2008–2011 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 27 017, nr. 33).

Het kabinet geeft hiermee een nieuwe impuls aan het emancipatiebeleid en stelt hiervoor een extra bedrag van € 2 miljoen in 2008, oplopend tot indicatief € 10 miljoen in 2011, beschikbaar. Vanaf 2011 is de oploop op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd.

Verantwoordelijkheid van de minister

De minister is verantwoordelijk voor het aanjagen en ondersteunen van:

1. het emancipatiebeleid op de departementen;
2. het emancipatieproces in de samenleving.

Ieder departement is verantwoordelijk voor het emancipatiebeleid op het eigen beleidsterrein. De verdeling van verantwoordelijkheden is in een brief aan de Tweede Kamer verder uiteengezet (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 30 420, nr. 61). De bijdragen van de departementen aan het emancipatiebeleid zijn opgenomen in de nieuwe emancipatienota's en via aparte brieven door de eerstverantwoordelijke bewindspersonen aan de Tweede Kamer verzonden.

De verantwoording aan de Tweede Kamer over de behaalde resultaten in het emancipatiebeleid op de departementen vindt plaats:

- via de jaarlijkse begrotingen van de departementen;
- via een midterm review in 2010.

De verantwoording aan de Tweede Kamer over behaalde resultaten in het emancipatieproces in de samenleving vindt plaats:

- tweejaarlijks via de Emancipatiemonitor;
- vierjaarlijks via de Homo-emancipatiemonitor;
- tweejaarlijks via een gemeentemonitor homo-emancipatie.

Externe factoren

Behalen van de algemene doelstelling hangt af van:

- bestuurlijke inzet;

De beleidsartikelen (artikel 25)

- individuele en collectieve initiatieven;
- maatschappelijk draagvlak;
- economische conjunctuur.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 25.1 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 2011
Arbeidsparticipatie van vrouwen Bron: Emancipatiemonitor 2008	54% (2004)	59% (2008)	> 65%
Vrouwen in topposities rijksoverheid Bron: Ministerie van BZK	12% (2004)	19,7% (2008)	25%
Ongelijke beloning van mannen en vrouwen (overheid) Bron: Emancipatiemonitor 2008	4% (2004)	2,6% (2006)	2%
Economische zelfstandigheid vrouwen Bron: Emancipatiemonitor 2008	42% (2004)	43% (2006)	60%
Sociale acceptatie van homoseksuelen Bron: Homo-emancipatiemonitor 2006	85% (2006)	85% (2006)	> 85%

Toelichting:

- Arbeidsparticipatie: Arbeidsdeelname van vrouwen met een baan van tenminste twaalf uur per week.
- Vrouwen in topposities: Het aandeel van vrouwen in de ambtelijke top rijk (= hoge ambtenaren schaal 15 – 17).
- Ongelijke beloning van mannen en vrouwen (overheid): Het gecorrigeerde beloningsverschil tussen mannen en vrouwen bij de overheid.
- Economische zelfstandigheid vrouwen: In het emancipatiebeleid is een persoon economisch zelfstandig wanneer hij of zij netto 70% van het wettelijk minimumloon (WML) verdient (het bijstandsniveau voor een alleenstaande).

25.2 Budgettaire gevolgen van beleid

Tabel 25.2 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 25 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	15 433	14 763	16 063	16 161	21 203	21 204	21 204
Waarvan garantieverplichtingen							
Totale uitgaven	11 993	17 299	20 048	20 274	21 203	21 204	21 204
Programma-uitgaven	9 826	15 193	18 146	18 578	19 507	19 508	19 508
Emancipatie							
<i>Het verankeren van het emancipatieperspectief in het beleid van departementen</i>		320	762	300	300	300	300
<i>Het versterken van het emancipatieproces in de samenleving</i>		11 516	14 037	15 224	16 107	16 108	16 108
Homo-emancipatie							
<i>Het verankeren van het emancipatieperspectief in het beleid van departementen</i>		255	200	200	200	200	200
<i>Het versterken van het emancipatieproces in de samenleving</i>		3 102	3 147	2 854	2 900	2 900	2 900
Apparaatsuitgaven	2 167	2 106	1 902	1 696	1 696	1 696	1 696
Ontvangsten	45						

Coalitieakkoord:

In het coalitieakkoord zijn voor artikel 25 enveloppengelden gereserveerd. Het gaat om een bedrag van € 2 miljoen in 2008, oplopend tot indicatief € 10 miljoen in 2011. Vanaf 2011 is de oploop op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd.

De enveloppenmiddelen worden onder andere voor het volgende ingezet:

- Kennisinfrastructuur (homo)emancipatie;
- Project tijdenbeleid 7 tot 7;
- Project 1001Kracht;
- Stimulering (homo)emancipatie.

Tabel 25.3 Budget flexibiliteit per operationele doelstelling (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	15 193	18 146	18 578	19 507	19 508
Totaal juridisch verplicht	9 897	4 630	1 010	1 261	
Totaal bestuurlijk gebonden	5 296	13 516	17 568	18 246	19 508
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Het verankeren van het emancipatieperspectief in het beleid van departementen</i>					
Juridisch verplicht	394	216	197		
Bestuurlijk gebonden	72	721	80	321	80
Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					
<i>Het versterken van het emancipatieproces in de samenleving</i>					
Juridisch verplicht	9 503	4 414	813	1 261	
Bestuurlijk gebonden	5 224	12 795	17 488	17 925	19 428
Niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden					

25.3 Operationele beleidsdoelstelling

25.3.1 Het ontwikkelen en verankeren van emancipatiebeleid op de departementen

Motivering

Het onderkennen van en rekening houden met verschillen tussen burgers, waaronder verschillen in sekse en seksuele geaardheid, leidt tot een verhoging van de kwaliteit en de effectiviteit van het beleid.

Instrumenten

De belangrijkste instrumenten zijn:

- Een emancipatienota en homo-emancipatienota waarin bijdragen van de departementen aan het emancipatiebeleid zijn opgenomen.
- Afspraken met de departementen over (homo)emancipatie in nationaal en internationaal beleid.
- Een *midterm review* in 2010 op het emancipatiebeleid van de departementen.
- Internationale rapportages over de implementatie en uitvoering van verdragsbepalingen, Europese afspraken en richtsnoeren. De minister zal elke vier jaar aan de VN rapporteren over de voortgang in het kader van de implementatie van het VN Vrouwenverdrag.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 25.4 Indicatoren			
Indicator		Laatste waarde 2008	Streefwaarde 2011
Aantal departementen dat concrete doelen en acties op het emancipatieterrein heeft geformuleerd Bron: Emancipatienota 2007		13	13
Aantal departementen waarmee afspraken zijn gemaakt Bron: OCW administratie		13	13

Toelichting:

De 13 departementen hebben inmiddels concrete doelen en acties op het emancipatieterrein geformuleerd en naar de Tweede Kamer gestuurd. Met een Midterm Review in 2010 zullen de departementen deze doelen en acties evalueren en tevens een verkenning naar nieuwe kansen in hun beleid uitvoeren.

25.3.2 Het stimuleren en ondersteunen van het emancipatieproces in de samenleving

Motivering

Emancipatie levert een belangrijke bijdrage aan de persoonlijke ontwikkeling van burgers, aan respect voor individuele verschillen en aan de kwaliteit van de samenleving.

Instrumenten

De belangrijkste instrumenten zijn:

- Taskforce Deeltijdplus gericht op het bevorderen van de arbeidsparticipatie van vrouwen, zowel het vergroten van het aantal uren per week als het bevorderen van arbeidsdeelname van niet-werkende vrouwen.
- Kennisinfrastructuur om overheden, bedrijven en maatschappelijke instellingen te ondersteunen bij de ontwikkeling en implementatie van het emancipatie- en homo-emancipatiebeleid. Zo wordt de werking van het charter «Talent naar de top» ondersteund. Het streven is dat in 2011 het aandeel vrouwen in topposities van het bedrijfsleven 20% bedraagt. Hiervoor is een taskforce, stichting en monitoring comité Talent naar de top ingesteld. In 2010 wordt gewerkt aan verdere uitbreiding van het aantal toonaangevende bedrijven en overheidsinstellingen onder het charter. Deze bedrijven en instellingen zullen concrete streefwaarden voor het vergroten van het aantal vrouwen aan de top formuleren.
- Bestuurlijke afspraken met provincies en gemeenten over de ontwikkeling en het invoeren van emancipatie- en homo-emancipatiebeleid.
- Landelijke uitrol van het project 1001Kracht gericht op het vergroten van de maatschappelijke participatie van 50 000 vrouwen uit etnische minderheden. In 2010 wordt uitvoering gegeven aan de bestuurlijke afspraken die gemaakt zijn met 25 «koplopergemeenten» over maatschappelijke participatie van vrouwen uit etnische minderheden.
- Tijdbeleid 7 tot 7 gericht op het bevorderen van een betere combinatie van arbeid en zorg. In 2010 worden de afspraken met 12 gemeenten en 2 provincies over tijdbeleid uitgevoerd. De bedoeling is dat hiermee de combinatie van arbeid en zorg «tussen 7 en 7» wordt vereenvoudigd.
- Vergroten van de emancipatie van allochtone mannen. In 2010 wordt gestart met de uitrol van het concept Vadercentrum. Het voornemen is om in 2010 en 2011, tien nieuwe Vadercentra van start te laten gaan.
- Vergroten aandacht voor seksuele weerbaarheid. In 2010 wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling en het invoeren van interventies, met bijzondere aandacht voor jongens en mediawijsheid.

Meetbare gegevens bij de algemene doelstelling

Tabel 25.5 Indicatoren			
Indicator	Basiswaarde	Laatste waarde	Streefwaarde 2011
Aantal bestuurlijke afspraken met gemeenten over emancipatiebeleid Bron: OCW administratie	0 (2007)	29 (2008)	25
Aantal gemeenten dat participeert in project 1001Kracht Bron: OCW administratie	6 (2007)	25 (2008)	25
Aantal koplopers tijdenbeleid 7 tot 7 Bron: OCW administratie	6 (2007)	14 (2008)	25
Aantal gemeenten met homo-emancipatiebeleid Toelichting: Het aantal gemeenten dat actief (= twee of meer beleidsmaatregelen) homo-emancipatiebeleid voert. Bron: SCP	42 (2006)	42 (2006)	50

Toelichting:

Het ministerie van OCW kiest ervoor om het aantal bestuurlijke afspraken en niet het aantal deelnemers als streefcijfer op te nemen omdat hier een vrij directe invloed op kan worden uitgeoefend, door middel van directe contacten en onderhandelingen met gemeenten, provincies en andere partijen. Het ministerie van OCW kan niet rechtstreeks invloed uitoefenen op het aantal personen dat met de afspraken en met stimulering van emancipatie wordt bereikt.

Voor het project 1001Kracht wordt in beeld gebracht hoeveel mensen worden bereikt. Deze gegevens zijn in 2011 beschikbaar.

25.4 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid

Tabel 25.6 Overzicht onderzoek naar de doelmatigheid en de doeltreffendheid van beleid			
	Onderzoek Onderwerp	A. Start B. Afgerond	Vindplaats
Beleidsdoorlichting	Beide operationele doelstellingen	A 2012 B 2013	
Overig evaluatieonderzoek	Homo-emancipatiemonitor	A 2009 B 2010	
	Gemeente monitor homo-emancipatie	A 2009 B 2009	

4. DE NIET-BELEIDSARTIKELLEN

ARTIKEL 17. NOMINAAL EN ONVOORZIEN

Doel van dit artikel is het tijdelijk boeken van sectoroverschrijdende middelen. Zodra een exacte verdeling over de betrokken beleidsartikelen bekend is worden de middelen naar deze artikelen overgeboekt. Het betreft:

- Loonbijstelling;
- Prijsbijstelling;
- Nader te verdelen.

Op deze onderdelen worden dus geen feitelijke uitgaven verantwoord.

17.1 Budgettaire gevolgen

Tabel 17.1: Budgettaire gevolgen artikel 17 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	0	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
Waarvan garantieverplichtingen							
Uitgaven	0	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
1. Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
2. Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0	0
3. Nader te verdelen	0	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
Ontvangsten	0	5 428	957	957	957	957	957

17.2 Loonbijstelling

De verdeling van de loonbijstelling vindt plaats volgens een verdeelsleutel die gebaseerd is op de loongevoeligheid van de uitgaven. Binnen OCW is de loonbijstelling naar de verschillende artikelonderdelen uitgedeeld. Zie voor de exacte verdeling het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk.

17.3 Prijsbijstelling

Ook hier vindt de verdeling van de prijsbijstelling plaats volgens een verdeelsleutel op basis van de prijsgevoeligheid van de uitgaven. Voor 2009 is de prijsbijstelling uitgedeeld naar de departementen. Binnen OCW is de prijsbijstelling naar de verschillende artikelonderdelen uitgedeeld. Zie voor de exacte verdeling het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk.

17.4 Nader te verdelen

Indien er een maatregel wordt getroffen die een financieel effect heeft op meer dan één artikel, wordt het totale financiële effect op dit artikel geplaatst totdat de verdeling over de beleidsartikelen kan worden gemaakt. Het kan daarbij zowel gaan om beleidsintensiveringen als om bezuinigingen. Nader te verdelen bevat nu twee onderdelen:

- Het kabinet heeft besloten OCW een boetetaakstelling high trust op te

De niet-beleidsartikelen (artikel 17)

leggen van structureel € 0,5 miljoen vanaf het jaar 2010. Deze taakstelling is nog niet ingevuld met concrete maatregelen.

- Om problematiek binnen de begroting op te lossen, zijn kasschuiven geboekt om de begroting over de jaren heen sluitend te krijgen.

17.5 Ontvangsten

Ontvangsten die niet aan een beleidsartikel kunnen worden toegerekend, worden op dit artikel geraamd en verantwoord. Het bedrag in 2009 betreft de geraamde ontvangsten voortvloeiend uit de maatregelen van de Commissie Schutte.

ARTIKEL 18. MINISTERIE ALGEMEEN

18.1 Budgettaire gevolgen

Tabel 18.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 18 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	127 438	143 601	124 142	105 620	94 689	94 004	88 875
Waarvan garantieverplichtingen							
Uitgaven	127 449	143 601	124 142	105 620	94 689	94 004	88 875
• Bestuursdepartement (niet toe te rekenen uitgaven)	112 853	118 097	113 306	98 299	90 968	90 293	85 191
• Uitvoeringsorganisaties onverdeeld	14 596	25 504	10 836	7 321	3 721	3 721	3 684
Ontvangsten	200	6 179	567	567	567	567	567

Toelichting:

In de tabel worden de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van artikel 18 geraamd.

18.2 Bestuursdepartement

Op het artikel «ministerie algemeen», onderdeel van het bestuursdepartement, staan apparaatskosten van de niet-beleidsdirecties. Daarnaast worden hier de centrale kostenposten voor onder andere huisvesting, automatisering, voorlichting en bezwaarschriftencommissie begroot. Dit is inclusief de personele en materiële taakstelling uit het Coalitieakkoord.

18.3 Uitvoeringsorganisaties onverdeeld

Hier worden de kosten geraamd die het bestuursdepartement en de uitvoeringsorganisaties maken voor de invoering van OCW brede projecten. Voorbeelden hiervan zijn de kosten van de tijdelijke directie Kinderopvang en van het programmabureau DUO.

Nieuwe Uitvoeringsorganisatie DUO

Om de fusie van de Centrale Financiën Instellingen (CFI) en IB-Groep tot nieuwe uitvoeringsorganisatie DUO te begeleiden is een programmabureau opgericht. De bedoeling is om de informatie-uitwisseling binnen de onderwijssectoren te verbeteren en de administratieve lasten te verminderen.

18.4 Verzameluitkering

De wettelijke grondslag van de verzameluitkering is artikel 16a van de Financiële-verhoudingswet (Fvw) en is op grond van het 2e lid van genoemd artikel van de Fvw opgenomen in de departementale begroting onder «Algemeen». De verzameluitkering is één specifieke uitkering, waarin departementale beleidsthema's zijn opgenomen waarvoor jaarlijks per beleidsthema gemiddeld maximaal 10 miljoen euro totaal wordt verstrekt aan provincies, gemeenten en/of gemeenschappelijke regelingen. Het betreft beleid dat ondanks expliciete afweging niet via eigen financiering door medeoverheden, via algemene uitkeringen of door

De niet-beleidsartikelen (artikel 18)

bundeling met andere specifieke uitkeringen kan worden gefinancierd. Met de verzameluitkering geeft het kabinet mede invulling aan de doelstellingen uit het Coalitieakkoord: decentralisatie van taken en bevoegdheden alsook vermindering van bestuurslasten.

Op basis van het Onderhoudsrapport Specifieke Uitkeringen 2009 (OSU 2009) zijn er geen regelingen die aan bovenstaande criteria voldoen en blijft de Verzameluitkering van OCW in Begrotingsjaar 2010 leeg.

ARTIKEL 19. INSPECTIES

Op dit artikel worden de uitgaven geraamd voor de inspecties van het ministerie: de Inspectie van het Onderwijs en de Erfgoedinspectie.

Onder de apparaatskosten van de Inspecties vallen alle kosten die gemoeid zijn met het functioneren van de inspecties, zowel kosten van personeel, materieel en huisvesting als uitbesteed onderzoek.

Door het uitvoeren van onderzoeken bij scholen en instellingen beoordeelt de Inspectie van het Onderwijs de kwaliteit van het onderwijs. De Erfgoedinspectie houdt toezicht op de naleving van specifieke wetten en levert een bijdrage aan een juist gebruik, beheer en bewaring van cultureel erfgoed.

In onderstaande tabel worden de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten van artikel 19 Inspecties geraamd.

19.1 Budgettaire gevolgen

Tabel 19.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 19 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	59 682	66 881	61 925	57 163	56 956	56 956	56 956
Waarvan garantieverplichtingen							
Uitgaven	59 682	66 881	61 925	57 163	56 956	56 956	56 956
• Erfgoedinspectie	2 347	2 846	2 704	2 437	2 437	2 437	2 437
• Inspectie van het onderwijs	57 335	64 035	59 221	54 726	54 519	54 519	54 519
Ontvangsten	13	0	0	0	0	0	0

19.2 Erfgoedinspectie

De Erfgoedinspectie waakt op nationaal niveau over een belangrijk deel van het Nederlandse, Europese en mondiale erfgoed. Zij stimuleert en adviseert (gevraagd en ongevraagd) over verbeteringen in het behoud en beheer en een goede omgang met het erfgoed en over internationale regelingen op het gebied van het cultuurbehoud.

De Erfgoedinspectie houdt toezicht op onder andere:

- de naleving van de Wet behoud cultuurbezit; de rijkscollecties in beheer bij de verzelfstandigde (rijks)musea, het verlenen van vergunning voor de uitlening van beschermde cultuurvoorwerpen en het verlenen van exportvergunningen voor cultuurgoederen;
- de naleving van de Archiefwet; de kwaliteit van archiefvorming en archiefbeheer van de Hoge Colleges van Staat, de ministeries en de zelfstandige bestuursorganen;
- de naleving van de Monumentenwet; op het gebied van archeologische monumenten, opgravingen en vondsten en de gebouwde monumenten en beschermde stads- en dorpsgezichten.

Als gevolg van de taakstelling uit het coalitieakkoord en de nieuwe visie op toezicht wordt het toezicht meer dan nu gebaseerd op risicoanalyse, selectiviteit en prioriteitsstelling. De inspectie schakelt daar waar het

mogelijk is over van eerste- naar tweedelijns toezicht. Dit is het gevolg van de introductie van kwaliteitssystemen of alternatieve (horizontale) toetsingsarrangementen.

Het jaarlijkse Erfgoedverslag wordt aangeboden aan zowel Eerste als Tweede Kamer. Het jaarlijks op te stellen jaarwerkprogramma van de inspectie, dat tot stand komt op basis van een risicoanalyse, is jaarlijks voor 1 januari van het betreffende jaar, openbaar.

19.3. Inspectie van het Onderwijs

Voor het kalenderjaar 2010 zijn uitgaven voor een bedrag van ruim € 59 miljoen opgenomen. Dit bedrag is ten opzichte van 2009 gedaald door het in 2009 opnemen van een eenmalige projectsubsidie en door het inboeken van een nieuwe tranche van de efficiencytaakstelling.

Hoofdpunten voor 2010 zijn:

- De ontwikkeling van de effectiviteit van het toezicht («meer effect»);
- De verdere ontwikkeling van de inspectie als handhavende organisatie met (meer) interveniërende bevoegdheden;
- Het realiseren van een stabiele organisatie na de reorganisatie in 2009 en de verdere invulling van de taakstelling tot 2011;
- Het realiseren van een aantal verhuisbewegingen (naar één centrale locatie en vier nevenlocaties).

ARTIKEL 20. ADVIESRADEN

Op dit artikel staan de geraamde apparaatuitgaven voor de adviesraden van het ministerie: de Onderwijsraad, de Raad voor Cultuur en de Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT). De apparaatskosten zijn de kosten voor het functioneren van de adviesraden en bestaan uit vacatiegelden voor de leden van de raden, personele en materiële kosten voor de ondersteunende secretariaten en kosten van (uit te besteden) onderzoek.

De adviesraden verstrekken als onafhankelijke organen adviezen en voeren verkenningen uit voor de regering en Staten Generaal. Zij kunnen in verschillende fasen van de beleidsontwikkeling een rol spelen, variërend van een verkenning over toekomstige ontwikkelingen tot en met een advies over een afgerond wetsontwerp.

In onderstaande tabel worden de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten aan apparaatskosten (personeel en materieel) geraamd.

20.1 Budgettaire gevolgen

Tabel 20.1 Budgettaire gevolgen van beleid artikel 20 (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Verplichtingen	7 396	7 648	7 250	5 804	5 804	5 804	5 804
Waarvan garantieverplichtingen							
Uitgaven	7 396	7 648	7 250	5 804	5 804	5 804	5 804
• Onderwijsraad	2 792	2 706	2 601	2 384	2 384	2 384	2 384
• Raad voor Cultuur	3 124	3 204	3 022	2 691	2 691	2 691	2 691
• Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid	1 480	1 738	1 627	729	729	729	729
Ontvangsten	3	0	0	0	0	0	0

20.2 Onderwijsraad

De Onderwijsraad is het adviesorgaan voor de regering en de Staten Generaal. De raad adviseert, gevraagd en ongevraagd, over de hoofdlijnen van het beleid en de wetgeving op het gebied van het onderwijs. Gedurende de nieuwe zittingsperiode (2009–2012) werkt de Onderwijsraad op basis van de hoofdlijnen van een meerjaren adviesprogramma. Bij de voorbereiding van dit programma zijn alle relevante actoren binnen en buiten het onderwijs betrokken.

Het gaat om de volgende programma-onderdelen:

- onderwijs en maatschappelijke opgaven;
- problemen en verbeteringen in de kernfuncties van het onderwijs;
- speciale groepen en onderwijsvormen;
- leraren, schoolorganisatie en bestuur.

De Onderwijsraad karakteriseert zich door een interactieve, internationaal georiënteerde en pro-actieve benadering. Het interactieve karakter komt tot uitdrukking in de voorbereiding van adviezen: jongeren, ouders, leraren, bestuurders, onderzoekers en anderen worden geconsulteerd. Bij elk advies benut de raad internationaal vergelijkend onderzoek. Veel

adviezen van de raad zitten aan de voorkant van de beleidscyclus en hebben daardoor een pro-actief karakter. Naast het opstellen van adviezen en verkenningen organiseert de Onderwijsraad seminars. Verder verzorgen raadsleden en stafmedewerkers presentaties over de adviezen van de Onderwijsraad. De concretisering van de activiteiten van de Onderwijsraad voor 2010 is te vinden in het werkprogramma 2010. De Onderwijsraad brengt in 2010 naar verwachting zes adviezen en verkenningen aan de minister van OCW, twee adviezen aan de Tweede Kamer, een advies aan de Eerste Kamer en zeven studies uit. De raad zal aandacht besteden aan onder andere excellentie in het Nederlandse onderwijs (samen met de SER) en aan de legitimiteit en representativiteit van vertegenwoordigende organisaties in het onderwijsveld (governance). Ook buigt de raad zich over leertijdverruiming en uitgebreid onderwijs. Verder zal de raad ingaan op het toekomstperspectief van het hoger beroepsonderwijs en op versterking van mbo-karakteristieken. In samenwerking met de Vlaamse Onderwijsraad zal de raad de betekenis van «soft skills» voor het onderwijs verkennen. Het werkprogramma voor 2010 wordt op Prinsjesdag aan de Staten Generaal aangeboden. Ook buiten het werkprogramma om kunnen gedurende het jaar zowel door de minister als door het parlement adviesvragen aan de Onderwijsraad worden voorgelegd.

20.3 Raad voor Cultuur

De Raad voor Cultuur is een onafhankelijk adviesorgaan van de regering op het gebied van kunst, cultuur en media. De raad adviseert zowel gevraagd als ongevraagd over het cultuurbeleid in Nederland. Meestal brengt de raad advies uit op aanvraag van de minister van OCW.

Naast de beleidsadvisering brengt de Raad voor Cultuur veel uitvoeringsadviezen uit op het gebied van archiefvorming en monumentenzorg. Ook adviseert de Raad voor Cultuur in het kader van de wet tot behoud van cultuurbezit. Jaarlijks maakt de Ministerraad met Prinsjesdag het adviesprogramma van de Raad voor Cultuur van het daaropvolgende jaar openbaar.

20.4 AWT

De AWT-AER is (de voorlopige aanduiding van) een nieuwe strategische adviesraad die in 2010 ontstaat uit een clustering van de AWT, een raad die de regering en de Staten Generaal adviseert over het wetenschaps- en technologiebeleid, zowel in nationaal als in internationaal verband, en de AER, een raad die dit doet op het gebied van energiebeleid.

De AWT-AER brengt gevraagd en ongevraagd advies uit over de hoofdlijnen van het onderzoeks- en innovatiebeleid en het energiebeleid. Met het merendeel van deze adviezen beweegt de AWT-AER zich op de beleidssterreinen van de minister van OCW (wetenschapsbeleid) en de minister van EZ (innovatiebeleid en energiebeleid). Het budget van de AWT-AER is dan ook deels afkomstig van de minister van OCW en deels van de minister van EZ. Kennis, onderzoek en innovatie zijn ook van belang op andere beleidsterreinen. Energie hangt samen met kennis en innovatie, en ook met beleidsterreinen als milieu, mobiliteit en veiligheid.

Daarom adviseren AWT en AER met enige regelmaat ook het kabinet als geheel, andere ministers en Eerste en Tweede Kamer; naar verwachting zal de nieuwe raad deze praktijk voortzetten. Naast het uitbrengen van

De niet-beleidsartikelen (artikel 20)

adviezen hanteren AWT en AER ook andere manieren om hun inzichten te verspreiden, zoals het organiseren van seminars, het houden van lezingen of het fungeren als klankbord voor beleidsmakers.

De AWT-AER verwacht in 2010 enkele adviezen en achtergrondstudies uit te brengen, met behoud van enige ruimte voor spoedadviezen. De onderwerpen voor het werkprogramma 2010 zijn zorgvuldig afgestemd met de diverse departementen, in het bijzonder de ministers van OCW en EZ, met vertegenwoordigers van het parlement en met andere adviesraden.

5. BEDRIJFSVOERINGSPARAGRAAF

1. Inleiding

In deze bedrijfsvoeringsparagraaf wordt ingegaan op de onderwerpen in de bedrijfsvoering die specifiek in 2010 aan de orde zullen zijn. Deze paragraaf heeft conform de Comptabiliteitswet het karakter van een uitzonderingsrapportage.

2. Totstandkoming beleidsinformatie

Beleidsdoorlichtingen

Sinds de invoering van de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek en beleidsinformatie 2006 (RPE 2006) is elke minister verplicht zijn beleidsdoelstellingen periodiek te evalueren in de vorm van een beleidsdoorlichting. Met ingang van deze begroting kiest OCW voor een nieuwe aanpak. Er ligt een vrijwel dekkend programma van beleidsdoorlichtingen voor de periode 2010–2014. De afdeling onderzoek van de Auditdienst gaat de beleidsdoorlichtingen uitvoeren in overleg met betrokken beleidsdirecties.

Informatiebeleid

Bij informatiebeleid en keteninformatisering gaat het om de uitwisseling van informatie tussen OCW, scholen, burgers en andere overheden. Dit vraagt om afspraken over uitwisseling, verantwoordelijkheden, definities en techniek. In 2010 wordt de IT-governance verder vorm gegeven. Het programmaplan informatiebeleid dat in 2009 voor het eerst is uitgevoerd, krijgt een vervolg in 2010. Speerpunten daarin zijn onder andere infrastructuur, samenwerking in de keten, ontwikkeling van indicatoren, en openbaarheid en transparantie. In het kader van openbaarheid wordt binnen het project Informatiebeleid Publiek gewerkt aan het ontsluiten van alle OCW-data en -gegevens voor intermediairs. Zij kunnen deze informatie vervolgens gebruiken om informatieproducten te maken voor hun doelgroepen. OCW heeft als doelstelling dat alle informatie openbaar wordt gemaakt met uitzondering van gegevens die herleidbaar zijn tot een persoon.

3. Financieel en materieel beheer

Toezicht

Het wetsvoorstel wijziging Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) zal naar verwachting begin 2010 in werking treden. Dit wetsvoorstel vormt de basis voor wijzigingen in het toezicht op de onderwijsinstellingen. De rode draad in de veranderingen is: minder last, meer effect. Met het nieuwe toezicht verandert de rol van de Inspectie van het Onderwijs. De nieuwe werkwijze van de Inspectie van het Onderwijs wordt in de WOT vastgelegd.

Eén van de kernpunten van het nieuwe toezicht is dat dit niet langer aansluit bij de zelfevaluatie van de instellingen, maar gericht is op openbare verantwoordingsinformatie (bijvoorbeeld schoolgids, jaarverslagen). De Inspectie van het Onderwijs doet per schoollocatie jaarlijks een risicoanalyseonderzoek, dat beslissend is voor de intensiteit van het toezicht. Op basis van het onderzoek stelt de Inspectie van het Onderwijs een «toezichtarrangement» vast. Het toezichtarrangement is openbaar. De Inspectie van het Onderwijs wil het toezicht effectiever maken door ervaringen van belanghebbenden (ouders, leerlingen,

Bedrijfsvoeringsparagraaf

medezeggenschapsorgaan, gemeenten), de zogenaamde horizontale verantwoording, beter te gebruiken bij de risicoanalyse. Ook worden in het nieuwe toezicht de personele en financiële gegevens van besturen en scholen gebruikt voor de risicoanalyse.

Onderdeel van het toezicht zal ook zijn het handhavend optreden met in het uiterste geval het opleggen van financiële sancties. Het zwaartepunt van dit handhavend optreden komt te liggen bij de Inspectie van het Onderwijs. Het handhavingsbeleid zal werkendeweg door de Inspectie van het Onderwijs verder worden ontwikkeld.

Duurzaam inkopen

In het kabinet is afgesproken dat in 2010 voor 100% duurzaam zal worden ingekocht. Dat wil zeggen dat de kerndepartementen en de departementale diensten in 2010 bij hun inkoop in beginsel de vastgestelde duurzaamheidseisen toepassen. Indien er bij een specifieke inkoop goede redenen zijn om duurzaamheidseisen niet toe te passen, zal dat worden verantwoord. Ook zullen ingevolge de motie Koopmans/De Krom de vastgestelde duurzaamheidswensen zwaarwegend worden meegenomen bij de inkoop.

Binnen het ministerie van OCW worden de nodige maatregelen genomen om de doelstelling van 100% duurzaam inkopen te kunnen realiseren.

4. Overige bedrijfsvoeringsaspecten

DUO

De minister van OCW heeft aangekondigd de Centrale Financiën Instellingen (CFI) en de Informatie Beheer Groep (IB-Groep) te fuseren (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007–2008, 31 200 VIII, nr. 150). Per 1 januari 2010 vindt een bundeling plaats van de uitvoeringsfuncties in één nieuwe uitvoeringsorganisatie voor het onderwijs (DUO). Deze fusie moet leiden tot een verbetering van de dienstverlening aan burgers en instellingen door vermindering van administratieve lasten en verbetering van de kwaliteit van de aangeleverde informatie(diensten). Voor de opdrachtgever moet meer flexibiliteit in de uitvoering ontstaan. In verband hiermee is in de ontwerpbegroting 2010 de indicatieve openingsbalans van de baten-lastendienst DUO opgenomen.

Administratieve lasten

OCW zoekt bij de vormgeving van beleid steeds naar een balans tussen de nagestreefde beleidsdoelen en de daarmee gemoeide middelen enerzijds, en de lasten waar burgers, bedrijven, instellingen en professionals mee te maken krijgen anderzijds. OCW voert gericht beleid om de ontwikkeling van de lasten voor de doelgroepen van OCW-beleid te volgen en zo mogelijk te verminderen.

Bij de voorbereiding van nieuwe wet- en regelgeving worden standaard de effecten op administratieve lasten getoetst aan de hand van de Beleidwijzer. De commissie Instrumentkeuze toetst bij nieuwe wet- of regelgeving of het gekozen beleidsinstrument en de daarmee samenhangende administratieve lasten zich in redelijkheid verhouden tot de aan te pakken problematiek. Bij subsidieregelingen wordt steeds bezien of de noodzaak van een aparte regeling aanwezig is of dat bijvoorbeeld opname in de lumpsum een optie is. Ook sluit OCW aan bij de ontwikkeling van het rijksbreed uniform subsidiekader, dat de lasten van OCW-subsidies moet verminderen. Via het programma OCW Ontregelt zet OCW in op substantiële vermindering van administratieve lasten voor OCW-instellingen en professionals in het onderwijs. Daarnaast levert OCW een

Bedrijfsvoeringsparagraaf

bijdrage aan de rijksbrede trajecten voor vermindering van administratieve lasten voor bedrijven en voor burgers.

6. PARAGRAAF INZAKE BATEN-LASTENDIENSTEN

1. DIENST UITVOERING ONDERWIJS

De Tweede Kamer is geïnformeerd¹ over de voorgenomen fusie per 1 januari 2010 van CFI en IB-Groep tot één uitvoeringsorganisatie genaamd Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) is de nieuwe uitvoeringsorganisatie van het ministerie van OCW. In deze paragraaf is de eerste begroting van de nieuwe Dienst Uitvoering Onderwijs opgenomen. De openingsbalans is overeenkomstig de Rijksbegrotingsvoorschriften 2009 indicatief van aard. In de eerste suppletoire begroting van 2010 zal de definitieve openingsbalans worden opgenomen.

Tabel 1: Begroting 2010 DUO (x € 1 000)	
	2010
Totaal baten	201 164
Totaal lasten	201 164
Saldo van baten en lasten	0
Totaal kapitaalontvangsten	0
Totaal kapitaaluitgaven	1 180

DUO begroot voor 2010 een exploitatiesaldo van nul. De kapitaalontvangsten zijn gelijk aan nul; de kapitaaluitgaven zijn gelijk aan de aflossing van leningen bij het ministerie van Financiën. De investeringen zijn niet in de begroting opgenomen; daarvoor zal lopende 2010 nog leenfaciliteit worden aangevraagd.

¹ Tweede Kamer brieven van 26 september 2007 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 201 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 200 VIII, nr. 4), 23 januari 2008 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 25 268, nr. 50) en 14 juli 2008 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 201 en Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 31 200 VIII, nr. 41)

De diensten die een baten-lasten stelsel voeren

Tabel 2: Staat van baten en lasten DUO (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Baten							
Opbrengst moederdepartement	–	–	181 556	167 843	167 680	167 341	168 145
Opbrengst overige departementen	–	–	11 716	11 716	11 716	11 716	11 716
Opbrengst derden	–	–	7 292	6 792	6 292	5 792	5 792
Rentebaten	–	–	600	600	600	600	600
Buitengewone baten	–	–	0	0	0	0	0
Totale baten	–	–	201 164	186 951	186 288	185 449	186 253
Lasten							
Apparaatskosten	–	–	190 240	174 255	172 701	171 862	172 666
– <i>Personele kosten</i>	–	–	110 699	107 015	107 027	107 030	107 164
– <i>Materiële kosten</i>	–	–	79 541	67 240	65 674	64 832	65 502
Rentelasten	–	–	700	700	700	700	700
Afschrijvingskosten	–	–	10 224	11 996	12 887	12 887	12 887
– <i>Materieel</i>	–	–	8 224	8 646	8 187	8 187	8 187
– <i>Immaterieel</i>	–	–	2 000	3 350	4 700	4 700	4 700
Overige lasten	–	–	0	0	0	0	0
– <i>Dotaties voorzieningen</i>	–	–	0	0	0	0	0
– <i>Buitengewone lasten</i>	–	–	0	0	0	0	0
Totale lasten	–	–	201 164	186 951	186 288	185 449	186 253
Saldo van baten en lasten	–	–	0	0	0	0	0

Toelichting op de Staat van baten en lasten:

De uitkomsten jaarrekening 2008 en de begroting 2009 zijn niet van toepassing, aangezien DUO per 1 januari 2010 start.

Baten

Opbrengst moederdepartement

De diensten die DUO verricht voor de in de begroting opgenomen bedragen worden jaarlijks vastgesteld in een prestatiecontract met de opdrachtgever OCW. De opbrengst moederdepartement is in 2010 hoger dan de daaropvolgende jaren als gevolg van de projectenportefeuille DUO met onder andere de projecten onderwijsnummer PO en Servicegericht Uitvoeren.

Opbrengst overige departementen

Het betreft opbrengsten in verband met uitvoering inburgeringstaken in opdracht van het ministerie van VROM en werkzaamheden bekostiging groen onderwijs in opdracht van het ministerie van LNV.

Opbrengst derden

Het betreft hier werkzaamheden voor andere opdrachtgevers dan ministeries. Het gaat ondermeer om de stichting Participatiefonds voor het onderwijs en de werkzaamheden in het kader van de ov-studentenkaart. Door de invoering van de ov-chipcard vervalt de ov-studentenkaart en beperkt de uitvoering vanaf 2010 zich tot het innen van vorderingen wegens onterecht kaartbezit.

Rentebaten

Het betreft hier een raming van rentebaten op basis van de huidige renteontwikkeling.

De diensten die een baten-lasten stelsel voeren

Buitengewone baten

Buitengewone baten zijn baten die geen betrekking hebben op het lopende boekjaar. De buitengewone baten zijn op nul gesteld.

Lasten

Personele kosten

De formatie van DUO bedraagt 1 831 fte bij aanvang van 2010. Het gaat om 420 fte van voorheen de CFI en 1 411 fte van voorheen de IB-Groep.

Materiële kosten

De materiële kosten bestaan grotendeels uit vaste lasten. Dit bestaat voornamelijk uit huur gebouwen, facilitaire kosten, kosten informatievoorziening, automatisering en inhuur extern personeel (uitzendkrachten) voor lijnactiviteiten.

Rentelasten

De rentelasten DUO vloeien voort uit rente en aflossingsdragend vermogen.

Afschrijvingskosten

De afschrijvingskosten betreffen materiële en immateriële vaste activa. De gehanteerde afschrijvingstermijnen bedragen 10 jaar voor meubilair, 3 jaar voor hardware en 5 jaar voor bedrijfsondersteunende systemen en immateriële vaste activa.

Dotaties voorzieningen

Er zijn geen dotaties in de begroting opgenomen.

Buitengewone lasten

Buitengewone lasten zijn lasten die geen betrekking hebben op het lopende boekjaar. De buitengewone lasten zijn op nul gesteld.

Tabel 3: Indicatieve openingsbalans DUO per 1-1-2010 (bedragen x € 1 000)	
	Balans per 1-1-2010
Activa	
Immateriële vaste activa	10 853
Materiële vaste activa	18 280
– grond en gebouwen	–
– installaties en inventarissen	18 280
– overige materiële vaste activa	–
Voorraden	–
Debiteuren/nog te ontvangen	7 749
Vooruitbetaalde kosten	3 110
Liquide middelen	52 610
Totaal activa	92 602
Passiva	
Eigen Vermogen	3 821
– exploitatiereserve	– 7 032
– verplichte reserve	10 853
– onverdeeld resultaat	– 1 500
Leningen bij het MvF	2 180
Voorzieningen	10 179
Crediteuren	48 328
Vooruit ontvangen bedragen	26 060
Nog te betalen	3 535
Totaal passiva	92 602

Toelichting op de indicatieve openingsbalans:

De indicatieve openingsbalans is als volgt opgesteld.

Ten eerste zijn de feitelijke balansen van de twee organisaties CFI en IB-Groep conform de jaarrekening 2008 geconsolideerd. Vervolgens heeft er een analyse op de toegepaste grondslagen en een analyse op majeure ontwikkelingen plaatsgevonden. Tenslotte zijn de uitkomsten van beide analyses verwerkt in de indicatieve openingsbalans. Deze balans is getoetst door de auditdienst OCW.

Het onverdeelde resultaat van minus € 1,5 miljoen is vooralsnog gelijk aan het geraamde negatieve exploitatieresultaat over 2009 van de IB-Groep. Het eigen vermogen is op basis van het totaal van exploitatiereserve, verplichte reserve en het onverdeelde resultaat gering positief.

Tabel 4: Kasstroomoverzicht DUO (x € 1 000)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Rekening courant RHB 1 januari	–	–	52 610	52 880	53 480	54 480	55 530
2. Totaal operationele kasstroom	–	–	1 450	1 450	1 450	1 450	1 450
3a. Totaal investeringen (-)	–	–	0	0	0	0	0
3b. Totaal boekwaarde desinvesteringen (+)	–	–	0	0	0	0	0
3. Totaal investeringskasstroom			0	0	0	0	0
4a. Eenmalige uitkering aan moederdepartement (-)	–	–	0	0	0	0	0
4b. Eenmalige storting door moederdepartement (+)	–	–	0	0	0	0	0
4c. Aflossingen op leningen (-)	–	–	- 1 180	- 850	- 450	- 400	- 400
4d. Beroep op leenfaciliteit (+)	–	–	0	0	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	–	–	- 1 180	- 850	- 450	- 400	- 400
5. Rekening courant RHB 31 december	–	–	52 880	53 480	54 480	55 530	56 580

Toelichting op het kasstroomoverzicht:

De rekening courant per 1 januari 2010 van € 52,6 miljoen is gelijk aan de liquide middelen uit de indicatieve openingsbalans per 1 januari 2010. In het kasstroomoverzicht zijn geen mutaties voor de jaren 2008 en 2009 opgenomen, aangezien de DUO per 1 januari 2010 start.

DUO heeft voor 2010 en verder nog geen leenfaciliteit aangevraagd. Derhalve zijn in het kasstroomoverzicht de investeringen DUO op nul gesteld. DUO heeft in de begroting wel de geraamde afschrijvingskosten opgevoerd voor een zo getrouw mogelijk beeld. Het meerjarig investeringsplan zal deel uitmaken van het prestatiecontract DUO 2010.

Doelmatigheid:

De Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) levert producten en diensten op het terrein van bekostiging van instellingen, financiering van studenten, informatievoorziening alsmede diensten gericht op de verbetering van de verbinding tussen beleid en uitvoering. Met een eenduidige product-definitie (uitgedrukt in kwantiteit en kwaliteit) en de toerekening van kosten naar deze producten ontstaat een grotere transparantie in de relatie tussen het bestuursdepartement en DUO. Het ministerie en de politiek kunnen een betere afweging maken tussen het resultaat en de te maken kosten. Dit leidt tot een verbeterde prioriteitstelling, zowel op geaggregeerd niveau als binnen de DUO-organisatie. Basisindicatoren zijn de kostprijs en kwaliteit per product of dienst. Doelmatigheid kan meerjarig worden bereikt door een lagere kostprijs (bij gelijke kwaliteit) of een hogere kwaliteit (bij gelijke kostprijs). Deze kengetallen zullen inzicht geven in de meerjarige ontwikkeling van de doelmatigheid uitgedrukt in financiële en kwaliteitskengetallen.

Kwaliteitskenmerken van producten zijn:

- rechtmatigheid van toegekende bekostiging aan instellingen en financiering van studenten, waarbij de rijksbrede normen voor het financieel beheer van toepassing zijn;
- de doorlooptijd van de uitvoering waarbij de termijnen genoemd in de onderscheiden wet en regelgeving als norm gelden;

De diensten die een baten-lasten stelsel voeren

- de reactiesnelheid op vragen van instellingen en burgers;
- de klanttevredenheid gemeten op basis van periodiek veldonderzoek;
- het aantal gegronde bezwaren als percentage van het aantal verstrekte beschikkingen.

Deze kengetallen worden nader uitgewerkt. In de eerste suppletoire begroting van 2010 worden de kengetallen tezamen met de openingsbalans in een meerjarig perspectief gepresenteerd.

2. NATIONAAL ARCHIEF

Tabel 1 Begroting Nationaal Archief (x 1 000)	
	Begroting 2010
Totaal baten	19 706
Totaal lasten	19 706
Saldo van baten en lasten	0
Kapitaalontvangsten	2 250
Kapitaalluitgaven	- 3 531

2. Baten en lasten

Tabel 2 Begroting van baten en lasten Nationaal Archief (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Baten							
Opbrengst moederdepartement	19 425	18 877	17 804	17 326	17 374	17 574	17 574
Opbrengst overige departementen	1 098	893	0	0	0	0	0
Opbrengst derden	2 758	1 728	1 852	1 852	0	0	0
Rentebaten	567	50	50	50	50	50	50
Bijzondere baten	25	0	0	0	0	0	0
Projectmiddelen	- 2 341	3 258	0	0	0	0	0
Totaal baten	21 532	24 806	19 706	19 228	17 424	17 624	17 624
Lasten							
Apparaatskosten	20 614	21 463	18 586	17 239	15 507	15 764	15 791
• Personele bekostiging	8 841	9 536	9 514	10 246	9 448	9 239	9 014
• Huisvesting	4 639	5 293	4 098	3 794	3 865	3 865	3 865
• Materiële bekostiging	7 135	6 634	4 974	3 199	2 193	2 660	2 911
Rentelasten	35	75	26	120	103	87	60
Afschrijvingskosten	509	2 657	1 094	1 869	1 814	1 773	1 773
• Materieel	509	2 657	594	869	814	773	773
• Immaterieel			500	1 000	1 000	1 000	1 000
Overige kosten	314	0	0	0	0	0	0
• Dotaties voorzieningen	74	0	0	0	0	0	0
• Buitengewone lasten	240	0	0	0	0	0	0
Totaal lasten	21 472	24 195	19 706	19 228	17 424	17 624	17 624
Saldo van baten en lasten	60	611	0	0	0	0	0

Toelichting:

Baten*Opbrengst moederdepartement*

Dit is het bedrag dat het moederdepartement bijdraagt aan de producten van het Nationaal Archief. Deze bestaat uit structurele middelen voor de primaire processen en incidentele middelen voor specifieke eenmalige producten, zoals het digitaal depot en beelden voor de toekomst.

De diensten die een baten-lasten stelsel voeren

Ook zal vanuit deze bijdrage het Nationaal Archief samen met de ministeries in een gemeenschappelijke uitvoeringsorganisatie samenwerken om archiefachterstanden aan te pakken.

Opbrengst overige departementen

Deze bestaat uit eenmalige inkomsten van overige departementen voor specifieke eenmalige producten.

Opbrengst derden

Deze bestaat uit eenmalige inkomsten van derde partijen (o.a. Europese Unie) voor specifieke eenmalige producten.

Rentebaten

Deze baten zijn begroot op basis van een vergoeding van 2% en de opbrengsten uit deposito.

Projectmiddelen

Dit betreft gelden die zijn toegewezen aan specifieke eenmalige producten. Deze projectmiddelen zullen in de jaren 2008 t/m 2010 worden aangewend.

Lasten

Apparaatskosten

Personele kosten: deze kosten zijn gebaseerd op een formatie van 132,63 fte, vermeerderd met de personele kosten die gepaard gaan met de ontwikkeling van de specifieke eenmalige producten. Tevens zijn de wachtgeldten voor voormalige medewerkers en bijkomende personele kosten als reiskosten en opleidingen in deze post opgenomen.

De gemiddelde loonsom per personeelslid binnen de vaste formatie bedraagt hierbij € 62 577,- per fte.

Om de specifieke eenmalige producten te kunnen ontwikkelen, is tijdelijk personeel vereist. Zoveel mogelijk zal dit opgevangen worden door externe inhuur (+/- 30 fte), tegen een gemiddeld uurtarief van € 125,-.

Huisvestingskosten: deze post bevat de kosten voor huur van het gebouw van het Nationaal Archief en de met dit gebouw samenhangende exploitatiekosten. De kosten voor de huur zijn gebaseerd op de geprognostiseerde huur gedurende en na de renovatie van het gebouw.

Materiële kosten: deze kosten zijn gebaseerd op de structurele verwachte materiële kosten, vermeerderd met de materiële kosten die gepaard gaan met de ontwikkeling van de specifieke eenmalige producten.

Rentelasten

Deze vloeien voort uit het beroep op de leenfaciliteit in de voorgaande jaren. De gehanteerde rentepercentages zijn conform de rentebrief van het Ministerie van Financiën.

Afschrijvingskosten

Deze kosten vertonen een sterk stijgende lijn. Dit wordt veroorzaakt door de grote investeringen in het fysieke en digitale depot en de ontwikkeling van de publieke ruimte.

3. Kasstroom

Tabel 3 Kasstroomoverzicht Nationaal Archief (x € 1 000)							
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1. Rekening courant RHB 1 januari (incl. deposito)	13 677	6 663	11 447	8 221	6 471	6 268	6 078
2. Totaal operationele kasstroom	6 713	- 116	- 1 944	- 1 369	177	136	136
3a. Totale investeringen -/-	- 3 081	- 5 140	- 3 150	0	0	0	0
3b. Totale boekwaarde desinvesteringen +/-	230	0	0	0	0	0	0
3 Totaal investeringskasstroom	- 2 850	- 5 140	- 3 150	0	0	0	0
4a. Eenmalige uitkering aan OCW -/-	0	0	0	0	0	0	0
4b. Eenmalige storting door OCW +/-	0	0	0	0	0	0	0
4c. Aflossingen op leningen -/-	- 153	- 572	- 381	- 381	- 381	- 326	- 285
4d. Beroep op leenfaciliteit +/-	0	1 190	2 250	0	0	0	0
4. Totaal financieringskasstroom	- 153	618	1 869	- 381	- 381	- 326	- 285
5. Rekening courant RHB 31 december (incl. deposito)	17 387	2 025	8 221	6 471	6 268	6 078	5 929

Toelichting op het kasstroomoverzicht:

De liquiditeitspositie (de rekening-courant) van het Nationaal Archief zal in de komende jaren afnemen. Dit wordt veroorzaakt door de grote investeringen in de fysieke en digitale ruimten. Daarna stijgt de liquiditeit naar een gezond niveau.

4. Overzicht doelmatigheid

Toelichting op doelmatigheid:

In 2010 gaat het NA schaduwdraaien met een kostprijsmodel. De output indicatoren zijn hiervoor in ontwikkeling. Deze zullen in 2010 in een prestatiecontract worden opgenomen. Het doel is dat het NA vanaf 2011 gestuurd wordt op output. Dit zal ook zijn weerslag hebben in de begroting 2011.

7. VERDIEPINGSHOOFDSTUK**Algemeen***Algemeen*

In dit verdiepingshoofdstuk worden de bijstellingen van de begroting op het niveau van het artikel gepresenteerd. Het gaat hier om de veranderingen van de begroting ten opzichte van de ontwerpbegroting 2009. De bijstellingen die worden toegelicht gaan een bedrag van € 2,2 miljoen te boven en zijn beleidsmatig van aard. Dit betekent dat niet elk bedrag wordt toegelicht.

Voor de uitgaven en ontvangsten geldt dat de tabellen alleen zijn opgenomen als er mutaties hebben plaatsgevonden. Voor de verplichtingen zijn de tabellen opgenomen als de mutaties afwijken van de mutaties in de uitgaven. De FES-middelen zijn conform de richtlijnen opgenomen als technische mutaties (desalderingen).

De begroting bevat een aantal veranderingen die op meerdere artikelen betrekking hebben, maar een gelijke toelichting kennen. Het betreft de volgende onderwerpen:

1. Loonbijstelling tranche 2009;
2. Prijsbijstelling tranche 2009;
3. Taakstelling inhuur externen;
4. Leerlingenontwikkeling;
5. Bijstellingen Fonds Economische Structuurversterking (FES).

Loonbijstelling tranche 2009

De loonbijstelling tranche 2009 is vanuit de aanvullende post van Financiën overgeheveld naar de OCW-begroting. Het gaat om een bedrag van € 955 miljoen in 2009 oplopend naar € 976 miljoen in 2014. De uitdeling van de loonbijstelling over de beleidsartikelen wordt in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 1 Verdeling loonbijstelling (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Primair onderwijs	347 905	347 855	344 477	342 628	339 379	336 551
Voortgezet onderwijs	232 415	232 768	231 494	232 099	233 988	235 898
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	91 871	94 506	94 254	94 074	94 031	93 569
Hoger beroepsonderwijs	68 905	71 875	72 843	73 292	73 830	74 009
Wetenschappelijk onderwijs	94 745	96 619	98 398	98 831	100 061	101 264
Internationaal beleid	391	386	360	360	360	360
Onderwijspersoneel	7 857	16 497	19 742	20 301	20 729	21 158
Studiefinanciering	2 133	2 096	1 943	1 956	1 963	2 072
Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	516	497	447	447	446	473
Lesgeld	171	164	145	145	146	157
Cultuur	16 762	17 496	17 396	17 337	17 237	17 014
Media	775	775	772	772	772	772
Onderzoek en wetenschappen	28 528	26 941	25 487	25 588	25 461	25 461
Kinderopvang	57 862	55 107	58 826	60 145	61 144	62 277
Emancipatie	170	442	435	436	436	436
Nominaal en onvoorzien	- 908	161	- 910	- 562	- 239	- 28
Ministerie algemeen	2 741	2 585	2 405	2 335	2 326	2 332
Inspecties	1 907	1 773	1 634	1 634	1 634	1 634
Adviesraden	223	212	173	173	173	173
Totaal uitdeling	954 969	968 755	970 321	971 991	973 877	975 582

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

Prijsbijstelling tranche 2009

De prijsbijstelling tranche 2009 is vanuit de aanvullende post van Financiën overgeheveld naar de OCW-begroting. Voor OCW betreft dit, exclusief indexering WSF/WTOS, een bedrag van € 139 miljoen in 2009 oplopend naar € 142 miljoen in 2014. Voor sommige sectoren is OCW verplicht om dit jaar een hogere compensatie voor prijsontwikkelingen af te dragen dan volgens de gebruikelijke systematiek ontvangen wordt uit de aanvullende post van Financiën. Het betreft een compensatie van € 45 miljoen in 2009 en vanaf 2010 gaat het om structureel € 18 miljoen. De uitdeling van de prijsbijstelling (inclusief extra compensatie) over de beleidsartikelen wordt in onderstaande tabel weergegeven.

Tabel 2 Verdeling prijsbijstelling (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Primair onderwijs	44 935	20 305	20 148	19 953	19 781	19 605
Voortgezet onderwijs	21 145	20 946	20 775	20 958	21 064	21 207
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	19 007	19 223	19 188	19 163	19 156	19 089
Technocentra	164	163	0	0	0	0
Hoger beroepsonderwijs	12 070	12 474	12 646	12 720	12 808	12 837
Wetenschappelijk onderwijs	23 938	24 245	24 628	24 739	25 030	25 429
Internationaal beleid	152	144	147	147	147	147
Onderwijspersoneel	112	192	252	252	252	252
Studiefinanciering	8 748	8 513	8 398	9 435	9 692	9 907
Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	112	108	97	97	97	103
Lesgelden	37	36	31	32	32	34
Cultuur	9 927	9 815	9 838	9 892	9 863	9 756
Media	13 597	17 761	17 861	17 982	18 129	18 278
Onderzoek en wetenschappen	6 359	6 099	6 016	6 033	6 017	6 017
Kinderopvang	10 789	10 336	11 018	11 142	11 275	11 481
Emancipatie	211	226	226	229	229	229
Nominaal en onvoorzien	10 457	4 094	4 002	4 052	4 084	4 113
Ministerie algemeen	1 275	1 203	1 133	1 080	1 079	1 078
Inspecties	436	405	374	374	374	374
Adviesraden	47	45	35	35	35	35
Totaal uitdeling	183 518	156 333	156 813	158 315	159 144	159 971

Taakstelling inhuur externen

In de nota van wijziging bij de begroting 2009 is er een taakstelling inhuur externen op het beleidsartikel 17 centraal geparkeerd. In de begroting 2010 wordt deze taakstelling verdeeld over de verschillende beleidsartikelen.

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

Tabel 3 Taakstelling inhuur externen (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Primair onderwijs	- 20	- 28	- 42	- 44	- 44	- 44
Voortgezet onderwijs	- 21	- 28	- 34	- 30	- 30	- 30
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	- 17	- 23	- 28	- 29	- 29	- 29
Hoger beroepsonderwijs	- 24	- 33	- 41	- 42	- 42	- 42
Internationaal beleid	- 10	- 14	- 16	- 16	- 16	- 16
Onderwijspersoneel	- 10	- 13	- 16	- 13	- 13	- 13
Cultuur	- 40	- 54	- 67	- 69	- 69	- 69
Onderzoek en wetenschappen	- 13	- 17	- 22	- 22	- 22	- 22
Emancipatie	- 9	- 11	- 14	- 14	- 14	- 14
Ministerie algemeen	- 330	- 433	- 541	- 540	- 540	- 540
Inspecties	- 168	- 222	- 274	- 276	- 276	- 276
Adviesraden	- 95	- 126	- 157	- 157	- 157	- 157
Totaal	- 757	- 1 002	- 1 252	- 1 252	- 1 252	- 1 252

Leerlingenontwikkeling

Jaarlijks wordt een raming van het aantal leerlingen en studenten in de verschillende onderwijssectoren opgesteld. De wijzigingen in de onderwijsdeelname worden budgettair doorvertaald in de OCW-begroting. De referentieraming 2009 wijst uit dat de leerlingen- en studentenaantallen in totaal de komende jaren hoger zullen uitvallen dan vorig jaar geraamd. De huidige bijstelling van de leerlingenontwikkeling bestaat zowel uit het verwerken van de eerder «afgetopte» ramingen van vorig jaar als uit de bijstellingen van de leerlingen- en studentenaantallen uit de nieuwe referentieraming 2009. Per saldo heeft dit een budgettair netto-effect van € 15,3 miljoen in 2009 oplopend naar € 199,1 miljoen in 2014.

In onderstaande tabel zijn de effecten van de wijziging in de onderwijsdeelname voor de beleidsartikelen weergegeven.

Tabel 4 Leerlingenontwikkeling (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Primair onderwijs	- 560	22 650	47 415	66 732	90 940	110 687
Voortgezet onderwijs	7 640	36 284	48 819	66 825	88 285	103 665
Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie	4 500	- 24 991	14 639	- 10 151	- 45 575	- 50 980
Hoger beroepsonderwijs	15 813	18 949	19 979	17 148	14 540	21 612
Wetenschappelijk onderwijs	6 018	4 165	- 689	- 8 274	- 17 357	- 31 794
Studiefinanciering	- 18 900	- 12 800	25 800	48 900	57 500	91 900
Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	- 2 100	400	3 200	4 100	5 000	2 400
Lesgeld	0	0	100	300	300	300
Subtotaal uitgavenkader	12 411	44 657	159 263	185 580	193 633	247 790
Lesgeldontvangsten	- 2 900	4 500	24 300	33 800	33 600	48 700
Totaal leerlingenontwikkeling	15 311	40 157	134 963	151 780	160 033	199 090

Bijstellingen Fonds Economische Structuurversterking

In onderstaande tabel worden de bijstellingen in de FES-middelen per artikel weergegeven.

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

Tabel 5 Overzicht bijstellingen FES-middelen (x € 1 000)

Artikel	Onderwerp	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	Huisvesting brede school	24 457	0	0	0	0	0
1	Deltaplan bèta & techniek	146	0	0	0	0	0
3	Leren door experimenteren	9 152	9 153	0	0	0	0
3	Funderend onderwijs	1 397	1 397	0	0	0	0
3	MS & ICT	3 490	1 657	136	0	0	0
4	Beroepsonderwijs in bedrijf	2 197	3 804	2 404	2 404	2 404	2 384
5	Technocentra	660	416	0	0	0	0
7	Rendement en excellentie	- 3 966	- 4 680	- 3 478	10 793	9 227	1 529
7	Transitie samenwerking 3 TU's	- 3 000	- 4 000	- 4 000	6 000	3 500	1 500
14	Beelden voor de toekomst	0	0	0	0	0	11 599
14	Archeologisch bodemonderzoek (Malta)	3 076	1 750	1 000	250	0	0
16	Vernieuwingsimpuls	- 4	- 5	0	0	0	0
16	Bsik	5 351	5 352	0	0	0	0
16	ITER NL2	0	4 000	4 000	0	0	0
16	Surfnet7	6 800	11 700	6 300	7 200	0	0
16	NCB	4 700	10 000	8 400	6 900	0	0
16	Hersenen en cognitie	2 000	4 000	4 000	3 900	3 900	2 200
Totaal bijstellingen		56 456	44 544	18 762	37 447	19 031	19 212

Toelichting:

Huisvesting brede school

Het opstellen van een nieuwe regeling huisvesting brede school kost meer tijd dan verwacht en zal pas in 2009 tot uitbetaling leiden. De FES-middelen die in 2008 beschikbaar waren, worden doorgeschoven naar 2009.

Deltaplan bèta & techniek

De onderuitputting in 2008 van de projectmiddelen voor Bèta en Techniek, wordt voor hetzelfde doel in 2009 ingezet.

Leren door experimenteren

Dit betreft een kasschuif van 2008 naar de jaren 2009 en 2010 van de onbestede middelen voor het project leren door experimenteren.

Funderend onderwijs

De onderuitputting in 2008 van de middelen voor praktijkgerichte leeromgeving vmbo-pro worden in de jaren 2009 en 2010 ingezet.

Maatschappelijke sectoren & ICT (MS & ICT)

Dit betreft een verhoogde bijdrage van de minister van Economische Zaken voor de projecten maatschappelijke sectoren & ICT. Daarnaast is onderuitputting van diverse projecten uit 2008 doorgeschoven naar de jaren 2009 en 2010.

Beroepsonderwijs in bedrijf

Deze onderuitputting uit 2008 maakt onderdeel uit van de tweede tranche FES-middelen beroepsonderwijs in bedrijf ten behoeve van de tijdelijke stimuleringsregeling Leren en Werken. Met deze regeling wordt regionale samenwerking bevordert en het gebruik van EVC-trajecten en duale trajecten gestimuleerd. Daarnaast wordt er € 20 miljoen geïnvesteerd in het experiment de Netwerkschool. Dit betreft een slimme en flexibele organisatie van het cgo en het leveren van een bijdrage aan het terugdrin-

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

gen van het lerarentekort door wetenschappelijk aan te tonen dat het mogelijk is de arbeidsproductiviteit in het mbo te verhogen door een slimme organisatie van het onderwijs en de inzet van ICT.

Technocentra

Dit betreft een kasschuif van 2008 naar de jaren 2009 en 2010 van de onbestede middelen voor de uitvoering van de Kaderregeling Technocentra (2006–2010).

Rendement en excellentie

De onderuitputting in 2008 (€ 9,4 miljoen) van de middelen voor rendement en excellentie worden in latere jaren ingezet. Door de startdatum en de looptijd van de goedgekeurde projecten moet het kasritme worden geactualiseerd via een kasschuif.

Transitie samenwerking 3 TU's

Vanwege de nieuwe bestedingsverwachtingen voor het programma Centres of Excellence van de 3TU.Federatie dient de meerjarenraming te worden geactualiseerd.

Beelden voor de toekomst

Het project Beelden voor de Toekomst had een beoogde startdatum van 1 januari 2007. Door allerlei aanbestedingsprocedures is het project een half jaar later van start gegaan. Hierdoor is de totale looptijd van het project een half jaar opgeschoven. Tenslotte wordt de onderuitputting uit 2008 doorgeschoven naar het jaar 2014.

Archeologisch bodemonderzoek (Malta)

Deze FES-middelen ter bestrijding van de excessieve kosten van opgravingen (Wet Malta) zijn in 2008 niet benodigd en worden doorgeschoven naar de jaren 2009 t/m 2012.

Vernieuwingsimpuls

Dit betreft het doorschuiven van de FES-onderuitputting 2008 naar het jaar 2009.

Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur (Bsik)

Dit betreft het doorschuiven van de FES-onderuitputting 2008 naar het jaar 2009.

ITER NL2

In dit project wordt gewerkt aan ontwerp en constructie van wetenschappelijke instrumentatie voor het internationale kernfusiereactorproject ITER. De FES-bijdrage bedraagt in totaal € 8 miljoen.

Surfnet7

Bijdrage uit de Fes-enveloppe voor grootschalige research-infrastructuur aan het project Surfnet7. SURFnet7 vormt een belangrijk deel van de Nederlandse ICT-researchinfrastructuur en heeft tot doel het huidige hybride computernetwerk door te ontwikkelen zodat het behoort tot het meest geavanceerde researchnetwerk voor hoger onderwijs en onderzoek ter wereld.

NCB

Het betreft een bijdrage van € 30 miljoen uit de FES-enveloppe voor grootschalige researchinfrastructuur ten behoeve van de totstandkoming

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

van het Nederlands centrum voor biodiversiteit. Hiermede wordt een up-to-date onderzoeksfaciliteit voor onderzoek op het gebied van biodiversiteit gerealiseerd.

Hersenen en cognitie

Het betreft een projectbijdrage van € 20 miljoen uit de maatschappelijke innovatieprogramma's op het terrein van Hersenen & Cognitie.

OVERZICHT BUDGETFLEXIBILITEIT

Tijdens het wetgevingsoverleg d.d. 3 december 2009 in het kader van het Begrotingsonderzoek, is toegezegd dat met ingang van begroting 2010 een tabel wordt opgenomen over de budgetflexibiliteit alsmede de bestuurlijk gebonden componenten.

Tabel 1.1 Budget flexibiliteit operationele doelstellingen (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
Programma-uitgaven (totaal operationele doelstellingen)	35 955 109	35 872 854	36 186 080	36 376 458	36 565 381
Totaal juridisch verplicht	34 936 059	35 106 515	35 265 671	34 715 438	34 881 615
Totaal bestuurlijk gebonden	1 017 181	712 292	911 854	1 606 119	1 671 065
Totaal niet-juridisch verplicht of bestuurlijk gebonden	1 869	8 576	8 555	10 591	12 701

Tabel 1.2 Budget flexibiliteit totaal juridisch per artikel (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
1 Primair onderwijs	9 042 681	9 044 921	8 994 220	8 930 629	8 871 637
3 Voortgezet onderwijs	6 705 279	6 690 386	6 726 781	6 797 443	6 866 409
4 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	3 514 494	3 332 009	3 191 971	3 115 613	3 090 124
5 Technocentra	9 998	0	0	0	0
6 Hoger beroepsonderwijs	2 288 046	2 319 691	2 330 845	2 346 205	2 353 675
7 Wetenschappelijk onderwijs	3 793 255	3 844 122	3 879 289	3 915 084	3 943 923
8 Internationaal beleid	8 727	7 022	6 972	6 935	6 935
9 Onderwijspersoneel	245 109	254 560	197 955	158 637	148 641
11 Studiefinanciering	3 857 084	4 045 277	4 274 765	4 383 005	4 477 022
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	108 100	107 200	107 300	107 200	107 600
14 Cultuur	752 131	738 303	755 455	107 546	107 536
15 Media	897 486	894 730	898 762	903 411	908 165
16 Onderzoek en wetenschappen	1 053 983	1 012 488	1 006 359	1 001 506	1 002 606
24 Kinderopvang	2 649 789	2 811 176	2 893 987	2 940 963	2 997 342
25 Emancipatie	9 897	4 630	1 010	1 261	0
Totaal	34 936 059	35 106 515	35 265 671	34 715 438	34 881 615

Verdiepingshoofdstuk (Algemeen)

Tabel 1.3 Budget flexibiliteit totaal bestuurlijk per artikel (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
1 Primair onderwijs	273 180	206 829	206 523	206 008	203 873
3 Voortgezet onderwijs	137 019	85 764	87 390	85 881	85 881
4 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	68 875	59 935	165 199	206 332	211 323
5 Technocentra	0	0	0	0	0
6 Hoger beroepsonderwijs	89 280	64 804	65 766	65 789	68 189
7 Wetenschappelijk onderwijs	15 828	45 471	46 007	44 310	42 089
8 Internationaal beleid	14 418	10 228	10 272	10 326	10 326
9 Onderwijspersoneel	41 277	45 549	105 885	165 416	188 425
11 Studiefinanciering	0	0	0	0	0
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	0	0	0	0	0
14 Cultuur	133 314	146 523	138 490	793 243	790 871
15 Media	0	0	0	0	0
16 Onderzoek en wetenschappen	181 777	52 364	47 634	33 878	29 580
24 Kinderopvang	56 917	26 780	21 120	21 000	21 000
25 Emancipatie	5 296	13 516	17 568	18 246	19 508
Totaal	1 017 181	712 292	911 854	1 606 119	1 671 065

Tabel 1.4 Budget flexibiliteit totaal ongebonden per artikel (x € 1 000)

	2010	2011	2012	2013	2014
1 Primair onderwijs	0	154	375	855	955
3 Voortgezet onderwijs	191	385	385	385	385
4 Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie	175	250	250	250	250
5 Technocentra	0	0	0	0	0
6 Hoger beroepsonderwijs	0	371	325	326	325
7 Wetenschappelijk onderwijs	0	500	500	1 000	1 000
8 Internationaal beleid	289	336	342	325	325
9 Onderwijspersoneel	0	0	0	0	0
11 Studiefinanciering	0	0	0	0	0
12 Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	0	0	0	0	0
14 Cultuur	0	0	0	0	0
15 Media	0	0	0	0	0
16 Onderzoek en wetenschappen	0	0	2 500	2 998	4 468
24 Kinderopvang	1 214	6 580	3 878	4 452	4 993
25 Emancipatie	0	0	0	0	0
Totaal	1 869	8 576	8 555	10 591	12 701

ARTIKEL 1. PRIMAIR ONDERWIJS

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	9 113 188	8 996 846	8 910 784	8 857 339	8 773 189	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	110 876	88 098	102 544	111 716	135 752	
Nieuwe mutaties	402 436	375 476	420 652	416 800	413 312	
Stand ontwerpbegroting 2010	9 626 500	9 460 420	9 433 980	9 385 855	9 322 253	9 262 289

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	381 064	273 517	485 554	483 623	480 374
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	347 905	348 214	344 836	342 987	339 738
2. Desalderingen	12 302	- 12 302	0	0	0
3. Overboekingen intern	20 332	101 823	140 081	139 799	139 799
4. Overboekingen (extern)	525	- 164 218	637	837	837
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	21 372	101 959	- 64 902	- 66 823	- 67 062
1. Bestedingsplan		- 251	- 1 509	- 1 509	- 1 509
2. Bestuur & Management		- 38 100	- 90 300	- 92 300	- 89 900
3. Bouw: Onderhoud En Bouw Scholen	26 200	77 900			
4. Brede School	- 2 000				
5. Enveloppe Onderwijs (pijler 4)		62 800	62 800	62 800	62 800
6. Groeiregeling Bao		- 9 000	- 46 000	- 46 000	- 46 000
7. Intertemporele Compensatie	3 912	- 4 042	- 31	50	111
8. Loonbijstelling 2009	- 2 320	- 2 320	- 2 320	- 2 320	- 2 320
9. Onderwijsnummer	3 600	5 000	2 500	2 500	2 500
10. Taakstelling Inhuur Externen	- 20	- 28	- 42	- 44	- 44
11. Toeslag Technisch Onderhoud					- 2 700
12. Vve	- 10 000				
13. Compensatie maatregelen Awbz	2 000	10 000	10 000	10 000	10 000
Totaal	402 436	375 476	420 652	416 800	413 312

Voor het primair onderwijs (WPO en WEC) is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 463,6 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 375,5 miljoen. Hiervan heeft € 273,5 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 102 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.3

Deze mutatie betreft onder andere een bijdrage van artikel 9 voor het convenant LeerKracht van Nederland. Het gaat hierbij om een bedrag van € 44,3 miljoen in 2010 en vanaf 2011 € 69,2 miljoen. Daarnaast worden de structurele uitgaven voor de financiële harmonisatie van kinderopvang en

Verdiepingshoofdstuk (artikel 1)

peuterspeelzaalwerk en de middelen ten behoeve van het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie overgeboekt van artikel 24 naar artikel 1. Het gaat hierbij in totaal om een bedrag van € 20,6 miljoen in 2009 oplopend tot structureel € 65,5 miljoen.

1.4

De beschikbare middelen voor onderwijsachterstandenbeleid worden in 2010 via een decentralisatie-uitkering aan de gemeenten uitgekeerd, en worden daarom overgeboekt naar het Gemeentefonds.

3.2 en 3.6

Voor een toelichting op deze mutaties wordt verwezen naar de financiële paragraaf Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010 in de beleidsagenda.

3.3

Om duurzaam energie te besparen en het binnenmilieu op scholen te verbeteren wordt in 2009 € 26,2 miljoen euro en in 2010 € 77,9 miljoen euro ter beschikking gesteld voor investeringen zoals hoogrendementsketels en airconditioningsystemen.

3.5

Dit betreft een structurele uitdeling van de enveloppemiddelen onderwijs tranche 2010 voor: aanpassing gewichtenmiddelen (€ 30 miljoen), brede school (€ 1,8 miljoen), passend onderwijs (€ 20 miljoen) en kwaliteit (€ 11 miljoen).

3.7

Om te voorkomen dat er twee keer in het schooljaar 2009/2010 een gemiddelde personele last (GPL) moet worden vastgesteld is gekozen voor het hanteren van één gewogen GPL voor het hele schooljaar 2009/2010. Hiervoor is nodig dat er middelen van 2010 (ca € 9,3 miljoen) toegevoegd worden aan het budget van 2009. Naar verwachting zal in 2009 een beperkt overschot zijn op de zorgmiddelen van ca € 5,4 miljoen. Dit wordt doorgeschoven naar 2010 als onderdeel van de dekking voor toenemende kosten van de zorgleerlingen.

3.8

Deze mutatie betreft een bijstelling van – € 2,3 miljoen op de gekregen loonbijstelling en wordt ingezet voor de totale OCW problematiek.

3.9

Deze mutatie betreft een bijstelling van de geraamde (structurele) kosten van de IB-Groep om de invoering van het persoonsgebonden nummer in het primair onderwijs te financieren.

3.11

Deze mutatie betreft de middelen die binnen de begroting waren gereserveerd voor een verhoging van de in de PVE opgenomen toeslag technisch onderhoud en wordt ingezet voor de totale OCW problematiek.

3.12

In 2008 is versneld € 10 miljoen voor VVE beschikbaar gesteld. In 2009 valt dit bedrag vrij en wordt ingezet voor de totale OCW problematiek.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 1)

3.13

Voor mogelijke weglekeffecten als gevolg van de maatregelen in de Awbz wordt het primair onderwijs gecompenseerd voor een bedrag van € 10 miljoen.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	21 936	5 936	1 661	1 661	1 661	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	32 301	12 302				
Nieuwe mutaties	12 302	- 12 302	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	66 539	5 936	1 661	1 661	1 661	1 661

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	
1. Technische mutaties	12 302	- 12 302	0	0	0	
1. Desalderingen	12 302	- 12 302				
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0	
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0	
Totaal	12 302	- 12 302	0	0	0	

De ontvangsten zijn in 2010 per saldo gelijk gebleven. Een deel van deze mutaties is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009. Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van - € 12,3 miljoen. Dit is een desaldering waarbij tevens de uitgaven met - € 12,3 zijn verlaagd.

ARTIKEL 3: VOORTGEZET ONDERWIJS

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	6 525 202	6 452 994	6 414 084	6 438 446	6 487 720	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	44 080	68 262	70 525	88 118	109 046	
Nieuwe mutaties	243 073	348 424	317 621	313 161	312 097	
Stand ontwerpbegroting 2010	6 812 355	6 869 680	6 802 230	6 839 725	6 908 863	6 978 140

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	235 523	281 401	313 224	313 702	315 594
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	232 415	232 975	231 701	234 195	234 195
2. Desalderingen	5 018	1 183	136		
3. Overboekingen (intern)	- 1 760	50 779	84 894	84 894	84 894
4. Overboekingen (extern)	- 150	- 3 536	- 3 507	- 3 495	- 3 495
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	7 550	67 023	4 397	- 541	- 3 497
1. Enveloppe-middelen		37 300	37 400	37 400	37 400
2. Versoberen GPL VO		- 5 000	- 10 000	- 10 000	- 10 000
3. Leermiddelen VO			- 3 500	- 10 000	- 10 000
4. Diverseerschikkingen	- 2 450	- 6 177	- 6 503	- 4 941	- 7 897
5. Buitenschoolse activiteiten als voorbereiding op de invoering maatschappelijke stage			- 13 000	- 13 000	- 13 000
6. Investerings in energiebesparing en een beter binnenmilieu	10 000	40 900			
Totaal	243 073	348 424	317 621	313 161	312 097

Voor het voortgezet onderwijs is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 416,7 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 348,4 miljoen. Hiervan heeft € 281,4 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 67,0 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.1

Het betreft hier voornamelijk de meerjarige uitdeling van de loonbijstelling over 2009.

1.3

De belangrijkste mutatie betreft de overboeking van beleidsterrein 9 Arbeidsmarkt- en Personeelsbeleid van de beloningsmaatregelen tranches 2010 en 2011 uit het actieplan LeerKkracht van Nederland.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 3)

3.1

Het betreft hier de tranche 2010 (totaal € 37,3 miljoen) van de enveloppe-middelen, die bij het coalitieakkoord beschikbaar zijn gesteld.

3.2, 3.3 en 3.4

Voor een toelichting op deze mutaties (totaal – € 11,2 miljoen) wordt verwezen naar de financiële paragraaf «Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010» in de beleidsagenda.

3.5

Vrijval van de middelen (– € 13 miljoen) die het vorig kabinet ter stimulering voor de maatschappelijk stage beschikbaar had gesteld. Omdat in 2011 bij alle scholen de maatschappelijke stage is ingevoerd, vallen deze middelen vrij.

3.6

Het betreft de door het Kabinet extra beschikbaar gestelde middelen ten behoeve van investeringen in energiebesparing en een beter binnenmilieu. Voor 2010 gaat het om een bedrag van € 40,9 miljoen.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	56 383	49 937	1 361	1 361	1 361	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	14 073	11 024				
Nieuwe mutaties	8 152	1 183	136	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	78 608	62 144	1 497	1 361	1 361	1 361

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	5 018	1 183	136	0	0
1. Desalderingen	5 018	1 183	136		
2. Autonome mutaties	3 134	0	0	0	0
1. Bijstelling ontvangsten	3 134				
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	8 152	1 183	136	0	0

Toelichting op de nieuwe mutaties:

De ontvangsten zijn met € 12,2 miljoen gestegen. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009. Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 1,2 miljoen, volledig bestaand uit technische mutaties.

ARTIKEL 4. BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	3 276 261	3 276 344	3 271 390	3 268 264	3 268 433	
Nota van wijziging Amendementen	35 000	50 000	50 000	45 000	45 000	
1e suppletore begroting	22 984	- 40 393	- 5 602	- 30 395	- 65 813	
Nieuwe mutaties	208 475	312 099	90 324	88 464	88 488	
Stand ontwerpbegroting 2010	3 542 720	3 598 050	3 406 112	3 371 333	3 336 108	3 315 688

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	95 286	107 276	106 446	106 275	106 241
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	91 871	94 739	94 487	94 307	94 264
2. Desalderingen	1 399	3 005	2 404	2 404	2 404
3. Overboekingen intern	2 016	10 148	10 170	10 170	10 170
4. Overboekingen extern		- 616	- 615	- 606	- 597
2. Autonome mutaties					
3. Beleidsmatige mutaties	113 189	204 823	- 16 122	- 17 811	- 17 753
1. School-ex programma (envelop Jeugdwerkloosheid)	9 000	7 000			
2. Stageoffensief kbb's (envelop Jeugdwerkloosheid)	6 000	12 000	2 000		
3. Envelop «versterken mbo»	100 000	150 000			
4. Onderwijsenvelop (pijler 4)		40 800	40 800	40 800	40 800
5. Korting innovatiearrangement			- 20 000	- 20 000	- 20 000
6. Korting educatie budget			- 35 000	- 35 000	- 35 000
7. Korting prijsbijstelling tranche 2009	- 519	- 4 520	- 3 505	- 3 482	- 3 482
8. Aanpassingen bestedingsplan	- 1 275	- 434	- 389	- 100	- 42
9. Taakstelling inhuur externen	- 17	- 23	- 28	- 29	- 29
Totaal	208 475	312 099	90 324	88 464	88 488

Voor het beroepsonderwijs en de volwasseneneducatie is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 321,7 miljoen ten opzichte van de ontwerpbegroting 2009.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 312,1 miljoen. Hiervan heeft € 107,3 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 204,8 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3.1

Deze mutatie betreft middelen die in het aanvullend beleidsakkoord beschikbaar zijn gesteld voor de uitvoering van het School Ex programma.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 4)

3.2

Deze mutatie betreft € 20 miljoen (de som van de bedragen in 2009, 2010 en 2011) die in het aanvullend beleidsakkoord beschikbaar zijn gesteld voor de uitvoering van het «stageoffensief» door de kenniscentra beroepsonderwijs en bedrijfsleven. In totaal is hiermee € 23 miljoen voor dit doel beschikbaar (zie paragraaf 4.2 budgettaire gevolgen van beleid, tabel 4.2, tweede operationele doelstelling).

3.3

Deze mutatie betreft middelen die in het aanvullend beleidsakkoord beschikbaar zijn gesteld voor de versterking van het mbo. Deze middelen zijn bestemd voor:

- de opvang van conjuncturele effecten op de omvang en de samenstellingen van de deelnemersaantallen in het mbo;
- het versterken van de aansluiting tussen het beroepsonderwijs en de arbeidsmarkt;
- het stimuleren van de inrichting van «plusvoorzieningen» voor overbelaste jongeren.

3.4

Deze mutatie betreft de toevoeging van de oploop 2010 van de enveloppe middelen die bij het coalitieakkoord beschikbaar zijn gesteld.

3.5, 3.6 en 3.7

Deze mutaties zijn het gevolg van bezuinigingsmaatregelen uit het aanvullend beleidsakkoord. Ze betreffen een korting op het educatiebudget (is onderdeel van het participatiebudget) en de prijsbijstelling. Daarnaast wordt vanaf 2011 geen vervolg gegeven aan het innovatiearrangement.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	10 000	3 600				
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	798	799				
Nieuwe mutaties	1 399	3 005	2 404	2 404	2 404	2 384
Stand ontwerpbegroting 2010	12 197	7 404	2 404	2 404	2 404	2 384

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	1 399	3 005	2 404	2 404	2 404
1. Desalderingen	1 399	3 005	2 404	2 404	2 404
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	1 399	3 005	2 404	2 404	2 404

Verdiepingshoofdstuk (artikel 4)

De ontvangsten zijn per saldo met € 3,8 miljoen gestegen. Een deel van deze mutatie maakt onderdeel uit van de 1e suppletoire begroting 2009. Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 3 miljoen. Dit is een technische mutatie.

ARTIKEL 5. TECHNOCENTRA

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	9 434	9 392				
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	655	1 086				
Nieuwe mutaties	113	- 480				
Stand ontwerpbegroting 2010	10 202	9 998				

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	
1. Technische mutaties	113	- 480				
1. Desalderingen	277	- 317				
2. Overboekingen intern	- 164	- 163				
2. Autonome mutaties	0	0				
3. Beleidsmatige mutaties	0	0				
Totaal	113	- 480				

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	9 136	9 176				
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	383	733				
Nieuwe mutaties	277	- 317				
Stand ontwerpbegroting 2010	9 796	9 592				

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	
1. Technische mutaties	277	- 317				
1. Desalderingen	277	- 317				
2. Autonome mutaties	0	0				
3. Beleidsmatige mutaties	0	0				
Totaal	277	- 317				

ARTIKEL 6. HOGER BEROEPSONDERWIJS

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	2 229 452	2 249 437	2 285 060	2 299 509	2 316 840	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	18 680	31 596	32 786	30 030	27 510	
Nieuwe mutaties	74 187	116 505	85 776	86 148	86 700	
Stand ontwerpbegroting 2010	2 322 319	2 397 538	2 403 622	2 415 687	2 431 050	2 441 358

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	74 331	81 643	67 448	67 821	68 373
1. Bijstellingen uit aanvullende post	68 905	72 180	73 137	73 585	74 123
2. Overboekingen intern	5 426	9 841	- 5 321	- 5 321	- 5 321
3. Overboekingen extern		- 378	- 368	- 443	- 429
2. Beleidsmatige mutaties	- 144	34 862	18 328	18 327	18 327
1. Excellentie in onderwijs		5 334	5 334	5 334	5 334
2. Niet-westerse allochtone studenten		4 000	2 000	2 000	2 000
3. Minder uitval en kwaliteitsimpuls		13 333	13 333	13 333	13 333
4. Praktijkgericht onderzoek (Lectoren)		5 700	5 700	10 200	10 200
5. Praktijkgericht onderzoek (RAAK)		3 800	3 800	6 800	6 800
6. Ondernemerschap		7 500	7 500		
7. Intertemporele compensatie		10 000			
8. Deltaplan bèta/techniek			- 14 000	- 14 000	- 14 000
9. Dynamisering onderwijsopslag		- 10 000			
10. Dynamisering onderwijsopslag		- 2 667	- 2 667	- 2 667	- 2 667
11. Niet-EER studenten		- 2 105	- 2 631	- 2 631	- 2 631
12. Korting prijsbijstelling 2009	- 120				
13. Taakstelling inhuur externen	- 24	- 33	- 41	- 42	- 42
Totaal	74 187	116 505	85 776	86 148	86 700

Voor het hoger beroepsonderwijs is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 148,1 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 116,5 miljoen. Hiervan heeft € 81,6 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 34,9 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.2

Als belangrijkste interne overboekingen worden genoemd:

- van artikel 9: € 11,7 miljoen voor verhoging van de middelen functiemix vanaf 2010;

Verdiepingshoofdstuk (artikel 6)

- van artikel 9: € 3 miljoen voor extra lectoren lerarenopleidingen vanaf 2009;
- van artikel 9: € 2,8 miljoen voor scholingsfonds gedurende de periode 2009 t/m 2013;
- naar artikel 4: € 4,9 miljoen voor EVC in 2010;
- naar artikel 7: de resterende middelen (zie ook de mutatie 2.10) voor «Excellentie in onderwijs» ad € 2,7 miljoen op jaarbasis worden voor het gehele hoger onderwijs begroot en verantwoord op artikel 7. Voor de jaren 2010 t/m 2014 wordt een deel ingezet voor de uitbreiding van het Sirius Programma;
- naar artikel 7: vanaf 2011 wordt € 20 miljoen ingezet voor het sectorplan Natuur- en scheikunde.

2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5 en 2.6

Het betreft hier de beschikbaarstelling van de tranche 2010 van de middelen coalitieakkoord.

2.7

De middelen uit 2009 voor «Nieuwe hbo-master-opleidingen» worden toegevoegd aan het budgettair kader 2010 (zie ook 1e suppletore wet 2009; Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965 VIII, nr. 2).

2.8, 2.9, 2.10 en 2.11

Voor een toelichting op deze mutaties wordt verwezen naar de financiële paragraaf Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010 in de beleidsagenda.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	6 017	4 492	17	17	17	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting Nieuwe mutaties	3 333	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	9 350	4 492	17	17	17	17

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Autonome mutaties	3 333	0	0	0	0
1. Afrekening projecten	3 333				
Totaal	3 333	0	0	0	0

De ontvangsten in 2010 voor het hoger beroepsonderwijs zijn ten opzichte van de begroting 2009 met € 3,3 miljoen gestegen. Het betreft een autonome mutatie.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 6)

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.1

Er worden in 2009 meer batige saldi op afgewikkelde projecten afgerekend dan eerder geraamd.

ARTIKEL 7. WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	3 664 366	3 698 905	3 746 519	3 763 533	3 808 547	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	28 814	25 757	23 156	15 670	7 878	
Nieuwe mutaties	89 098	84 421	120 418	146 593	143 969	
Stand ontwerpbegroting 2010	3 782 278	3 809 083	3 890 093	3 925 796	3 960 394	3 987 012

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	90 562	93 691	122 062	146 837	144 013
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	94 745	96 705	98 558	98 991	100 221
2. Desalderingen	- 11 678	- 13 393	- 7 478	16 793	12 727
3. Bijstellingen budgettair neutraal	2 128	2 127	2 127	2 127	2 127
4. Overboekingen intern	0	2 667	22 667	22 667	22 667
5. Overboekingen (extern)	5 367	5 585	6 188	6 259	6 271
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	- 1 464	- 9 270	- 1 644	- 244	- 44
1. Enveloppe Innovatie, Kennis en Onderzoek	- 2 000	- 1 000	6 000	6 000	6 000
2. Enveloppe Onderwijs (pijler 4)		11 000	13 800	14 300	15 100
3. Intertemporele compensatie		- 1 000	- 900	500	700
4. KNAW-NIAS-vervangingsfonds	- 375	- 375	- 375	- 375	- 375
5. Korting Rijksbijdrage Academische Ziekenhuizen		- 20 000	- 20 000	- 20 000	- 20 000
6. Niet-EER studenten		- 1 895	- 2 369	- 2 369	- 2 369
7. Prijsbijstelling 2009	- 239				
8. Reguliere bekostiging	2 000				
9. Sirius Programma		4 000	2 200	1 700	900
10. UAF	- 850				
Totaal	89 098	84 421	120 418	146 593	143 969

Voor het wetenschappelijk onderwijs is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 110,2 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2) .

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 84,4 miljoen. Hiervan heeft € 93,7 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van – € 9,2 miljoen.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 7)

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.2

De desalderingen hebben betrekking op de volgende twee FES-projecten:

- 3TU's samenwerking, programma Centres of Excellence;
- excellentie in onderwijs, Sirius Programa.

Vanwege nieuwe bestedingsverwachtingen zijn de betreffende meerjarenramingen geactualiseerd.

1.3

Het betreft hier de loon- en prijsbijstelling 2009 ten laste van de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS).

1.4

Het betreft hier de volgende twee interne overboekingen:

- van artikel 6: de hbo-middelen voor «Excellentie in onderwijs» ad € 2,7 miljoen op jaarbasis worden voor het gehele hoger onderwijs begroot en verantwoord op artikel 7. Voor de jaren 2010 t/m 2014 wordt een deel ingezet voor de uitbreiding van het Sirius Programma;
- van artikel 6: vanaf 2011 t/m 2016 wordt € 20,0 miljoen ingezet voor het sectorplan Natuur- en scheikunde.

1.5

Als belangrijkste externe overboekingen worden genoemd:

- van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit een bijdrage aan de overheveling «Vernieuwingsimpuls», die tot dusver volledig ten laste is gebracht van het OCW-onderzoeksdeel wo: € 1,3 miljoen in 2009, € 1,7 miljoen in 2010 en € 2,2 miljoen in de jaren vanaf 2011;
- van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport een compensatie van het verschil tussen de definitief vastgestelde overheidsbijdrage aan de arbeidsvoorwaardenvorming academische ziekenhuizen (ova) 2009 en de eerder hiervoor ter beschikking gestelde loonruimte aan deze sector: € 4,0 miljoen in 2009, oplopend tot € 4,2 miljoen vanaf 2012.

3.1 en 3.2

Het betreft hier hoofdzakelijk de beschikbaarstelling van de tranche 2010 van de middelen coalitieakkoord.

3.5 en 3.6

Voor een toelichting op deze mutaties wordt verwezen naar de financiële paragraaf Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010 in de beleidsagenda.

3.9

Een deel van de middelen coalitieakkoord wordt ingezet voor de uitbreiding van het Sirius Programma.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 7)

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	20 082	25 082	25 082	16	16	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting Nieuwe mutaties	4 712 - 11 678	4 713 - 13 393	- 7 478	16 793	12 727	
Stand ontwerpbegroting 2010	13 116	16 402	17 604	16 809	12 743	3 045

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 11 678	- 13 393	- 7 478	16 793	12 727
1. Desalderingen	- 11 678	- 13 393	- 7 478	16 793	12 727
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	- 11 678	- 13 393	- 7 478	16 793	12 727

De ontvangsten in 2010 voor het wetenschappelijk onderwijs zijn ten opzichte van de begroting 2009 met € 8,7 miljoen gedaald.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2) .

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van €13,4 miljoen. Het betreft een technische mutatie.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.1

De desalderingen hebben betrekking op de volgende twee FES-projecten:

- 3TU's samenwerking, programma Centres of Excellence;
- excellentie in onderwijs, Sirius Programa.

Vanwege nieuwe bestedingsverwachtingen zijn de betreffende meerjarenramingen geactualiseerd.

ARTIKEL 8. INTERNATIONAAL BELEID

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	19 018	18 394	18 013	18 013	18 013	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletoire begroting	8 419	7 557	1 117	1 117	1 117	
Nieuwe mutaties	375	366	538	338	338	
Stand ontwerpbegroting 2010	27 812	26 317	19 668	19 468	19 468	19 468

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	385	380	354	354	354
1. Loonbijstelling 2009	391	386	360	360	360
2. Eenheid Burgervragen	- 6	- 6	- 6	- 6	- 6
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	- 10	- 14	184	- 16	- 16
1. Taakstelling inhuur externen	- 10	- 14	- 16	- 16	- 16
2. Uitvoeringskosten BES			200		
Totaal	375	366	538	338	338

Voor het Internationaal Beleid is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 7,9 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletoire begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2) .

Toelichting op de nieuwe mutaties:

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 0,4. miljoen, dit bedrag heeft vrijwel volledig betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een verlaging met een bedrag van € 14 duizend voor de taakstelling externen.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	99	99	99	99	99	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletoire begroting	0	0	0	0	0	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	99	99	99	99	99	99

ARTIKEL 9. ARBEIDSMARKT EN PERSONEELSBELEID

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	185 839	387 855	465 442	478 202	487 975	
Nota van wijziging Amendementen	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	
1e suppletore begroting	14 269	- 2 327	- 3 056	- 13 037	- 3 026	
Nieuwe mutaties	3 986	- 104 175	- 167 508	- 166 944	- 166 515	
Stand ontwerpbegroting 2010	214 094	291 353	304 878	308 221	328 434	341 447

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	1 996	- 101 625	- 162 461	- 161 902	- 161 474
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	7 857	16 497	19 742	20 301	20 729
2. Overboekingen actieplan	- 5 800	- 114 968	- 179 049	- 179 049	- 179 049
3. Overboekingen overig	- 61	- 3 154	- 3 154	- 3 154	- 3 154
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	1 990	- 2 550	- 5 047	- 5 042	- 5 041
1. Beperking overheidstekort			- 5 000	- 5 000	- 5 000
2. Herschikkingen	1 990	- 2 550	- 47	- 42	- 41
Totaal	3 986	- 104 175	- 167 508	- 166 944	- 166 515

Voor het arbeidsmarkt en personeelsbeleid is in 2010 sprake van een daling van de uitgaven met € 96,5 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 104,2 miljoen. Hiervan heeft € 101,6 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 2,6 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.2

Betreft de overboeking naar de onderwijssectoren po, vo, bve en hbo van de beloningsmaatregelen tranches 2010 en 2011 en overige activiteiten uit het actieplan LeerKkracht van Nederland.

3.1

Voor een toelichting op deze mutatie wordt verwezen naar de financiële paragraaf Aansluiting ontwerpbegroting 2009 naar 2010 in de beleidsagenda.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 9)

3.2

Deze mutatie is het gevolg van een herprioritering tussen de OCW-begrotingsartikelen.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009						
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting						
Nieuwe mutaties	3 500	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	3 500	0	0	0	0	0

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	0	0	0	0	0
2. Autonome mutaties	3 500	0	0	0	0
1. Afrekeningen	3 500				
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	3 500	0	0	0	0

Toelichting op de nieuwe mutaties:

2.1

Deze bijstelling houdt verband met ontvangsten ten gevolge van afrekeningen op in 2006 tot en met 2008 verleende subsidies ten behoeve van de «Dieptepilots Opleiden in de School».

ARTIKEL 11. STUDIEFINANCIERING

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	4 003 492	4 055 604	4 117 435	4 278 938	4 368 965	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	- 376 684	- 123 508	- 3 018	65 831	84 288	
Nieuwe mutaties	- 144	2 096	1 943	1 956	1 963	
Stand ontwerpbegroting 2010	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 144	2 096	41 943	53 956	53 963
1. bijstelling uit aanvullende posten	2 133	2 096	1 943	1 956	1 963
2. bijstelling budgettair neutraal			40 000	52 000	52 000
3 overboekings intern	- 2 277				
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	- 40 000	- 52 000	- 52 000
1. Aanvullende beurs HO na 5 maanden			- 40 000	- 52 000	- 52 000
Totaal	- 144	2 096	1 943	1 956	1 963

Verdiepingshoofdstuk (artikel 11)

Voor studiefinanciering is in 2010 sprake van een daling van de uitgaven met € 121,4 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze daling is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 2,1 miljoen in 2010. Dit is een technische mutatie.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

De technische mutatie van € 2,1 miljoen betreft de loonbijstelling 2009 voor de IB-Groep op dit beleidsartikel.

3.1

De aanvullende beurs voor studenten in het hoger onderwijs wordt onder het prestatiebeursregime gebracht vijf maanden na aanvraag van de studie. Dit was na een jaar.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	466 900	513 800	571 300	631 400	692 800	
Nota van wijziging						
Amendementen						
1e suppletore begroting	34 100	26 400	24 200	23 000	22 300	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	501 000	540 200	595 500	654 400	715 100	776 800

De ontvangsten studiefinanciering zijn met € 26,4 miljoen gestegen. Deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009.

ARTIKEL 12. TEGEMOETKOMING ONDERWIJSBIJDRAGE EN SCHOOLKOSTEN

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	210 772	130 369	124 489	122 787	121 761	
Nota van wijziging Amendementen						
1e suppletore begroting	- 11 764	- 4 568	- 1 379	421	1 321	
Nieuwe mutaties	- 79	497	- 1 053	- 1 053	- 1 054	
Stand ontwerpbegroting 2010	198 929	126 298	122 057	122 155	122 028	123 442

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 79	497	447	447	446
1. Loon/prijs-bijstelling 2009	516	497	447	447	446
2. Interne overboekingen	- 595	0	0	0	0
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	- 1 500	- 1 500	- 1 500
1. IB-Groep uitvoering WSFWTOS			- 1 500	- 1 500	- 1 500
Totaal	- 79	497	- 1 053	- 1 053	- 1 054

Voor de tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten is in 2010 per saldo sprake van een daling van de uitgaven met € 4,1 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze daling is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (*Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2*).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 0,5 miljoen. Dit is in 2010 in zijn geheel een technische mutatie.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 12)

Toelichting op de nieuwe mutaties:

Dit betreft de loonbijstelling 2009 voor de IB-Groep op dit beleidsartikel.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	10 500	8 800	8 400	8 400	8 400	
Nota van wijziging Amendementen						
1e suppletore begroting	3 500	600				
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	14 000	9 400	8 400	8 400	8 400	8 400

De ontvangsten bij de tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten zijn met € 0,6 miljoen gestegen. Deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009.

ARTIKEL 13. LESGELDEN

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	6 098	5 837	5 147	5 174	5 182	
Nota van wijziging Amendementen						
1e suppletore begroting	- 49	- 50	45	246	246	
Nieuwe mutaties	- 92	164	145	145	146	
Stand ontwerpbegroting 2010	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 92	164	145	145	146
1.	- 92	164	145	145	146
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	- 92	164	145	145	146

Bij de lesgelden is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met per saldo € 0,1 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze mutatie (- € 0,1 miljoen) is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 0,2 miljoen. Dit is geheel een technische mutatie.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

Dit betreft de loonbijstelling 2009 voor de IB-Groep op dit beleidsartikel.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	191 200	198 100	204 300	210 200	215 200	
Nota van wijziging Amendementen						
1e suppletore begroting	- 12 900	- 5 500	12 000	19 200	19 100	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	178 300	192 600	216 300	229 400	234 300	237 700

De ontvangsten uit lesgelden zijn met € 5,5 miljoen gedaald. Deze daling is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009.

ARTIKEL 14. CULTUUR

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	916 781	900 586	901 372	900 483	895 996	
Nota van wijziging Amendementen	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	
1e suppletore begroting	18 439	9 971	7 758	18 268	15 129	
Nieuwe mutaties	- 7 135	31 181	30 821	29 280	42 701	
Stand ontwerpbegroting 2010	938 085	951 738	949 951	958 031	963 826	961 444

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	249	- 5 062	1 621	1 145	14 552
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	16 762	17 733	17 627	17 568	17 468
2. Desalderingen	- 3 518	- 7 088	1 000	250	
3. Overboekingen (intern)	- 549	- 4 649	- 4 448	- 4 166	- 4 166
4. Overboekingen (extern)	- 12 446	- 11 058	- 12 558	- 12 507	1 250
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties		36 243	29 200	28 135	28 149
1. Aanpassing Bestedingsplan	- 1 262	- 303	- 315	- 296	- 282
2. Cultuurprofijt		- 2 000	- 2 000	- 2 000	- 2 000
3. Digitalisering		- 3 000	- 5 000	- 5 000	- 5 000
4. Enveloppe Cultuur (pijler 3)		19 200	19 200	19 200	19 200
5. Cultuur en Brede School		- 600	- 1 700	- 1 700	- 1 700
6. Gratis Musea		- 5 000	- 5 000	- 5 000	- 5 000
7. Intertemporele Compensatie	- 6 082	5 000	1 082		
8. Taakstelling Inhuur Externen	- 40	- 54	- 67	- 69	- 69
9. Overheveling middelen en monumenten		23 000	23 000	23 000	23 000
Totaal	- 7 135	31 181	30 821	29 280	42 701

Voor Cultuur is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 28,1 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (*Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2*). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 8,2 miljoen. Hiervan heeft – € 5 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 13,2 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3.2

Het budget voor cultuurprofijt uit de enveloppe Cultuur wordt met ingang van 2010 met € 2 miljoen verlaagd in het kader van het aanvullend beleidsakkoord. Zie toelichting tabel 14.3.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 14)

3.3

De middelen voor Digitalisering worden met ingang van 2010 met € 3 miljoen verlaagd en voor 2011 en verder met € 5 miljoen. Dit betreft ook een maatregel van het aanvullend beleidsakkoord.

3.4

Dit betreft de derde tranche van de enveloppe Cultuur, die overgeboekt wordt van de aanvullende post van Financiën.

3.6

De middelen Gratis Musea uit de enveloppe Cultuur worden vanaf 2010 ingeleverd. Hierdoor kan er vanaf 2010 € 5 miljoen per jaar worden aangewend ter dekking van het aanvullend beleidsakkoord.

3.7

Twee intertemporele compensaties. Enerzijds een verschuiving van € 5 miljoen van 2009 naar 2010 voor de experimenten Gratis Musea en anderzijds een budgetverschuiving van € 1 miljoen van 2009 naar 2011 voor de huisvestingsmiddelen van het Instituut Collectie Nederland (ICN).

3.9

Dit zijn middelen ter compensatie van het beëindigen van de vrijstelling overdrachtsbelasting monumentenpanden. Dit bedrag zal de eerstkomende twee jaar worden ingezet voor het versneld inlopen van restauratieachterstanden bij de rijksmonumenten. Voor de periode daarna zullen de desbetreffende middelen worden ingezet voor de prioriteiten zoals aangegeven in de beleidsnotitie Modernisering Monumentenzorg.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	23 416	22 526	21 638	20 748	19 880	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	8 837	8 838				
Nieuwe mutaties	- 3 518	- 7 088	1 000	250	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	28 735	24 276	22 638	20 998	19 880	17 853

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 3 518	- 7 088	1 000	250	0
1. Desalderingen	- 3 518	- 7 088	1 000	250	
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	- 3 518	- 7 088	1 000	250	0

ARTIKEL 15. MEDIA

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	867 837	886 638	874 972	879 379	883 881	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	27 008	26 916	21 016	21 137	21 284	
Nieuwe mutaties	4 279	- 8 225	1 272	772	772	
Stand ontwerpbegroting 2010	899 124	905 329	897 260	901 288	905 937	910 691

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	3 779	- 9 225	772	772	772
1. Reclameontvangsten		- 10 000			
2. Verkoop NOB	3 004				
3. Loonbijstelling	775	775	772	772	772
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	500	1 000	500	0	0
1. Jonge journalisten	500	1 000	500		
Totaal	4 279	- 8 225	1 272	772	772

Toelichting op de nieuwe mutaties:

Voor Media is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 18,7 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van de stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2)

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een daling van per saldo € 8,2 miljoen. Voor technische mutaties betreft dit een daling van € 9,2 miljoen. De beleidsmatige mutaties zijn gestegen met € 1 miljoen.

3.1

Deze mutatie heeft betrekking op de regeling voor jonge journalisten, die krantenredacties in staat moet stellen om één tot twee jonge journalisten in dienst te nemen en te houden. Hiervoor is in 2010 € 2 miljoen beschikbaar, waarvan € 1 miljoen afkomstig is uit bestaand budget bij Media.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 15)

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	231 634	235 970	197 718	197 718	197 718	
Nota van wijziging Amendementen						
1e suppletore begroting	14 282	10 282	4 282	4 282	4 282	
Nieuwe mutaties	11 451	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	257 367	246 252	202 000	202 000	202 000	202 000

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	11 451	0	0	0	0
1. Verkoop NOB	3 004				
2. Dividend NOB		10 000			
3. Reclameontvangsten		- 10 000			
4. Zero-base fm-frequenties	8 447				
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	11 451	0	0	0	0

Toelichting op de nieuwe mutaties:

Voor Media is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 10,3 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Deze stijging is volledig toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2)

Bij de nieuwe mutaties is er per saldo geen sprake van een stijging of daling van de ontvangsten.

1.2.

Deze mutatie betreft een correctie van een eerdere boeking in 2007.

In 2007 is de vordering in verband met de verkoop van de NOB als gevolg van ontvangen dividend met € 10 miljoen te veel verlaagd.

ARTIKEL 16. ONDERZOEK EN WETENSCHAPSBELEID

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	1 110 504	1 038 763	1 002 248	1 001 582	997 715	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	11 088	12 390	8 040	8 076	8 145	
Nieuwe mutaties	60 822	188 149	57 858	50 129	35 816	
Stand ontwerpbegroting 2010	1 182 414	1 239 302	1 068 146	1 059 787	1 041 676	1 039 948

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	41 693	56 484	48 098	43 691	29 464
1. Bijstellingen uit aanvullende posten	28 528	27 037	25 577	25 700	25 573
2. Desalderingen	13 500	29 700	22 700	18 000	3 900
3. Overboekingen intern	- 65	- 83	- 9	- 9	- 9
4. Overboekingen extern	- 270	- 170	- 170		
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	19 129	131 665	9 760	6 438	6 352
1. Enveloppe innovatie, kennis en onderzoek		10 000	10 000	10 000	10 000
2. Enveloppe onderwijs		1 000			
3. Taakstelling subsidies		- 3 500	- 4 300	- 5 800	- 5 800
4. Taakstelling inhuur externen	- 13	- 17	- 22	- 22	- 22
5. Correctie Loonbijstelling	- 1 233	- 1 193	- 693	- 615	- 701
6. Versterking kennisinfrastructuur		20 000	120 000		
7. Poolonderzoek		2 000	2 000	2 000	2 000
8. Valorisatie			2 500	2 500	
9. Hague Institute for International Law		500	500	500	500
10. KNAW-NIAS vervangingsfonds	375	375	375	375	375
11. Herschikkingen binnen de OCW-begroting			- 600		
Totaal	60 822	188 149	57 858	50 129	35 816

Voor onderzoek en wetenschapsbeleid is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 200 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1ste suppletore begroting 2009 (Tweede kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 188 miljoen. Hiervan heeft € 56,5 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 131,7 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3.1 en 3.2

Het betreft hier de beschikbaarstelling van de tranche 2010 van de middelen coalitieakkoord.

3.6

Zie de toelichting bij het beleidsterrein 16

Verdiepingshoofdstuk (artikel 16)

3.8

In het kader van de valorisatieagenda hebben OCW en EZ besloten gezamenlijk € 10 miljoen uit reallocatie beschikbaar te stellen aan het valorisatieprogramma.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	194 450	142 680	118 484	117 484	115 154	
Nota van wijziging						
Amendementen						
1e suppletore begroting	7 524	7 417	2 149	2 160	2 245	
Nieuwe mutaties	13 500	29 700	22 700	18 000	3 900	
Stand ontwerpbegroting 2010	215 474	179 797	143 333	137 644	121 299	119 572

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	13 500	29 700	22 700	18 000	3 900
1. Desalderingen	13 500	29 700	22 700	18 000	3 900
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	0	0	0	0
Totaal	13 500	29 700	22 700	18 000	3 900

De ontvangsten zijn met € 37,1 miljoen gestegen. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1ste suppletore begroting 2009. Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 29,7 miljoen. Het betreffen hier uitsluiten technische mutaties.

ARTIKEL 17. NOMINAAL EN ONVOORZIEN

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	- 27 688	4 912	- 27 689	- 80 119	- 70 258	
Nota van wijziging	- 8 854	- 9 099	- 9 349	- 9 349	- 9 349	
Amendementen						
1e suppletore begroting	973 084	962 671	996 781	1 050 942	1 043 077	
Nieuwe mutaties	- 926 154	- 962 791	- 960 895	- 962 468	- 969 487	
Stand ontwerpbegroting 2010	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377

Specificatie nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	- 955 877	- 954 108	- 956 520	- 957 723	- 959 286
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	29 723	- 8 683	- 4 375	- 4 745	- 10 201
1. Taakstelling inhuur externen	757	1 002	1 252	1 252	1 252
2. Taakstelling subsidies	8 097	8 097	8 097	8 097	8 097
3. Boetetaakstelling high trust	0	- 500	- 500	- 500	- 500
4. Compensatie maatregelen AWBZ	- 2 000	- 10 000	- 10 000	- 10 000	- 10 000
5. Kasschuif sluitreeks	5 732	1 727	- 13	879	- 4 218
6. Herschikkingen binnen de OCW-begroting	17 137	- 9 009	- 3 211	- 4 473	- 4 832
Totaal	- 926 154	- 962 791	- 960 895	- 962 468	- 969 487

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3.1

Zie de toelichting bij het algemene deel van het verdiepingshoofdstuk.

3.2

In de Nota van Wijziging bij de ontwerpbegroting 2009 is een taakstelling subsidies opgenomen. Met de invulling van deze taakstelling wordt voldaan aan de toezegging van 27 oktober (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008 – 2009, 31 700, nr. 31) naar aanleiding van de motie inzake de impuls basisinfrastructuur (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008 -2009, 31 700, nr. 15).

3.3

In het Coalitieakkoord is een taakstelling opgenomen «Boetebeleid naar high trust». Dit betreft de technische toedeling van de tranches 2010/2011 naar de verschillende begrotingen.

3.4

In de voorjaarsnota 2009 is OCW gecompenseerd voor mogelijke wegleffecten als gevolg van de maatregelen in de AWBZ en deze middelen zijn tijdelijk geparkeerd op dit beleidsartikel. Het betreft een uitdeling aan het beleidsartikel primair onderwijs van € 2 miljoen in 2009 en structureel € 10 miljoen vanaf 2010.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 17)

3.5 t/m 3.6

Deze mutaties worden grotendeels verklaard door een aantal kasschuiven op de OCW-begroting en de invulling van de geparkeerde herschikkingen binnen de onderwijsbegroting. Deze herschikkingen waren op dit beleidsartikel ingeboekt om de voorjaarsnotabesluitvorming over de jaren heen sluitend te krijgen.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	1 978	957	957	957	957	
Nota van wijziging						
Amendementen						
1e suppletore begroting	3 450	0	0	0	0	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	5 428	957	957	957	957	957

ARTIKEL 18. MINISTERIE ALGEMEEN

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	122 768	115 949	108 456	104 342	104 010	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting Nieuwe mutaties	10 817 10 016	2 439 5 754	416 - 3 252	- 2 367 - 7 286	- 2 437 - 7 569	
Stand ontwerpbegroting 2010	143 601	124 142	105 620	94 689	94 004	88 875

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	13 016	3 212	2 735	3 327	3 318
3. Beleidsmatige mutaties	- 3 000	2 542	- 5 987	- 10 613	- 10 887
1. Versobering bedrijfsvoering rijksdienst	0	- 162	- 5 078	- 5 610	- 7 254
2. Overig	- 3 000	2 704	- 909	- 5 003	- 3 633
Totaal	10 016	5 754	- 3 252	- 7 286	- 7 569

Voor artikel 18 is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 8,2 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 5,8 miljoen. Hiervan heeft € 3,2 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 2,5 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3.1

In het kader van de versobering van de bedrijfsvoering is een taakstelling ingeboekt vanaf 2010 van € 0,2 miljoen oplopend tot € 14,1 miljoen in 2014. De inhoudelijke uitwerking gaat via de lijn van categorie-management op het gebied van huisvesting, facilitair personeel en organisatie van ICT.

3.2

Ten behoeve van Wikiwijs, een initiatief om het ontwikkelen en gebruik van open digitale leermiddelen in het onderwijs te stimuleren en te vergemakkelijken, is budget beschikbaar gesteld. Tevens is ten behoeve van de financiering van ICT-projecten van DUO het budget naar boven bijgesteld.

Verdiepingshoofdstuk (artikel 18)

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	567	567	567	567	567	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting Nieuwe mutaties	5 612	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	6 179	567	567	567	567	567

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	5 612	0	0	0	0
Totaal	5 612	0	0	0	0

ARTIKEL 19. INSPECTIES

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	62 526	58 102	53 572	53 567	53 567	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	2 590	2 072	2 031	2 031	2 031	
Nieuwe mutaties	1 765	1 751	1 560	1 358	1 358	
Stand ontwerpbegroting 2010	66 881	61 925	57 163	56 956	56 956	56 956

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	1 575	1 973	1 834	1 634	1 634
3. Beleidsmatige mutaties	190	- 222	- 274	- 276	- 276
Totaal	1 765	1 751	1 560	1 358	1 358

Voor artikel 19 is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 3,8 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 1,8 miljoen. Hiervan heeft € 2,0 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van -/- € 0,2 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3

Door het kabinet is vorig jaar bij miljoenennota een taakstelling op externe inhuur opgelegd. Dit jaar is deze taakstelling doorvertaald naar de verschillende artikelen: artikel 19 wordt hierdoor met € 0,2 miljoen verlaagd.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	0	0	0	0	0	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	0	0	0	0	0	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	0	0	0	0	0	0

ARTIKEL 20. ADVIESRADEN

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	7 374	7 055	5 671	5 671	5 671	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	146	109	117	117	117	
Nieuwe mutaties	128	86	16	16	16	
Stand ontwerpbegroting 2010	7 648	7 250	5 804	5 804	5 804	5 804

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	179	212	173	173	173
3. Beleidsmatige mutaties	- 51	- 126	- 157	- 157	- 157
Totaal	128	86	16	16	16

Voor artikel 20 is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 0,2 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel van deze stijging is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 0,1 miljoen. Hiervan heeft € 0,2 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van +/- € 0,1 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

3

Door het kabinet is vorig jaar bij miljoenennota een taakstelling op externe inhuur opgelegd. Dit jaar is deze taakstelling doorvertaald naar de verschillende artikelen: artikel 20 wordt hierdoor met € 0,1 miljoen verlaagd.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	0	0	0	0	0	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	0	0	0	0	0	
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	0	0	0	0	0	0

ARTIKEL 24. KINDEROPVANG

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	2 807 017	2 676 999	2 856 699	2 913 779	2 959 159	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting Nieuwe mutaties	52 360 37 204	57 728 - 26 788	24 436 - 36 581	40 460 - 35 236	41 493 - 34 219	
Stand ontwerpbegroting 2010	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	37 204	- 26 288	- 36 159	- 34 840	- 33 841
1. Bijstellingen uit de aanvullende post	57 862	55 107	58 826	60 145	61 144
2. Interne overboekingen	- 20 658	- 53 211	- 66 801	- 66 801	- 66 801
3. Overboeking ander departement		- 28 184	- 28 184	- 28 184	- 28 184
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	0	- 500	- 422	- 396	- 378
1. Aanpassing bestedingsplan		- 500	- 422	- 396	- 378
Totaal	37 204	- 26 788	- 36 581	- 35 236	- 34 219

Voor kinderopvang is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven met € 30,9 miljoen ten opzichte van de begroting 2009.

Een deel is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2).

Bij de nieuwe mutaties gaat het om een daling van het budget van € 26,8 miljoen. Hiervan heeft € 26,3 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 0,5 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

1.2

Het betreft hier voor een belangrijk deel een overboeking (van artikel 24 naar artikel 1) in verband met de structurele uitgaven voor de financiële harmonisatie van kinderopvang en peuterspeelzaalwerk en de middelen ten behoeve van het wetsvoorstel Ontwikkelingskansen door kwaliteit en educatie. Het gaat hierbij in totaal om een bedrag van € 20,6 miljoen in 2009 oplopend tot structureel € 65,5 miljoen.

1.3

Het betreft hier een overboeking naar het gemeentefonds aangaande de kinderopvangtoeslag voor de opvang van kinderen van ouders met een Sociaal Medische Indicatie (SMI).

Verdiepingshoofdstuk (artikel 24)

3.1

De subsidietaakstelling voor OCW is voor de genoemde bedragen in mindering gekomen op de beschikbare subsidieruimte voor kinderopvang.

Opbouw ontvangsten beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	726 736	747 736	768 736	790 736	812 736	
Nota van wijziging						
Amendementen						
1e suppletore begroting						
Nieuwe mutaties	0	0	0	0	0	
Stand ontwerpbegroting 2010	726 736	747 736	768 736	790 736	812 736	835 736

ARTIKEL 25. EMANCIPATIE

Opbouw uitgaven beleidsartikel (x € 1 000)						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Stand ontwerpbegroting 2009	16 961	16 625	16 459	16 651	16 652	
Nota van wijziging Amendementen 1e suppletore begroting	300	- 809	- 414	126	126	
Nieuwe mutaties	38	4 232	4 229	4 426	4 426	
Stand ontwerpbegroting 2010	17 299	20 048	20 274	21 203	21 204	21 204

Specifieke nieuwe mutaties (x € 1 000)					
	2009	2010	2011	2012	2013
1. Technische mutaties	59	246	246	443	443
1. Bijstelling aanvullende post	170	465	458	459	459
2. Interne overboekingen	58	- 16	- 16	- 16	- 16
3. Externe overboekingen	- 169	- 203	- 196		
2. Autonome mutaties	0	0	0	0	0
3. Beleidsmatige mutaties	- 21	3 986	3 983	3 983	3 983
1. Enveloppe emancipatie		4 000	4 000	4 000	4 000
2. Taakstelling inhuur externe	- 9	- 11	- 14	- 14	- 14
3. Emancipatiebeleid	- 12	- 3	- 3	- 3	- 3
Totaal	38	4 232	4 229	4 426	4 426

Voor emancipatie is in 2010 sprake van een stijging van de uitgaven van € 3,4 miljoen ten opzichte van de begroting 2009. Een deel hiervan is toegelicht in de 1e suppletore begroting 2009 (Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 965, nr. 2). Bij de nieuwe mutaties gaat het om een bedrag van € 4,2 miljoen. Hiervan heeft € 0,2 miljoen betrekking op technische mutaties. Voor de beleidsmatige mutaties betreft het een bedrag van € 4 miljoen.

Toelichting op de nieuwe mutaties:

In het coalitieakkoord zijn voor artikel 25 enveloppengelden gereserveerd. Het gaat om een bedrag van € 2 miljoen in 2008, oplopend tot indicatief € 10 miljoen in 2011. Vanaf 2011 is de oploop op de aanvullende post bij Financiën gereserveerd.

De enveloppenmiddelen worden onder andere voor het volgende ingezet:

- Kennisinfrastructuur (homo)emancipatie;
- Project tijdenbeleid 7 tot 7;
- Project 1001Kracht;
- Stimulering (homo)emancipatie

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

SAMENVATTEND OVERZICHT NAAR ARTIKELONDERDEEL

Onderstaand treft u aan een overzicht van de standen ontwerpbegroting 2010 per artikelonderdeel.

Meerjarenraming verplichtingen (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TOTAAL		36 469 594	36 067 701	36 035 107	36 327 238	37 027 001	37 197 141
1	Primair onderwijs	9 625 284	9 459 204	9 432 764	9 384 639	9 321 037	9 261 073
1	Personele uitgaven	8 327 850	8 137 791	8 203 727	8 177 494	8 122 792	8 073 869
2	Materiële uitgaven	1 224 458	1 254 817	1 170 414	1 150 487	1 141 664	1 130 661
3	Onderwijsverzorging	455	352	259	166	89	21
4	Stimuleringsuitgaven	18 693	16 837	16 066	14 197	14 197	14 197
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	24 560	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	24 270	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	44 646	37 120	37 119	37 119	37 149
50	Apparaatsuitgaven	4 998	4 761	5 178	5 176	5 176	5 176
3	Voortgezet onderwijs	6 782 719	6 838 245	6 771 348	6 806 608	6 877 746	6 947 023
1	Personele uitgaven	5 557 307	5 632 741	5 619 413	5 649 892	5 714 073	5 773 156
2	Materiële uitgaven	1 083 152	1 074 683	1 024 978	1 032 472	1 040 444	1 050 327
3	Onderwijsondersteuning	53 729	53 162	53 162	51 162	51 162	51 162
4	Projectuitgaven	18 953	18 283	18 384	18 384	18 384	18 384
5	ICT uitgaven	39 839	32 185	29 716	29 529	28 529	28 529
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	15 236	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	9 418	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	22 468	21 582	21 578	21 563	21 874
50	Apparaatsuitgaven	5 085	4 723	4 113	3 591	3 591	3 591
4	Beroepsonderwijs en volwassenen-educatie	3 819 438	3 435 522	3 380 208	3 333 635	3 313 406	3 313 439
1	Secundair beroepsonderwijs en landelijke organen	3 459 148	3 091 128	3 067 472	3 032 023	3 011 570	3 011 570
2	Educatie en inburgering	156 732	115 433	115 434	115 434	115 434	115 434
3	Specifieke stimulering	117 740	116 971	93 529	83 678	83 904	83 857
4	Leren en werken	29 052	23 918	16 022	8 577	8 577	8 577
5	Voortijdig schoolverlaten	44 009	73 567	73 834	80 010	80 010	80 010
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	3 104	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	5 500	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	10 675	10 458	10 455	10 453	10 533
50	Apparaatsuitgaven	4 153	3 830	3 459	3 458	3 458	3 458
5	Technocentra	10 364	9 998	0	0	0	0
1	Technocentra	10 364	9 998	0	0	0	0
6	Hoger beroepsonderwijs	2 503 882	2 426 775	2 420 388	2 431 051	2 440 919	2 441 358
1	Reguliere bekostiging	2 405 843	2 322 293	2 339 179	2 354 563	2 364 432	2 364 432
2	Stimuleringsuitgaven	77 188	84 270	62 453	57 737	57 757	57 757
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	10 504	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	4 281	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	14 386	13 575	13 571	13 550	13 989
50	Apparaatsuitgaven	6 066	5 826	5 181	5 180	5 180	5 180
7	Wetenschappelijk onderwijs	3 922 074	3 890 901	3 927 068	3 961 970	3 994 710	3 987 012
10	Reguliere Bekostiging	3 906 837	3 866 649	3 903 624	3 939 798	3 974 114	3 974 114
11	Stimulerings- en overige uitgaven	15 237	24 252	23 444	22 172	20 596	12 898
8	Internationaal beleid	20 966	22 734	17 773	17 623	17 803	19 468
11	Internationaal beleid	11 231	13 221	14 741	14 791	14 971	16 636
12	BES-eilanden	6 930	6 630	950	950	950	950
50	Apparaatsuitgaven	2 805	2 883	2 082	1 882	1 882	1 882

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming verplichtingen (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	214 094	291 353	304 878	308 221	328 434	341 447
11	Arbeidsmarkt	208 969	286 386	300 109	303 840	324 053	337 066
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	800	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	1 975	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	2 799	2 799	2 799	2 799	2 799
50	Apparaatsuitgaven	2 350	2 168	1 970	1 582	1 582	1 582
11	Studiefinanciering	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
1	Relevante basis- en aanvullende beurs	1 243 272	1 469 883	1 614 088	1 713 200	1 778 900	1 845 300
2	Relevante reisvoorziening	298 805	501 071	519 659	623 535	646 475	671 892
3	Relevante overige uitgaven	84 602	74 930	73 130	74 130	74 930	75 630
4	Niet relevante prestatiebeurs (RL63)	631 500	416 800	360 500	316 000	270 700	210 400
5	Niet relevante reguliere rentedragende leningen (RL64)	1 292 000	1 394 400	1 477 900	1 547 900	1 612 000	1 673 800
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	76 485	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	77 108	71 083	71 960	72 211	76 631
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	198 929	126 298	122 057	122 155	122 028	123 442
1	TS 17-	105 500	34 200	32 700	31 800	31 000	30 700
2	TS 18+	12 400	12 400	12 400	12 400	12 400	12 400
3	Vo 18+	60 400	59 000	59 600	60 600	61 300	61 900
4	Niet relevante uitgaven	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500	2 600
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	18 129	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	18 198	14 857	14 855	14 828	15 842
13	Lesgelden	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	5 957	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
14	Cultuur	592 328	611 712	609 925	618 005	1 127 543	1 125 161
1	Kunsten	114 376	119 499	125 277	136 136	468 885	468 872
2	Letteren en bibliotheken	67 581	67 720	66 771	65 845	84 070	81 711
4	Cultureel erfgoed	323 847	353 955	348 465	347 651	507 264	507 254
5	Overigen	6 192	4 245	4 288	4 287	4 287	4 287
42	Uitvoeringsorganisaties	19 314	17 804	17 326	17 374	17 574	17 574
60	Apparaatsuitgaven	61 018	48 489	47 798	46 712	45 463	45 463
15	Media	898 378	904 583	896 514	900 542	905 937	910 691
1	Media	898 219	904 424	896 511	900 542	905 937	910 691
2	Zerobase	159	159	3	0	0	0
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	1 108 655	1 197 221	1 002 337	993 838	978 264	976 564
1	Onderzoekbestel	804 455	768 209	767 114	766 879	766 851	766 851
2	Specifieke beleidsthema's	286 393	412 631	217 650	208 450	194 350	192 650
3	Coördinatie en samenwerking	13 837	12 839	14 279	15 215	13 769	13 769
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	540	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	288	288	288	288	288
50	Apparaatsuitgaven	3 430	3 254	3 006	3 006	3 006	3 006
17	Nominaal en onvoorzien	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
1	Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
2	Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0
3	Nader te verdelen	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
18	Ministerie algemeen	143 601	124 142	105 620	94 689	94 004	88 875
11	Bestuursdepartement	118 097	113 306	98 299	90 968	90 283	85 191
14	Uitvoeringsorganisaties onverdeeld	25 504	10 836	7 321	3 721	3 721	3 684
19	Inspecties	66 881	61 925	57 163	56 956	56 956	56 956
2	Erfgoedinspectie	2 846	2 704	2 437	2 437	2 437	2 437
3	Onderwijsinspectie	64 035	59 221	54 726	54 519	54 519	54 519

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming verplichtingen (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
20	Adviesraden	7 648	7 250	5 804	5 804	5 804	5 804
1	Onderwijs	2 706	2 601	2 384	2 384	2 384	2 384
2	Cultuur	3 204	3 022	2 691	2 691	2 691	2 691
3	Wetenschappen	1 738	1 627	729	729	729	729
24	Kinderopvang	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353
1	Wet kinderopvang	2 825 198	2 612 385	2 763 483	2 852 555	2 905 169	2 962 123
2	Subsidies	53 106	51 439	36 949	22 326	17 142	17 108
3	Overige uitgaven	17 696	44 097	44 104	44 104	44 104	44 104
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	407	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisatie	174	18	18	18	18	18
25	Emancipatie	14 763	16 063	16 161	21 203	21 204	21 204
1	Subsidies	11 339	11 201	11 459	16 247	16 248	16 248
2	Stimuleringsuitgaven	1 318	2 960	3 006	3 260	3 260	3 260
50	Apparaatsuitgaven	2 106	1 902	1 696	1 696	1 696	1 696

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming uitgaven (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TOTAAL		36 331 851	36 542 246	36 451 957	36 756 297	36 939 211	37 131 390
1	Primair onderwijs	9 626 500	9 460 420	9 433 980	9 385 855	9 322 253	9 262 289
1	Personele uitgaven	8 327 850	8 137 791	8 203 727	8 177 494	8 122 792	8 073 869
2	Materiële uitgaven	1 224 458	1 254 817	1 170 414	1 150 487	1 141 664	1 130 661
3	Onderwijsverzorging	455	352	259	166	89	21
4	Stimuleringsuitgaven	19 909	18 053	17 282	15 413	15 413	15 413
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	24 560	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	24 270	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	44 646	37 120	37 119	37 119	37 149
50	Apparaatsuitgaven	4 998	4 761	5 178	5 176	5 176	5 176
3	Voortgezet onderwijs	6 812 355	6 869 680	6 802 230	6 839 725	6 908 863	6 978 140
1	Personele uitgaven	5 590 961	5 666 340	5 652 457	5 683 171	5 747 352	5 806 435
2	Materiële uitgaven	1 080 109	1 071 640	1 021 935	1 029 429	1 037 401	1 047 284
3	Onderwijsondersteuning	51 873	53 160	53 162	53 162	51 162	51 162
4	Projectuitgaven	19 834	19 164	19 265	19 265	19 265	19 265
5	ICT uitgaven	39 839	32 185	29 716	29 529	28 529	28 529
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	15 236	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	9 418	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	22 468	21 582	21 578	21 563	21 874
50	Apparaatsuitgaven	5 085	4 723	4 113	3 591	3 591	3 591
4	Beroepsonderwijs en volwassenen-educatie	3 542 720	3 598 050	3 406 112	3 371 333	3 336 108	3 315 688
1	Secundair beroepsonderwijs en landelijke organen	3 134 871	3 216 407	3 091 128	3 067 472	3 032 023	3 011 570
2	Educatie en inburgering	202 042	150 433	115 433	115 434	115 434	115 434
3	Specifieke stimulering	119 989	119 220	95 778	85 927	86 153	86 106
4	Leren en werken	29 052	23 918	16 022	8 577	8 577	8 577
5	Voortijdig schoolverlaten	44 009	73 567	73 834	80 010	80 010	80 010
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	3 104	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	5 500	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	10 675	10 458	10 455	10 453	10 533
50	Apparaatsuitgaven	4 153	3 830	3 459	3 458	3 458	3 458
5	Technocentra	10 202	9 998	0	0	0	0
1	Technocentra	10 202	9 998	0	0	0	0
6	Hoger beroepsonderwijs	2 322 319	2 397 538	2 403 622	2 415 687	2 431 050	2 441 358
1	Reguliere bekostiging	2 215 329	2 284 143	2 322 293	2 339 179	2 354 563	2 364 432
2	Stimuleringsuitgaven	86 139	93 183	62 573	57 757	57 757	57 757
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	10 504	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	4 281	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	14 386	13 575	13 571	13 550	13 989
50	Apparaatsuitgaven	6 066	5 826	5 181	5 180	5 180	5 180
7	Wetenschappelijk onderwijs	3 782 278	3 809 083	3 890 093	3 925 796	3 960 394	3 987 012
10	Reguliere Bekostiging	3 767 041	3 784 831	3 866 649	3 903 624	3 939 798	3 974 114
11	Stimulerings- en overige uitgaven	15 237	24 252	23 444	22 172	20 596	12 898
8	Internationaal beleid	27 812	26 317	19 668	19 468	19 468	19 468
11	Internationaal beleid	18 077	16 804	16 636	16 636	16 636	16 636
12	BES-eilanden	6 930	6 630	950	950	950	950
50	Apparaatsuitgaven	2 805	2 883	2 082	1 882	1 882	1 882
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	214 094	291 353	304 878	308 221	328 434	341 447
11	Arbeidsmarkt	208 969	286 386	300 109	303 840	324 053	337 066
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	800	0	0	0	0	0
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	1 975	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	2 799	2 799	2 799	2 799	2 799
50	Apparaatsuitgaven	2 350	2 168	1 970	1 582	1 582	1 582

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming uitgaven (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
11	Studiefinanciering	3 626 664	3 934 192	4 116 360	4 346 725	4 455 216	4 553 653
1	Relevante basis- en aanvullende beurs	1 243 272	1 469 883	1 614 088	1 713 200	1 778 900	1 845 300
2	Relevante reisvoorziening	298 805	501 071	519 659	623 535	646 475	671 892
3	Relevante overige uitgaven	84 602	74 930	73 130	74 130	74 930	75 630
4	Niet relevante prestatiebeurs (RL63)	631 500	416 800	360 500	316 000	270 700	210 400
5	Niet relevante reguliere rentedragende leningen (RL64)	1 292 000	1 394 400	1 477 900	1 547 900	1 612 000	1 673 800
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	76 485	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	77 108	71 083	71 960	72 211	76 631
12	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten	198 929	126 298	122 057	122 155	122 028	123 442
1	TS 17-	105 500	34 200	32 700	31 800	31 000	30 700
2	TS 18+	12 400	12 400	12 400	12 400	12 400	12 400
3	Vo 18+	60 400	59 000	59 600	60 600	61 300	61 900
4	Niet relevante uitgaven	2 500	2 500	2 500	2 500	2 500	2 600
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	18 129	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	18 198	14 857	14 855	14 828	15 842
13	Lesgelden	5 957	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
40	Uitvoeringsorganisatie IB-Groep	5 957	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	5 951	5 337	5 565	5 574	5 995
14	Cultuur	938 085	951 738	949 951	958 031	963 826	961 444
1	Kunsten	440 812	445 935	451 713	462 572	468 885	468 872
2	Letteren en bibliotheken	91 706	86 114	85 165	84 239	84 070	81 711
4	Cultureel erfgoed	319 043	349 151	343 661	342 847	343 547	343 537
5	Overigen	6 192	4 245	4 288	4 287	4 287	4 287
42	Uitvoeringsorganisaties	19 314	17 804	17 326	17 374	17 574	17 574
60	Apparaatsuitgaven	61 018	48 489	47 798	46 712	45 463	45 463
15	Media	899 124	905 329	897 260	901 288	905 937	910 691
1	Media	898 965	905 170	897 257	901 288	905 937	910 691
2	Zerobase	159	159	3	0	0	0
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	1 182 414	1 239 302	1 068 146	1 059 787	1 041 676	1 039 948
1	Onderzoekbestel	793 509	771 758	768 209	767 114	766 879	766 851
2	Specifieke beleidsthema's	369 604	451 169	282 364	274 164	257 734	256 034
3	Coördinatie en samenwerking	15 331	12 833	14 279	15 215	13 769	13 769
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	540	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisaties	0	288	288	288	288	288
50	Apparaatsuitgaven	3 430	3 254	3 006	3 006	3 006	3 006
17	Nominaal en onvoorzien	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
1	Loonbijstelling	0	0	0	0	0	0
2	Prijsbijstelling	0	0	0	0	0	0
3	Nader te verdelen	10 388	- 4 307	- 1 152	- 994	- 6 017	- 5 377
18	Ministerie algemeen	143 601	124 142	105 620	94 689	94 004	88 875
11	Bestuursdepartement	118 097	113 306	98 299	90 968	90 283	85 191
14	Uitvoeringsorganisaties onverdeeld	25 504	10 836	7 321	3 721	3 721	3 684
19	Inspecties	66 881	61 925	57 163	56 956	56 956	56 956
2	Erfgoedinspectie	2 846	2 704	2 437	2 437	2 437	2 437
3	Onderwijsinspectie	64 035	59 221	54 726	54 519	54 519	54 519
20	Adviesraden	7 648	7 250	5 804	5 804	5 804	5 804
1	Onderwijs	2 706	2 601	2 384	2 384	2 384	2 384
2	Cultuur	3 204	3 022	2 691	2 691	2 691	2 691
3	Wetenschappen	1 738	1 627	729	729	729	729

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming uitgaven (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
24	Kinderopvang	2 896 581	2 707 939	2 844 554	2 919 003	2 966 433	3 023 353
1	Wet kinderopvang	2 825 198	2 612 385	2 763 483	2 852 555	2 905 169	2 962 123
2	Subsidies	53 106	51 439	36 949	22 326	17 142	17 108
3	Overige uitgaven	17 696	44 097	44 104	44 104	44 104	44 104
41	Uitvoeringsorganisatie CFI	407	0	0	0	0	0
42	Uitvoeringsorganisatie	174	18	18	18	18	18
25	Emancipatie	17 299	20 048	20 274	21 203	21 204	21 204
1	Subsidies	13 075	14 986	15 418	16 247	16 248	16 248
2	Stimuleringsuitgaven	2 118	3 160	3 160	3 260	3 260	3 260
50	Apparaatsuitgaven	2 106	1 902	1 696	1 696	1 696	1 696

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming ontvangsten (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	TOTAAL	2 126 424	2 047 854	1 981 713	2 067 453	2 133 524	2 208 152
1	Primair onderwijs	66 539	5 936	1 661	1 661	1 661	1 661
90	Ontvangsten	66 539	5 936	1 661	1 661	1 661	1 661
3	Voortgezet onderwijs	78 608	62 144	1 497	1 361	1 361	1 361
90	Ontvangsten	78 608	62 144	1 497	1 361	1 361	1 361
4	Beroepsonderwijs en volwassenen- educatie	12 197	7 404	2 404	2 404	2 404	2 384
90	Ontvangsten	12 197	7 404	2 404	2 404	2 404	2 384
5	Technocentra	9 796	9 592	0	0	0	0
90	Ontvangsten	9 796	9 592	0	0	0	0
6	Hoger beroepsonderwijs	9 350	4 492	17	17	17	17
90	Ontvangsten	9 350	4 492	17	17	17	17
7	Wetenschappelijk onderwijs	13 116	16 402	17 604	16 809	12 743	3 045
90	Ontvangsten	13 116	16 402	17 604	16 809	12 743	3 045
8	Internationaal beleid	99	99	99	99	99	99
90	Ontvangsten	99	99	99	99	99	99
9	Arbeidsmarkt en personeelsbeleid	3 500	0	0	0	0	0
90	Ontvangsten	3 500	0	0	0	0	0
11	Studiefinanciering	501 000	540 200	595 500	654 400	715 100	776 800
90	Studiefinanciering relevant	249 200	252 100	270 600	292 800	318 200	345 800
91	Studiefinanciering niet relevant	251 800	288 100	324 900	361 600	396 900	431 000
12	Tegemoetkoming studiekosten	14 000	9 400	8 400	8 400	8 400	8 400
90	TS 17-	6 000	2 200	1 200	1 200	1 200	1 200
91	Vo 18+	8 000	7 200	7 200	7 200	7 200	7 200
13	Lesgelden	178 300	192 600	216 300	229 400	234 300	237 700
90	Ontvangsten	178 300	192 600	216 300	229 400	234 300	237 700
14	Cultuur	28 735	24 276	22 638	20 998	19 880	17 853
90	Ontvangsten Kunsten	2 379	136	136	136	136	136
91	Ontvangsten Letteren en bibliotheken	22 958	22 068	21 180	20 290	19 422	17 395
92	Ontvangsten Cultureel erfgoed	3 398	2 072	1 322	572	322	322
15	Media	257 367	246 252	202 000	202 000	202 000	202 000
90	Ontvangsten	214 004	211 336	202 000	202 000	202 000	202 000
91	Zerobase	43 363	34 916	0	0	0	0
16	Onderzoek en wetenschapsbeleid	215 474	179 797	143 333	137 644	121 299	119 572
90	Ontvangsten	215 474	179 797	143 333	137 644	121 299	119 572
17	Nominaal en onvoorzien	5 428	957	957	957	957	957
90	Ontvangsten	5 428	957	957	957	957	957
18	Ministerie algemeen	6 179	567	567	567	567	567
90	Ontvangsten	6 179	567	567	567	567	567
19	Inspecties	0	0	0	0	0	0
90	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0
20	Adviesraden	0	0	0	0	0	0
90	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0

Verdiepingshoofdstuk (samenvatting)

Meerjarenraming ontvangsten (x € 1 000)							
Artikel	Omschrijving	2009	2010	2011	2012	2013	2014
24	Kinderopvang	726 736	747 736	768 736	790 736	812 736	835 736
90	Belastingontvangsten	49 736	49 736	49 736	49 736	49 736	49 736
91	Werkgeversbijdrage	677 000	698 000	719 000	741 000	763 000	786 000
25	Emancipatie	0	0	0	0	0	0
90	Ontvangsten	0	0	0	0	0	0

8. BIJLAGEN

BIJLAGE 1. MOTIES EN TOEZEGGINGEN

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE		
De Kamer verzoekt het kabinet om te voorkomen dat in het mbo lectoren worden aangesteld aangezien het mbo geen taak heeft om praktijkgericht onderzoek te gaan verrichten.	[23-6-2009] Versterking Besturing Dijk, J.J. van (CDA), Dijk, J.J. van (SP) Zijlstra, H. kamerstuk 31 821, nr. 42	De motie wordt meegenomen in de verwerking van de moties die zijn ingediend bij Wijziging van de WHW, o.a. in verband met verbetering bestuur van ho-instellingen.
De Kamer verzoekt de regering in overleg met de VNG en de MBO Raad, zonder beperkingen vooraf, voorstellen uit te werken zodat op de beste manier brede toegankelijkheid van het tweedekansonderwijs kan worden gegarandeerd en hierover de Kamer te informeren.	[11-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Depla, G.C.F.M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 103	Na Prinsjesdag komt hier duidelijkheid over en wordt de Tweede Kamer hierover geïnformeerd.
De Kamer verzoekt de regering om bij de begroting met maatregelen te komen om het kwalificatiedossier uit niveau 4 zodanig in te richten dat de aansluiting van mbo niveau 4 en het hbo wordt verbeterd.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Biskop, J.J.G.M. Kamerstuk 31 524, nr. 5	De Onderwijsraad is om advies gevraagd, dit volgt in oktober 2009. Daarna wordt de beleidsreactie geschreven en voor het eind van 2009 aan de Tweede Kamer gestuurd.
De Kamer verzoekt de regering in samenspraak met de betrokken instellingen en organisaties een plan van aanpak op te stellen waaruit blijkt hoe de gesignaleerde belemmeringen naar vermogen worden opgelost en dat tegelijk met de komende begroting aan de Kamer voor te leggen.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Slob, A. kamerstuk 31 524, nr. 14	Cinop heeft in mei 2009 een Plan van Aanpak aan OCW geleverd. Dit wordt voor Prinsjesdag aan de Tweede Kamer gestuurd.
De Kamer verzoekt de staatssecretaris de kenniscentra in samenwerking met de roc's te vragen de kwalificatiedossiers zo aan te laten passen dat het onderwijs uitdagender wordt en de theoretische vakken meer ambitie krijgen en de Kamer hierover voor de begroting te informeren.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Depla, G.C.F.M. kamerstuk 31 524, nr. 8	Naar verwachting zullen de kenniscentra een brief ontvangen waarin de staatssecretaris hun dit verzoek doet. De Tweede Kamer ontvangt van deze brief vóór Prinsjesdag een afschrift.
De Kamer verzoekt de regering uiterlijk eind 2009 de volgende zaken geregeld te hebben: – de verbeteringslag met betrekking tot de kwalificatiedossiers moet zijn afgerond; – er moet een plan van aanpak zijn om de aansluiting tussen het mbo en het hbo te verbeteren; – er dient duidelijkheid te zijn met betrekking tot de acties die van (individuele) instellingen worden verlangd om te waarborgen dat de bedrijfsvoering daadwerkelijk een kwalitatief stevige basis kent.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Biskop, J.J.G.M., Slob, A. kamerstuk 31 524, nr. 3	Er wordt gewerkt aan de drie onderdelen en dit wordt begin 2010 aan de Tweede Kamer gecommuniceerd.
De Kamer verzoekt de regering om in de wet, die de invoering van het competentiegericht onderwijs formaliseert, scholen reëel de mogelijkheid te geven meer tijd te nemen voor de invoering dan 2010, zodat de invoering van nieuwe onderwijsprogramma's zorgvuldig verloopt.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Depla, G.C.F.M. kamerstuk 31 524, nr. 10	Het besluit rondom deze motie wordt begin 2010 aan de Tweede Kamer gecommuniceerd.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering om onderzoek naar de problemen die mbo-instellingen ondervinden bij het succesvol opleiden van risicjongeren en de Kamer voor 1 oktober 2008 te informeren over de uitkomsten, en met voorstellen te komen hoe de mbo-instellingen geholpen kunnen worden.	[10-4-2008] Voortijdig schoolverlaten Biskop, J.J.G.M., Ham, B. van der, Slob, A. kamerstuk 26 695, nr. 48	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 1 oktober 2008, kamerstuk 26 695, nr. 57.
De Kamer verzoekt de regering om de colleges van Bestuur van de ROC's erop te wijzen dat de invoeringsdatum van augustus 2010 geen argument is om de docenten minder te betrekken bij de omzetting van kwalificatiedossiers in programma's voor competentiegericht leren en over elementaire voorwaarden (voldoende bijgeschoold personeel en het op orde zijn van de organisatie) in de voorbereiding heen te stappen.	[11-6-2008] Strategische agenda bve 2008-2011 Depla, G.C.F.M. kamerstuk 27 451, nr. 91	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 24 maart 2009, kamerstuk 31 524, nr. 3.
De Kamer verzoekt de regering om de colleges van bestuur van de BVE-instellingen op te roepen om daadwerkelijk aan de medezeggenschapsraden, op het laagst mogelijke niveau binnen de instelling, nadat de teams hierover gehoord zijn, het besluit voor te leggen als de stap wordt gezet om een opleiding over te schakelen op CGO.	[11-6-2008] Strategische agenda bve 2008-2011 Depla, G.C.F.M. kamerstuk 27 451, nr. 92	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 24 maart 2009, kamerstuk 31 524, nr. 3.
De Kamer verzoekt de regering een ministeriële regeling te maken, waarin wordt opgenomen dat docententeams van mbo-opleidingen instemmingsrecht krijgen over de invoering van het CGO.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo Dibi, T., Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 524, nr. 7	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 28 april 2009, kamerstuk 31 524, nr. 17.
De Kamer verzoekt de regering het beroepsonderwijs de financiële mogelijkheid te geven om schooluitval tegen te gaan door uitbreiding van school-maatschappelijk werk (€ 15,0 miljoen structureel).	[17-09-2008] Algemene Politieke Beschouwingen Hamer, M.I. kamerstuk 31 700, nr. 15	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 29 mei 2009, kamerstuk 31 524, nr. 20.
De Kamer spreekt uit dat het gewenst is om de financiële ondersteuning van de invoering van CGO ook in het schooljaar 2009/10 te continueren; spreekt verder uit dat voortzetting van financiering uit de FES-innovatieboxmiddelen een goede mogelijkheid daarvoor is.	[11-12-2008] Begrotingsbehandeling OCV 2009 Depla, G.C.F.M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 102	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 1 juli 2009, kamerstuk 31 524, nr. 24.
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED		
De Kamer verzoekt de regering om bij een volgende evaluatie van het BRIM aan het punt van deelrestauraties extra aandacht te schenken.	[23-4-2009] Evaluatie Besluit Rijks-subsidiëring Instandhouding Monumenten (BRIM) Leerdam, J.A.W.J., Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 700 VIII, nr. 167	Conform motie zal de minister bij een volgende evaluatie van het BRIM aan het punt van deelrestauraties ook aandacht schenken.
De Kamer verzoekt de regering om een monumentenmonitor te ontwikkelen en de Kamer, voorafgaande aan de behandeling van de nieuwe Monumentenwet, hierover te informeren.	[23-4-2009] Evaluatie Besluit Rijks-subsidiëring Instandhouding Monumenten (BRIM) Leeuwen, H. van, Vlies, B.J. van der kamerstuk 31 700 VIII, nr. 165	Conform motie zal de minister een monumentenmonitor ontwikkelen en de Tweede Kamer, voorafgaande aan de behandeling van de nieuwe Monumentenwet, hierover informeren.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering in overleg te treden met de stuurgroep Radio Kootwijk en zo nodig andere betrokkenen, met als inzet dat op korte termijn een adequaat plan van aanpak tot stand komt met toereikende financiering.	[28-11-2005] Cultuurbegroting 2006 Vlies, B.J. van der kamerstuk 30 300 VIII, nr. 105	Voor de herontwikkeling van Radio Kootwijk is door de Bestuurlijke Begeleidingscommissie (BBC) een Programma van Eisen en een Voorkeursmodel voor de herontwikkeling van het complex vastgesteld. Inmiddels heeft Staatsbosbeheer zich aangediend als potentiële eigenaar/ontwikkelaar. De bij de BBC betrokken partijen hebben de overtuiging dat het behouden van de publieke regie bij de herontwikkeling van dit unieke en kwetsbare complex de voorkeur heeft, en zien in Staatsbosbeheer een gereede kandidaat. Staatsbosbeheer zal overigens marktpartijen betrekken bij (deel)exploitaties en ingebruikgeving van gebouwen. Staatsbosbeheer is in de gelegenheid gesteld om een plan uit te werken dat voor de zomer aan de BBC zal worden voorgelegd en waarmee Staatsbosbeheer zich definitief moet kwalificeren als toekomstige eigenaar. Voor de beoordeling is door de BBC een toetsingskader opgesteld. De planning is er op gericht om de overdracht van de gebouwen in oktober 2009 te laten plaatsvinden.
De Tweede Kamer verzoekt de regering maatregelen te treffen waardoor de kosten van het project beperkt blijven tot het huidige budget en waardoor de opleveringsdatum niet verder uitgesteld wordt en haar regelmatig te informeren over de voortgang.	[3-7-2008] Aanbesteding Nieuwe Rijksmuseum Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 28 989 nr. 62	De minister heeft op 19 mei en op 2 juli 2009 de Tweede Kamer op de hoogte gesteld van de laatste stand van zaken en de (financiële) planning.
De Kamer spreekt zich uit dat er, tot er meer duidelijkheid komt over het nieuwe beleidsplan en de Kamer zich hierover heeft kunnen uitspreken, geen onomkeerbare stappen worden genomen ten aanzien van de realisatie van het nieuwe Nationaal Historisch Museum in Arnhem.	[26-5-2009] het Nationaal Historisch Museum Ham, B. van der, Marijnissen, J.G.C.A. kamerstuk 31 495, nr. 5	De minister heeft geantwoord op deze motie tijdens het AO van 17 juni 2009, en deze opgevolgd. Voor 1 oktober 2009 zal de minister de Tweede Kamer een brief sturen over het Nationaal Historisch Museum, waarin ook dit punt zal worden behandeld.
De Kamer verzoekt de regering aan de Stichting Nederlands Historisch Museum over te brengen dat de Kamer eraan hecht dat de directie van het museum deze overweging op een overtuigende manier tot uitdrukking laat komen in de door haar te bepalen opzet van het museum.	[19-5-2009] het Nationaal Historisch Museum Broeke, J.H. ten, Marijnissen, J.G.C.A. kamerstuk 31 495, nr. 6	De minister heeft geantwoord op deze motie tijdens het AO van 17 juni 2009, en deze opgevolgd. Voor 1 oktober 2009 zal de minister de Tweede Kamer een brief sturen over het Nationaal Historisch Museum, waarin ook dit punt zal worden behandeld.
De Kamer verzoekt de regering te bewerkstelligen dat het Nationaal Historisch Museum naast het Nederlands Openluchtmuseum geplaatst wordt, zodat de synergie tussen de beide rijksmusea optimaal tot zijn recht kan komen.	[30-6-2009] Nationaal Historisch Museum Bosma, M. , Ham, B. van der, Leeuwen, H. van, Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 495, nr. 11	Voor 1 oktober 2009 zal de minister de Tweede Kamer een brief sturen over het Nationaal Historisch Museum, waarin ook dit punt zal worden behandeld.

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer draagt de regering op om in 2005 en volgende jaren bij voorrang geldmiddelen beschikbaar te stellen om de totale restauratie-achterstand van monumenten in 2011 te hebben weggewerkt en daarover de Kamer geregeld te informeren.	[13-12-2004] Wetgevingsoverleg inzake moties en amendementen Cultuurnota Dittrich, B.O., Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 29 800 VIII, nr. 137	Op 12 juni 2009 heeft minister Van der Laan van WWI een brief gestuurd waarin een stimuleringsbudget woningbouw met een eerste tranche van 13 miljoen is aangekondigd. (kamerstuk 27 562, nr. 36) In het najaar 2009 wordt een brief van de minister van WWI verwacht over een 2de tranche voor projecten in 2010. Een gedeelte van het budget is bedoeld voor het wegwerken van restauratieachterstanden. Midden oktober 2009 zal de minister van OCW een beleidsbrief sturen naar de Tweede Kamer in verband met de nog resterende restauratie-achterstand.
De Kamer verzoekt de Minister om de aanpak restauraties in het kader van de modernisering monumentenzorg grondig te herzien zodat, bijvoorbeeld met voorfinanciering, de restauratiemiddelen met meer zekerheid en duidelijkheid voor de eigenaren gericht kunnen worden ingezet, en de Kamer hierover voor de zomer te informeren.	[23-4-2009] Evaluatie Besluit Rijks-subsidiëring Instandhouding Monumenten (BRIM) Anker, E.W., Leerdam, J.A.W.J., Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 700 VIII, nr. 166	De minister zal de toegezegde brief Modernisering Monumentenzorg medio september 2009 naar de Tweede Kamer sturen, voor het AO dat op 8 oktober 2009 is gepland.
De Kamer verzoekt de regering zich in te spannen om het pilotproject Odyssee tot uitvoer te brengen.	[28-3-2006] Wet archeologische monumentenzorg (Malta) [30-3-2006] Wet archeologische monumentenzorg (Malta) Roefs, C.W.J.M. kamerstuk 29 259, nr. 26	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 21 oktober 2008 kamerstuk 29 259, nr. 26.
DIRECTIE EMANCIPATIE		
De Kamer verzoekt de regering, de zin op pagina 14 van de kabinetsnota over het emancipatiebeleid 2008–2011, «De doelstelling van het vorige kabinet dat 60% van de vrouwen in 2010 economisch zelfstandig is, kan onmogelijk meer worden gehaald», te vervangen door «De doelstelling van het vorige kabinet dat 60% van de vrouwen in 2010 economisch zelfstandig is, blijft gehandhaafd».	[12-11-2007] Emancipatie Gent, W. van kamerstuk 30 420, nr. 91	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 700 VIII.
DIRECTIE HOGER ONDERWIJS EN STUDIEFINANCIERING		
De Kamer verzoekt de regering tot een inventarisatie inzake de mate waarin het hoger onderwijs in het Engels les wordt gegeven en wat het niveau van dit Engels is.	[15-4-2009] Vreemde talen in het onderwijs Bosma, M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 158	Eind 2009 zal de Kamer geïnformeerd worden over de uitkomsten van een inventarisatie binnen HO-instellingen naar de initiatieven en goede voorbeelden op het gebied van verbetering van de kwaliteit van de Engelse taalvaardigheid van docenten. De Tweede Kamer is hiervan op de hoogte gebracht met de brief van 29 juni 2009, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 207.
De Kamer verzoekt de regering een «kabinetsbrede» internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs, Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid te maken en deze voor 1 juni 2009 aan de Kamer te sturen.	[8-12-2008] Hoger Onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW) Anker, E.W. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 72	Tijdens het wetgevingsoverleg Versterking Besturing op 15 en 18 juni 2009 is de Internationaliseringsagenda met Prinsjesdag toegezegd.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering in het onderzoek mee te nemen de mogelijkheid tot rechtstreekse rechtsgang, instemmingsrecht op zaken die te maken hebben met de inhoud en kwaliteit van een opleiding, opname van het functioneren van de opleidingscommissies in het in het accreditatiekader en het recht de opleidingscommissies op te waarden tot medezeggenschapsorgaan; verzoekt de regering tevens de resultaten van dit onderzoek nog dit jaar aan de Kamer te verstrekken.	[23-6-2009] Versterking Besturing Dijk, J.J. van (CDA), Dijk, J.J. van (SP) Zijlstra, H. kamerstuk 31 821, nr. 47	Het onderzoek wordt gestart en genoemde punten worden meegenomen. De Tweede Kamer wordt hierover in december 2009 geïnformeerd.
De Kamer roept het kabinet op om te onderzoeken in hoeverre het mogelijk is om het gebruik van deze termen slechts voor te behouden aan instellingen die door de NVAO of daaraan gelijkstaande instellingen geaccrediteerde opleidingen aanbieden.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; Versterking Besturing Dijk, J.J. van (CDA), Dijk, J.J. van (SP) Zijlstra, H. Vlies, B.J. van der, Besselink, M., Anker, E.W. kamerstuk 31 821, nr. 41	Bij dit onderzoek wordt de vergelijking met de praktijk in het buitenland gemaakt. De inspanning is erop gericht de Tweede Kamer te informeren over de uitkomsten in december 2009.
De Kamer verzoekt de minister om de regeling «Niet-goed-geld-terug» specifiek uit te werken en om deze nadere uitwerking in een wetsvoorstel voor 1 april 2010 naar de Kamer te zenden.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; Versterking Besturing Dijk, J.J. van (CDA), Zijlstra, H., Vlies, B.J. van der, Besselink, M., Dibi, T, Anker, E.W. kamerstuk 31 821, nr. 45	In brief van 22 juni 2009 (kamerstuk 31 821 nr. 59) heeft de minister aangegeven voor de zomer 2010 het voorstel naar de Tweede Kamer te kunnen zenden. De genoemde uitwerking vindt plaats aan de hand van de 5 in de motie genoemde punten.
De Kamer verzoekt de regering opnieuw in gesprek te gaan met de betrokken instellingen en organisaties teneinde en plan van aanpak op te stellen om de belemmeringen voor studenten om over te gaan tot het vervullen van een bestuursfunctie of medezeggenschapsfunctie in kaart te brengen, deze gesignaleerde belemmeringen naar vermogen op te lossen en de Kamer over de uitkomsten daarvan te informeren.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; Versterking besturing Dijk, J.J. van (CDA), Anker, E.W. kamerstuk 31 821, nr. 43	Deze motie wordt in samenhang met moties met kamerstuk 31 821, nrs. 44 en 47, opgepakt in overleg met studentenvakbonden en koepelorganisaties.
De Kamer verzoekt de regering de wet (Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek-medezeggenschap) uiterlijk na drie jaar te evalueren en de Kamer hierover te informeren.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; Versterking Besturing Dijk, J.J. van (SP) Zijlstra, H. kamerstuk 31 821, nr. 49	Het wetsvoorstel is in juli 2009 aan de Eerste Kamer toegezonden. Drie jaar na inwerking-treding (na de goedkeuring door de Eerste Kamer) zal de medezeggenschap worden geëvalueerd en de Tweede Kamer daarover worden geïnformeerd.
De Kamer verzoekt de regering het aantal op grond van het profileringsfonds tot stand gekomen beurzen voor niet EER-studenten bij de verschillende bekostigde instellingen te monitoren en de Kamer daarover jaarlijks bij de begroting te informeren.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; Versterking Besturing Anker, E.W. kamerstuk 31 821, nr. 44	Dit zal worden meegenomen met de Informatieafpraak met de VSNU in het najaar van 2009. Bij de begroting 2011 zal de Tweede Kamer geïnformeerd worden over de aantallen en zal worden toegelicht hoe dit zal worden geregeld met zo min mogelijk administratieve lasten.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering in beleidsrijke dialoog met de universiteiten, KNAW, NWO en PNN een uitgewerkt voorstel voor Nederlandse graduate schools te ontwikkelen en dit voor de zomer van 2008 aan de Kamer voor te leggen voordat verdere stappen tot introductie van graduate schools naar Amerikaans model worden genomen.	[10-12-2007] Strategische agenda HO en wetenschapsbeleid Vlies, B.J. van der, Joldersma, F., Besselink, H., Dibi, T., Leijten, R.M., Zijlstra, H., Anker, E.W. kamerstuk 31 288, nr. 5	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 14 november 2008, kamerstuk 31 288, nr. 45.
De Kamer verzoekt de regering in de nieuwe bekostigingssystematiek voor het hoger onderwijs kwaliteitsaspecten op te nemen, waarbij voorkomen dient te worden dat deze kwaliteitsaspecten door perverse prikkels tot averechtse effecten leiden.	[10-12-2007] Strategische agenda HO en wetenschapsbeleid Besselink, M., Zijlstra, H. kamerstuk 31 288, nr. 15	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 2 december 2008, kamerstuk 31 288, nr. 48.
De Kamer verzoekt het kabinet met de HBO-raad in overleg te treden hoe nieuwe HBO-masteropleidingen voor de sleutelgebieden kunnen worden vormgegeven en gefinancierd en de kamer hierover te berichten.	[18-12-2008] Debat met EZ inzake de nota «De kenniseconomite in zicht» Ham, B van der kamerstuk 27 406, nr. 138	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 20 februari 2009, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 144.
De Kamer verzoekt de regering nog voor de zomer te komen met een plan om medezeggenschap in het hoger onderwijs te verbeteren.	[10-12-2007] Strategische agenda HO en wetenschapsbeleid Besselink, M., Dibi, T., Koser Kaya, F., Leijten, R.M., Zijlstra, H. kamerstuk 31 288, nr. 4	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 29 april 2009, kamerstuk 31 821, nr. 7.
De Kamer verzoekt de regering om in overweging te nemen om de niet-goed-geld-terug-gedachte op te nemen in een nieuw wetsvoorstel inzake de besturing en bekostiging van het hoger onderwijs en onderzoek.	[10-12-2007] Strategische agenda HO en wetenschapsbeleid Besselink, M., Dibi, T., Koser Kaya, F. kamerstuk 31 288, nr. 9	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 29 april 2009, kamerstuk 31 821, nr. 7.
De Kamer verzoekt de regering voor de behandeling van de wijziging van de WHW in de maand mei 2009 te vernemen op welke wijze zij de ongelijkheid zal wegnemen bij het nakomen van de gedragscode en aangifte bij de politie door de onderwijsinstellingen in geval van seksuele intimidatie van minderjarige slachtoffers in het PO, VO en BVE enerzijds en anderzijds in het HO zal wegnemen.	[15-4-2009] Veiligheid in en om het onderwijs Dijk, J.J. van kamerstuk 29 240, nr. 36	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 11 juni 2009, kamerstuk 29 240, nr. 39.
De Kamer verzoekt de regering de Wet financiering hoger onderwijs wat het leerrechtgedeelte betreft niet in werking te laten treden indien de WHOO op een later tijdstip dan 1 september 2007 in werking treedt of een wijziging van de WHW door te voeren met betrekking tot transparantie van studiekeuze-informatie, een sterke rechtspositie van de individuele student, een sterkere stem voor de studenten in de medezeggenschapsraad en verplichte instelling en verbetering bevoegdheden van een raad van toezicht.	[15-5-2006] Wetsvoorstel financiering hoger onderwijs Bakker, A.D. kamerstuk 30 387, nr. 42	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 31 oktober 2006, kamerstuk 30 832, nr. 15.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE FINANCIËEL ECONOMISCHE ZAKEN		
De Kamer roept de minister van OCW op alvast met de voorbereidingen te beginnen van zijn eigen wetsvoorstel, waarin een salarismaximum in het onderwijs wordt vastgelegd en deze voor de zomer aan te bieden.	[12-3-2009] Beloningsleidraad voor bestuurders in het voortgezet onderwijs Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 889, nr. 3	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 23 juni 2009, kamerstuk 28 479, nr. 44
DIRECTIE LERAREN		
De Kamer verzoekt de regering de financiering van deze regionale samenwerkingsverbanden via het SBO ook na 1 januari 2009, wanneer de middelen voortvloeiend uit het amendement Lambrechts (30 300 VIII, nr. 154) zijn besteed, voort te zetten.	[13-12-2007] Begrotingsbehandeling OCW 2008 Pechtold, A. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 107	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 11 december 2008, kamerstuk 31 200 VIII, nr. 107.
DIRECTIE KUNSTEN		
De Kamer verzoekt een onderzoek te starten – analoog aan het vernieuwingstraject voor de bibliotheken – naar de nieuwe positie voor de kunstencentra en de kamer hierover te informeren voor 1 april 2008.	[17-12-2007] Wetgevingsoverleg inzake de begrotingsbehandeling OCW 2008 onderdeel cultuur Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 200 VIII, nr. 112	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 28 augustus 2008, kamerstuk 31 200 VIII, nr. 204.
De Kamer verzoekt de Kunstkoopregeling te handhaven en de dekking daarvoor te zoeken in ofwel Verbreden inzet cultuur, ofwel Extra middelen algemeen, ofwel een combinatie daarvan.	[17-12-2007] Wetgevingsoverleg inzake de begrotingsbehandeling OCW 2008 onderdeel cultuur Nicolai, A. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 114	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 482, nr. 16.
De Kamer verzoekt het eventuele positieve liquidatiesaldo te oormerken voor de filmsector	[14-11-2007] Filmbeleid Leerdam, J.A.W.J. kamerstuk 25 434, nr. 34	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 482, nr. 16.
De Kamer verzoekt een substantiële verbetering van de geografische spreiding van de nieuwe rijksmiddelen voor kunst en cultuur via de cultuurnota en via de fondsen ten opzichte van de huidige situatie te bewerkstelligen.	[25-9-2007] Cultuurbeleid: Kunst van Leven Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 28 989, nr. 55	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 482, nr. 16.
De Kamer verzoekt de regering om de voorgenoemen ambities op het terrein van internationaal cultuurbeleid gestalte te geven en concreet tot uitwerking te laten komen.	[17-12-2007] Wetgevingsoverleg inzake de begrotingsbehandeling OCW 2008 onderdeel cultuur Leerdam, J.A.W.J. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 116	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 482, nr. 16.
De Kamer verzoekt de regering om aan de beschikkingen van 16 september een voorlopig karakter te geven en deze pas definitief te maken nadat de Kamer de begroting heeft behandeld.	[26-6-2008] Verzamel algemeen overleg Cultuur Ham, B. van der, Leerdam, J.A.W.J., Broeke, J. H. ten, Leeuwen, H. van, Peters, M. [3-7-2008] Cultuur kamerstuk 31 482, nr. 14	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, kamerstuk 31 482, nr. 16.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt op korte termijn in overleg te treden met de bioscoop- en filmverhuursector over een investering in de Nederlandse film die recht doet aan de geest van de overeenkomst.	[14-11-2007] Filmbeleid Leerdam, J.A.W.J. kamerstuk 25 434, nr. 36	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 30 oktober 2008, kamerstuk 25 434, nr. 42.
De Kamer verzoekt de regering om de basisinfrastructuur van cultuur extra te versterken door € 10 miljoen te bestemmen, verzoekt de regering het bovenstaande uit te werken, de Kamer over de uitwerking hiervan voor de algemene financiële beschouwingen te berichten en voor de financiële dekking hiervan de bijlage te gebruiken die namens de coalitiefracties is overhandigd.	[17-9-2008] Algemene Politieke beschouwingen Geel, P.L.B.A. van, Hamer, M.I., Slob, A. kamerstuk 31 700, nr. 15	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 18 november 2008, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 40.
De Kamer verzoekt de regering om in totaal € 1 miljoen vrij te maken tbv de sectorinstituten en de postief beoordeelde maar niet gehonoreerde aanvragen voor het nederlands Fonds voor de Podiumkunsten en daarbij de volgende verdeling te hanteren: – € 400 000 sectorinstituten – € 600 000 Nederlands Fonds voor de Podiumkunsten.	[27-10-2008] Cultuur en Subsidieplan Kust van Leven Anker, E.W., Leerdam, J.A.W.J. Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 700 VIII, nr. 59	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 18 november 2008, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 40.
De Kamer verzoekt onderzoek te doen naar de financiële toegankelijkheid van op cultuurparticipatie gerichte instellingen en activiteiten.	[17-12-2007] Wetgevingsoverleg inzake de begrotingsbehandeling OCW 2008 onderdeel cultuur Leeuwen, H. van kamerstuk 31 200 VIII, nr. 110	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 2 april 2009, kamerstuk 31 482, nr. 31.
DIRECTIE INTERNATIONALE BETREKKINGEN		
De Kamer verzoekt de regering in overleg te treden met de gemeente Amsterdam, kunstinstellingen, het bedrijfsleven en Amerikaanse overheden om te bezien op welke wijze vanaf 2009 meer structureel en tastbaar vorm kan worden gegeven aan de historische en culturele band tussen Nederland en New York en daarbij te betrekken het idee van een Hollandof Nieuw Amsterdam-huis.	[17-12-2007] Wetgevingsoverleg inzake de begrotingsbehandeling OCW 2008 onderdeel cultuur Ham, B. van der, Leerdam, J.A.W.J. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 122	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 16 september 2008, (kamerstuk 31 482, nr. 17 en de brief van 10 juni 2008 (kamerstuk OCW0800618).
De Kamer verzoekt de regering de Culturele samenwerking met Vlaanderen uit te bouwen onder de paraplu van de Taalunie.	[18-12-2008] Internationaal Cultuurbeleid Leerdam, J.A.W.J., Vroonhoven-Kok, N.J. van kamerstuk 31 482, nr. 23	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 11 maart 2009, kamerstuk 31 482, nr. 29.
DIRECTIE JEUGD ONDERWIJS EN ZORG		
De Kamer verzoekt de regering te onderzoeken waarom de doorstroom vanuit het speciaal onderwijs naar de Wajong zo hoog is en hoe dat verbeterd kan worden; verzoekt de regering voorts te bezien wat de mogelijkheden zijn om scholen meer te stimuleren de doorstroom naar arbeid te verhogen.	[16-04-2009] Wetsvoorstel Wijziging van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten in verband met het bevorderen van de participatie van jonggehandicapten door werk en arbeidsondersteuning (31 780) Gent, W. van, Hijum, Y.J. van, Koser Kaya, F., Spekman, J.L. kamerstuk 31 780, nr. 36	De Tweede Kamer wordt in september 2009 geïnformeerd.

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering nog voor de inwerkingtreding van de gewijzigde Wajong, per REC-school of cluster REC-scholen inzichtelijk te maken hoeveel kinderen zij naar huis sturen dan wel er thuiszitten door een leerplichtambtenaar te koppelen aan een of meerdere REC-scholen en maatregelen te nemen, zodat die kinderen die nu thuiszitten en voor wie (nog) geen school gevonden is vrijwel direct bij een dagbestedingsproject, dagopvang of dagbehandelingstraject terecht kunnen zodat de kloof tussen thuiszitten en weer naar school niet onnodig groot wordt.	[16-04-2009] Wetsvoorstel Wijziging van de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten in verband met het bevorderen van de participatie van jonggehandicapten door werk en arbeidsondersteuning (31 780) Spekman, J.L. kamerstuk 31 780, nr. 37	De Tweede Kamer wordt in september 2009 geïnformeerd.
De Kamer, constaterende dat digitaal pesten een nieuw, maar snel opkomend fenomeen is waar ook veel scholieren hinder van ondervinden, verzoekt het kabinet om zo snel mogelijk in overleg te treden met onder meer internetproviders en beheerders van websites om afspraken te maken over het snel verwijderen van dergelijke berichten; verzoekt de regering om afspraken te maken met providers en beheerders van websites over hoe zij scholen kunnen helpen bij het bestrijden van vormen van pesten via internet.	[12-2-2008] Veiligheid in en om scholen Depla, G.C.F.M., Dijk, J.J. van (CDA) kamerstuk 29 240, nr. 18	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 30 maart 2009, kamerstuk 29 240, nr. 30.
De Kamer verzoekt de bewindslieden van OCW om de ontschotting van onderwijs en zorg in alle onderwijssectoren tot een van de speerpunten van het beleid in de tweede helft van deze kabinetsperiode te maken en in samenwerking met hun collega's van VWS in het voorjaar van 2009 met een plan van aanpak hiervoor te komen.	[9-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Dibi, T., Kraneveldt-van der Veen, M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 100	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 5 juni 2009, kamerstuk 31 497, nr. 12.
De Kamer verzoekt de regering een diepgaand accountantsonderzoek in te stellen in het po, het vo en het mbo naar de daadwerkelijke besteding van de zorggelden bij een representatief aantal scholen in het reguliere onderwijs en in alle clusters van het speciaal onderwijs; en tevens in dat accountantsonderzoek alle budgetten voor Iwoo, pro, WSNS, sbo, het regionaal zorgbudget vo, «Op de rails», «Rebound», «Herstart», de rugzakken en de meerkosten van het (v)so mee te nemen, en de Kamer daar in het voorjaar van 2009 verslag van te doen.	[9-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Dezentjé Hamming-Bluemink, I., Dibi, T., Ferrier, K.G., Kraneveldt-van der Veen, M., Slob, A., Vlies, B.J. van der kamerstuk 31 700 VIII, nr. 98	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 5 juni 2009, kamerstuk 31 497, nr. 12.
De Kamer verzoekt de regering om bij de nadere uitwerking van Passend Onderwijs ervoor te zorgen dat ouders een formele positie krijgen in de nieuw te vormen regionale netwerken.	[9-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Ferrier, K.G., Kraneveldt-van der Veen, M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 99	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 5 juni 2009, kamerstuk 31 497, nr. 12.
De Kamer verzoekt de regering om: – voor het zomerreces 2009 een notitie aan de Kamer te sturen waarin een overzicht wordt gegeven van de knelpunten ten aanzien van het verkrijgen van leerhulpmiddelen voor visueel beperkte en dyslectische studenten in het Nederlandse onderwijs; – te komen met een plan van aanpak dat tegemoetkomt aan die knelpunten.	[9-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Biskop, J.J.G.M., Kraneveldt-van der Veen, M., Slob, A. 31 700 VIII, nr. 89	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 5 juni 2009, kamerstuk 31 497, nr. 12.

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN		
De Kamer verzoekt de regering in het beloningskader te regelen dat het meerdere, betaald boven het maximum (categorie C), bij ledenverenigingen niet betaald mag worden uit de omroepbudgetten, maar uit de verenigingsgelden.	[3-6-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Voordewind, J.S., Atsma, J.J. 31 804, nr. 78	De Tweede Kamer wordt in september 2009 hierover geïnformeerd. Zodra de beloningscode door NPO is aangeboden en door de minister is goedgekeurd.
De Kamer verzoekt de regering in overleg te treden met de VNG en bij hen aan te bevelen om als streefbedrag voor financiering van de lokale omroep als uitgangspunt te kiezen € 1,30 per woonruimte.	[24-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Dijk, J.J. van (CDA), Ham, B. van der kamerstuk 31 804, nr. 59	Deze motie is ingediend tijdens de behandeling door de Tweede Kamer van het voorstel van wet tot wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep. In de motie wordt de regering verzocht in overleg te treden met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten en bij haar aan te bevelen om als streefbedrag voor financiering van de lokale omroep als uitgangspunt te kiezen € 1,30 per woonruimte. Dit overleg met de VNG heeft plaatsgevonden op 20 april 2009. Daarbij is de genoemde aanbeveling gedaan. De VNG heeft hier gevolg aan gegeven in haar ledenbrief van 29 april 2009. In deze brief komt onder meer de volgende passage voor: «De bedoeling is dat de gemeenten volgend jaar wettelijk verantwoordelijk worden voor de bekostiging van de lokale omroepen. Wij raden u aan om in uw begroting 2010 daarmee rekening te houden, waarbij u als uitgangspunt € 1,30 per woonruimte (plus index) kunt hanteren.» Daarmee is de motie volledig uitgevoerd.
De Kamer, van mening dat het onwenselijk is dat programma's grotendeels door sponsors worden gefinancierd; verzoekt de regering binnen een maand een voorstel te doen voor een minimumpercentage voor de financiering van programma's uit eigen middelen, uitgezonden door de publieke omroep.	[3-6-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 876, nr. 20	De minister heeft de raad van bestuur gevraagd in de code goed bestuur een minimumpercentage voor de financiering van programma's uit eigen middelen op te nemen om zo de onafhankelijkheid ten opzichte van derden bij het maken van programma's te garanderen. Het vaststellen van een minimumpercentages heeft consequenties voor de financiering van programma's en dat vraagt een zorgvuldige afweging. De minister heeft de raad van bestuur gevraagd hem daar voor de mediabegroting over te informeren zodat hij de Tweede Kamer daar bij de mediabegroting over kan informeren.
De Kamer verzoekt de regering publieke en commerciële zenders aan te sporen tot het opstellen van de zogenaamde mediacode en om hierover de Kamer voor Prinsjesdag te informeren.	[3-6-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten Atsma, J.J. kamerstuk 31 876, nr. 19	Aan de omroepen is gevraagd om met een gedragscode te komen. Voor prinsjesdag worden er gesprekken gevoerd met de omroepen. De Tweede Kamer zal zo snel mogelijk daarna worden geïnformeerd.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer stelt vast dat niet alle zenders op dit moment voldoen aan de afspraken om te komen tot geschreven ondertiteling; verzoekt de regering om afspraken na te komen over geschreven ondertiteling en afspraken te maken met zowel de commerciële als publieke zenders over gesproken ondertiteling.	[3-6-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten Atsma, J.J. kamerstuk 31 876, nr. 18	Na vaststelling van de Implementatierichtlijn in de Eerste Kamer wordt de Tweede Kamer geïnformeerd.
De Kamer verzoekt de regering, met inachtneming van het nog te verschijnen visitatierapport, binnen een jaar een onderzoek te doen naar de haalbaarheid van integratie van de taken van kerkgenootschappen en genootschappen op geestelijke grondslag met de taken van omroepverenigingen en taakorganisaties.	[24-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Dam, M.H.P. van, Ham, B. van der Remkes, J.W. kamerstuk 31 804, nr. 60	Dit onderzoek is inmiddels gestart en de Tweede Kamer wordt hierover uiterlijk in het voorjaar van 2010 geïnformeerd.
De Tweede Kamer verzoekt de regering een vervolg op het WRR-rapport naar de publieke omroep te organiseren waarbij nadrukkelijk gekeken wordt naar ledenlegitimatie en het door de WRR destijds genoemde.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW) Dijk, J.J. van (SP), Ham, B. van der Remkes, J.W., Vendrik, C.C.M. , kamerstuk 31 700 VIII, nr. 55	De minister bericht de Tweede Kamer over de uitvoering van de motie voor de Media-begroting in het najaar 2009.
De Kamer verzoekt de regering de invoering van de Balkenende-norm toe te passen op iedereen die werkzaam is bij de publieke omroep.	[26-11-2007] Begroting Media Atsma, J.J. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 41	Motie afgedaan met brief van 26 juni 2009 (kamerstuk 31 804, nr. 70).
De Kamer verzoekt de regering om de € 2 miljoen extra budget die het Stimuleringsfonds Culturele Omroep Producties indicatief in het vooruitzicht is gesteld in 2011, voor de regionale omroepen te oormerken.	[19-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Atsma, J.J., Remkes, J.W. kamerstuk 31 804, nr. 39	De mediabegroting 2011 zal besproken worden tijdens de mediabegrotingsbehandeling in november 2010.
De Tweede Kamer verzoekt de regering in overleg te treden met de NPO over uit te zenden, in Nederland (co)geproduceerde animatieproducties.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW) Ham, B. van der, Vendrik, C.C.M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 58	De opdracht voor een aanvullend onderzoek naar de positie van de animatiefilm in Nederland is dit voorjaar verricht. De resultaten van dit onderzoek worden in het najaar van 2009 verwacht.
De Kamer verzoekt de regering heldere en toetsbare criteria op te stellen waarmee de visitatiecommissie omroepen kan beoordelen.	[19-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Dijk, J.J. van (CDA) kamerstuk 31 804, nr. 35	Is opgenomen in art. 2 188 Nieuwe Mediawet 2008 (Amendement Van Dam). kamerstuk 31 804, nr 23. Gestreefd wordt de criteria in het najaar van 2009 in een voorhangprocedure aan de Tweede Kamer voor te leggen.
De Kamer verzoekt de regering te bevorderen dat binnen twee jaar de raad van bestuur van de publieke omroep niet langer toezicht houdt op NOS RTV en wordt vervangen door een onafhankelijke raad van toezicht.	[19-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Atsma, J.J., Peters, M., Remkes, J.W., Voordewind, J.S. kamerstuk 31 804, nr. 40	Motie is uitgevoerd. Via Amendement Remkes wordt dit geregeld in de Mediawet 2008.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering in overleg met de omroepen te komen tot een vast te stellen percentage onafhankelijk product dat recht doet aan de historische situatie en geen verzwarende van de bestaande verplichting inhoudt.	[26-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Atsma, J.J., Voordewind, J.S. kamerstuk 31 804, nr. 68	Ontwerp wijziging Mediabesluit 2008 is op 15 juni 2009 voorgehangen bij de Tweede Kamer. Percentage wordt in overleg met OTP en Publieke Omroep nog definitief bepaald.
De Tweede Kamer verzoekt de regering een onderzoek te verrichten naar de knelpunten van de CBP-richtlijnen en te onderzoeken of in Nederland wetgeving analoog aan de Amerikaanse COP(Children's Online Privacy Protection Act) mogelijk is.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW) Atsma, J.J. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 49	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 15 december 2008, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 120.
De Kamer verzoekt de regering in aanstaande besprekingen met de Europese Commissie over de structurele rijksbijdrage aan de publieke omroep, het standpunt in te nemen en uit te dragen dat de nuloptie niet kan worden beschouwd als concurrentievervalsing; verzoekt de regering tevens te bewerkstelligen dat de bestaande «nuloptie» onverkort en ongewijzigd wordt gehandhaafd zolang niet onomstotelijk vast staat dat deze in strijd is met de Europese regelgeving (29 800 VIII nr. 239).	[30-6-2005] Doorgifte publieke omroep via de kabel Dam, M.H.P. van kamerstuk 29 800 VIII, nr. 239	OCW wacht op een schriftelijke reactie van de Europese Commissie in het kader van de lopende staatssteunzaak publieke omroep.
De Kamer, overwegende dat de invloed van kijkers en luisteraars op de samenstelling van het digitale kabel- en digitale etheraanbod minimaal is; overwegende, dat de Mediawet slechts voorziet in programmeraden voor het analoge kabelaanbod; overwegende, dat de mogelijkheid om individuele radio- en televisiepakketten samen te stellen vooralsnog niet binnen handbereik ligt; stelt vast, dat bij wet de positie van programmeraden aanzienlijk beschermd en verbeterd moet worden; stelt voorts vast, dat de invloed van programmeraden over het digitale kabel- en etheraanbod ook bij wet verankerd moet worden.	[26-11-2007] Begroting Media Slob, A. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 47	De brief over een nieuw model voor de programmeraden wordt na het zomerreces 2009 aan de Tweede Kamer gestuurd.
De Tweede Kamer verzoekt de regering lopende initiatieven niet te beëindigen alvorens evaluatie heeft plaatsgevonden en de Kamer hier voor de behandeling van de voorjaarsnota 2009 over te informeren.	[27-10-2008] Cultuur en Subsidieplan Kunst van Leven Ham, B. van der kamerstuk 31 700 VIII, nr. 21	De Tweede Kamer is geïnformeerd bij brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 193) dat brief (Cultuur en Economie) kort na zomerreces 2009 naar de Tweede Kamer zal worden verzonden.
De Tweede Kamer verzoekt de minister een voorstel te doen voor de instelling van een programmaraad voor KPN/Digitenne met bindende zeggenschap over ten minste eenderde deel van de beschikbare kanalen van Digitenne, buiten de publieke zender.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 700 VIII, nr. 47	De brief over een nieuw model voor de programmeraden wordt na het zomerreces 2009 aan de Tweede Kamer verstuurd. In de brief wordt ook ingegaan op de positie van KPN/ Digitenne.
De Tweede Kamer verzoekt de regering om een inventarisatie te maken van activiteiten bij de publieke omroep die zich richten op het uitgeven van tijdschriften en gelijksoortige mogelijk marktverstorende activiteiten, en deze tezamen met een analyse van het kabinet voor de behandeling van de erkenningwet aan de Kamer te doen toekomen.	[18-12-2008] Brede persbeleid Ham, B. van der, Remkes, J.W. kamerstuk 31 777, nr. 9	De inventarisatie van het Commissariaat voor de Media is ontvangen. De Tweede Kamer wordt na het zomerreces 2009 hierover geïnformeerd.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering om via aanpassing van regelgeving te zorgen dat burgers niet via kabelabonnement betalen voor doorgifte van reclame- en telewinkelboodschappen op de kabel.	[19-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Dam, M.H.P. van kamerstuk 31 804, nr. 38	Op dit moment worden, gezamenlijk met Justitie, gesprekken gevoerd met de marktpartijen. In het najaar van 2009 zal naar verwachting de Tweede Kamer kunnen worden geïnformeerd.
De Kamer verzoekt de argumenten bij de keuze voor de vestigingsplaats van een expertcentrum voor bibliotheekinnovatie bijzonder zwaar mee te wegen.	[21-4-2009] Bibliotheekvernieuwing 2009–2012 Broeke, J.H. ten kamerstuk 28 330, nr. 35	Met de argumenten bij de keuze voor de vestigingsplaats wordt rekening gehouden bij definitieve bepaling innovatiecentra in 2010.
De Kamer verzoekt de regering de raad van bestuur van de NPO uit te nodigen om in overleg met de onafhankelijke productiesector te komen tot billijke en rechtvaardige afspraken over vergoedingen voor gebruiksrechten en de Kamer hierover te informeren voor Prinsjesdag 2008.	[1-7-2008] Vaststelling van een nieuwe Mediawet Peters, M. kamerstuk 31 356, nr. 36	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 10 november 2008, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 37.
De Kamer stelt vast, dat persbeleid in de kabinetsvisie tot nu toe onderbelicht blijft; verzoekt het kabinet binnen een jaar met een integrale visie op het persbeleid in Nederland te komen, en gaat over tot de orde van de dag.	[26-11-2007] Begroting Media Slob, A. kamerstuk 31 200 VIII, nr. 45	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 14 november 2008, kamerstuk 31 777, nr. 1.
De Kamer verzoekt de regering een onderzoek in te stellen naar stimuleringsmaatregelen voor meer diversiteit in de (lokale en regionale) dagbladen, en gaat over tot de orde van de dag.	[26-11-2007] Begroting Media Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 200 VIII, nr. 42	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 14 november 2008, kamerstuk 31 777, nr. 1.
De Kamer verzoekt de regering in overleg met alle betrokkenen afspraken te maken om te waarborgen dat omroepen voldoende ruimte krijgen; voor duiding van nieuws en actualiteiten en verzoekt de regering om binnen drie maanden te informeren over de uitkomsten van dit overleg.	[19-3-2009] Wijziging van de Mediawet 2008 in verband met onder meer de erkenning en de financiering van de publieke omroep Atsma, J.J., Bosma, M., Dam, M.H.P., van, Dijk, J.J. van (CDA), Ham, B. van der, Remkes, J.W., Vlies, B.J. van der Voordewind, J.S. kamerstuk 31 804, nr. 42	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 29 mei 2009, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 193.
De Kamer verzoekt de regering nog voor het zomerreces de Kamer te informeren over de voortgang met betrekking tot de digitale inhaal-slag en de uitkomst van het overleg met het ICT-office om een betere en goedkopere digitalisering te realiseren en verzoekt de Kamer uiterlijk in november 2009 te informeren over het bibliotheekcharter en de ontvlechting van de Vereniging van Openbare Bibliotheken in een sectorinstituut en een brancheorganisatie; tevens verzoekt de Kamer de regering aan te geven hoe de taken van de nog op te richten innovatiecentra zich verhouden tot de taken van het sector-instituut.	[21-4-2009] Bibliotheekvernieuwing 2009–2012 Broeke, J.H. ten, Leeuwen, H. van kamerstuk 28 330, nr. 36	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 11 juni 2009, kamerstuk 28 330, nr. 38.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering om over het aanleren van informatie- en mediavaardigheden bij jongeren en docenten bij haar beslissing tot aanwending van de beschikbare financiële middelen dit bijzonder zwaar te wegen.	[21-3-2009] Bibliotheekvernieuwing 2009–2012 Leerdam, J.A.W.J. Vroonhoven-Kok, N.J. van 28 330, nr. 34	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 11 juni 2009, kamerstuk 28 330, nr. 38.
De Kamer verzoekt de regering in de taakopdracht aan de commissie in elk geval aandacht te besteden aan de marktanalyse, de eigendomsverhoudingen in de pers, innovatie, alsmede crossmediale en internationale ontwikkelingen; Verzoekt de regering tevens te onderzoeken waar mogelijke belemmeringen in de wetgeving kunnen worden weggenomen teneinde het perspectief van de pers, zowel landelijk, regionaal als lokaal te verbeteren; Verzoekt de regering voorts in dit kader aandacht te besteden aan aspecten als de distributie, BTW-problematiek en steunmaatregelen; verzoekt de regering hierover de Kamer begin juni 2009 te informeren.	[18-12-2008] Brede persbeleid Atsma, J.J. kamerstuk 31 777, nr. 6	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 26 juni 2009, kamerstuk 31 777, nr. 15.
DIRECTIE PRIMAIR ONDERWIJS		
De Kamer verzoekt de regering te komen tot een uitgewerkt plan met zo nodig een wettelijk kader, waarmee bij alle kinderen vóór de derde verjaardag een eventuele taalachterstand wordt onderkend. Dit gebeurt op het consultatiebureau. Op het consultatiebureau wordt dan tevens een analyse gemaakt van het taalaanbod door de ouders. Bij onvoldoende taalaanbod door de ouders, worden de ouders gestimuleerd aanvullende taallessen te volgen. Aan de constatering van de ontwikkeling van een taalachterstand bij het kind wordt de consequentie van verplichte voorschoolse educatie, in een doorlopende leerlijn naar de basisschool verbonden.	[11-10-2006] Begrotingsbehandeling 2007 OCW Bos, W.J., Herben, M., Rutte, M., Verhagen, M.J.M. kamerstuk 30 800, nr. 23	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 7 juli 2009, kamerstuk 31 989, nrs. 2, 3 en 4.
De Kamer verzoekt de regering te stimuleren dat de programma's – VVE gezinsgerichte les-methoden – worden doorontwikkeld door deze groepen (hogere klassen in het PO), zodat er een doorlopende leerlijn ontstaat.	[13-12-2007] Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Kraneveldt-van der Veen, M. kamerstuk 31 200 nr. 100	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 21 april 2009, kamerstuk 31 293, nr. 37.

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE ONDERZOEK EN WETENSCHAPSBELEID		
De Kamer verzoekt de regering te realiseren dat promovendi door hun werkgever als werknemer worden behandeld.	[8-12-2008] Hoger Onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW) Dijk, J.J. van (SP) kamerstuk 31 700 VIII, nr. 68	Ten aanzien van mensen die aan een proefschrift werken is minister van OCW voorstander van het gelijkheidsbeginsel. Universiteiten die een promotieplaats aanbieden dienen dat op uniforme wijze te doen. Degenen die aan een proefschriften werken moeten dat als promovendus (dat is een aanstelling conform VSNU-cao) doen. Het lijkt erop dat op dit moment één universiteit tegen de wens van de minister in een «bursalenstelsel» hanteert. De minister beraadt zich op het nemen van stappen tegen die universiteit. In het uiterste geval kan dat tot gevolg hebben dat de bekostigingsregel (met betrekking tot de bekostiging van proefschriften die zijn geschreven door bursalen die door Nederlandse universiteiten zijn aangesteld) moet worden aangepast.
DIRECTIE VOORTGEZET ONDERWIJS		
De Kamer verzoekt de regering om bij de ontwikkeling van de nieuwe bekostigings-systematiek met voorstellen te komen waarin recht wordt gedaan aan extreme demografische ontwikkelingen per regio en verzoek voorts de Tweede Kamer hierover op zijn vroegst voor de voorjaarsnota, maar in ieder geval voor het zomerreces te informeren.	[12-12-2007] Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (VIII) eerste termijn Tweede Kamer Dijk, J.J. van (CDA) Kamerstuk 31 200 VIII, nr. 91	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede Kamer van 4 december 2008, kamerstuk 31 289, nr. 46.
De Kamer verzoekt de regering: – inzichtelijk te maken hoeveel scholen de stichtingsnormen willen verlagen en in het onderzoek naar de verlaging van de stichtingsnormen een uitbreiding van de periode om aan de stichtingsnormen te voldoen naar acht jaar mee te nemen en – de Kamer over zowel het verlagen van de stichtingsnormen als de uitbreiding van de periode om daaraan te voldoen in het voorjaar van 2009 te informeren.	[9-12-2008] Vaststelling begrotingsstaten van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Slob, A. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 106	In het najaar van 2009 ontvangt de Tweede Kamer een brief over de voortgang van de activiteiten ter bevordering van de menselijke maat. Hierin wordt de reactie op deze motie meegenomen.
De Kamer verzoekt de regering om het toezicht op naleving van de leerplicht voor Nederlandse leerlingen die in België onderwijs genieten te regelen, zodat verzuim gemeld wordt; verzoekt de regering om de Kamer voor de begrotings-behandeling Onderwijs, Cultuur en Wetenschap 2010 te berichten	[19-5-2009] Wijziging van de Leerplichtwet 1969 in verband met onder meer het vereenvoudigen van de procedure voor verzuimmelding Biskop, J.J.G.M. kamerstuk 31 829, nr. 11	De Tweede Kamer ontvangt in september 2009 een brief hierover.
De Kamer verzoekt de regering om samen met de Nederlandse Vereniging van Schoolleiders en de vertegenwoordigers van de schoolbesturen in overleg te treden en te komen tot meerjaren-afspraken inzake de verder professionalisering van schoolleiders, met als eindperspectief het scholen van alle schoolleiders in Nederland.	[11-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW 2009 Kraneveldt-van der Veen, M. kamerstuk 31 700 VIII, nr. 97	In het veld is op het vlak van de professionalisering van schoolleiders een ruim opleidings/cursusaanbod. In overleg met het veld zal worden gekeken of het mogelijk is dit aan te vullen met een specifiek aanbod voor de scholen waar het leiderschap aanwijsbaar versterking behoeft, namelijk de zwakke en zeer zwakke scholen. De Tweede Kamer wordt in het najaar van 2009 nader geïnformeerd.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer verzoekt de regering, alles in het werk te stellen om te voorkomen dat de nieuwe beloningsleidraad van de VO-raad wordt ingevoerd.	[26-6-2008] Actieplan Leerkrachten Kraneveldt-van der Veen, M. kamerstuk 27 923, nr. 16	Op 27 maart 2009 is de Kamer per brief geïnformeerd, voorzien van een planning van het wetsvoorstel van BZK inzake de normering en openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semi-publieke sector (kamerstuk 31 889, nr. 4).
VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN		
De Kamer verzoekt de regering te onderzoeken of dergelijke voorbereidingsscholen een meerwaarde hebben voor de jongeren die onder het werkleeraanbod vallen en dit mee te nemen in de kabinetsreactie op het WRR-rapport «Vertrouwen in de school».	[14-4-2009] Investeren in jongeren met SZW en WWI Biskop, J.J.G.M., Ortega-Martijn, C.A., Spekman, J.L. kamerstuk 31 775, nr. 33	De motie is afgedaan met de brief aan de Tweede kamer van 4 juni 2009, kamerstuk 29 544, nr. 190.

Bijlage moties en toezeggingen

A. Door de Staten-Generaal aanvaarde Moties		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
MOTIES EERSTE KAMER		
DIRECTIE HOGER ONDERWIJS EN STUDIEFINANCIERING		
De Kamer vraagt de regering om de specifieke situatie van de ouders met kinderen op het mbo nader te onderzoeken op financiële gelijkwaardigheid in de bijdrage aan studiekosten met ander voortgezet onderwijs en verzoekt de regering de Kamer over de uitkomsten daarvan na de zomer te informeren en bij gebleken ongerechtvaardigde verschillen voorstellen te doen deze op te heffen.	[27-5-2008] wetsvoorstel 31 325, nr. F wijziging van diverse onderwijs-wetten ivm het door de scholen om niet ter beschikking stellen van lesmateriaal aan leerlingen in het voortgezet onderwijs	De motie is afgedaan met de brief aan de Eerste Kamer van 5 september 2008, (kamerstuk 31 325, nr. G).

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENEDUCATIE		
De Kamer wordt nader geïnformeerd over de stand van zaken met de toepassing van de governance code, waarin ook de klokkenluidersregeling is opgenomen.	[4-3-2009] Verzamel algemeen overleg over het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	De inventarisatie van de klokkenluidersregeling door het Platform raden van toezicht volgt in het najaar 2009.
De staatssecretaris zal de Kamer voorstellen voorleggen in verband met het naar elkaar toegroeien van de verhouding school en stage bij bol en bbl.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo	Op 1 juli 2009 met brief BVE 133 415 is aangekondigd dat deze toezegging in september 2009 wordt afgedaan.
Voor de zomer ontvangt de Kamer het wetsvoorstel inzake de fusietoets voor p.o., vo, mbo en h.o.	[23-4-2009] Regeling Fusie en Defusie criteria BVE	Met de brief van 30 juni 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 208) is aan Tweede Kamer kenbaar gemaakt dat het wetsvoorstel fusietoets niet voor het zomerreces, maar voor het einde van het zomerreces van 2009 wordt gestuurd.
Volgend jaar, 2009, ontvangt de Kamer het verkennend onderzoek van de inspectie naar de inzet van bevoegde docenten in het middelbaar beroepsonderwijs, in relatie tot de ook in dat mbo aanwezige onderwijsassistenten en instructeurs	[23-6-2008] Wetgevingsoverleg jaarverslag en onderwijsverslag Financiële verantwoording over het jaar 2007	Het onderzoek staat opgenomen in het Jaarwerkplan 2009 van de Inspectie. Het onderzoek wordt in november 2009 verwacht.
In het najaar ontvangt de Kamer nadere informatie over de verbetering van de toegankelijkheid van de klachtenregeling in het MBO.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo	Het onderzoek van de inspectie naar de klachtenregeling staat gepland voor november 2009. Daarna zal de Tweede Kamer worden geïnformeerd.
De staatssecretaris zal de Kamer op de hoogte stellen van het bijgestelde toezichtkader 2010 naar aanleiding van het overleg met het veld.	[4-3-2009] Verzamel algemeen overleg over het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	Met de brief aan Tweede Kamer (kamerstuk 31 524, nr. 23) wordt aangekondigd dat het bijgestelde toezichtkader 2010 voor 1 december 2009 bij de Tweede Kamer ligt.
De staatssecretaris zal de Onderwijsraad advies vragen over aansluiting mbo-hbo en dit advies aan de Kamer sturen, voorzien van een brief-advies.	[15-4-2009] Competentiegericht onderwijs in het mbo	Beoogde planning advies Onderwijsraad: oktober 2009. De beleidsreactie op dit advies zal uiterlijk december 2009 naar de Tweede Kamer worden gezonden.
Zodra de staatssecretaris een goed beeld heeft zal zij de Kamer informeren over de gesprekken met het mbo-velde (mbo-raad, colo).	[20-5-2009] Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs in hoofdzak ten behoeve van het volgen van assistentopleidingen in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs	MBO Raad, Colo en JOB overleggen de komende maanden over de naamgeving MBO en informeren OCW hierover. Partijen hebben dit gemeld in een brief d.d. 1 juli 2009. De Kamer wordt nader geïnformeerd op het moment dat er een goed beeld bestaat.
De minister zal, in overleg met de MBO-Raad, de Kamer informeren over de leerlingenramingen voor het mbo. (Hand. II, p. 74-5846 rk.)	[8-4-2009] Spoeddebat over de gevolgen van het crisispakket voor het onderwijs	Nieuwe einddatum van de toezegging is december 2009, want teldatum valt op 1 oktober en pas daarna kunnen gegevens worden geanalyseerd.
Als de staatssecretaris constateert dat er meer problemen zijn dan de vier genoemde problemen bij de financiële tekorten van mbo-instellingen, zal zij de Kamer daarover informeren.	[4-3-2009] Verzamel algemeen overleg over het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)	Op het moment dat de staatssecretaris meer problemen constateert, wordt de Tweede Kamer daarover geïnformeerd.

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
Bij de tusssevaluatie over de Associate Degree zal de naamgeving inzake de opleiding tot goud- en zilversmid te Schoonhoven worden meegenomen.	[10-6-2009] Verzamel algemeen overleg inzake Kunstvakonderwijs en Cursusactiviteiten Centra voor de Kunsten	Brief hierover gaat in het najaar van 2009 naar Tweede Kamer; eind van de zomer vindt eerst nog bestuurlijk overleg met de HBO Raad plaats.
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED		
De minister is het met mevrouw Van Vroonhoven eens als zij in haar motie op stuk nr. 166 stelt dat er sprake is geweest van een procedure die mensen weinig zekerheid bood dat zij de subsidie uiteindelijk zouden ontvangen. De minister zal in de beleidsbrief over het MoMo de systematiek van deze subsidies aan de orde stellen. Daarbij zal de minister ook de voor- en nadelen van de voorfinanciering bespreken. Er zijn ook nadelen. In de motie wordt de minister gevraagd om de Kamer hierover voor de zomer te informeren. In de zomer krijgt de minister nog informatie over de fiscale regelingen. Die wil de minister graag bij het MoMo betrekken. Als de minister kort na de zomer in plaats van voor de zomer met de informatie mag komen, laat de minister het oordeel over de motie graag aan de Kamer over.	[21-4-2009] BRIM	De minister zal de toegezegde brief medio september 2009 sturen, voor het algemeen overleg dat op 8 oktober 2009 is gepland.
De minister zegt toe in de loop van dit jaar (2009) een reactie op de adviezen inzake de Archiefwet aan de Kamer toe te zenden. Het zal gaan om een brede reactie die hij samen met de minister van BZK schrijft. Ook zal hij de suggestie van de heer Ten Broeke meenemen om in deze reactie het onderwerp bedrijfsarchieven mee te nemen.	[26-3-2009] Bibliotheek- vernieuwing 2009–2012	Op 7 juli 2009, kenmerk 2009–0000334182 heeft de minister samen met Staatssecretaris van BZK een brief naar de Tweede Kamer gestuurd waarin wordt gemeld dat het kabinet van mening is dat indien nodig regels voor de uitvoering (in met name het Archiefbesluit 1995) herzien zullen worden. Verbetering van de samenhang tussen verschillende wettelijke kaders krijgt in het kader van het programma Informatie op Orde aandacht. In deze brief aan de Tweede Kamer wordt tevens aangekondigd dat BZK en OCW eind 2009 komen met maatregelen voor verdere modernisering (met name wat betreft digitalisering). Over het onderwerp bedrijfsarchieven volgt eind 2009 een reactie, nadat OCW advies heeft ontvangen van de Raad voor Cultuur over het archiefbestel en -collecties.
Inzake uitvoering van Europese aanbestedingsregels: In het voorjaar van 2009 willen wij een leidraad hebben waaruit blijkt dat er meer mogelijk is en waarin meer informatie wordt gegeven over die mogelijkheden.	[8-10-2008] Een Cultuur van Ontwerpen Visie Architectuur en Ruimtelijk Ontwerp	Toezegging is overgedragen aan het ministerie van VROM. Het ministerie van VROM zal de Tweede Kamer in het najaar informeren.
DIRECTIE EMANCIPATIE		
Staatssecretaris VWS stuurt na het zomerreces ter illustratie van interventies op gebied van seksuele weerbaarheid een exemplaar van de verschillende pakketten die hiervoor zijn ontwikkeld.	[1-7-2009] Algemeen overleg sexualisering (vervolg)	Voortouw ligt bij het ministerie van VWS.
Er komt een brief nog dit jaar over de rol van de overheid en sexualiteit van de minister en staatssecretaris van VWS.	[17-6-2009] sexualisering in de samenleving	Ministerie van VWS werkt de toezegging uit.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De correspondentie van de minister met het CEDAW zal aan de Kamer worden gestuurd, evenals de nederlandse versie van de zesde rapportage en de «concluding comments».	[17-12-2008] Emancipatiebeleid	In december 2012 zal de correspondentie met de rapportage en de «concluding comments» naar de Tweede Kamer worden gezonden.
DIRECTIE KUNSTEN		
De lijst van het MCN zal worden voorgelegd aan de minister van Binnenlandse Zaken die binnen het kabinet de coördinerend bewindspersoon is voor het terugdringen van de regeldruk. De Kamer zal over de bevindingen schriftelijk geïnformeerd worden.	[6-3-2008] Popmuziek	Op 13 juli 2009, kamerstuk 31 700 VIII, nr. 222, is een brief naar Tweede Kamer gestuurd waarin is gemeld dat er uitstel wordt gevraagd omdat de door het MCN ingediende lijst een verouderde lijst is. De commissie Stevens heeft hiernaar gekeken, maar om de Tweede Kamer een volledig antwoord te kunnen geven is aanvullend onderzoek nodig naar de actualiteit van de knelpunten. Wij gaan ervan uit de Tweede Kamer voor 1 november 2009 hierover te kunnen berichten.
De relatie tussen professionele en amateurkunst komt aan de orde in de cultuurparticipatiebrief.	[27-10-2008] Cultuur en Subsidieplan Kunst van leven, wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW	Op 13 mei 2009, (kamerstuk 31 482, nr. 35) is een brief aan Tweede Kamer gestuurd waarin is vermeld dat de toezegging die de minister de Tweede Kamer heeft gedaan in zijn brief van 18 november 2008 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 40) om vóór de zomer van 2009 uw Kamer een brief over cultuurparticipatie te zenden niet kan worden nagekomen. De reden van dit uitstel is dat het advies van de Raad voor Cultuur over het beleidsplan van het Fonds voor Cultuurparticipatie pas eind juni 2009 gereed is en de minister dit advies wil betrekken bij zijn brief aan de Tweede Kamer. De Tweede Kamer zal in september 2009 een brief over cultuurparticipatie ontvangen.
Na de zomer van 2009 ontvangt de Kamer een nieuwe brief over cultuur en economie, waarbij ook de positie van ZZP'ers aan de orde zal komen.	[10-6-2009] Verzamel algemeen overleg inzake Kunstvakonderwijs en Cursusactiviteiten Centrum voor de kunsten	Na de zomer van 2009 ontvangt de Tweede Kamer hierover een brief.
In november ontvangt de Kamer een uitgewerkt voorstel voor de besteding van de resterende middelen voor Kosmopolis.	[1-7-2009] Culturele diversiteit op de gebieden van kunst en cultuur	Conform de motie ontvangt de Tweede Kamer in november 2009 hierover een brief.
In het najaar ontvangt de Kamer de kabinetreactie op het Raad voor Cultuur-advies: «Beleidsplan Fonds Cultuurparticipatie».	[1-7-2009] Culturele diversiteit op de gebieden van kunst en cultuur	Conform de motie ontvangt de Tweede Kamer in het najaar 2009 hierover een brief.
De minister zegt toe de Kamer te informeren over het accountantsonderzoek naar de doelmatigheid en rechtmatigheid van de besteding van financiële middelen van Kosmopolis.	[1-7-2009] Culturele diversiteit op de gebieden van kunst en cultuur	De minister zal de Tweede Kamer voor het eind van 2009 informeren over het accountantsonderzoek naar de doelmatigheid en rechtmatigheid van de besteding van financieel middelen van Kosmopolis.
De Kamer ontvangt eind 2009 het evaluatierapport over de W-WIK(SZW en OCW).	[10-6-2009] Verzamel algemeen overleg inzake Kunstvakonderwijs en Cursusactiviteiten Centrum voor de kunsten	De Tweede Kamer ontvangt eind 2009 het evaluatierapport over de W-WIK(SZW en OCW).

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De Kamer ontvangt periodiek een evaluatie over het functioneren van de fondsen, waarbij de eerste evaluatie twee jaar na instelling zal plaatsvinden.	[19-4-2007] Behandeling wetsvoorstel wijziging van de wet op het specifiek cultuurbeleid; inrichting Raad voor Cultuur cultuurnotasytematiek	Bij de evaluatie van de nieuwe subsidie-systematiek wordt de overdracht naar en het functioneren van de cultuurfondsen meegenomen. De evaluatie start in 2009 na de zomer. Evaluatie van het procesdeel zal najaar 2010 gereed zijn.
DIRECTIE LERAREN		
Staatssecretaris van Bijsterveldt stuurt rond de zomer de visitatierapporten van de NVAO over de pabo's naar de Tweede Kamer.	[8-4-2009] Advies van de Onderwijsraad inzake vreemde talen in het onderwijs en de beleidsreactie hierop	In september 2009 ontvangt de Tweede Kamer de sectorrapportage van de NVAO.
Nadere gegevens over aantallen bevoegde en onbevoegde docenten ontvangt de Kamer rond Prinsjesdag.	[10-6-2009] Leraren	De gegevens worden momenteel verzameld. De Tweede Kamer wordt conform de toezegging in september 2009 geïnformeerd.
De informatie op de website van de MBO-raad over het niet benutten van de middelen voor de functiemix zal worden nagetrokken. De Kamer zal hierover worden geïnformeerd.	[10-6-2009] Leraren	Hierover zal worden gerapporteerd in de nota Wio die in de derde week van september 2009 naar de Tweede Kamer zal worden gezonden.
De minister zal de Kamer nader informeren over de financiële dekking van het Actieplan leerkracht, mede in relatie tot de vraag welke innovatieplannen voorlopig niet worden uitgevoerd.	[10-6-2009] Leraren	De toelichting wordt opgenomen in de nota WIO die in de derde week van september 2009 naar de Tweede Kamer zal worden gezonden.
De staatssecretaris zal aan de Stichting van het Onderwijs en de lerarenopleidingen een advies vragen over de wenselijkheid en de mogelijkheid van een aparte lerarenopleiding voor het vmbo.	[2-10-2008] VMBO	Er is een uitstelbrief naar de Tweede Kamer gestuurd op 7 juli 2009 (kamerstuk 27 923, nr. 86). De sociale partners laten daarin weten dat de toegezegde termijn niet haalbaar is. De Staatssecretaris heeft met hen afgesproken dat zij haar medio november 2009 hun advies zullen aanbieden.
Staatssecretaris Van Bijsterveldt zal er bij sociale partners/Stichting van het Onderwijs i.o. op aandringen dat het advies over wenselijkheid en mogelijkheid van een flexibeler stelsel, met smalle opleidingen en kwalificaties naast de bestaande brede opleidingen en kwalificaties, in het vroege voorjaar van 2009 beschikbaar zal zijn. De Stichting van het Onderwijs i.o. moet daarbij ook aangeven welke vooropleidingseisen voor die opleidingen moeten gelden en eventueel welke profielen als die anders moeten zijn dan de huidige vooropleidingseisen/profielen.	[29-10-2008] Leraren en lerarenopleidingen	Er is een uitstelbrief naar de Tweede Kamer gestuurd op 7 juli 2009 (kamerstuk 27 923, nr. 86). De sociale partners laten daarin weten dat de toegezegde termijn niet haalbaar is. De Staatssecretaris heeft met hen afgesproken dat zij haar medio november 2009 hun advies zullen aanbieden.
De minister zal de Kamer schriftelijk informeren over inschrijvingen bij opleidingen en de instroommomenten.	[10-6-2009] Leraren	Hierover zal worden gerapporteerd in de nota WIO die in de derde week van september 2009 naar de Tweede Kamer zal worden verzonden.
Eind dit jaar ontvangt de Kamer het wetsvoorstel inzake de educatieve minor.	[22-4-2009] Lerarenopleiding	Conform de toezegging ontvangt de Tweede Kamer eind 2009 het wetsvoorstel.
De Kamer ontvangt vóór het einde van het jaar het wetsvoorstel inzake het wettelijk kader voor het professioneel statuut.	[10-6-2009] Leraren	Aan het wetsvoorstel wordt momenteel gewerkt. Conform de toezegging ontvangt de Tweede Kamer eind 2009 het wetsvoorstel.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
In het voorjaar van 2009 zal de Kamer wetgeving ontvangen waarin de eisen van de commissie Meijerink zijn verwerkt.	[24-9-2008] Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006–2010	In kamerstuk 31 332, nr. 7, is aangekondigd dat de referentieniveaus per 1 augustus 2010 in de regelgeving worden verankerd. De verwachting is dat het wetsvoorstel vóór het kerstreces van 2009 kan worden ingediend.
De minister zal de motieven van jonge vertrekkende leraren onderzoeken en de Kamer daarover informeren in de voortgangsrapportage leraren 2010.	[10-6-2009] Leraren	Gestreefd wordt om het te laten aansluiten bij bestaande onderzoeken. De resultaten daarvan worden in de tweede helft van 2010 verwacht.
De Kamer ontvangt een eerste nulmeting van zeggenschap van docenten in de voortgangsrapportage over de nota «Werken in het onderwijs» in september 2010	[17-6-2009] Wijziging Wet educatie en beroepsonderwijs: medewegenschap educatie en beroepsonderwijs (31 266)	De Tweede Kamer wordt conform de toezegging in september 2010 geïnformeerd.
DIRECTIE FINANCIËEL ECONOMISCHE ZAKEN		
In juli 2009 zijn de resultaten te verwachten van de commissie Don, die de vermogenspositie van de scholen onderzoekt, die daarna met een beleidsreactie naar de Tweede Kamer zullen worden gestuurd	[3-12-2008] Wetgevingsoverleg in het kader van het begrotingsonderzoek	De Tweede Kamer ontvangt voor de behandeling van de begroting OCW het rapport en een kabinetsstandpunt.
Met ingang van de begroting voor 2010 zal voortaan een tabel worden opgenomen over de budgetflexibiliteit in de Onderwijsbegroting alsmede de bestuurlijk gebonden componenten	[3-12-2008] Wetgevingsoverleg in het kader van het begrotingsonderzoek	In de begroting 2010 wordt een tabel budgetflexibiliteit opgenomen alsmede de bestuurlijk gebonden componenten.
De staatssecretaris zal de Kamer schriftelijk informeren over de resultaten van het overleg tussen sociale partners over de status van bestuurders binnen de CAO.	[10-6-2009] Leraren	Het overleg tussen sociale partners over de status van bestuurders binnen de CAO-VO loopt nog.
De Tweede Kamer ontvangt in het najaar van 2009 een voortgangsrapportage inzake de verlichting van de administratieve lasten, waarin specifiek zal worden ingegaan op de verlaging van de administratieve lastendruk voor de onderwijsinstellingen	[3-12-2008] Wetgevingsoverleg in het kader van het begrotingsonderzoek	De Tweede Kamer ontvangt uiterlijk in december 2009 de voortgangsrapportage.
In april 2009 ontvangt de kamer het wetsvoorstel inzake het proportioneel onderwijstoezicht, waarin ook wordt weergegeven in welke mate dit leidt tot een vermindering van de administratieve lasten voor de scholen	[3-12-2008] Wetgevingsoverleg in het kader van het begrotingsonderzoek	Het wetsvoorstel tot aanpassing van de WOT wordt in het najaar 2009 bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakt.
Eind 2009 zal het wetsvoorstel wijziging onderwijstoezicht (WOT) bij de Kamer worden ingediend	[8-10-2008] Concept jaarwerkplan 2009 Inspectie voor het Onderwijs [17-1-2008] Jaarwerkplan 2008 Inspectie voor het onderwijs 31 200 VIII, nr. 60	Het wetsvoorstel tot wijziging van de WOT wordt in het najaar 2009 bij de Tweede Kamer aanhangig gemaakt
De Tweede Kamer zal op de hoogte worden gehouden van de verschillende ontwikkelingen in de voorbereiding van de doorcentralisatie, waaronder het tijdsplan	[13-11-2008] Doorcentralisatie van de arbeidsvoorwaarden in het primair onderwijs	De Tweede Kamer is over de stand van zaken geïnformeerd

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
Het convenant doordecentralisatie wordt aan de Tweede Kamer toegezonden	[13-11-2008] Doorcentralisatie van de arbeidsvoorwaarden in het primair onderwijs	De Tweede Kamer is over de stand van zaken geïnformeerd.
DIRECTIE HOGER ONDERWIJS EN STUDIEFINANCIERING		
De minister zal de Kamer schriftelijk rapporteren over de effecten van de invoering van de bachelor-masterstructuur op de prijs per student en de daaraan verbonden wigproblematiek.	[8-12-2008] Hoger onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW)	De Tweede Kamer is per brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 192), geïnformeerd over uitstel van rapport. De Tweede Kamer is medegedeeld dat er meer tijd nodig is voor overleg met belanghebbende partijen. In de veronderstelling dat het overleg met de VSNU binnenkort is afgerond, is de verwachting dat het rapport eind van de zomer 2009 de Tweede Kamer wordt toegezonden.
In het Algemeen Overleg van december jl. heeft de minister u toegezegd te komen met een nieuwe Internationaliseringsnotitie. Deze zal u worden toegestuurd op Prinsjesdag.	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	De kabinetsbrede Internationaliseringsnota wordt op Prinsjesdag aan de Tweede Kamer toegezonden.
Rond maart 2009 ontvangt de Kamer een nadere uitwerking van de kwaliteitsindicatoren gericht op de koppeling tussen bekostiging en kwaliteit.	8-12-2008] Hoger onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW)	De Tweede Kamer is per brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 192) geïnformeerd over uitstel van de brief met toegezegde uitwerking. Er wordt duidelijkheid gegeven aan de Tweede Kamer voorafgaand aan de behandeling van de OCW begroting 2010.
De minister zal de Kamer informeren over de middelen voor het Platform Bèta en techniek na 2010.	[9 en 10-12-2008] Begrotingsbehandeling OCW	De Tweede Kamer is per brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 192) geïnformeerd over uitstel van de brief waarin de toekomst van het Platform Bèta en Techniek (PBT) staat beschreven. In de begroting 2010 wordt de Tweede Kamer geïnformeerd over de middelen voor het Platform Bèta Techniek na 2010.
Ten aanzien van titulatuur is toegezegd dat de minister overleg zal voeren met de HBO-raad over het mogelijk maken van de titels «of Applied Arts» en «of Applied Sciences» op kortere termijn, en voor de langere termijn met de HBO-raad en de NVAO over de vraag onder welke voorwaarden een beperkt aantal hbo-opleidingen de graden «of Arts» en/of «of Science» zou kunnen afgeven. Bij dat laatste zal de minister ook opnieuw kijken naar de voorstellen van de commissie Abrahamse. Afhankelijk van de uitkomst van dit overleg zal hij een wetsvoorstel voorbereiden. Hij zal de Kamer over de uitkomsten van dit overleg informeren.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; versterking besturing (31 821)	De afspraak met de HBO-raad wordt gemaakt. De Tweede Kamer zal in het najaar 2009 geïnformeerd worden over de uitkomsten.
In het debat is aan de orde gekomen dat er verschillende zienswijzen bestaan bij de VSNU en bij de minister over de prijs per student en de ontwikkelingen daarin in de afgelopen jaren. In het Bestuurlijk overleg met de VSNU zal de minister dit aan de orde stellen en uw Kamer daarover informeren	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	Het bestuurlijk overleg is gepland. De Tweede Kamer zal over de uitkomsten geïnformeerd worden in oktober 2009.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De NVAO heeft achterstanden bij de beoordeling van accreditatieverzoeken. Hierdoor overschrijdt de NVAO de beoordelingstermijnen. De minister zal met de NVAO resultaatsafspraken maken zodat achterstanden op korte termijn tot het verleden behoren. De minister zal de Tweede Kamer van de uitkomsten op de hoogte stellen.	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	NVAO is geïnformeerd over de toezegging; inmiddels is het overleg hierover gestart en het zal worden afgerond vóór de behandeling van het wetsvoorstel Accreditatie in de Tweede Kamer.
De Kamer ontvangt een evaluatiebrief over de activiteiten die in het kader van de NESO's worden ontplooid en over de wijze waarop OCW toeziet op de kwaliteit daarbij.	[8-12-2008] Hoger onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW)	De evaluatiebrief wordt gezamenlijk met de kabinetsbrede internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs, Onderzoeks- en Wetenschapsbeleid (motie 31 700 VIII, nr 72) naar de Tweede Kamer gezonden. De Tweede Kamer is hierover geïnformeerd met de brief van 25 juni 2009 (kamerstuk 31 288, nr. 77).
De minister van OCW zal de Kamer informeren over zijn overleg inzake het meenemen van het onderwerp «studie en handicap» in de instellings-audits	[2-7-2008] Strategische Agenda Hoger Onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid	Deze toezegging wordt meegenomen bij de criteria voor de instellingsaudit. Dit zal in het najaar 2009 bij de Tweede Kamer aanhangig worden gemaakt. Dit is toegelicht in de brief aan de Tweede Kamer van 30 juni 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 208).
De minister zal met de levenbeschouwelijke universiteiten nader overleggen over de problematiek rondom deficiënties en studiefinanciering zoals in het debat aangegeven door dhr. Van der Vlies	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	Het overleg wordt gepland. De uitkomsten van het overleg zullen in november 2009 schriftelijk aan de Tweede Kamer kenbaar worden gemaakt.
Naar aanleiding van de vragen omtrent macrodoelmatigheid heeft de minister u een vergelijking toegezegd met de verschillen tussen het systeem in het hoger onderwijs en in de bve-sector wat betreft de mogelijkheden van instellingen om nieuwe opleidingen te starten en nieuwe vestigingsplaatsen in te richten. Deze notitie zal de minister u voor de begrotingsbehandeling toezenden. In aanvulling hierop is op 18 juni het volgende toegezegd: in de notitie zal een vergelijking tussen demografische ontwikkelingen en de maatschappelijke relevantie van een aantal opleidingen aan de orde komen	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	De notitie wordt de Tweede Kamer vóór de komende begrotingsbehandeling aangeboden.
De minister zal in overleg met betrokkenen belemmeringen voor het vervullen van bestuurs- of medezeggenschapsfuncties signaleren en naar vermogen op lossen en de Kamer daarover informeren	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; versterking besturing	Deze toezegging zal in samenhang met de motie over dit onderwerp (kamerstuk 31 821, nr. 43) worden uitgewerkt in overleg met de studentenvakbonden en de koepelorganisaties.
Binnen een jaar ontvangt de Kamer een voorstel voor een nieuw bekostigingsmodel hoger onderwijs.	[8-12-2008] Hoger onderwijs (wetgevings-overleg in het kader van de begroting OCW)	Conform de bestuurlijke afspraken met VSNU en HBO-raad van oktober 2008 worden diverse aspecten van de per 2011 beoogde systematiek geanalyseerd. In maart heeft een eerste bestuurlijk overleg hierover plaatsgevonden waarbij met name over de bekostigingsgegevens conclusies zijn getrokken. Uiterlijk in november 2009 is een afrondend bestuurlijk overleg voorzien. In december 2009 zal de wijziging van het Uitvoeringsbesluit WHW 2008 bij de Tweede Kamer worden voorgehangen.

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De minister heeft aangegeven dat hij zich nog beraad over de vraag of en zo ja op grond van welke criteria hij andere seminaria dan de bestaande zal financieren. Hij informeert de Kamer hierover voor het eind van het jaar. In die context zal hij ook terugkomen op de eventuele financiering van het Hersteld Hervormd seminarium, zoals genoemd in de motie nummer 46.	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; versterking besturing	De Tweede Kamer wordt hierover schriftelijk voor het einde van 2009 geïnformeerd.
Er komt een addendum bij het sectorplan van de hbo-raad over het mbo-onderwijs (december 2009)	[10-6-2009] Verzamel algemeen overleg inzake Kunstvakonderwijs en Cursusactiviteiten Centra voor de kunsten	De HBO-raad is geïnformeerd over de toezegging. De minister van OCW gaat invulling geven aan het addendum in samenwerking met de MBO- en HBO-raad.
De minister zegt toe, het ministerieel besluit inzake de criteria voor de instellingsaudit en opleidingsaccreditatie naar de Kamer te zenden, waarbij de Kamer minstens drie weken krijgt om daarop te reageren.	[27-3-2008] Accreditatie: samenwerkingsprotocol Inspectie NVAO	Dit zal voor 31 december 2009 bij de Tweede Kamer aanhangig worden gemaakt. Dit is toegelicht in de brief van 30 juni 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 208).
De minister zal met de instellingen en studenten overleggen over de vraag op welke wijze er een betere medezeggenschapscultuur kan ontstaan. In dat verband zal de minister ook de positie van de opleidingscommissie aan de orde stellen. Daarnaast zal de minister een onderzoek laten uitvoeren naar het functioneren van de opleidingscommissie en de mogelijkheden om hun rol te versterken. Over een jaar zal de minister u informeren over de resultaten hiervan	[15-6-2009] Wetsvoorstel Versterking en Besturing	De toezegging wordt uitgewerkt in samenhang met motie over dit onderwerp (kamerstuk 31 821, nr 43) in overleg met de studentenvakbonden en de koepelorganisaties.
DIRECTIE JEUGD ONDERWIJS EN ZORG		
In september 2009 ontvangt de Kamer een beleidsreactie op het onderzoek naar wat er feitelijk met de besteding van de zorgmiddelen gebeurt.	[25-6-2009] Passend onderwijs	De Tweede Kamer ontvangt de beleidsreactie in september 2009.
Het kabinet zal de Kamer informeren over de resultaten van het overleg met de providers over digitaal pesten	[9-4-2009] Veiligheid in en om het onderwijs	De Tweede Kamer wordt eind 2009 geïnformeerd.
In september 2009 ontvangt de Kamer een plan van aanpak Passend onderwijs, waarover intensief overleg met vak- en ouderorganisaties en sectorraden wordt gevoerd.	[25-6-2009] Passend onderwijs	De Tweede Kamer ontvangt in september 2009 het plan van aanpak Passend onderwijs.
In oktober ontvangt de Kamer een brief van de minister en staatssecretaris VWS over seksuele gezondheid, waarin ook zal worden ingegaan in hoeverre de diverse lespakketten ook daadwerkelijk worden gebruikt op scholen.	[1-7-2009] Sexualisering	De Tweede Kamer ontvangt in oktober 2009 een brief van de minister en staatssecretaris van VWS.
Over het toezicht op de netwerken ontvangt de Kamer in een later stadium informatie.	[4-12-2008] Passend onderwijs	De Tweede Kamer wordt in het najaar 2009 geïnformeerd over de vormgeving van het toezicht op de regionale netwerken.
In de tweede helft van 2009 volgt een onderzoek van de ECPO inzake migranten.	[4-12-2008] Passend onderwijs	De Tweede Kamer ontvangt in het najaar van 2009 een voorstel, op basis van het advies van de Evaluatie commissie Passend Onderwijs (ECPO).

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
Er komt een brief over jeugdgezondheidszorg.	[17-6-2009] Sexualisering in de samenleving	Het voortouw van deze toezegging ligt bij de minister van Jeugd en Gezin.
Staatssecretaris Van Bijsterveldt zal in overleg treden met de lerarenopleidingen over de basisvaardigheden voor het omgaan met agressie en geweld en de Kamer rapporteren over de stand van zaken.	[9-4-2009] Veiligheid in en om het onderwijs	Het overleg heeft inmiddels plaatsgevonden en de HBO-raad maakt een korte analyse die aan OCW wordt aangeboden. De Tweede Kamer wordt eind 2009 geïnformeerd.
De effecten van de wet zullen worden geëvalueerd.	[14-5-2008] Besluit WEC/LGF	De effecten van de wijzigingen van de WEC (die op 1 augustus 2008 zijn ingegaan) over de indicatiestelling zullen worden geëvalueerd. De Tweede Kamer wordt hier in december 2009 over geïnformeerd.
Eind 2009 ontvangt de Kamer in het kader van het sociale veiligheidsbeleid een verslag van de registratie van incidenten, waaronder de incidenten inzake homodiscriminatie.	[1-7-2009] Sexualisering	De Tweede Kamer wordt eind 2009 geïnformeerd.
De staatssecretaris zal met de Minister van Binnenlandse zaken en Koninkrijkrelaties overleggen over de inzet van buurt- en wijkagenten in scholen en de Tweede Kamer daarover informeren.	[9-4-2009] Veiligheid in en om het onderwijs	Het overleg heeft plaatsgevonden. De Tweede Kamer wordt na de zomer 2009 geïnformeerd.
In het late voorjaar van 2010 ontvangt de Kamer een Proeve van Wet Passend onderwijs.	[25-6-2009] Passend onderwijs	De Tweede Kamer ontvangt in het late voorjaar van 2010 een Proeve van Wet passend onderwijs.
DIRECTIE KENNIS		
De Kamer ontvangt in de tweede helft van 2009 de verkenning over de mogelijkheden van defuseren, voorzien van een beleidsreactie.	[10-12-2008] Begroting Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	Er is begin maart 2009 een adviesaanvraag naar de Onderwijsraad gegaan over de opting out. De Tweede Kamer kan aan het eind van 2009 het rapport met beleidsreactie tegemoet zien.
DIRECTIE KINDEROPVANG		
De staatssecretaris verkent of er bij scholen behoefte is aan regels voor de kwaliteit van opleidingen, en wie die dan zou moeten ontwikkelen en zal de Kamer daarover informeren.	[23-10-2008] Tussenschoolse opvang	De inventarisatie van de behoefte in het veld vergt meer tijd. De planning is dat aan de toezegging in het najaar van 2009 wordt voldaan.
Vóór de eerstvolgende begrotingsbehandeling ontvangt de Kamer een indicatie wanneer helderheid verschaft kan worden over de «gewenste uren-discussie».	[2-6-2009] Wetsvoorstel Kinderopvang	Op dit moment loopt het onderzoek. Conform planning zal de Tweede Kamer voor de begrotingsbehandeling in het najaar van 2009 geïnformeerd worden.
In vervolg op de beleidsreactie op het rapport van de Commissie Van Rijn, ontvangt de Kamer in het najaar een notitie over sluitende dagarrangementen.	[2-6-2009] Wetsvoorstel Kinderopvang	Conform planning wordt de Tweede Kamer in het najaar 2009 geïnformeerd.
De afspraken met GGD worden nader toegelicht (najaar 2009)	[11-6-2009] Voor- en vroegschoolse educatie	Conform planning wordt de Tweede Kamer in het najaar van 2009 geïnformeerd.
Zo mogelijk volgt informatie over het aantal scholen dat werkt met dagarrangementen.	[23-10-2008] Tussenschoolse opvang	In december 2009 wordt de Tweede Kamer over het aantal scholen dat werkt met dagarrangementen geïnformeerd.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
DIRECTIE MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN		
De Tweede Kamer ontvangt een brief over hoe het overleg met de Europese Commissie is verlopen. Daarbij wordt ook ingegaan op de situatie rond de «mustcarry».	[21-11-2005] Mediabegroting 2006	OCW wacht in het kader van de lopende staatssteunzaak publieke omroep op een schriftelijke reactie van de Europese Commissie.
De Tweede Kamer wordt na de visitatie van komend voorjaar nader geïnformeerd over de criteria die de Wereldomroep hanteert bij beleidskeuzes.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media	Wereldomroep heeft aangegeven dat het rapport in september 2009 zal verschijnen. Na het verschijnen van het rapport zal de minister de Tweede Kamer zo snel mogelijk het rapport toe zenden.
Samen met de minister van Economische Zaken zal de minister de Tweede Kamer in het najaar 2008 informeren over een programma voor de creatieve industrie.	[27-10-2008] Cultuur en Subsidieplan Kunst van Leven, wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW [26-6-2008] Verzamel algemeen overleg Cultuur	In de brief van 13 maart 2009 (kamerstuk 27 406, nr. 141) is een reactie op de evaluatie van het programma voor de Creatieve Industrie naar de Tweede Kamer gestuurd. Over het vervolg van het programma wordt de Tweede Kamer na het zomerreces 2009 geïnformeerd, zoals toegezegd in de brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 193).
De minister stuurt begin 2009 een brief aan de Tweede Kamer over de regionale omroep waarin hij ook reageert op de initiatiefnota Atsma «stemmen uit de regio».	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW)	Bij de behandeling van de Mediabegroting 2009 op 24 november 2008 is de Tweede Kamer een brief over de regionale omroep toegezegd. Dit is bevestigd in de brief van 19 december 2009 over de financiering van de regionale omroep (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 129). In de brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 193) over de stand van zaken en uitstel toezeggingen op terrein van de publieke omroep is gemeld dat momenteel gesprekken worden gevoerd met IPO en ROOS over de regionale omroep. Daarbij is aangegeven dat wordt verwacht de Tweede Kamer voor het zomerreces de brief over de regionale omroep te kunnen sturen. De gesprekken geven echter aanleiding tot nadere uitwerking en overleg. Thans wordt verwacht de brief kort na het zomerreces 2009 te kunnen toesturen. Met de brief van 2 juli 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 213) is dit aan de Tweede Kamer gemeld.
Begin 2009 wordt de Kamer geïnformeerd over inspraakmodellen voor kabelaanbod, inclusief een reactie op het voorstel van de heer Jasper van Dijk over een programmaraad bij Digitenne	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW)	Bij de behandeling van de Mediabegroting 2009 op 24 november 2008 is de Tweede Kamer toegezegd voor de zomer 2009 een brief te sturen over een nieuw model voor de programmaraden. In die brief wordt ook ingegaan op de positie van KPN/ Digitenne. In verband met nadere afstemming met betrokken partijen van het nieuwe model wordt verwacht deze brief kort na het zomerreces 2009 toe te kunnen sturen. In de brief van 2 juli 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 213) is dit aan de Tweede Kamer gemeld.
De minister zal het Commissariaat voor de Media vragen om aan het slot van deze ledenwervingscampagne een evaluatierapport op te stellen en dat naar hem te sturen. Vervolgens zal hij dat rapport, vergezeld van zijn beleidsreactie, aan de Kamer sturen.	[19-3-2009] Erkenningswet Publieke Omroep	Het onderzoek is uitgezet bij het Commissariaat voor de Media en het resultaat hiervan wordt in oktober 2009 verwacht.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De minister informeert de Tweede Kamer over zijn overleg met de minister van Economische Zaken over uitbreiding van de frequentieruimte voor FunX.	[24-11-2008] Wetgevingsoverleg Media (wetgevingsoverleg in het kader van de begroting OCW)	Bij de behandeling van de mediabegroting 2009 op 24 november 2008, is toegezegd de Tweede Kamer voor de zomer 2009 te informeren over het overleg met de minister van Economische Zaken over uitbreiding van de frequentieruimte voor FunX. De staatssecretaris van EZ bereidt mede namens de minister van OCW een brief voor over het frequentiebeleid waarin dit onderwerp aan de orde komt. Deze wordt dit najaar 2009 verstuurd.
De Kamer ontvangt een brief over de ministeriële regeling toezichtskosten	[3-6-2009] Debat wetsvoorstel 31 876 Wijziging Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten	De planning verloopt gelijk met die van de mediabegrotingsbrief 2010. De brief wordt medio november 2009 naar de Tweede Kamer gestuurd.
De Kamer ontvangt nadere informatie of het in het debat genoemde voorbeeld van een sportorganisatie die aangemerkt wil worden als mediadienst, voldoet aan de criteria van de wet.	[3-6-2009] Debat wetsvoorstel 31 876 Wijziging Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten	Medio oktober 2009 zal de Tweede Kamer hierover worden geïnformeerd.
Bij de mediabegroting gaat de minister in op toezicht op integriteit en sponsorregels en de eventuele juridische complicaties.	[1-7-2009] Spoeddebat over mogelijke schendingen bij de publieke omroep van de Mediawet en de eigen gedragscode m.b.t. inkomsten	Er is een werkgroep van OCW, Commissariaat voor de Media en Nederlandse publieke omroep mee aan de slag gegaan. Tijdens de mediabegroting 2010 wordt hierop ingegaan.
De minister gaat na of aan het Commissariaat voor de Media meer bevoegdheden moeten worden toegekend en zal de Kamer daarover schriftelijk informeren.	[1-7-2009] Spoeddebat over mogelijke schendingen bij de publieke omroep van de Mediawet en de eigen gedragscode m.b.t. inkomsten	In juli 2009 is de eerste bijeenkomst van werkgroep Toezichtinstrumentarium geweest. Werkgroep bestaat uit mensen van OCW, Commissariaat voor de Media en Nederlandse Publieke Omroep. Medio augustus 2009 is er een vervolgbijeenkomst. Het streven is om de Tweede Kamer in september 2009 te rapporteren over voorstellen.
De minister zegt dat hij bij de begrotingsbehandeling ten principale zijn overwegingen zal geven over de noodzaak dat bij de volgende Grondwetswijziging een aanpassing van art. 7 GW zal worden meegenomen, mede met het oog op ontwikkelingen rond mediadiensten op aanvraag.	[3-6-2009] Debat wetsvoorstel 31 876 Wijziging Mediawet 2008 en de Tabakswet ter implementatie van de richtlijn Audiovisuele mediadiensten	De mediabegroting vindt jaarlijks plaats in de tweede helft van november 2009.
De minister zegt toe een voorstel te doen voor een wetswijziging waarmee scherpere eisen worden gesteld aan de procedures bij ledenwerving (o.a. cadeau's, koppeling met gids)	[19-3-2009] Erkenningwet Publieke Omroep	De toezegging wordt meegenomen in de voorbereidingen van het volgende wetsvoorstel. De start is in de 2e helft van 2009.
De Tweede Kamer ontvangt de evaluatie van het stimuleringsfonds, eind 2009.	[26-11-2007] begroting Media	De Tweede Kamer ontvangt eind 2009 de evaluatie van het stimuleringsfonds. De Raad voor Cultuur is bezig met de evaluatie.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
Het in de motie Van der Ham (kamerstuk 31 804, nr. 60) gevraagde onderzoek naar de haalbaarheid van integratie van de taken van omroepen (zgn. 39f-omroepen) met de taken van omroepverenigingen en taakorganisaties zal binnen een jaar, zoals gevraagd in de motie, naar de Kamer verzonden worden.	[23-6-2009] vragen van het lid Atsma over het bericht dat de Nederlandse Moslim Omroep per jaar tonnen publiekgeld uitgeeft aan onderlinge twisten	Wordt conform toezegging uitgevoerd.
De rapportages van de bv's worden jaarlijks aan de Kamer gestuurd	[1-7-2009] Spoeddebat over mogelijke schendingen bij de publieke omroep van de Mediawet en de eigen gedragscode m.b.t. inkomsten	Wordt conform toezegging uitgevoerd.
DIRECTIE ONDERZOEK EN WETENSCHAPSBELEID		
De Kamer ontvangt van de minister van OCW een document , waarin de verschillende sturingsstelsels van wetenschappelijk onderzoek in Europa in kaart worden gebracht.	[14-5-2008] Stelsel en sturing wetenschappelijk onderwijs	Het Rathenau Instituut is gevraagd een overzicht op te stellen van de (wijzigingen) in de wetenschapsstelsels van Europese landen. Dit overzicht is in concept bijna gereed en zal vervolgens ter verificatie aan enkele buitenlandse experts worden voorgelegd. In verband hiermee zal het overzicht de Tweede Kamer in september 2009 bereiken. De Tweede Kamer is over dit uitstel geïnformeerd bij brief van 20 mei 2009 (kamerstuk 31 288, nr. 55).
DIRECTIE PRIMAIR ONDERWIJS		
Binnenkort komt schriftelijke informatie naar de Kamer over de inzet van VVE-middelen «voor de hele ochtend».	[11-6-2009] Voor- en vroegschoolse educatie	De Tweede Kamer wordt in september 2009 geïnformeerd.
Het onderzoek naar klachten wordt in 2009 uitgebreid met klachten in het PO en het VO en zal opgenomen worden in het jaarwerkplan 2009	[17-1-2008] Jaarwerkplan 2008 Inspectie van het onderwijs (31 200 VIII , nr. 60)	De Inspectie van het Onderwijs is conform de toezegging verzocht in het Jaarwerkplan 2009 aandacht te besteden aan de uitbreiding van het onderzoek met klachten uit het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs. Aangezien dit niet kon worden opgenomen in het Jaarwerkplan 2009 is het uitgesteld tot 2010.
Later dit jaar zendt de staatssecretaris een analyse over problematiek rond de instandhouding van scholen. De uitkomsten van de gesprekken met de betrokkenen in de krimpregio's worden in deze analyse meegenomen.	[9-4-2009] Algemeen overleg bekostiging primair onderwijs in relatie tot demografische ontwikkelingen	Conform de toezegging zal de Tweede Kamer vóór de begrotingsbehandeling in het najaar van 2009 geïnformeerd worden over de problematiek rond de instandhouding van scholen.
De Tweede Kamer ontvangt in 2009 een rapport met een beleidsdoorlichting onderwijsachterstandenbeleid 2002-2008.	[27-11-2008] Gewichtenregeling en nieuwkomers uit MOE-landen	Naar verwachting zal de Tweede Kamer in september 2009 het rapport met een beleidsdoorlichting onderwijsachterstandenbeleid 2002-2008 ontvangen.
De staatssecretaris inventariseert bij de ouderorganisaties of er behoefte is aan betere informatie omtrent de schoolkeuze en welke vorm die informatie zou moeten krijgen. De Tweede Kamer wordt hierover hier geïnformeerd.	[18-3-2008] Tegengaan segregatie in het basisonderwijs	Het gesprek met de ouderorganisaties heeft op 13 mei 2009 plaatsgevonden. De Tweede Kamer zal voor november 2009 geïnformeerd worden over de stand van zaken.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De uitkomsten van het onderzoek «Taal» worden in oktober 2009 naar de Kamer gezonden door de minister van WWI.	[11-6-2009] Voor- en vroegschoolse educatie	De Tweede Kamer wordt conform de toezegging in oktober 2009 door de minister van WWI geïnformeerd.
De Kamer ontvangt begin 2009 het wetsvoorstel inzake de invoering van referentieniveaus. De Staatssecretaris zegt toe, de Kamer tegelijk daarmee schriftelijk te zullen informeren over de normering die wordt gehanteerd bij het benoemen van een school als «zwak» of «zeer zwak»	[13-11-2008] Kwaliteit in het primair onderwijs	Het wetsvoorstel referentieniveaus zal naar verwachting eind 2009 aan de Tweede Kamer kunnen worden aangeboden.
Het wetsvoorstel inzake toekomstige toegankelijkheid van kleine scholen wordt met spoed ingediend bij de Kamer en zal met terugwerkende kracht in werking treden vanaf 1 augustus 2008.	[1-12-2008] Initiatiefnota «Oog voor de toekomstige toegankelijkheid – over kleine scholen»	In de brief van 25 juni 2009 (kamerstuk 31 526, nr. 7) is de Tweede Kamer geïnformeerd over de stand van zaken van het wetsvoorstel kleine scholen.
Vóór de behandeling van het wetsvoorstel Goed Bestuur wordt ingegaan op de wijze waarop ouders geïnformeerd worden over het predicaat «zeer zwakke school».	[3-6-2009] Kwaliteit Onderwijs in Regionaal en Stedelijk Gebied	De Tweede Kamer ontvangt in september 2009 een brief over hoe de ouders geïnformeerd kunnen worden over het predicaat «zeer zwakke school».
In 2010 ontvangt de Kamer een tussenrapportage over de resultaten van de experimenten inzake gemengde scholen en het onderzoek What Works.	[10-2-2009] De verbindende schoolcultuur	Met de brief aan de Tweede Kamer van 4 juni 2009 (kamerstuk 29 544, nr. 190) is de toezegging deels afgedaan. De toezegging zal in het voorjaar van 2010 geheel worden nagekomen.
De Tweede Kamer zal een feitelijke stand van zaken ontvangen inzake de vrijwillige ouderbijdrage. (Dit zal opgenomen worden in het werkprogramma van de inspectie)	[15-5-2008] Gelijke kansen	Om de uitkomsten te actualiseren zal de Inspectie van het Onderwijs worden gevraagd dit onderzoek in 2009 te herhalen en zal de Tweede Kamer vervolgens worden geïnformeerd, naar verwachting begin 2010.
De minister zal de Kamer informeren over de resultaten van het Platform allochtone ouders.	[23-11-2005] Herijking gewichtenregeling basisonderwijs	De Tweede Kamer wordt in het najaar 2009 geïnformeerd op basis van de tussenresultaten.
DIRECTIE VOORTGEZET ONDERWIJS		
De Kamer wordt geïnformeerd over het inspectiekader inzake leerwinst.	[22-1-2009] Examens in het voortgezet onderwijs	De staatssecretaris is hierover in overleg met de Inspectie van het Onderwijs en zal de Tweede Kamer vóór het eind van 2009 informeren.
De technische uitwerking van de voorgestelde maatregelen inzake de slaag/zakregeling zal, na overleg met het veld worden opgenomen in een AMvB die aan de Kamer zal worden voorgehangen.	[22-1-2009] Examens in het voortgezet onderwijs	De concept-AMVB zal nog met het onderwijsveld worden besproken. Zodra het Besluit is vastgesteld, zal het overeenkomstig de artikelen 29 en 60 van de Wet op het voortgezet onderwijs aan de Tweede Kamer worden voorgehangen. Naar verwachting zal dit in het voorjaar van 2010 zijn. De beoogde datum van inwerkingtreding van dit besluit is 1 augustus 2010, zodat de maatregelen met ingang van het schooljaar 2011/2012 geëffectueerd kunnen worden.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De maatregelen inzake het verminderen van grote verschillen tussen schoolexamen en centraal examen, de zgn. escalatieladder, zullen in een voorhang-AMvB aan de Kamer worden voorgelegd.	[22-1-2009] Examens in het voortgezet onderwijs	De toegezegde voorhang-AMVB zal in procedure worden gebracht nadat een wetsvoorstel bij de Tweede Kamer is ingediend waarin het sluitstuk van de escalatieladder wordt geregeld. De indiening van dit wetsvoorstel wordt medio 2010 voorzien.
Er komt een brief van de staatssecretarissen po en vo over de kerndoelen	[17-6-2009] Sexualisering in de samenleving	De Tweede Kamer wordt in oktober 2009 geïnformeerd.
De Kamer ontvangt jaarlijks een stand van zaken rapportage invoering maatschappelijke stage, inclusief de financiering. Eerste rapportage medio 2009	[24-1-2008] Het plan van aanpak maatschappelijke stage	De Tweede Kamer wordt in september 2009 geïnformeerd.
Kort na de zomer ontvangt de Kamer een eerste tussenstand inzake de maatschappelijke stage m.n. gericht op het aantal uren in het vmbo	[22-6-2009] Wetgevingsoverleg jaarverslag (2008) en slotwetten onderwijsverslag 2008	De Tweede Kamer wordt in september 2009 geïnformeerd.
Er zal overleg plaatsvinden met het CEVO over de gang van zaken rond het examen Nederlands. De staatssecretaris zal de Kamer hierover informeren	[22-6-2009] Wetgevingsoverleg jaarverslag (2008) en slotwetten onderwijsverslag 2008	Het overleg heeft nog niet plaatsgevonden. Zodra het overleg heeft plaatsgevonden wordt de Tweede Kamer over de uitkomst geïnformeerd.
Binnenkort ontvangt de Kamer het inspectierapport inzake het Islamitisch College Amsterdam en de beleidsreactie daarop.	[3-6-2009] Kwaliteit Onderwijs in Regionaal en Stedelijk Gebied	Inspectieonderzoek moet nog gaan plaatsvinden. Na het onderzoek kan het rapport worden opgesteld, waarna er een termijn van 6 weken staat voor hoor en wederhoor. Het inspectierapport en de beleidsreactie daarop zal medio oktober 2009 naar de Tweede Kamer worden verstuurd.
In oktober ontvangt de Kamer van beide staatssecretarissen OCW een brief inzake de herziening van de kerndoelen gericht op seksualiteit, seksuele omgangsvormen en respect voor seksuele gerichtheid, nadat hierover overleg met het veld is gevoerd.	[1-7-2009] Sexualisering	De Tweede Kamer wordt in oktober 2009 geïnformeerd.
De Kamer wordt geïnformeerd over de pilots met ouders inzake de horizontale verantwoording	[20-5-2009] Beleidsreactie Onderwijstijd	De Tweede Kamer wordt in oktober 2009 geïnformeerd.
In het najaar 2009 ontvangt de Kamer de evaluatie van de assistentenopleiding.	[20-5-2009] Wijziging van de Wet op het voortgezet onderwijs en de Wet educatie en beroepsonderwijs in hoofdzak ten behoeve van het volgen van assistentopleidingen in het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs	De Tweede Kamer wordt in oktober 2009 geïnformeerd.
De Tweede Kamer zal een wetsvoorstel ontvangen inzake het elektronisch leerdossier, dat zal worden gekoppeld aan het onderwijsnummer.	[18-6-2008] Parlementair onderzoek commissie Dijsselbloem onderwijsvernieuwingen Tijd voor onderwijs kamerstuk 31 007, nr. 17	Er is uitstel aangevraagd met een brief met de brief van 30 juni 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 208). Het wetsvoorstel zal eind december 2009 naar de Tweede Kamer worden verzonden.
Begin volgend jaar ontvangt de Kamer de resultaten van het onderzoek naar de stand van zaken van de kwaliteitszorg in het voortgezet onderwijs	[3-6-2009] Kwaliteit Onderwijs in Regionaal en Stedelijk Gebied	De Tweede Kamer ontvangt begin 2010 de resultaten van het onderzoek.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De monitoring zal plaatsvinden in «De staat van het Onderwijs» (Onderwijsverslag)	[20-5-2009] Beleidsreactie Onderwijstijd	De Tweede Kamer wordt conform de toezegging geïnformeerd met het Onderwijsverslag dat in mei 2010 verschijnt.
De voorstellen over medezeggenschap worden verder uitgewerkt en komen medio 2010 naar de Kamer.	[20-5-2009] Beleidsreactie Onderwijstijd	De voorstellen worden momenteel uitgewerkt. De Tweede Kamer wordt medio 2010 geïnformeerd.
Bij de evaluatie van de tweede fase wordt ingegaan op de aansluiting van de profielen op het vervolgonderwijs.	[23-4-2008] Tweede Fase/profielcommissie	Het GION/CITO rapport wordt in 2011 opgeleverd. Daarna zal het rapport aan de Kamer worden aangeboden.
De Kamer zal via een monitor op de hoogte worden gehouden van de mogelijke effecten van de maatregelen inzake de slaag/zakregeling	[22-1-2009] Examens in het voortgezet onderwijs	De voorbereiding van het wetsvoorstel ten behoeve van examens 2012 is van start gegaan. De eerste monitor vindt plaats in juni 2012; de tweede in juni 2013 en de derde monitor vindt plaats in 2014.
DIRECTIE VOORTIJDIG SCHOOLVERLATEN		
De Kamer wordt geïnformeerd over een onderzoek naar het in beeld brengen van leerlingen in het niet-bekostigde onderwijs via het onderwijsnummer.	[19-5-2009] Wijz. Leerplichtwet 1969; i.v.m. onder meer het vereenvoudigen van de procedure voor verzuimmelding (31 829)	De Tweede Kamer zal vóór 15 september 2009 een brief ontvangen met informatie over de wijze waarop leerlingen aan niet-bekostigde instellingen in beeld worden gebracht.
Na één jaar integrale evaluatie van de uitwerking van de wetwijzigingen in verband met het digitale verzuimloket, waarin aandacht wordt besteed aan de rol van scholen, IBG en de inspectie.	[19-5-2009] Wijz. Leerplichtwet 1969; i.v.m. onder meer het vereenvoudigen van de procedure voor verzuimmelding (31 829)	Conform de toezegging zal in 2010 een evaluatie worden gehouden.
DIRECTIE WETGEVING EN JURIDISCHE ZAKEN		
Er komt een kabinetsreactie op de evaluatie van de wet gelijke behandeling.	[19-3-2008] Ingebrekestelling door Europese Commissie inzake gelijke behandeling	Met de brief van BZK (kamerstuknr. 28 481, nr. 5) is het OCW-deel van deze toezegging afgedaan. De kabinetsreactie op het advies van de Raad van State over de enkele-factconstructie zal door de minister van BZK aan de Tweede Kamer worden gestuurd.
De Kamer zal in het vroege voorjaar van 2009 het wetsvoorstel om de samenwerkingsschool bestuurlijk mogelijk te maken, ontvangen.	[1-12-2008] Initiatiefnota Oog voor de toekomstige toegankelijkheid – over kleine scholen	Uiterlijk eind september 2009 zal het wetsvoorstel worden ingediend.
De minister komt na de zomer van 2009 met een wetsvoorstel over gezichtsbedekkende kleding, niet alleen voor primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroeps- en volwasseneneducatie, maar ook voor het hoger onderwijs.	[26-11-2008] Gelaatsbedekkende kleding	Wetsvoorstel komt na de zomer 2009.
Voor de zomer van 2010 zal de minister bij de Kamer een wetsvoorstel indienen waarin het verhaalsrecht wordt geregeld	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; versterking besturing (31 821)	Verloopt conform toezegging.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
Op grond van artikel 1.7a, zoals opgenomen in dit wetsvoorstel, moet de grondslag voor een experiment worden neergelegd in een (voorhang-)AMvB. Indien er een experiment wordt voorgesteld op het gebied van medezeggenschap zal de minister in de AMvB opnemen dat de medezeggenschapsraad van de instelling moet instemmen met de deelname aan het experiment	[18-6-2009] Wijziging Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek; versterking besturing (31 821)	Zal gevolg aan worden gegeven indien een dergelijke amvb wordt opgesteld.

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
TOEZEGGINGEN EERSTE KAMER		
DIRECTIE BEROEPSONDERWIJS EN VOLWASSENENEDUCATIE		
De minister-president zegt de Kamer toe te zullen kijken naar de suggesties van de heer Thissen om uitstroom van jongeren zonder startkwalificatie tegen te gaan.	[4-11-2008] Algemene Politieke Beschouwingen	Conform toezegging zal naar de suggesties van dhr. Thissen worden gekeken en eventueel zullen zij worden uitgevoerd.
De minister voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt toe de Eerste Kamer het rapport over de toepassing van de richtlijn inzake de erkenning van EG-beroepskwalificaties, dat de regering over twee jaar aan de Europese Commissie zal zenden, ook zal zenden naar de Eerste Kamer.	[4-12-2007] het wetsvoorstel Algemene wet erkenning EG-beroepskwalificaties [11-10-2007] algemene wet erkenning EG beroepskwalificaties	Zodra het rapport is ontvangen (naar verwachting eind 2009) wordt dit ook aan Eerste Kamer gestuurd.
De staatssecretaris zegt toe het adviesrecht, de voordracht en de one-tier board (functionele scheiding tussen bestuur en toezicht binnen één orgaan) over 3 jaar te evalueren.	[10-3-2009] Wijziging van de Wet educatie en beroepsonderwijs inzake colleges van bestuur en raden van toezicht	Evaluatie vindt plaats voorjaar 2012. Eerste Kamer ontvangt conform toezegging de uitkomsten van de evaluatie.
DIRECTIE CULTUREEL ERFGOED		
De minister zal in vervolggoverleg treden met de VNG, teneinde nader te formuleren wat de randvoorwaarden zijn voor een onafhankelijk opererende gemeentelijke monumentencommissie (o.a. op het punt van de compatibiliteit van functies).	[9-12-2008] Wijziging van de Monumentenwet 1988 in verband met onder meer beperking van de ministeriële adviesplicht bij aanvragen om een monumentenvergunning	Met de brief van 7 juli 2009, DCE 127 407 is uitstel aan de Eerste Kamer gevraagd, waarmee zij akkoord is gegaan. In september 2009 zal de minister de Eerste Kamer informeren.
De minister zal als onderdeel van de beleidsbrief modernisering monumentenzorg ruim aandacht besteden aan de RACM (in het licht van de veranderende adviesrol naar gemeenten door afschaffing van de dubbele adviesplicht).	[9-12-2008] Wijziging van de Monumentenwet 1988 in verband met onder meer beperking van de ministeriële adviesplicht bij aanvragen om een monumentenvergunning	De minister zal voorafgaande het algemeen overleg Modernisering Monumentenzorg op 8 oktober 2009 een brief aan de Tweede Kamer sturen, en daarvan een afschrift aan de Eerste Kamer doen toekomen.
De minister zal eind 2009 een nadere evaluatie laten plaatsvinden om te onderzoeken of de initiatieven tot verbetering van kwaliteit en deskundigheid van de gemeentelijke monumentencommissies, een meetbaar effect hebben gehad.	[9-12-2008] Wijziging van de Monumentenwet 1988 in verband met onder meer beperking van de ministeriële adviesplicht bij aanvragen om een monumentenvergunning	Conform de toezegging zal de minister eind 2009 een nadere evaluatie laten plaatsvinden om te onderzoeken of de initiatieven tot verbetering van kwaliteit en deskundigheid van de gemeentelijke monumentencommissies, een meetbaar effect hebben gehad.
De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt toe te zullen nagaan of er een vervolg mogelijk en nodig is op het NWO-programma De oogst van Malta teneinde te waarborgen dat opgravingsresultaten hun weerslag vinden in (academische) kennis.	[19-12-2006] Wetsvoorstel archeologische monumentenzorg	Het programma Odyssee (wetenschappelijke ontsluiting van onuitgewerkt archeologisch onderzoek) waar de de minister van OCW € 3 miljoen voor beschikbaar heeft gesteld is op 1 september 2008 van start gegaan. Het heeft een looptijd van 4 jaar.
De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap zegt toe te zullen monitoren in hoeverre de toevallige financiële situatie van een gemeente of provincie toch meeweegt bij het al dan niet toekennen van compensatie voor excessieve kosten.	[19-12-2006] Wetsvoorstel archeologische monumentenzorg	De Eerste Kamer zal in 2011 worden geïnformeerd in het kader van de evaluatie WAM/BAMZ.

Bijlage moties en toezeggingen

B. Door de bewindslieden gedane toezeggingen		
Omschrijving	Ingediend bij	Externe Stand van Zaken
De minister zal in de evaluatie van de Wet Archeologische Monumentenzorg aandacht besteden aan de vraag in hoeverre gemeenten invulling hebben gegeven aan hun verantwoordelijkheid om regels te kunnen vaststellen ter bescherming van (verwachte) archeologische waarden.	[9-12-2008] Wijziging van de Monumentenwet 1988 in verband met onder meer beperking van de ministeriële adviesplicht bij aanvragen om een monumentenvergunning	Conform toezegging zal de minister in de evaluatie van de Wet Archeologische Monumentenzorg aandacht besteden aan de vraag in hoeverre gemeenten invulling hebben gegeven aan hun verantwoordelijkheid om regels te kunnen vaststellen ter bescherming van (verwachte) archeologische waarden.
DIRECTIE MEDIA, LETTEREN EN BIBLIOTHEKEN		
De minister zegt de Eerste Kamer toe dat hij het belang van de regiotalen bij de regionale omroepen zal benadrukken.	[16-12-2008] Vaststelling van een nieuwe Mediawet	Bij de behandeling van de Mediabegroting 2009 op 24 november 2008 is de Tweede Kamer een brief over de regionale omroep toegezegd. Dit is bevestigd in de brief van 19 december (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 129) over de financiering van de regionale omroep. In mijn brief van 29 mei 2009 (kamerstuk 31 700 VIII, nr. 193) over de stand van zaken en uitstel toezeggingen op terrein van de publieke omroep is gemeld dat momenteel gesprekken worden gevoerd met IPO en ROOS over de regionale omroep. De gevoerde gesprekken gaven aanleiding tot nadere uitwerking en overleg, waardoor de oorspronkelijke planning niet meer haalbaar was. Nu is de verwachting dat de brief over de regionale omroep kort na het zomerreces 2009 naar de Tweede Kamer kan worden gestuurd. De minister zal zijn toezegging aan de Eerste Kamer om het belang van de regiotalen bij de regionale omroepen meenemen in deze brief.
De minister zegt de Eerste Kamer toe apart terug te komen op de artikelen die betrekking hebben op haat zaaien, gelet op de bij de plenaire behandeling gesignaleerde problemen rond de proportionaliteit van het uitzendverbod en de werking die daarvan uitgaat. Het betreft de artikelen 7.15, 2.32, 2.33, 2.42, 2.46, 2.47, 2.65 van de Mediawet.	[16-12-2008] Vaststelling van een nieuwe Mediawet	Justitie zal onderzoeken welke mogelijkheden het strafrecht biedt om de bepalingen aangaande haat zaaien adequaat te regelen. Naar aanleiding van deze onderzoeken zal worden bekeken wat dit voor de mediawettelijke regeling betekent.
DIRECTIE VOORTGEZET ONDERWIJS		
De staatssecretaris zal bij de evaluatie van de Wet voorzieningenplanning scholen het punt van schoolbesturen die tegen hun wil zijn uitgesloten van het RPO bekijken en (indien voorkomend) situaties in beeld brengen waarin het mis is gegaan	[1-7-2008] Wetsvoorstel modernisering, vereenvoudiging en beperking van de wettelijke regels over de voorzieningenplanning bij scholen (31 310 Eerste Kamer)	De evaluatie staat gepland voor 2013. De Eerste Kamer wordt over de uitkomsten geïnformeerd.

BIJLAGE 2. RWT'S EN ZBO'S

De rijksbegrotingvoorschriften schrijven voor dat in de begroting een bijlage wordt opgenomen met een opsomming van alle RWT's en ZBO's die onder de verantwoordelijkheid van het departement vallen, de bijdrage van het departement aan deze instellingen en het beleidsartikel waarop die bijdrage wordt verantwoord. Onderstaan zijn deze gegevens opgenomen, waarbij wordt aangetekend dat voor wat betreft de schoolinstellingen, de gegevens per schoolsoort zijn geaggregeerd.

Instelling	RWT	ZBO	Bedrag (x € 1 miljoen)	Artikel
Stimulerings- en verdeelfondsen -kunstenfondsen	Ja	Ja		14
● Stichting fonds voor beeldende kunsten, vormgeving en bouwkunst			23,1	
● Stichting fonds voor de podiumkunsten+			63,8	
● Stichting fonds voor cultuurparticipatie			17,5	
● Mondriaanstichting			19,2	
● Stichting Nederlands fonds voor de film			36,2	
● Stichting stimuleringsfonds voor de architectuur			4,1	
Stimulerings- en verdeelfondsen – letterenfondsen	Ja	Ja		
● Stichting fonds voor de letteren			6,4	14
● Stichting Nederlands literair productie- en vertalingsfonds			3,8	14
● Stichting stimuleringsfonds Ned. culturele omroepproducties (STIFO)			17,5	15
Commissariaat voor de Media	Ja	Ja	4,0	15
Nederlandse Omroepstichting (NOS)	Ja	Ja ¹	89,7	15
Omroepbestel (alleen landelijk)	Ja		662,3	15
Bevoegde gezagsorganen primair onderwijs ² (ca 8000 scholen, waarvan 33% openbaar. Hier is het totale bedrag voor primair onderwijs genoemd)	Ja		9 127,0	1
Bevoegde gezagsorganen voortgezet onderwijs ³	Ja		6 446,2	3
Regionale verwijzingscommissie VO		Ja ¹	7,1	3
Regionale Opleidingscentra (ROC's) en vakinstellingen	Ja		2 642,9	4
Kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven (voorheen Landelijke organen voor beroepsonderwijs)	Ja	Ja ¹	117,7	4
Vereniging voor landelijke organen beroepsonderwijs (COLO)	Ja		0,8	4
Instellingsbesturen hogescholen ⁴	Ja		2 377,3	6
Instellingsbesturen universiteiten ⁵	Ja		3 166,0	7
Open Universiteit Nederland ⁵	Ja		42,0	7
Academische Ziekenhuizen	Ja		557,6	7
Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO)	Ja	Ja	4,0	7
Rijksmuseum ⁶	Ja		115,3	14
Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen (KNAW)	Ja	Ja ¹	90,8	16
Nederlandse Org. voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO)	Ja	Ja ¹	191,4	16
Koninklijke Bibliotheek (KB)	Ja	Ja ¹	46,4	16
Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO)	Ja	Ja	313,4	16
Stichting Participatiefonds	Ja	Ja	3,0	1
Stichting Vervangingsfonds	Ja	Ja	11,4	1
Landelijke geschillencommissie weer samen naar school		Ja ¹	0,1	1
Stimuleringsfonds voor de Pers	ja	Ja	2,3	15
College voor examens		Ja ¹	6,3	3,4

¹ Betreft ZBO's die niet onder de werking van de kaderwet ZBO's worden gebracht vanwege het ontbreken van openbaar gezag omdat het deeltijd-zbo's betreft, dan wel omdat sprake is van een heroverweging/herstructurering

² Voor zover het onderwijsinstellingen betreft waar de gemeente het bevoegd gezag is, zijn deze instellingen niet aan te merken als RWT

³ Idem

⁴ Betreft middelen die nagenoeg geheel direct en indirect aan de hogescholen beschikbaar worden gesteld

⁵ De definitieve rijksbijdragen aan de universiteiten kunnen als gevolg van wijzigingen in bekostigingsgegevens enigermate afwijken van de gepresenteerde bedragen. Aan de hier genoemde bedragen kunnen geen rechten worden ontleend.

⁶ Betreft 17 musea die vallen onder de Wet verzelfstandiging rijksmuseumale diensten.

BIJLAGE 3. AFKORTINGENLIJST

aoc	agrarisch opleidingscentrum
AWT	Adviesraad voor het Wetenschaps- en Technologiebeleid
bbl	beroepsbegeleidende leerweg
BISON	Beraad Internationale Samenwerking Onderwijs
bol	beroepsopleidende leerweg
BPRC	Biomedical Primate Research Centre
bpv	Beroepspraktijkvorming
BRIN	Basisregistratie instellingen
Bsik	Besluit subsidies investeringen kennisinfrastructuur
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CERN	Centre Européen pour la Recherche Nucléaire, Europese organisatie voor kern- en hoger energiefysica
CINOP	Centrum voor innovatie van opleidingen
Cito	Centraal instituut voor toetsontwikkeling
cjp	cultureel jongerenpaspoort
ckv	culturele en kunstzinnige vorming
CPB	Centraal Planbureau
CPG	Centrum voor Parlementaire Geschiedenis
CWI	Centrum voor Werk en Inkomen
CWTS	Centrum voor Wetenschaps- en Technologie Studies
Delta	Dutch education: learning at top level abroad
EIB	Europees Instituut voor Bestuurskunde
EMBC	European Moleculair Biology Conference
EMBL	European Moleculair Biology Laboratory
EP	Europees Platform
ESA	European Space Agency
ESF	Europees Sociaal Fonds
ESO	European Southern Observatory, Europese organisatie voor astronomisch onderzoek
EU	Europese Unie
EUA	European University Association
EVD	Economische Voorlichtingsdienst
evc	erkenning van verworven competenties
FES	Fonds Economische Structuurversterking
fte	fulltime equivalent (formatie-eenheid of voltijdse baan)
GSB	Grote Stedenbeleid
gti's	grote technologische instituten
HGIS	Homogene Groep Internationale Samenwerking
Huygens	High-level university year to gain excellence in The Netherlands
IB	Internationaal Beleid
IB-Groep	Informatie Beheer Groep
IBO	interdepartementaal beleidsonderzoek
IC	Internationaal Cultuurbeleid
ICB	Inspectie cultuurbezit
ICE	Instituut voor cultuurethiek
ICT	Informatie- en Communicatie Technologie
id	institutional development
IISG	Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis
IMON	Rapport Internationale Mobiliteit in het Onderwijs
IPO	Interprovinciaal Overleg
ISO	Interstedelijk Studentenuverleg

Bijlage Afkortingenlijst

ITER	International Thermonuclear Experimental Reactor
KANS	Koninkrijk der Nederlanden, Algemeen programma voor Nauwe Samenwerking tussen Scholen
Kbb's	Kenniscentra beroepsopleiding bedrijfsleven
KCE	Kwaliteitscentrum examens mbo
KNAW	Koninklijke Nederlandse Academie van Wetenschappen
LSVb	Landelijke Studentenvakbond
MARIN	Maritiem Research Instituut Nederland
MOU	Memorandum of understanding
NLR	Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium
NTU	Nederlandse Taalunie
Nuffic	Netherlands Universities Foundation For International Cooperation
NWO	Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek
OCW	Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
PISA	Programme for International Student Assessment
PRO	Praktijkonderwijs
Raak	Regionale actie en aandacht voor kennisinnovatie
RHC	Regionaal historisch centrum
RMC	Regionale meld- en coördinatiefunctie
ROC	Regionaal opleidingscentrum
RWT	Rechtspersoon met een wettelijke taak
SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SIA	Stichting Innovatie Alliantie
STT	Stichting Toekomstbeeld der Techniek
SURF	Samenwerkingsorganisatie voor netwerkdienst-verlening en informatieen communicatietechnologie in het hoger onderwijs en onderzoek
SUS	Stichting UAF Steunpunt
TK	Tweede Kamer
tlo	tegemoetkoming lerarenopleiding
TNO	Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek
TS17-	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten voor leerlingen tot 18 jaar in het voortgezet onderwijs en de beroepsopleidende leerweg (volgens hoofdstuk 3 van de WTOS)
TS18+	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten voor leerlingen ouder dan 18 jaar in (deeltijd) voortgezet onderwijs die geen recht meer hebben op vo18+ en studerende in het hoger onderwijs van 18 jaar en ouder aan lerarenopleidingen die geen recht meer hebben op WSF (volgens hoofdstuk 5 van de WTOS)
TUD	Technische Universiteit Delft
UAF	Universitair Asiel Fonds
Ud	universitair docent
uhd	universitair hoofddocent
UNESCO	United Nations Educational Scientific and Cultural Organisation
UNU	United Nations University
vavo	voortgezet algemeen volwassenenonderwijs
VHTO	Stichting vrouwen en hoger technisch onderwijs
vmbo	voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Bijlage Afkortingenlijst

vo18+	Tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten voor leerlingen van 18 jaar en ouder in het voortgezet onderwijs (volgens hoofdstuk 4 van de WTOS)
VSNU	Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten
VSWO	Vereniging van Samenwerkende Werkgeversorganisaties in het Onderwijs
vso	voortgezet speciaal onderwijs
vsv	voortijdig schoolverlaten
vve	voor- en vroegschoolse educatie
WEB	Wet educatie en beroepsonderwijs
WEC	Wet op de expertisecentra
WHW	Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek
WOR	Wet op de ondernemingsraden
WPO	Wet op het primair onderwijs
WRR	Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid
WSF	Wet op de studiefinanciering
wsns	weer samen naar school
WTOS	Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten
WVO	Wet op het voortgezet onderwijs
ZAT	Zorg Advies Teams
ZBO	zelfstandig bestuursorgaan

BIJLAGE 4. BEGRIPPENLIJST

Algemeen voortgezet onderwijs (avo)

Het avo omvat mavo (vaak opgegaan in vmbo) en havo. Mavo duurt 4 jaar en is voor leerlingen van 12–16 jaar. Havo duurt 5 jaar en is voor leerlingen van 12–17 jaar.

Apparaatskosten

Het totaal van de personele en materiële uitgaven (voor huisvesting, energie, apparatuur, schoonmaken etc.) van het ministerie.

Artikel

Eenheid voor het boeken van uitgaven of ontvangsten op de begroting. Begrotingsartikelen hebben een uniek nummer op de begroting en zijn veelal op te splitsen in meerdere artikelonderdelen.

Artikelonderdeel

Onderdeel van een begrotingsartikel. De uitsplitsing naar artikelonderdelen wordt opgenomen in de verdiepingsbijlage (samenvattend deel) bij de begroting. Artikelonderdelen maken geen deel uit van de begrotingsstaat.

Aspasia

Stimuleringsprogramma dat beoogt een initiërende bijdrage te leveren aan de vergroting van de doorstroom van vrouwen van universitair docent naar universitair hoofddocent.

Assistentopleiding

De assistentopleiding duurt een half tot één jaar en leidt op tot niveau één van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, niveau één is het laagste niveau, eenvoudig uitvoerende werkzaamheden in het vmbo. Er zijn geen vooropleidingseisen. Leerlingen zijn meestal vanaf circa 16 jaar oud.

Basisberoepsopleiding

De basisberoepsopleiding duurt twee tot drie jaar en leidt op tot niveau twee van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, het vierde niveau is het hoogste niveau. Er zijn geen vooropleidingseisen. Leerlingen die naar een basisberoepsopleiding gaan zijn ca. 16 jaar oud.

Basisonderwijs

Basisonderwijs wordt gegeven aan scholen voor (speciaal) basisonderwijs en is bestemd voor leerlingen van 4 tot 12 (maximaal 14) jaar. Het onderwijs omvat in principe acht aaneensluitende jaren.

Basisvorming

Vmbo, mavo, havo en vwo beginnen met een periode van basisvorming van drie jaar. Het doel is een brede vorming te geven aan leerlingen tussen 12 en 15 jaar. Er is geen strikte scheiding tussen algemene en technische vakken. Basisvorming is geen schooltype, maar een inhoudelijke vernieuwing die geldt voor alle schooltypen binnen het voortgezet onderwijs die aanvangen na het basisonderwijs.

Baten-lastendiensten

Een baten-lastendienst is één van de modellen voor verzelfstandiging, namelijk een interne verzelfstandiging met een beheersmatig karakter. De ministeriële verantwoordelijkheid en het budgetrecht van de Kamer worden door deze verzelfstandiging niet ingeperkt. Een baten-lastendienst

past een baten-lastenstelsel toe, heeft een afzonderlijke plaats in de begroting en voert een administratie los van de begrotingsadministratie van het moederministerie.

Baten-lastenstelsel

In een baten-lastenstelsel worden de uitgaven en ontvangsten toegerekend aan het tijdvak waarin het verbruik van goederen en diensten plaatsvindt en de baten ontstaan. Dit stelsel maakt het mogelijk om de integrale kosten en opbrengsten af te leiden uit de administratie en leidt daarmee tot een doelmatiger beheer.

Bedrijfsvoering

Het geheel van activiteiten inzake de aanwending van financiële, materiële en informatiemiddelen in het kader van de beleids- en begrotingsprocessen waarvoor de minister verantwoordelijkheid draagt.

Begrotingswet

Wet waarbij de financiële vastlegging van het te voeren beleid met betrekking tot een begrotingsjaar is geautoriseerd. De wet bevat ramingen van de verplichtingen, uitgaven en ontvangsten.

Beleidsevaluatie

Onderzoek naar de effectiviteit en doelmatigheid van het te voeren (ex ante) en/of gevoerde (ex post) beleid.

Beleidsintensivering

Verhoging van uitgaven en/of verlaging van ontvangsten ten opzichte van de begroting en/of de meerjarencijfers, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt.

Beleidsmatig verplichte uitgaven

De uitgaven op basis van meerjarige beleidsprogramma's (zoals een subsidieregeling of een investeringsprogramma) waarmee de Tweede Kamer heeft ingestemd. Het gaat dan om uitgaven in bijvoorbeeld nota's van het kabinet, waarvan is verondersteld dat de uitgaven binnen de geëxtrapoleerde meerjarencijfers zijn gedekt. Ook afspraken met andere overheden behoren hiertoe.

Beleidsterrein

Het beleidsterrein is de afbakening van een aandachtsgebied binnen de taakopdracht van het departement. Per begroting worden de begrotingsartikelen zodanig afgebakend en gegroepeerd dat deze gezamenlijk een helder beeld geven van de onderwerpen van beleid.

Beroepskolom

De doorstroom van vmbo, via mbo, naar hbo.

Beroepsonderwijs

Beroepsonderwijs sluit aan op het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) en het algemeen voortgezet onderwijs (avo), en is voor leerlingen vanaf ca. 16 jaar. Vanaf augustus 1997 omvat het beroepsonderwijs vier opleidingsniveaus: de assistent opleiding, de basisberoepsopleiding, de vakopleiding en de middenkader- of specialistenopleiding. Alle opleidingen bevatten een beroepsopleidende leerweg (beroepspraktijkvorming 20-60%) en een beroepsbegeleidende leerweg (meer dan 60% beroepspraktijkvorming).

Beroepspraktijkvorming

Het onderricht in de praktijk van het beroep.

Breed maatschappelijk functioneren

Opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren maken deel uit van de educatie en zijn gericht op het eindniveau van de eerste fase van het vo (basisvorming). De opleidingen zijn bedoeld als voorbereiding op een voortgezette opleiding, bijvoorbeeld in het beroepsonderwijs. De opleidingen zijn uitsluitend gericht op volwassenen. Zie ook educatie.

Budgettair neutraal

Zonder effect op het saldo van uitgaven en ontvangsten van de begroting.

Centraal examen

Het centraal examen is een landelijk examen en voor alle scholen gelijk. Het maakt samen met het schoolexamen deel uit van het eindexamen voor voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs. Zie eindexamen.

Certificaat

Voor een met succes afgerond vak of deelkwalificatie kan een certificaat worden verkregen. Meerdere certificaten kunnen leiden tot een diploma, ter afsluiting van een volledige opleiding. Certificaten zijn te behalen in het algemeen vormend onderwijs, het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs, het voorbereidend beroepsonderwijs, educatie en beroepsonderwijs (vanaf 1-8-97) en de Open Universiteit. Bij voldoende afsluiten van de opleiding schoolleiders primair onderwijs wordt ook een certificaat behaald.

Deelkwalificatie

Het mbo kent eindtermen die aangeven wat de leerlingen aan kennis en vaardigheden moeten leren. Het examenprogramma wordt vastgesteld op basis van de eindtermen en ingedeeld in onderdelen die overeenstemmen met deelkwalificaties. Deelkwalificaties hebben elk een betekenis in het kader van de beroepsuitoefening of doorstroming naar het vervolgonderwijs.

Diploma

Bij het met succes afronden van bepaalde opleiding wordt een diploma verkregen. Dit geldt voor het algemeen vormend onderwijs (avo), het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), educatie en beroepsonderwijs (na 1-8-97) en voor de deeltijd opleiding tot leraar speciaal onderwijs.

Doelmatigheidskengetal

Een doelmatigheidskengetal geeft de kostprijs per activiteit of prestatie aan.

Doeltreffendheidskengetal

Een doeltreffendheidskengetal geeft de mate aan waarin zich beoogde en niet beoogde effecten van beleid voordoen.

Educatie

Educatie is gericht op het leren functioneren in de samenleving. Het omvat opleidingen gericht op breed maatschappelijk functioneren, opleidingen Nederlands als tweede taal en opleidingen gericht op sociale redzaamheid. Educatie is uitsluitend voor volwassenen.

Eindejaarsmarge

De eindejaarsmarge is het bedrag dat moet worden gecompenseerd in, respectievelijk mag worden meegenomen naar het volgende begrotingsjaar. Het gaat daarbij om een tekort of overschot (als saldo van de uitgaven en ontvangsten) in het betreffende begrotingsjaar. De eindejaarsmarge bedraagt maximaal 1% van het begrotingstotaal. Op deze wijze kan het ondoelmatig besteden van begrotingsgeld worden beperkt.

Eindexamen

Het eindexamen van het vwo, havo, mavo en de algemene vakken in het vbo bestaat uit twee delen: het schoolexamen en het centraal examen. Het schoolexamen wordt door de school georganiseerd en afgenomen; het centraal examen is een landelijk examen en voor alle scholen gelijk. Zie ook centraal examen, schoolexamen.

Eindtermen

Definitie van de kennis, vaardigheden en competenties die van deelnemers op elk van de kwalificatieniveaus worden verwacht.

Erkenning van elders verworven competenties (evc)

Evc maakt competenties zichtbaar die buiten de schoolse leeromgeving zijn opgedaan. Dit moet resulteren in een formele erkenning. Evc maakt mensen beter inzetbaar op de arbeidsmarkt, bevordert het maatwerk bij scholingstrajecten, wat resulteert in lagere loon- en productiviteitsderivingskosten en het inzicht in de eigen vermogens. Evc biedt niet alleen kansen voor de werkende, maar ook voor kwetsbare groepen.

Examen

Een examen is een afsluiting van een opleiding of een deel van een opleiding. Het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en de algemene vakken in het voorbereidend beroepsonderwijs (vbo) zijn voltooid na het examen. De meeste opleidingen in beroepsonderwijs en educatie kunnen worden afgesloten met een examen of een staatsexamen. In het hoger onderwijs kan er aan het eind van het eerste studiejaar een propedeutisch examen zijn. Na vier jaar is er een afsluitend examen. Zie ook centraal examen.

Genomics

Het door grootschalige DNA sequentieanalyse in kaart brengen van mensen, dieren, planten en micro-organismen en het grootschalig onderzoek naar de functie van genen en de manier waarop erfelijke eigenschappen zoals vastgelegd in de genen, worden vertaald naar het functioneren van een cel en uiteindelijk het gehele organisme. Ook «high throughput» technologieën zoals proteomics en metabolomics en de bioinformatica, die informatieverwerking en analyse van de zeer grote hoeveelheden complexe data mogelijk maken, vallen onder genomics.

Getuigschrift

De afgestudeerden van een opleiding aan hbo of wo ontvangen een getuigschrift. Hierop staat vermeld de studierichting en het vak. Indien een lerarenopleiding is gedaan wordt ook de bevoegdheidsgraad vermeld. Bij het hbo worden ook vermeld: voltijd- of deeltijdopleiding, de duur van de opleiding en de titel.

Good governance

Een systeem van sturen, beheersen, toezicht houden en verantwoorden, waarmee organisaties hun doelstellingen kunnen bereiken. In deze gangbare definitie heeft governance betrekking op de wijze waarop instellingen zelf in hun eigen organisatie vorm geven aan zo'n systeem. OCW betreft de governanceprincipes ook nadrukkelijk op de bestuurlijke relatie tussen OCW en de instellingen die het departement bekostigt of subsidieert.

Grote technologische instituten (gti's)

Hieronder vallen de volgende instellingen: Stichting Waterloopkundig Laboratorium, Stichting Grondmechanica Delft, Stichting Nationaal Lucht – en Ruimtevaartlaboratorium, Stichting Maritiem Research Instituut Nederland en Energiecentrum Nederland (het ECN ontvangt sinds 1983 geen bijdrage meer van OCW).

Hoger algemeen voortgezet onderwijs(havo)

Havo is één van de drie typen voortgezet onderwijs: Havo duurt vijf jaar en is voor leerlingen van 12–17 jaar. Het bereidt leerlingen hoofdzakelijk voor op het hbo.

Hoger beroepsonderwijs(hbo)

De bacheloropleidingen van het hbo duren vier jaar, en zijn bestemd voor studenten vanaf 17 jaar. De hbo-masteropleidingen duren 1 jaar en zijn merendeels niet bekostigd. Het hbo geeft een theoretische en praktische basis voor het uitoefenen van een beroep. Het hbo bestaat uit zeven sectoren: Hoger Pedagogisch, Agrarisch, Gezondheidszorg, Economisch, Technisch, Sociaalagogisch en Kunstonderwijs. Het maakt samen met het wo deel uit van het ho.

Hoger onderwijs(ho)

Het ho is voor studenten vanaf ongeveer 18 jaar en omvat het hbo en het wo.

Inburgering

Inburgering is de eerste fase van integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving. Hierbij wordt gestreefd nieuwkomers door een vlot en intensief programma zo snel mogelijk een vorm van zelfredzaamheid te laten bereiken. Het inburgeringstraject heeft een welzijns- en educatieve component. De educatieve component is een programma dat kan bestaan uit onderwijs in NT2, maatschappelijke oriëntatie en beroepenoriëntatie.

Individueel voorbereidend beroepsonderwijs(ivbo)

Het ivbo maakt deel uit van het vbo en is bedoeld voor leerlingen die veel hulp en individuele aandacht nodig hebben. Het ivbo is onderwijs in de eerste fase van het vo en duurt vier jaar, voor leerlingen van 12–16 jaar. Met ingang van 1 augustus 1998 is het ivbo veranderd in afdelingen voor leerwegondersteunend onderwijs. Zie ook leerwegondersteunend onderwijs.

Individuele leerrekening

Spaarrekening bestemd voor scholing en opleiding.

Innovatiearrangement

Een innovatiearrangement is een gezamenlijk project van onderwijsinstellingen en (regionale) bedrijven, waarmee het innovatief vermogen van het beroepsonderwijs wordt versterkt. Het innovatiearrangement is naar zijn aard vernieuwend en betreft activiteiten die binnen de onderwijssector niet eerder zijn voorgekomen en is daarmee additioneel ten opzichte van de vernieuwings- en innovatie-activiteiten die de onderwijsinstellingen binnen het kader van de lumpsum-bekostiging en de Impulsmiddelen uitvoeren. Tegelijkertijd hebben innovatiearrangementen te allen tijde mede betrekking op versterking van de relatie tussen onderwijs en het (georganiseerde) bedrijfsleven; thema's voor innovatie worden door de partijen jaarlijks nader afgesproken. De deelnemende partijen in het samenwerkingsverband zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de cofinanciering van ten minste 60% van de projectkosten.

Intensivering

Zie beleidsintensivering.

Juridisch verplichte uitgaven

De verplichtingen die in de departementale registraties administratief zijn vastgelegd.

Juridisch niet verplichte uitgaven

De juridisch niet verplichte uitgaven vormen een indicatie voor de mate van flexibiliteit die op het beleidsartikel aanwezig is. Op de ongebondenheid van juridisch niet verplichte uitgaven is evenwel het nodige af te dingen.

Kengetal

Een kengetal is een getal dat inzicht geeft in de situatie en/of de ontwikkeling van een beleids- of productieproces.

Kenniscentra Beroepsonderwijs en Bedrijfsleven

De Kenniscentra zijn de landelijke organen beroepsonderwijs van weleer. Ze worden bekostigd op basis van het aantal kwalificaties dat ze hebben ontwikkeld, het aantal leerbedrijven dat ze hebben erkend en het aantal beroepspraktijkvormingsplaatsen (bpv-plaatsen) bij leerbedrijven dat daadwerkelijk door deelnemers is bezet.

Kwalificatiewinst

Toename van het aantal gediplomeerden in de beroepskolom (vo, mbo, hbo) als gevolg van vermindering van de ongediplomeerde uitval en verbetering van de doorstroom naar de hogere opleidingsniveaus in het beroepsonderwijs.

Lectoraten/kenniskringen

Lectoraten zijn leerstoelen van één of meer instellingen waar een lector wordt benoemd en is ingebed in een context van vernieuwing, toegepast onderzoek en publicaties.

Leerwegondersteunend onderwijs(lwoo)

Afdeling binnen het vbo voor leerlingen die moeite hebben om het gewone lesprogramma te volgen, en meer individuele begeleiding nodig hebben dan in het gewone vbo (gericht op het verwerven van een

diploma). Het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die jonge kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs.

Liquiditeit (current ratio)

Liquiditeit is een maatstaf voor de mate waarin de instelling op korte termijn aan zijn schulden kan voldoen, en wordt uitgedrukt in een verhoudingsgetal als resultaat van de verhouding tussen vlottende activa en kortlopende schulden. Voor de beoordeling van de liquiditeitspositie van een instelling worden de volgende normering en kwalificatie gehanteerd: een liquiditeitsratio van meer dan 1,2 is goed, tussen 0,6 en/of gelijk aan 1,2 is matig/voldoende en 0,6 of lager is slecht.

Loonbijstelling

Middelen die nodig zijn om de extra uitgaven van het ministerie ten gevolge van loonstijgingen te financieren.

Meevaller

Lagere begrotingsuitgaven of hogere begrotingsontvangsten dan geraamd zonder dat het onderliggende beleid is gewijzigd.

Middelbaar beroepsonderwijs(mbo)

Mbo behoort tot de tweede fase van het vo. Onderwijs in het mbo duurt vier jaar en is voor leerlingen van 16–20 jaar. Er worden zowel algemene als beroepsgerichte vakken gegeven. In het mbo stromen leerlingen door naar een baan of naar het hbo. In augustus 1997 is het mbo opgegaan in de opleidingsniveaus van het nieuwe beroepsonderwijs.

Middenkader- of specialistenopleiding

De middenkaderopleiding duurt drie tot vier jaar en leidt op tot niveau vier van de beroepsopleidingen, het hoogste niveau. Als toelatingseis geldt een diploma vbo, mavo of drie jaar havo of vwo. Leerlingen zijn dan circa vijftien of zestien jaar oud.

De specialistenopleiding duurt één tot twee jaar en leidt tot niveau vier van de beroepsopleidingen, het hoogste niveau. Om een specialistenopleiding te kunnen volgen is een diploma vakopleiding voor eenzelfde beroep op beroepencategorie vereist.

Moeilijk lerende kinderen(mlk)

Onderwijs voor mlk is een vorm van speciaal basisonderwijs: het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs. Speciaal basisonderwijs wordt gegeven aan aparte scholen.

Nederlands als tweede taal (NT2)

Opleidingen NT2 maken deel uit van de educatie en zijn bedoeld voor niet-Nederlanders om hun taalvaardigheid op een aanvaardbaar niveau te brengen. De opleidingen zijn uitsluitend voor volwassenen. Zie ook educatie.

Niet-relevant

Niet relevant voor het EMU-saldo.

Nota van wijziging

Een door het ministerie ingediende verandering op een wetsvoorstel dat bij de Tweede Kamer in behandeling is.

Ombuiging

Beleidsmatige verlaging van de begroting.

Onderwijs op maat

De school past aan de verschillen tussen leerlingen het onderwijsaanbod aan.

Ontwerpbegroting

Begrotingswetsvoorstel dat (ter autorisatie) bij de Staten-Generaal wordt ingediend op de derde dinsdag van september van het jaar voorafgaand aan het begrotingsjaar.

Open Universiteit(OU)

De OU is een instelling voor afstandsonderwijs, die opleidingen biedt op het niveau van het wetenschappelijk onderwijs, voor personen van 18 jaar en ouder. De OU is vooral gericht op personen die geen studie op de gebruikelijke manier kunnen of willen volgen.

Overboeking

Een verschuiving van begrotingsuitgaven tussen de artikelen van het ministerie of een verschuiving van begrotingsuitgaven naar of van een ander departement.

Platform Beroepsonderwijs (HPBO)

Een samenwerkingsverband tussen de HBO-raad, BVE-raad, VVO/VSWO en Colo, met betrokkenheid van AOC-raad en Paepo.

Praktijkonderwijs(pro)

Afdeling binnen het vbo voor leerlingen die veel moeite hebben om het gewone lesprogramma te volgen, extra individuele begeleiding nodig hebben, maar niet in staat worden geacht een diploma voor vervolgonderwijs te behalen.

Primair onderwijs(po)

Dit is de overkoepelende term voor (speciaal) basisonderwijs en (voortgezet) speciaal onderwijs. Deze term wordt gebruikt sinds de invoering van de Wet op het primair onderwijs in augustus 1998. Zie ook basisonderwijs.

Prijsbijstelling

Tegemoetkoming voor de extra uitgaven van het ministerie ten gevolge van de prijsstijgingen.

Realisatie

Resultaten van de begrotingsuitvoering in termen van uitgaven, verplichtingen en ontvangsten. Ook de prestatiegegevens die in een bepaald begrotingsjaar zijn geleverd, worden aangeduid als realisaties.

Regionale meld- en coördinatiefunctie (rmc-functie)

Organiseren van regionale melding, registratie en doorverwijzing van voortijdig schoolverlaters.

Relevant

Relevant voor het EMU-saldo.

Rentabiliteit

Rentabiliteit geeft de mate van winstgevendheid aan, en wordt uitgedrukt in een verhoudingsgetal door het resultaat te delen op baten uit gewone bedrijfsvoering. Het bedrijfsresultaat is lastiger te normeren. Idealiter en gemeten over een lange periode zou dit nul moeten zijn. Het is immers niet direct de bedoeling dat instellingen structureel winst of verlies boeken. Voor de beoordeling van dit kengetal worden de volgende normering en kwalificatie gehanteerd: een ratio van meer dan 1% is goed, tussen -1% en/of gelijk aan 1% is matig/voldoende en -1% of lager is slecht.

Samenwerkingsverbanden

Scholen werken op veel gebieden samen. Een school kan, afhankelijk van het doel van de samenwerking, deelnemen aan verschillende samenwerkingsverbanden. Het samenwerkingsverband waaraan een school deelneemt in verband met «weer samen naar school» kan uit andere scholen bestaan dan het samenwerkingsverband waaraan diezelfde school deelneemt in het kader van de «bestuurlijke krachtenbundeling».

Schoolbudget

Een samenvoeging van budgetten die voor 1 augustus 2001 afzonderlijk aan de scholen voor primair onderwijs werden toegekend.

Startkwalificatie

Een startkwalificatie is ten minste een diploma niveau 2 van havo, vwo of mbo.

Technocentra

Er zijn 15 technocentra. Dit zijn intermediaire organisaties die op regionale schaal een makel- en schakelfunctie vervullen: hun kerntaak is het tot stand brengen van samenwerkingsverbanden tussen bedrijfsleven, (technisch) beroepsonderwijs en regionale en lokale overheden, gericht op een aantal doelstellingen.

Tegenvaller

Hogere begrotingsuitgaven of lagere begrotingsontvangsten dan geraamd zonder dat het onderliggende beleid is gewijzigd.

Vakopleiding

De vakopleiding duurt twee tot vier jaar en leidt op tot niveau drie van de beroepsopleidingen. Er zijn vier niveaus, het vierde niveau is het hoogste niveau. Als toelatingseis gelden een diploma voorbereidend beroepsonderwijs (vbo), middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) of drie jaar hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) of voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo). Leerlingen zijn dan vijftien à zestien jaar oud.

Vernieuwingsimpuls

Impuls binnen het onderzoek en wetenschapsbeleid, die erop gericht is creatieve en kwalitatief goede jonge onderzoekers ruimte te bieden en daarmee voor een carrière in de wetenschap te behouden.

Volwasseneneducatie

De volwasseneneducatie richt zich op het opleiden van cursisten voor een zelfstandige positie in de samenleving en op de arbeidsmarkt. Tot de volwasseneneducatie worden gerekend: het vormings- en ontwikkelings-

werk, de basiseducatie, het onderwijs aan de erkende onderwijsinstellingen en het voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo).

Vorbereidend beroepsonderwijs (vbo)

Vbo heeft het lager beroepsonderwijs (lbo, ook ambachtsschool genaamd) vervangen. Het duurt vier jaar en biedt algemene en op het beroep gerichte vakken, voor de eerste fase van het voortgezet onderwijs en is voor leerlingen van twaalf tot zestien jaar. De hogere leerjaren van het vbo vormen samen met de hogere leerjaren van het mavo en sommige vormen van voortgezet speciaal onderwijs (vso) sinds 1 augustus 1999 het vmbo.

Vorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo)

Het vmbo is op 1 augustus 1999 ingevoerd, en bestaat uit de schoolsoorten vbo en mavo met vier leerwegen.

Vorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo)

Vwo is één van de drie typen voortgezet onderwijs, naast het middelbaar algemeen voortgezet onderwijs (mavo) en het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo). De opleiding duurt zes jaar, voor leerlingen van 12–18 jaar, en bereidt leerlingen voor op de universiteit.

Voortgezet algemeen volwassenenonderwijs (vavo)

Vavo is één vorm van voortgezet onderwijs voor volwassenen. Het wordt gegeven aan avondscholen of dag-/avondscholen. Dag-/avondscholen is onderwijs dat volgens de wet avondonderwijs is, maar dat overdag gegeven wordt. In augustus 1997 is het vavo opgegaan in de opleidingsniveaus van het nieuwe beroepsonderwijs.

Voortgezet onderwijs (vo)

Vo omvat onderwijs dat wordt gegeven na het basisonderwijs en het speciaal onderwijs, voor leerlingen vanaf 12 jaar. Het bestaat uit het vwo, het havo, het mavo en het vbo. Vbo en mavo duren vier jaar, havo vijf jaar en vwo zes jaar.

Voortijdig schoolverlater

Jongeren tot 23 jaar die geen onderwijs volgen en die geen startkwalificatie hebben. Een startkwalificatie is ten minste het diploma niveau 2 van het mbo of het diploma havo.

Wetenschappelijk onderwijs (wo)

De bacheloropleidingen in het wo duren drie jaar. De meeste masteropleidingen zijn 1 jaar maar er bestaan ook 2-jarige onderzoekmasters en de studie geneeskunde heeft een 3-jarige master. Het wo is bestemd voor studenten vanaf ongeveer 18 jaar, en wordt gegeven aan 13 universiteiten. Het wo omvat zowel diepgaande theoretische studies als specialistische training voor beroepen. Toelating tot het wo is mogelijk na het vwo en het hbo. Het hbo en het wo vormen samen het ho.

Zeer moeilijk lerende kinderen (zmlk)

Onderwijs voor zmlk is een vorm van speciaal onderwijs. Het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs.

Zeer moeilijk opvoedbare kinderen (zmok)

Onderwijs voor zmok is een vorm van speciaal onderwijs. Het onderwijs is afgestemd op de specifieke moeilijkheden die kinderen ondervinden bij het volgen van onderwijs.

Zorg Advies Teams (zat's)

(Een aantal) zat's in het po, vo en bve ontvangen middelen voor case-management en deskundigheidsbevordering zodat problemen van kinderen worden gesignaleerd door professionals en snel een passend sluitend hulpaanbod wordt georganiseerd.

BIJLAGE 5. TREFWOORDENLIJST

Aanvullende beurs 50, 56, 58, 158, 160, 164, 165, 168, 278, 299, 302
Actieplan Leer 263, 276
Administratieve lastenverlichting 175
Adviesraad 237, 238, 342
Apparaatskosten 68, 233, 235, 237, 244, 249, 250, 345
Arbeidsmarktmonitor 131
Arbeidsmarkt 1, 7, 9, 19, 23, 38, 45, 53, 54, 61, 64, 66, 68, 82, 83, 86, 96, 97, 99, 101, 105, 106, 107, 108, 109, 112, 113, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 128, 129, 134, 135, 138, 139, 148, 149, 150, 152, 155, 157, 159, 177, 204, 263, 266, 276, 299, 301, 304, 348, 353
Arbeidsvoorwaarden 48, 85, 151, 152, 273, 327, 328
Archeologie 182, 184, 191, 192, 193
Archiefwet 235, 324
Archieven 182, 184, 190, 193, 324
Aspasia 34, 207, 212, 345
Basisbeurs 160, 161, 162, 163, 164, 165, 167
Bedrijfsvoering 1, 3, 5, 9, 49, 51, 101, 240, 241, 306, 346, 353
Beeldende kunst 183, 186, 187, 341
Bekostiging 18, 41, 48, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 74, 77, 81, 82, 84, 85, 94, 96, 98, 100, 101, 103, 106, 114, 119, 121, 122, 123, 126, 127, 129, 130, 190, 208, 223, 244, 247, 249, 272, 298, 301, 311, 315, 320, 328, 329, 334, 341, 350
Beroepskolom 103, 346, 350
Beroepsonderwijs 1, 14, 48, 53, 54, 55, 83, 86, 96, 98, 99, 100, 103, 104, 105, 108, 114, 115, 116, 125, 133, 142, 149, 152, 153, 252, 253, 254, 255, 258, 259, 265, 266, 298, 301, 304, 307, 323, 327, 336, 339, 341, 344, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354
Beroepsopleidende leerweg 54, 96, 106, 158, 161, 171, 173, 342, 343, 346
Beroepspraktijkvorming 105, 107, 342, 346, 347, 350
Bestuursdepartement 184, 233, 247, 299, 302
Bibliotheken 41, 182, 184, 185, 188, 194, 195, 202, 209, 299, 302, 304, 312, 318
Bilaterale samenwerking 140, 141, 145, 206, 214
BISON 342
Bol 162, 163, 165
BPRC 206, 342
Brede school 26, 27, 39, 77, 78, 255, 261
Budgetflexibiliteit 6, 161, 173, 258, 327
Bureaucratie-monitor 80
Bve-sector 17, 152, 155, 329
CINOP 109, 110, 114, 139, 342
Collegegeldkrediet 166, 167, 168, 170
Collegegeld 128, 129, 164, 166, 167, 168
Conservering 190
Convenanten 24, 25, 54, 98, 111, 112, 113, 114, 148, 151, 155
Convenant 7, 8, 20, 22, 24, 66, 75, 131, 132, 138, 260, 328
CPB 112, 113, 342
Cultureel erfgoed 12, 142, 182, 189, 190, 195, 235, 299, 302, 304
Culturele diversiteit 139, 189, 325
Cultuur en school 63
Cultuurfondsen 182, 186, 187, 189, 326
Cultuurnota 186, 309, 312, 326
Cultuuruitingen 182, 183, 184, 185
De tegemoetkoming onderwijsbijdrage 281
Decentralisatie 95, 151, 152, 234, 261, 328

Bijlage Trefwoordenlijst

Deelname 3, 4, 10, 12, 34, 37, 43, 61, 82, 103, 110, 120, 123, 137, 138, 158, 159, 165, 171, 172, 184, 185, 186, 200, 208, 209, 226, 229, 254, 338

Differentiatie 3, 20, 85, 89, 93, 129

Doelmatigheid 58, 79, 80, 94, 95, 100, 113, 114, 126, 138, 147, 157, 159, 170, 178, 181, 195, 203, 205, 208, 214, 215, 224, 230, 247, 251, 325, 329, 346, 347

Doelmatig 18, 73, 82, 96, 115, 119, 204, 346, 348

Doorstroom 20, 92, 95, 101, 106, 111, 132, 159, 162, 211, 213, 313, 345, 346, 350

Duale trajecten 24, 112, 255

Educatie 1, 8, 12, 15, 22, 32, 39, 42, 48, 56, 57, 71, 74, 75, 76, 80, 83, 86, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 108, 133, 142, 149, 152, 153, 154, 186, 190, 196, 222, 223, 224, 252, 253, 254, 258, 259, 261, 265, 266, 295, 298, 301, 304, 319, 323, 326, 327, 336, 337, 339, 344, 347, 348, 349, 351, 353, 354

Enveloppegelden 122, 124, 185, 199, 207

Enveloppemiddelen 36, 49, 55, 103, 119, 129, 130, 136, 191, 261

Enveloppe 34, 49, 52, 56, 58, 59, 64, 65, 73, 75, 77, 150, 186, 207, 210, 211, 217, 227, 256, 260, 263, 264, 266, 272, 283, 284, 287, 297

ESF 34, 342

Evaluatieonderzoek 4, 80, 94, 113, 114, 118, 138, 147, 157, 170, 178, 181, 195, 203, 214, 224, 230, 240

EVD 145, 342

Examinering 14, 101, 104, 107, 220

FES 23, 49, 51, 53, 55, 60, 78, 84, 86, 121, 123, 129, 136, 155, 184, 190, 192, 206, 210, 211, 252, 254, 255, 256, 273, 274, 307, 342

Film 186, 189, 190, 193, 201, 312, 313, 316, 341

Fonds Economische Structuurversterking 86, 129, 190, 192, 210, 252, 254, 342

Fondsen 184, 187, 312, 326, 341

Genomics 206, 207, 211, 348

Groepsgrootte 32, 220, 224

Het kabinet 221

HGIS 140, 141, 184, 273, 342

Hoger beroepsonderwijs 11, 96, 119, 120, 122, 142, 158, 238, 252, 253, 254, 258, 259, 269, 270, 298, 301, 304, 349

Hoger onderwijs 1, 10, 14, 20, 34, 37, 48, 58, 106, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 154, 156, 158, 161, 162, 167, 169, 204, 209, 210, 256, 309, 310, 311, 328, 329, 330, 337, 338, 343, 344, 348, 349

Huisvesting 11, 26, 51, 78, 95, 120, 146, 184, 233, 235, 255, 284, 345

IB-Groep 162

ICES 210, 211

ICT 51, 84, 94, 95, 104, 209, 210, 214, 255, 256, 291, 298, 301, 318, 342

Indicatoren 4, 13, 15, 19, 31, 45, 62, 71, 76, 87, 91, 93, 102, 114, 131, 132, 133, 134, 137, 139, 142, 144, 145, 146, 157, 167, 194, 198, 203, 205, 209, 213, 240, 247, 251, 328

Innovatiearrangement 57, 99, 104, 266, 350

Innovatie 11, 12, 13, 22, 23, 34, 36, 38, 42, 53, 55, 58, 66, 70, 87, 88, 94, 98, 100, 103, 104, 105, 113, 114, 118, 128, 134, 135, 155, 185, 188, 194, 197, 201, 208, 209, 210, 211, 238, 257, 265, 287, 307, 318, 319, 326, 342, 343, 350

Inspectie 1, 5, 17, 18, 20, 30, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 89, 90, 91, 92, 106, 107, 118, 138, 146, 178, 182, 220, 235, 236, 240, 241, 252, 253, 254, 299, 302, 304, 323, 327, 330, 334, 335, 336, 337, 342

Instroom 9, 87, 101, 103, 127, 131, 137, 143, 153, 154, 211, 213, 326

Integraal personeelsbeleid 85

Internationaal cultuurbeleid 312

Inventaris 85, 186, 246, 309, 317, 323, 334

Bijlage Trefwoordenlijst

KCE 343
Kenniseconomie 34, 118, 127, 132, 134
Kennisinfrastructuur 36, 53, 115, 116, 135, 185, 210, 211, 256, 287, 342
Kennisnet 59, 87, 94
Kennissamenleving 194
Kerndoelen 39, 73, 336
Kinderopvang 4, 11, 32, 33, 44, 50, 64, 75, 80, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 260, 295, 296, 300, 303
Kunstenaars 139, 140, 141
Kwalificatiestructuur 98, 101, 102, 103, 104
Kwaliteit 3, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 32, 33, 34, 35, 37, 45, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 92, 94, 96, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 107, 118, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 138, 139, 140, 141, 145, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 169, 182, 190, 196, 200, 201, 204, 205, 209, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 228, 229, 235, 236, 241, 247, 261, 273, 295, 309, 310, 311, 328, 329, 331, 335, 336, 339
Kwaliteitsagenda 7, 22, 48, 69, 70, 71, 72, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 93, 94, 105, 148, 154
Kwaliteitscentrum examens 343
Kwaliteitseisen 32, 75, 100, 126, 153, 222, 223
Kwaliteitsimpuls 121, 122, 123, 124, 132, 269
Lastendruk 5, 327
Lectoren 37, 59, 121, 122, 124, 135, 137, 138, 154, 269, 270, 306
Leenfaciliteit 160, 166, 167, 169, 170, 243, 247, 250, 251
Leerlinggebonden financiering 4, 98, 108
Leermiddelen 85, 87, 89, 263, 291
Leerplicht 9, 61, 99, 314, 320, 337
Leerwegen 95, 354
Leesbevordering 39, 184, 187
Lerarenbeleid 64, 86, 150
Lerarenopleidingen 8, 22, 59, 127, 148, 153, 154, 156, 177, 270, 326, 331, 343
Lerarentekort 7, 55, 86, 105, 154, 155, 177, 256
Les- en cursusgeld 48, 180, 181
Lesgeld 1, 4, 48, 179, 180, 252, 253, 254, 282, 299, 302, 304
Letteren 186, 299, 302, 304, 341
Leven lang leren 19, 132, 133
Loonbijstelling 5, 231, 252, 260, 261, 263, 275, 279, 281, 282, 285, 287, 299, 302, 351
Maatschappelijke effecten 4, 182
Maatschappelijke stage 9, 28, 29, 56, 57, 59, 82, 84, 93, 94, 263, 264, 336
Maatwerk 24, 77, 113, 114, 348
Materiële kosten 65, 85, 237, 244, 245, 250
Mediabeleid 41, 48, 196, 197, 200
Mediawet 42, 197, 199, 201, 315, 316, 317, 318, 333, 334, 340
Middelbaar beroepsonderwijs 13, 16, 91, 96, 99, 103, 111, 157, 323, 336, 343, 351, 354
Monitoring 43, 80, 95, 110, 112, 113, 114, 132, 224, 229, 337
Monitor 16, 17, 20, 25, 27, 44, 48, 74, 76, 78, 79, 80, 92, 94, 95, 104, 111, 113, 114, 120, 131, 139, 147, 152, 157, 167, 178, 194, 198, 211, 223, 224, 225, 226, 230, 307, 310, 337, 339
Monumenten 12, 13, 52, 53, 182, 183, 184, 191, 192, 193, 195, 235, 238, 307, 309, 339, 340
Monumentenwet 191, 192, 235, 307, 339, 340

Bijlage Trefwoordenlijst

Musea 56, 58, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 190, 192, 193, 235, 283, 284, 341
Nuffic 129, 139, 143, 144, 147, 343
Nulmeting 14, 15, 71, 72, 77, 327
OCW 3, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 22, 24, 26, 31, 33, 34, 35, 36, 38, 39, 41, 42, 43, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 59, 60, 61, 75, 76, 77, 82, 83, 87, 88, 89, 91, 93, 108, 110, 113, 118, 120, 128, 129, 130, 131, 132, 136, 137, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 146, 150, 151, 152, 153, 157, 158, 159, 162, 166, 171, 172, 175, 179, 182, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 194, 196, 197, 198, 200, 201, 202, 209, 210, 211, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 228, 230, 231, 233, 234, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 246, 251, 252, 253, 254, 261, 273, 277, 288, 289, 290, 296, 306, 307, 309, 312, 313, 314, 316, 317, 319, 320, 323, 324, 325, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 336, 337, 339, 343, 349
OESO 13, 143, 145, 210, 343
Ombuigingen 5, 64, 118, 119
Onderhoud 53, 55, 64, 85, 86, 140, 141, 146, 159, 173, 191, 234, 260, 261
Onderwijsachterstandenbeleid 32, 63, 64, 74, 77, 223, 261, 334
Onderwijsnummer 80, 244, 260, 336, 337
Onderwijsondersteuning 86, 298, 301
Ov-studentenkaart 164, 244
Pabo 14, 136, 154, 156, 326
Participatiebudget 56, 57, 96, 99, 108, 266
Participatie 11, 12, 39, 43, 44, 48, 52, 54, 65, 77, 106, 158, 171, 182, 183, 186, 187, 195, 209, 218, 226, 229, 244, 313, 314, 325, 341
Personeelsbeleid 1, 48, 63, 64, 66, 68, 80, 82, 129, 151, 157, 177, 263, 276, 299, 301, 304
Podiumkunsten 186, 189, 313, 341
Praktijkonderwijs 82, 94, 343, 352
Prestatiebeurs 50, 58, 158, 159, 160, 161, 163, 165, 170, 299, 302
Prijsbijstelling 5, 49, 50, 51, 59, 99, 231, 252, 253, 265, 266, 269, 272, 273, 299, 302, 352
Productiviteit 49, 51, 104, 155, 205, 256, 348
Professionalisering 32, 56, 85, 101, 153, 194, 222, 320
Programmering 17, 101, 188, 196, 201, 202, 203, 209
Publieke omroep 12, 41, 56, 59, 196, 198, 199, 200, 202, 203, 315, 316, 317, 318, 332, 333, 334, 340
Raad voor Cultuur 182, 187, 188, 237, 238, 324, 325, 326, 333
Rechtmatigheid 247, 325
Referentieraming 50, 68, 103, 128, 162, 164, 174, 175, 176, 177, 180, 254
Reisvoorziening 56, 58, 160, 161, 162, 163, 170, 299, 302
Rentedragende lening 161, 166, 167, 168, 169, 299, 302
Renteloze voorschotten 167, 169
Rijkscollectie 190, 192, 235
Rijksmusea 308, 341
Schoolleiders 14, 61, 66, 67, 83, 89, 97, 148, 149, 320, 347
Schoonmaak 85
Sociale redzaamheid 348
Speciaal basisonderwijs 18, 62, 68, 69, 70, 73, 76, 351
Speciaal onderwijs 14, 17, 18, 61, 62, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 76, 152, 313, 314, 344, 347, 352, 354, 355
Startkwalificatie 19, 24, 74, 83, 92, 109, 110, 112, 339, 353, 354
Studentenmonitor 131, 138, 143, 166, 167, 170
Studierendement 121, 123, 132, 133, 134, 160
Subsidie 5, 10, 16, 22, 33, 61, 70, 74, 75, 76, 82, 86, 87, 96, 115, 116, 119, 127, 130, 133, 135, 146, 148, 152, 153, 154, 155, 170, 182, 183, 184, 186,

Bijlage Trefwoordenlijst

187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 203, 209, 210, 211, 212, 214, 217, 219, 220, 224, 241, 256, 277, 287, 289, 296, 300, 303, 317, 324, 325, 326, 332, 342, 346, 349
Technocentra 1, 4, 115, 116, 253, 255, 256, 258, 259, 298, 301, 304, 353
Tegemoetkoming onderwijsbijdrage 171, 252, 253, 254, 258, 259, 280, 299, 302, 343, 344
Tegemoetkoming studiekosten 1, 304
Theatergezelschappen 186, 187
Uitstroom 74, 101, 113, 115, 137, 138, 143, 151, 339
UNESCO 4, 139, 145, 343
Vavo 354
Veiligheid 31, 38, 43, 63, 76, 113, 208, 222, 238, 331
Verantwoording 3, 16, 17, 26, 45, 90, 193, 225, 240, 241, 323, 336
Verkenningen 237, 238
Visitatie 41, 182, 201, 316, 326, 332
Voor- en vroegschoolse educatie 11, 64, 222, 223, 334, 335, 344
Voorjaarsnota 51, 132, 135, 289, 290, 317, 320
Voorlichting 26, 77, 78, 105, 221, 233, 342
Voortijdig schoolverlaten 25, 99, 109, 110, 111, 298, 301, 344
Vve 260
Wachtgelden 65, 250
WEB 100, 344
Wet op het specifiek cultuurbeleid 182, 326
Wet tegemoetkoming onderwijsbijdrage en schoolkosten 171, 344
Wetenschap- en techniekweek 209
Wetenschappelijk onderwijs 11, 22, 119, 120, 124, 126, 142, 158, 252, 253, 254, 258, 259, 272, 274, 298, 301, 304, 334, 347, 348, 352, 353, 354
WSF 56, 59, 161, 164, 166, 171, 177, 253, 280, 343, 344
WTOS 4, 56, 58, 59, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 253, 280, 343, 344
ZAT 344
Zeer moeilijk opvoedbare kinderen 355
Ziekteverzuim 152, 153